

**MAASEUDUN
PIENTEN TÖIDEN EDISTÄMISEN
TALOUDELLISET KANNUSTIMET
JA NIIDEN RAJOITTEET**

Petra Lindqvist
Eija Koski
Kari Leinamo

Vaasan yliopisto
Levón-instituutti

Julkaisu 123
Vaasa 2006

ESIPUHE

Maaseutua on jo pitkään kehitetty EU:n varoilla toteutettujen hankkeiden avulla. Niillä on saavutettu paljon hyviä tuloksia ja elävöitetty maaseutua. Hankkeiden pyörittäminen on osoittautunut kuitenkin maaseudun pienille toimijoille, kuten kyläyhdistyksille, varsin työlääksi ja monimutkaiseksi tavaksi toimia. Etenkin pienten hankkeiden kohdalla on hankebyrokratia turhan raskas toimintatapa. Tässä raportissa osoitetaan, että aina ei ole tarvetta käynnistää erillistä hanketta kehittämistoimenpiteiden toteuttamiseksi. On olemassa myös kansallisia rahoituslähteitä, joita hyödyntämällä voidaan päästä samaan lopputulokseen.

Raporttia varten on inventoitu kaikkiaan lähes kolmesataa julkista tukea, joista noin sata maaseudun pienten töiden edistämisen kannalta keskeisintä tukea tai siihen verrattavaa taloudellista kannustinta on otettu mukaan lähempään tarkasteluun. Tuet on inventoitu vuoden 2006 aikana ja ne kuvaavat sen hetkistä tilannetta maaseudun töiden organisoimisessa. On ilmiselvää, että tukimuodot elävät ja muuttuvat. Muutoksista huolimatta inventointityö on ollut kokonaiskuvan muodostamisen kannalta tärkeää.

Maaseudun pienten töiden edistämistä julkisin tuin ja kannustein tarvitaan, koska työt eivät organisoidu itseohjautuvasti. Tämä raportti antaa apuvälineen paikallisille toimijoille, etenkin maaseudun pienten töiden välittäjäorganisaatioille. Raportti toimii eräänlaisena rahoitusoppaana pohdittaessa mahdollisuuksia maaseudun töiden organisointiin ja edistämiseen.

Raportin pituus antaa olettaa, että maaseudun pienille töille on lähes rajaton määrä erilaisia tukimuotoja. Tukimuotojen olemassaolosta huolimatta ne eivät kuitenkaan kohdenna maaseudun erityispiirteiden ja ongelmien ratkaisemiseen. Raportissa otetaan kantaa myös sellaisiin taloudellisten tukien ja kannustimien rajoitteisiin, jotka hankaloittavat maaseudun pienten töiden tekemistä ja esitetään suosituksia näiden rajoitteiden poistamiseksi. Raportin suositukset-osio toimii näin kannanottona päättäjien suuntaan.

Raportin ovat laatineet Vaasan yliopiston Levón-instituutin tutkijat HTM Petra Lindqvist, KTM Eija Koski ja FM Kari Leinamo. Tutkimuksen johtajana on toiminut Vaasan yliopiston aluetieteen professori Hannu Katajamäki. Arvo-kasta asiantuntemusta erityisesti suositusten muodostamiseen on saatu monilta tutkimusalojen viranomaisilta. Kiitokset heille haastatteluihin osallistumisesta. Tutkimuksen on rahoittanut Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän esityksestä maa- ja metsätalousministeriö.

Vaasassa, vuoden 2006 ensilumen sataessa

Jouko Havunen
Levón-instituutin johtaja

SISÄLTÖ

ESIPUHE

1.	JOHDANTO RAPORTIN TEEMOIHIN.....	9
1.1	MAASEUDUN PIENTEN TÖIDEN KIRJO.....	10
1.2	RAPORTISSA KÄYTETYT KÄSITTEET JA RAJAUKSET.....	11
2.	TALOUDELLISET KANNUSTIMET MAASEUDUN PIENTEN TÖIDEN EDISTÄMISEKSI.....	19
2.1	TYÖLLISTÄMISEN TALOUDELLISET KANNUSTIMET.....	20
	Työntekijän saamat tuet.....	23
	Työnantajan saamat tuet.....	24
	Palkkatuki.....	24
	Kuntalisä.....	25
	Työnantajan matalapalkkatuki.....	25
	Työllisyyspoliittinen projektituki.....	26
	Omatoimisuusavustus.....	26
	Työllisyysperusteinen investointiavustus.....	27
	Verotuksen kautta saatavat etuudet.....	28
	Työnantajan sosiaaliturvamaksun vapautus.....	28
	Kotitalousvähennys.....	29
	Vero- ja sosiaaliturvamuksuhelpotus.....	31
	Verovapautus yleishyödylliselle yhdistykselle.....	31
	Arvonlisäverohuojennukset.....	32
2.2	YRITTÄJYYTTÄ EDISTÄVÄT JULKISET TUET.....	36
	Starttiraha.....	42
	TE-keskuksen maaseutuosaston pienyritysrahoitus.....	43
	Investointituki.....	43
	Käynnistystuki.....	43
	Kehittämisyavustus.....	44
	TE-keskuksen yritysosan pienyritysrahoitus.....	45
	Pohjoisen luontaiselinkeinojen harjoittajien tuet.....	48
	Maataloustuotteiden jalostuksen ja markkinoinnin tuet.....	49
	TE-keskuksen muut yrittäjyyttä edistävät tuet.....	50
	Kuljetustuki.....	50
	Kyläkauppatuki.....	51
	Metsämarjojen ja -sienten varastointituki.....	52
	Finnveran tuet.....	52
	Tekesin tuet.....	53
	Keksintösäätiön tuet.....	54
2.3	SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUIDEN TUOTTAMISEN TALOUDELLISET KANNUSTIMET.....	55
	Palvelusetelimalli.....	59

	Raha-automaattiyhdistyksen tuet.....	60
	Arvonlisäverovelvollisuusvapautus sosiaalihuollon palveluiden tuottamiseen	61
	Lasten hoitamiseen liittyvät tuet	62
	Ikääntyneille, vammaisille ja sotainvalideille tarkoitetut tuet	63
	Omaishoidontuki.....	64
	Perhehoito.....	66
2.4	KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITOA EDISTÄVÄT	
	JULKISET TUET	67
	Ympäristönhoitoavustukset	67
	Ympäristöministeriön avustus perinnebiotoopin hoitoon.....	70
	YTY-raha (ympäristötyöraha)	71
	Ympäristöministeriön harkinnanvaraiset avustukset	73
	Ympäristöhallinnon uhanalaisten lajien hoitoraha.....	75
	Muinaisjäännöskohteiden hoito työministeriön työllisyysvaroin	75
	Kalataloudelliset kunnostukset.....	76
	Vapaa-ajan kalastuksen edistämismäärärahat	77
	Ympäristötuen erityistukisopimukset	78
	Suojavyöhykkeet.....	78
	Kosteikkojen ja laskeutusaltaiden perustaminen ja hoito.....	79
	Maiseman kehittäminen ja hoito –	
	Luonnon monimuotoisuus – Perinnebiotoopit	79
	Peltoviljelyyn liittyvät erityisympäristötuet	81
	Korjausrakentamisen tukeminen	82
	Rakennusperinnön hoitoavustukset.....	84
	Museoviraston entistämisavustus.....	85
	Seurantalojen korjausavustus.....	86
	Museoiden harkinnanvaraiset avustukset.....	87
	Kulttuuritilojen peruskorjaukset ja perustamishankkeet	87
	Kirkkohallituksen avustukset.....	88
	Maailmanperintökohteiden hoito.....	88
	Perinnelaivojen korjaus- ja entistämisavustukset.....	88
	Ympäristötuen erityistukisopimus: Maisemanhoitosopimukset.....	89
	TE-keskuksen investointituki perinneympäristön vaalimiseen.....	89
	TE-keskuksen tuet arvokkaiden rakennusten korjaamiseen	89
	Tavallisten asuntojen korjausrakentamisen tukeminen	90
2.5	SIVISTYS- JA KULTTUURIPALVELUITA	
	EDISTÄVÄT JULKISET TUET	94
	Avustukset koululaisten aamu-, iltapäivä- ja muuhun kerhotoimintaan.....	98
	Nuorisotyön kehittämisraha.....	100
	Liikuntapaikkojen ja vapaa-aikatilojen perustamishankeavustus	101
	Kunnossa kaiken ikää -ohjelma.....	101
	Muut opetusministeriön avustukset.....	102
	Opintokeskusten avustukset.....	103
	Saamelaisesta kulttuurimäärärahasta myönnettävä avustus	104

	Kuntien kulttuuri-, liikunta- ja nuorisjärjestöille myöntämät avustukset.....	104
	Rahastojen, säätiöiden ja taidetoimikuntien avustukset ja apurahat	104
2.6	METSIENHOIDON JULKISET TUET	106
	Metsätalouden ympäristötuki.....	108
	Metsäluonnon hoitohankkeet.....	109
	Nuoren metsän hoito.....	109
	Metsän uudistaminen.....	110
	Kulutus	110
	Luonnonarvokauppa.....	111
	Energiapuutuet.....	111
	Korjuutuki.....	111
	Haketustuki	111
	Metsän tervehdyttämisen tuet.....	112
	Tuki juurikäävän torjuntaan	112
	Kunnostusojitus.....	112
	Tuki terveyslannoitukseen	113
2.7	TEIDEN HOITOA JA KUNNOSSAPITOA EDISTÄVÄT JULKISET TUET	114
	Yksityisteiden valtionavustukset	116
	Yksityisteiden kunnanavustukset	118
	Tuet metsätien rakentamiseen ja perusparannukseen	119
2.8	HAJA-ASUTUSALUEEN JÄTEVESIJÄRJESTELMIEN UUSIMISTA EDISTÄVÄT JULKISET TUET	120
2.9	LUONNONMATERIAALIEN HYÖDYNTÄMISTÄ EDISTÄVÄT JULKISET TUET	122
2.10	KOOSTE TÄRKEIMMISTÄ MAASEUDUN PIENIÄ TÖITÄ EDISTÄVISTÄ TALOUDELLISISTA KANNUSTIMISTA	123
3.	TALOUDELLISTEN KANNUSTIMIEN RAJOITTEET MAASEUDUN PIENTEN TÖIDEN EDISTÄMISESSÄ	126
3.1	KESKEISET HAVAINNOT MAASEUDUN PIENTEN TÖIDEN EDISTÄMISEN TUKIPOLITIIKASTA	126
3.2	SUOSITUKSET TALOUDELLISTEN KANNUSTIMIEN TEHOSTAMISEKSI	128
3.3	SIRPALEISTEN TÖIDEN KOKOAMISEN MEKANISMEJA	140
3.4	POHDINTAA MAASEUDUN PIENTEN TÖIDEN EDISTÄMISEN ESTEISTÄ	142
	LÄHTEET	144

1

JOHDANTO RAPORTIN TEEMOIHIN

Maaseudulla on pieniä sirpaleisia töitä, jotka odottavat tekijäänsä. Tekijää ei välttämättä löydy, sillä työn tekeminen ei aina ole taloudellisesti houkuttelevaa. Ei myöskään voida olettaa, että töiden tekeminen ja teettäminen jätettäisiin vapaaehtoistyöntekijöiden varaan. Naapuriapu on entisaikaan ollut monen palvelujen tarvitsijan pelastus, mutta maaseudun asukkaiden joukko harvenee ja tarvitaan yhteiskunnan kädenjennusta, jotta maaseudun palvelutarjonta julkishyödykkeineen täydentyy. Maaseudun pienet ja sirpaleiset työt voivat olla esimerkiksi maiseman-, yksityisteiden- tai kulttuuriympäristön hoitotehtäviä, kulttuuriharrastusten ohjausta, vanhojen rakennusten korjausta, remonttiapua tai omaishoitajien lomituspalveluja. Pienet työtehtävät ovat yleensä hajallaan sekä alueellisesti että toimialallisesti. Nämä pienet sirpaleiset työtehtävät voisivat sopia vajaatyöllistettyjen tehtäväksi eli uusina osa-aikaisina tai kokopäivätoimisinä työpaikkoja voitaisiin synnyttää, jos kannustimet olisivat houkuttelevia.

Julkisilla tuilla on pystytty synnyttämään paljon uutta yritystoimintaa ja lisäämään yksityisen ja kolmannen sektorin palveluiden tuotantoa. Kuitenkin julkisissa tuissa on edelleen aukkoja ja pullonkauloja, jotka vähentävät kiinnostusta maaseudun pienten ja sirpaleisten työtehtävien tekemiseen. Rajoitteet tulisi poistaa, jotta nämä työt voitaisiin paremmin kanavoida ansiolähteiksi. Nykyisellä lainsäädännöllä tämä ei ole mahdollista eli tarvitaan tiettyjä lakimuutoksia ja tulonsiirtoja, jotta maaseudun pienet työt tulevat tehdyksi.

Maaseudun julkisen palveluverkoston harventuessa tarvitaan erityisesti uutta yritystoimintaa. Yrittäjyyden tukeminen synnyttää kuntiin uusia työpaikkoja, tuo kunnille verotuloja ja lisää alueen hyvinvointia. Aloittaville pienyrityksille on tarjolla runsaasti tukimuotoja ja yritystoiminnan synnyttämistä tukevat lukuisat organisaatiot. Tästä huolimatta yrittäjyyden tukemisen kenttä sisältää pullonkauloja, jotka poistamalla yritykset voisivat panostaa maaseudun hajallaan olevien töiden, kuten satunnaisen kotiavuntarpeen, hoitamiseen.

Joihinkin julkisten tukien epäkohtiin on puututtu esimerkillisesti. Esimerkiksi omaishoitajien tukeminen on nostettu arvoonsa ja etuuksia parannettu, joskin tuen myöntämisessä on edelleen epäkohtia. Myös kotitalousvähennys ja sen laajentaminen vuoden 2006 alusta ovat toimenpiteitä, joilla on hyvin paljon vaikutuksia maaseudun pienten töiden organisoitumiseen.

Erilaiset Maaseutusopimus-toimintatapaan liittyvät kokeilut¹ ovat osaltaan nostaneet esiin sirpaleisten töiden kirjon. Kokeilujen kautta on myös havaittu julkisissa tuissa olevan aukkokohtia ja kehittämistarpeita. Julkiset tuet eivät ulotu tarpeeksi hyvin osa-aikaisen tai satunnaisen työn tekemiseen. Usein on täysin mahdotonta löytää tukea pieniin töihin ja ne joudutaan tekemään talkoovoimin. Pahimmassa tapauksessa työt jäävät tekemättä, eikä asioihin tarttujia löydy. Kolmas sektorikaan ei voi hoitaa kaikkea, vaan tarvitaan julkisen sektorin tukimuotojen uudelleen järjestelyjä tai joustoja.

Raportissa käytetyt käsitteet ja rajaukset

Maaseudun pienillä töillä tarkoitetaan tämän tutkimuksen yhteydessä työtä, joka on hajallaan eikä välttämättä tule tehdyksi, ellei sen tekemistä tueta ja alkuun saattamista kannusteta julkisin varoin. Pientä työtä ei voi määritellä euromäärän kautta. Pienuus viittaa pikemminkin siihen, että työt eivät niiden pienimuotoisuudesta johtuen aina organisoidu itseohjautuvasti eli työn tekijä ei löydä työnantajaa. Pienet työt ovat yhtäältä joko tekemättä jääneitä töitä tai toisaalta hyödyntämättömiä mahdollisuuksia. Tekemätön työ liittyy julkisen ja yksityisen sektorin rajapintaan, sillä se jää tekemättä, koska julkisen sektorin palvelut eivät ulotu kaikille ja markkinoiden sirpaleisuudesta johtuen toiminta ei houkuttele myöskään yksityistä sektoria. Hyödyntämättömät voimavarat liittyvät toimialoihin, joissa maaseudulla olisi mahdollisuuksia, mutta joita ei osata hyödyntää.

Taloudellisilla kannustimilla tarkoitetaan tässä raportissa sellaisia julkisia rahallisia tukia ja avustuksia, joita maaseudun toimijoiden on mahdollista saada. Taloudellisiin kannustimiin lasketaan kuuluvaksi myös verotuksen kautta saatavat etuudet tai huojennukset. Muut tukipalvelut, kuten erilaiset neuvonta- ja asiantuntijapalvelut on jätetty tämän tarkastelun ulkopuolelle. Asiaa on tarkasteltu maaseudun asukkaan (työllistettävä), yritysten (uusi tai jo toiminnassa oleva mikro- tai pienyritys) ja yhdistysten (vapaaehtoistyöhön perustuva tai työllistävä/työllistämiseen pyrkivä) kannalta. Julkiselle sektorille kohdistetut tuet, kuten esimerkiksi kunnille tarkoitetut avustukset, ovat tämän tarkastelun ulkopuolella.

¹ Esimerkiksi Kyrönmaalla vuosina 2004–2006 toteutettu Maaseudun palvelusopimus -hanke, missä välittäjäorganisaation toimesta yhdistettiin maaseudun töitä, tekijöitä ja teettäjiä. Hankkeesta on ilmestynyt kaksi raporttia: Lindqvist & Rissanen (2004): *Maaseudun palvelusopimus – teoriasta käytäntöön Kyrönmaalla* sekä Koski & Lindqvist (2006): *Palvelut paikallisesti organisoituna Maaseudun palvelusopimusprosessit Kyrönmaan kokeilussa*.

Edellä mainittujen suorien tai verotusmenettelyn kautta ohjattavien taloudellisten kannustimien lisäksi tarkasteltaviksi on valittu myös julkisiin tukiin rinnastettavia tukia, kuten säätiöiden ja rahastojen myöntämät avustukset, koska kulttuurisektorille on muuten tarjolla niukasti rahoitusta. Maaseudun pienten töiden näkökulmasta katsottuna rahastojen ja säätiöiden avustusmahdollisuudet ovat elintärkeää rahoitusmuoto maaseudun kulttuurin ylläpitämiseksi. Vastaavalla perustelulla ovat mukana myös Raha-automaattiyhdistyksen tarjoamat tuet, sillä ne ovat maaseudun täydentävän hoivapalvelutarjonnan kannalta merkittäviä.

Erilaisilla hankkeilla ja projekteilla voidaan rahoittaa monenlaisia pieniä työtehtäviä. Tässä raportissa ei tarkastella kuitenkaan hankkeiden ja projektien kautta kanavoitavia julkisia tukia, vaan nimenomaan niitä taloudellisia kannustimia, joilla on jatkuvuutta ja jotka ovat muun muassa EU:n hanke- ja projektitoiminnasta riippumattomia. Projektirahoituksen tarkastelu on jätetty tämän tutkimuksen ulkopuolelle, koska ei ole perusteltua ehdollistaa maaseudun pienten töiden toteutumista projektirahoituksen varaan. Näkökulmana on nimenomaan maaseudun asukkaan, yhdistyksen ja aloittelevan yrittäjän mahdollisuudet saada taloudellista kannustusta ryhtyessään työhön. Näin ollen tarkastelun ulkopuolelle on jätetty myös olemassa olevien yritysten kasvua edistävät tuet.

Tutkimuksen pääpaino on kansallisten tuki- ja avustusmuotojen ongelma-kohtien paikantamisessa ja toimenpide-ehdotusten esittämisessä. Joissain tapauksissa ei ole lainkaan tukia tietyn maaseudun pienen, mutta tarpeellisen työn toteutumiseksi. Olisikin tärkeää löytää menetelmiä niille tehtävälueille, jotka käytännössä jäävät tukijärjestelmien ulkopuolelle. Tarvitaan uusia järjestelmiä, jotta maaseudulla olevia ansiomahdollisuuksia voidaan hyödyntää.

Maaseudun pienten töiden kirjo

Maaseudun pienten töiden toimialat voidaan jakaa karkeasti kahteen luokkaan: kiireellisiin töihin, joiden tekemiseen tulisi nopeasti tarttua ja toimialoihin, joissa maaseudulla on hyödyntämättömiä voimavaroja ja mahdollisuuksia. Tekijää odotettava työ liittyy julkisen ja yksityisen sektorin rajapintaan, sillä se jää tekemättä, kun julkisen sektorin palvelut eivät ulotu kaikille ja markkinoiden sirpaleisuudesta johtuen toiminta ei houkuttele myöskään yksityistä sektoria. Se liittyy erityisesti maaseudun hyvinvointiin ja asukkaiden mahdollisuuksiin asua ja elää hyvää elämää maaseudulla. *Tekemätöntä työtä löytyy eri aloilta: hoiva- ja hyvinvointialalta, maiseman ja kulttuuriympäristön hoidosta, teiden kunnossapidosta, haja-asutusalueen jätevesijärjestelmien rakentamisesta sekä metsien ja vesistöjen hoidosta.*

Maaseudulla on myös toimialoja, joissa maaseudulla olisi mahdollisuuksia, mutta joita ei hyödynnetä. Nämä maaseudun hyödyntämättömät voimavarat sijoittuvat toimialoille, joissa maaseutu on vuorovaikutuksessa kaupunkeihin.

Töiden kannustaminen hyödyntäisi myös kaupunkilaisia maaseudun asukkaiden lisäksi. *Kulttuuripalvelut, lähiruoka sekä luonnonvarojen ja materiaalien hyödyntäminen ovat esimerkkejä toimialoista, joissa on hyödyntämättömiä maaseudun voimavaroja.*

Tukemalla maaseudun pienten töiden tekemistä ja organisointia voisi sirpaleisista töistä koostua ansiolähteitä maaseudun asukkaille. Ansiolähteet koostuisivat useimmiten osapäivätoista joko itse itsensä työllistämällä tai jonkin yrityksen tai yhteisön työllistämänä. Ansiolähteet voivat kertyä myös monialayrittäjyyden kautta. Edellä luetellut ja myöhemmin tarkemmin kuvattavat toimialat ovat sellaisia, joiden työ tulisi jotenkin organisoida, jotta maaseutu saisi tarvitsemiansa palveluja ja osaisi hyödyntää vajaakäytössä olevia resurssejaan.

Hyvinvointipalvelut

Julkinen sektori vähentää jatkuvasti omaa osuuttaan varsinaisena hoiva- ja hyvinvointipalvelujen tuottajana. Olemassa olevilla julkisilla resursseilla ei pystytä tulevaisuudessa hoitamaan yhä kasvavaa vanhusten joukkoa tarpeeksi laadukkaasti. Uusia palvelun tuottajia tarvittaisiin, mutta markkinat eivät ole erityisen houkuttelevat yksityisten sektorin näkökulmasta markkinoiden sirpaleisuudesta ja hajanaisuudesta johtuen. Siksi hoiva- ja hyvinvointipalvelut ovat suurin maaseudun sirpaleisten töiden toimiala, jonka organisoitumista pystyttäisiin niin kutsuttujen välittäjäorganisaatioiden tukemana tehostamaan ja voitaisiin luoda uusia ansiolähteitä maaseudun asukkaille.

Hoiva- ja hyvinvointialalla suuntaus on kohti keskitetympiä palveluja. Tehokkuuden nimissä palvelut etäännyvät kylistä kohti kuntakeskuksia. Raskaamman hoivapalvelun osalta keskittäminen lienee perusteltua, mutta kevyempiin hoitomuotoihin olisi mahdollista pureutua paikallisesti raskaampaa hoivapalvelua ennaltaehkäisten. Maaseudun pienten töiden näkökulmasta palveluja olisi tarpeen tukea paikallistasolla. Maaseudun vanhukset haluavat asua mahdollisimman pitkään kotona, mutta ovat lähes pakotettuja muuttamaan kylistä kuntakeskuksiin, koska paikallisia palveluja ei ole tarjolla. Julkisen sektorin palvelujen hankintaan liittyvä kilpailutus suosii suuria, kansallisia ja jopa ylikansallisia palveluntarjoajia pienten paikallisten palvelutarjoajien sijasta. Vaikka kylässä asuvat vanhukset ostaisivat palvelun mieluummin oman kylän tutulta naapurin emännältä, mahdollisuuksia tähän ei useinkaan ole tarjolla. Suuret ja jopa ylikansalliset organisaatiot saattavat enenevässä määrin olla tulevaisuuden hoivapalveluiden tuottajia.

Hoiva- ja hoitopalvelujen tarve kasvaa harvaan asutuilla alueilla, mutta alalla on vasta runsaat 200 maatalouden liitännäiselinkeinona toimivaa yritystä. Koko maassa on monialaisia maatiloja on noin 23 000, mutta niistä vasta noin prosentti tarjoaa hoivapalveluja. (Maaseudun Tulevaisuus 18.2.2005.) On ilmeistä, että töitä syrjäisilläkin kylillä riittäisi ja niillä voisi työllistää itsensä. Toimintaa on kuitenkin

todella vaikea käynnistää. Maaseudun ja etenkin kylien hoivapalveluyrittäjyys ei houkuttele. Kysynnän ja tarjonnan selvittämistä ja toiminnan organisoimista eli palvelun synnyttämistä ja toiminnan alkuvaihetta pitäisi tukea, koska toiminta ei muuten käynnisty. Yrittäjällä ei ole siihen markkinoiden pienuudesta johtuen varaa. Yrittäjän pitäisi saada mahdollisimman aikaisessa vaiheessa asiakkaita ja tuloa, eikä hän voi keskittyä kuukausien ajan asiakaskunnan kasvattamiseen.

Monessa kaupungissa ja kunnassa on käytössä palvelusetelit. Jotta palvelusetelit yleistyisivät myös pienissä maaseutukunnissa, tarvitaan uusia palveluntuottajia. Ei ole mieltä ottaa käyttöön seteliä, joka antaa periaatteessa asiakkaalle vapauden valita itselleen mieluisen palveluntuottajan, jos valinnan varaa ei todellisuudessa ole. Niin kauan kuin tarjontaa ei ole, ei kunnissa välttämättä oteta seteleitä käyttöön.

Siirtyminen kuntakeskeisestä palvelutuotannosta uusiin palveluiden järjestämisen malleihin näyttää olevan väistämätön kehityskulku. Kunnat eivät järjestä tulevaisuudessa siinä määrin hyvinvointipalveluja kuin ennen. VTT Markku Lehto esittää kirjassaan *Pelastusrenkaan paikkaus* (mt. 2006) nykyisen julkiseen valtaan perustuvan asetelman radikaalia muutosta. Hän esittää, että tulevaisuuden suurkunnat luopuisivat kokonaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ja järjestämisvastuu siirrettäisiin koko maan kattaville organisaatioille. Asiakasyhteisöt, joissa asiakkaat käyttäisivät päätösvaltaa, olisivat vastuussa palveluiden järjestämisestä. Kunnat vastaisivat asukkaiden etujen ajamisesta ja niillä olisi vapaaehtoisesti mahdollisuus tuottaa palveluita joko osana omaa toimintaa tai liikelaitosten ja yhtiöiden kautta.

Lehto kyseenalaistaa kokonaan suomalaisen hyvinvointivaltion mallin. Kyseenlaistaminen sinällään on hyvä asia, vaikka visio ei koskaan toteutuisikaan. Uusia avauksia ja vaihtoehtoisia malleja on oltava, koska vanhaan kaikkialle ulottuvan julkisen sektorin malliin ei ole enää paluuta. Optimaalista julkisen sektorin osuutta sosiaali- ja terveyspalvelujen tuotannossa on vaikea määritellä, mutta todennäköisesti lähellä totuutta on monituottajamalli, jossa julkinen sektori on järjestämisvastuussa ja sen rinnalla yritykset ja yhdistykset ovat vahvoina toimijoina.

Hoiva- ja hyvinvointipalvelujen kysyntä ylittää tarjonnan. Kolmannen sektorin rooli hyvinvointipalveluiden tarjoajana tulee kasvamaan, samoin kuin hoiva- ja muita hyvinvointipalveluja tuottavien yritysten määrä. On vain annettava mahdollisuus pienille maaseudun toimijoille ja otettava kilpailutuksessa huomioon muukin kuin hinta.

Kulttuuriympäristön ja maiseman hoito

Maisema on julkishyödyke eli siitä saatava esteettinen hyöty on sekä maaseudulla että kaupungeissa asuvien oikeus. Maisema voi olla arvokas esimerkiksi

uhanalaisten kasvi- tai eläinlajien tai muinaisjäännösten takia. Tällaisten maisemakokonaisuuksien hoitotoimenpiteisiin on mahdollista saada avustuksia. Myös maaseutumaisema sinällään ilman erityisiä uhanalaislajeja on arvokas. Maisemanhoitotehtävät ovatkin hoiva- ja hyvinvointipalvelujen jälkeen toiseksi tärkein toimiala pienten töiden organisoinnin kannalta. Tekemistä löytyy, mutta maksajaa ei. Maisemanhoitotyöt ja maksajan löytyminen riippuu myös usein siitä, onko maanomistaja kunta vai yksityinen taho.

Kuntien kiinnostus seudulliseen maisemanhoitoon on heräämässä. Yksi vaihtoehto laajojen maaseutumaisten viheralueiden hoitoon voisi olla sopimuslaidunnus eli lampaiden tai mahdollisesti muiden laiduneläinten vuokraaminen ”maisemanhoitajiksi”. Monet kunnat ovat tähän valmiita, ja esimerkiksi Seinäjoen kaupunki on käytännössä toteuttanut sopimuslaiduntamista. Eläinten vuokraajalle sopimuslaiduntaminen tulisi olla taloudellisesti kannattavaa. Kunta voisi tuotteistaa sopimuslaidunnuksen eli hankkia lampaat ja palkata lammaspaimenia. Tällä tavalla alueesta voisi kehittyä matkailullinen vetonaula.

Kuntien viheralueiden hoitoluokituksiin on saatu niittyluokitus, joka mahdollistaa avoimien alueiden hoidon melko vähäisellä hoitotyöllä. Yksi vaihtoehto kaupungin läheiselle maaseutukunnalle on hyödyntää viheralueiden hoidossa siirtymistä kalliimmasta hoitoluokasta edullisempaan. Niittyjen hoitajina voivat toimia alueen maisemanhoitoyrittäjät, joiden palveluita esimerkiksi Lahden kaupunki on hyödyntänyt muuttaessaan vanhan golfkentän niityksi.

Maanviljelijät ovat toimineet perinteisesti yksityismaiden maisemanhoitajina. Maanviljelijät voivat hakea erityisympäristötukea kulujen kattamiseen. Erityisympäristötuet ovat maatalouteen sidotut. Kuitenkin myös monet muut kuin maanviljelijät voisivat toimia maisemanhoitajina. Monet maaseutumatkailuyritykset ovat hyvinkin kiinnostuneita alueensa kulttuuriympäristön- ja maisemanhoidosta. Jos alueella on jotain kulttuurisia arvoja, on rahoitusapua mahdollista saada. Jos joutomaa kaippaa vain siistimistä, ei rahoitusta löydy ja työ jää maanomistajan harteille.

Maisemanhoito on toimialana esimerkki maaseudun tekemättömistä töistä, joista jonkun tulisi huolehtia. Maisemanhoito voidaan kääntää myös maaseudun mahdollisuudeksi, joka pisimmillään ja parhaimmillaan osataan kääntää palvelutuotteeksi, jonka ostamisesta erityisesti kaupunkilaiset ovat valmiita maksamaan.

Teiden hoito ja kunnostus

Teiden rakenteellinen kunto ja kunnossapidon taso ovat keskeisimpiä kylien asuminen ja elinolojen kehittämisen perusedellytyksiä. Tiestön kunnan paraneminen ja hoidon tehostuminen lisäävät kylien vetovoimaisuutta ja kyläyrittäjätoimintaa.

Tiet voidaan jakaa 1) valtion eli käytännössä Tiehallinnon hoitovastuulla oleviin pääteihin, 2) kunnan teihin, jotka ovat yleensä asemakaava-alueella sijaitsevia teitä ja 3) yksityisteihin, joiden hoidosta vastaa joko kunta tai tiekunnat. Maaseudun pieniä teidenhoitotoita on näillä kaikilla tietyypeillä.

Tiehallinnon hoitovastuulla olevat tiet ovat kilpailutuksen kautta päätyneet enimmäkseen Tielikelaitoksen hoitoon, jonka kanssa maaseudun toimijat voivat olla yhteistyössä. Konekantaa omistavat maanviljelijät toimivat monesti Tielikelaitoksen aliurakoitsijoina teiden aurauksessa ja tienpiennarten raivauksessa. Yhdistykset tulevat pienimuotoisissa tehtävissä apuun silloin, kun tarvitaan paljon ihmiskäsiä. Työt voivat olla esimerkiksi teiden varsien siivousta, linja-autokatosten puhdistusta ja aurauskeppien asettelua. Korvaukset tulevat tehdystä töistä palkan tai palkkion muodossa. Tiehallinto myöntää suoraa korvausta muun muassa maiseman avaamisesta liikenneturvallisuuden parantamiseksi. Tiehallinto voi olla työnantaja myös hiekoituslaitokoiden sijoittamisessa mäkien alle.

Tielikelaitos on antanut urakoitsijoille töitä, mutta seuraa itse teiden kuntoa. Siitä huolimatta teiden kunto on monen alueen asukkaan mielestä surkea. Muutamat kyläyhdistykset ovat ottaneet hoitaakseen oman tieosuuden. Esimerkiksi Keski-Suomessa valtateiden varsilla on tietyn välimatkan päässä toisistaan kylttejä, joissa lukee esimerkiksi: ”Tämän tieosuuden (17 km) siisteydestä vastaa ... kyläyhdistys”.

Kunnat ovat ulkoistaneet omistamiensa teiden kunnossapidon eikä niillä ole omaa kalustoa tehtävään. Suurin osa palvelujen tuottajista on maanviljelijöitä, jotka hoitavat teitä sivutoimisesti. Kuntien kanssa yhteistyötä tekevät erityisesti maaseudun koneurakoitsijat ja yksityisteiden kouluttautuneet tieisännöitsijät.

Valtaosa yksityisteistä sijaitsee haja-asutusalueilla, mutta yksityisteitä on myös kaupunkien ja muiden kuntien taajamien lähialueilla ja jopa asemakaava-alueilla. *Yksityisteiden tienpidosta vastaavat kunkin tien tieosakkaat yhteisesti*. Tieosakkaita ovat tien vaikutusalueen kiinteistöt ja muut tieoikeuden omistajat. Tieosakkaat voivat toimia järjestäytyneenä tiekuntana, jolloin tienpitoa koskevat päätökset tehdään enemmistöpäätöksinä. Yksityistiestön hoidossa on suuria kuntien välisiä eroja. Jotkut kunnat huolehtivat suurelta osin myös yksityisteistä. Yksityisteiden kunnan pitäminen edes nykyisellä tasollaan on vaikea haaste, jolle olisi löydettävä ratkaisuja. Yksityisteiden kunnossapitoa avustavat valtio ja kunnat. Yksityisteiden hoitamiseen antaa selviytymiskeinoja tieisännöitsijäkoulutus, jota on järjestetty Itä- ja Länsi-Suomessa. Tieisännöitsijäkoulutuksessa otetaan kantaa yksityisteiden ongelmiin ja pyritään löytämään käytännön toimintamahdollisuuksia tilanteen parantamiseksi. Ongelmina yksityisteillä on väestön väheneminen: Tie kuntien vastuuhenkilöt ikääntyvät eikä jatkajia ole. Toinen tien kunnan ylläpito-ongelma on harventuva urakoitsijajoukko.

Metsien ja vesistöjen hoito

Vaikka Suomen metsien ja vesistöjen pinta-ala on suuri, kuuluu niiden hoito maaseudun pieniin töihin. Maaseudun paikallisia toimijoita, esimerkiksi niin sanottuja kylämetsureita, ei paljoa ole. Markkinat ovat valuneet suurille kansallisille metsäyhtiöille, joiden kohteina ovat talousmetsät. Sen sijaan maisemanhoidollisiin töihin tai ympäristöarvoja kunnioittaviin tehtäviin ei kovinkaan paljon löydy tekijöitä. Myös rahoitukset tämänlaatuisiin tehtäviin ovat heikohkosti tunnettuja.

Luonnonarvokauppa on hyvä esimerkki siitä, kuinka metsien monimuotoisuutta pyritään säilyttämään maksamalla metsien omistajille korvausta metsiensä suojelusta. Myös muun muassa ennallistamistöihin ja kalataloudellisiin kunnostuksiin voi saada tukea valtiolta.

Haja-asutusalueen jätevedet

Haja- ja loma-asutuksen jätevedet ovat valtakunnallisesti tarkasteltuina maatalouden jälkeen suurimpia vesistöjen fosforikuormittajia yhdessä teollisuuden kanssa. Puutteellisesti käsitellyt jätevedet voivat lisäksi heikentää pienten vesistöjen hygieenistä tilaa tai pilata pohjavettä. Vesistöjen rehevöitymisen ehkäisemiseksi jätevesiasetus esittää uuden, aikaisempaa ympäristöystävällisemmän järjestelmän käyttöönottoa haja-asutusalueilla.

Viemäriverkkoon kuulumattomien kiinteistöjen on uusittava jätevesijärjestelmänsä vuoteen 2014 mennessä. Uusiminen koskee noin miljoonaa haja-asutusalueen asukasta. Jätevesiselvitys piti tehdä jo vuoden 2005 loppuun mennessä. Kotitalouksien aktivointia tarvitaan, sillä vain murto-osa kotitalouksista on uusinnut järjestelmänsä tai edes laatinut tarvittavan jätevesiselvityksen. Koska ala on uusi, myös suunnittelijoille sekä jätevesipuhdistamojen hoitajille olisi tarvetta.

Kulttuuripalvelut

Kulttuuripalveluita tuotetaan kaupungeissa pitkälti kuntien ja valtion varoilla. Maaseudulla tilanne on huonompi kuin kaupungeissa, sillä tuet ovat vähissä. Maaseudulla julkinen raha ei riitä tarvittaviin kulttuuripalveluihin, joten kolmannen sektorin on pitänyt ja pitää jatkossakin ottaa tehtäviä hoitaakseen. Tämän lisäksi kulttuuripalveluja on tuotettu EU-hankkeiden avulla.

Kulttuurilla on merkittävä rooli sosiaalisten verkostojen luojana, eli aktiivisuus ja osallistuminen lisäävät hyvinvointia. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2005: 22). Maaseudun kulttuuripalveluita tuotetaan monesti talkoovoimin tai pientä korvausta vastaan. Olisi kuitenkin täysin mahdollista koota niistäkin kokopäiväisiä työpaikkoja. Kulttuurin tuottamista ja kulttuuripalveluja rahoit-

tavat erilaiset rahastot ja säätiöt. Rahoitus on kuitenkin satunnaista, joten tälle sektorille tarvittaisiin myös pysyvämpiä tukimuotoja.

Eräs kulttuuripalveluiden tuottamisen ongelma on se, että kotitaloudet eivät ole tottuneet maksamaan kulttuurista kovinkaan paljon. Kulttuuria ei välttämättä osata myöskään tuotteistaa. Mikäli tuotteistaminen ja palveluiden myyminen osattaisiin, voisi tuotteita mennä kaupaksi ja uusia palvelujen tarvisijoitakin voisi löytyä. Uusi idea ja mahdollisuus kulttuurin tuotteistamisessa on kulttuuri-TYKY, joka on tuote työntekijöiden toimintakyvyn ylläpitämiseksi liikuntaan perustuvien hyvinvointipalvelujen rinnalle. Työkykyä ylläpitävän toiminnan ei tarvitse välttämättä olla liikuntaan perustuvaa, koska liikunnan sijaan moni työntekijä voi kokea virkistävemmäksi käsillä tekemisen. Hyvinvointipalveluiden tuottamisessa onkin uusi markkina-alue myös eri alojen taiteilijoille. Myös maaseutumatkailuun voidaan yhdistää kulttuuripalveluita. Kulttuurimatkailun kasvun kautta maaseudun osaajille on mahdollista löytää uusia työllistymisen väyliä ja toimeentulon lähteitä. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2005: 22–23.)

Luonnon ja luonnonmateriaalien hyödyntäminen

Maaseudun luonto on vajaasti hyödynnetty voimavara. Luontoelämysten tarjonnassa eri kohderyhmille (esimerkiksi ulkomaalaiset, yritykset, patikoijat, lapset/nuoret, marjastajat/sienestäjät, metsästäjät/kalastajat) olisi valtavasti mahdollisuuksia, mutta ideoita ei jostain syystä riittävästi hyödynnetä. Jonkinlaisena pullonkaulana on se, että mahdollisuuksia ei osata riittävässä määrin paketoita ja markkinoida sopiville kohderyhmille.

Luonnossa on myös materiaalia, joiden kerääminen ja jalostaminen voisi lisätä maaseudun ansiomahdollisuuksia. Jokamiehen oikeudet sallivat tietyt toimenpiteet luonnossa, mutta rajoittavat monia ympäristölle pitkällä tähtäimellä vahingollisia toimia. On sallittua kerätä luonnonvaraisia marjoja ja sieniä, rauhoittamattomia luonnonvaraisia kukkia, yrttejä ja maustekasveja, pihlajan- ja katajanmarjoja, maassa olevia kuivia risuja, pudonneita käpyjä tai pähkinöitä sekä muita vastaavia luonnontuotteita. Kiellettyä on ottaa ilman lupaa toisen maalla kasvavasta puusta oksia, juurta, tuohta, kuorta, lehtiä, pihkaa, mahlaa, terhoja, pähkinöitä ja käpyjä. Myös sammaleen, jäkälän, varpujen ja turpeen kerääminen sekä puun ottaminen kasvavasta, kuivuneesta tai kaatuneesta puusta on kiellettyä. (Ympäristöhallinnon kotisivut)

Luonnontuotealan tämän hetkiset tukitoimet ovat luonnontuotteiden keruun osittainen tuloverovapaus, marjojen ja sienien varastointituki sekä yleiset yritystuet. Ongelmana on alan kausiluonteisuus. Luonnonvaraisten käpyjen, marjojen ja sienien sekä ihmisravinnoksi tai lääkekäyttöön käytettävien luonnonvaraisten kasvien luovutuksesta kerääjän saama tulo on verotonta, ellei tuloa voida pitää palkkana. Muista luonnonmateriaaleista saatava tulo verollista (Verohallinnon kotisivut).

Virvoitusjuomien valmistajat, joiden tuotanto jää alle 50 000 litran laimennetuksi juomaksi laskettuna on vapautettu virvoitusjuomanveron perusverosta vuoden 1999 alusta lähtien. Tuotannon ylittäessä tämän määrän vero peritään täysimääräisenä. Käytännössä vapautus koskee niitä, joiden mehujen vuosituotanto on alle 6250 litraa. (Maa- ja metsätalousministeriön kotisivut)

Lähiruoka

Lähiruokalla tarkoitetaan ruokaa, joka on tuotettu oman alueen raaka-aineista ja kulutetaan lähialueella. Lähiruokaa suosivien mukaan on järkevää syödä mahdollisimman lähellä tuotettua ruokaa ja minimoida kuljetuksiin kuluva energia. Lähiruokan saaminen ja tuotanto ei ole itsestään selvää, vaikka moni kotitalous tai ammattikeittiö haluaisikin tuotteita käyttää. Valtaosa markkinoilla olevista elintarvikkeista kulkee keskitetysti suurien tukkujen kautta; tilalla kasvatettu ruoka saattaa kulkea satoja, jopa tuhansia kilometrejä ja päätyä lopulta naapurin ruokapöytään.

Lähiruokan tuotanto ei vastaa maksimaaliseen tehokkuuteen pyrkivien tuottajien tarpeeseen, mutta edustaa niin kutsuttua pienuuden logiikkaa, jolla tuotetaan palveluita joustavasti paikallisia verkostoja ja yhteistyömahdollisuuksia hyödyntäen. Lähiruokaan panostamalla ja sitä kehittämällä voisi lukuisia henkilöitä lähialueilta työllistyä tai työllistää itsensä joko ruoan tuottajina, jatkojalostajina tai jakelijoina. Pienuuden logiikan mukainen toimintamalli saattaa lopulta tulla suurtuotantoa kannattavammaksi. Lähiruoka-ajattelun eteenpäin viemiseksi julkisten hankintojen kilpailuttamisessa tulisi ottaa huomioon myös hankintojen kokonaistaloudellisuus.

Suomessa on ollut monia lähiruokahankkeita ja hyviä käytäntöjä on kokeiltu. Laajamittaiseen ja pysyvään toimintaan ei ole kuitenkaan monissakaan paikoissa päästy. Muutamia hyviä esimerkkejä kokeiluista on. Esimerkiksi Kiuruvedellä on toiminut menestyksekkäs Ylä-Savon lähiruokan kehittämishanke, jossa lähiruokan tuottajia ja ostajia saatettiin menestyksekkäästi yhteen, pyrittiin muuttamaan vanhoja käytäntöjä ja lisäämään alueella tuotettujen raaka-aineiden käyttöä. Hanke lisäsi maaseudulla tuotettujen elintarvikkeiden käyttöä ammattikeittiöissä ja toimii mallina myös muille alueille, mikäli niillä on kiinnostusta panostaa lähiruokaan.

2

TALOUELLISET KANNUSTIMET MAASEUDUN PIENTEN TÖIDEN EDISTÄMISEKSI²

Raportissa esitellään toistasataa julkista tukea tai verotuksen kautta saatavaa etuutta, jotka voivat osaltaan edistää maaseudun pienten töiden organisoitumista ja paikallistaloutta sitä kautta, että pienet työt kanavoituvat ansiolähteiksi paikallisille asukkaille. Tuista nostetaan esiin pääpiirteissään tuen tarkoitus, tuen saaja sekä tuen myöntäjätaho, jotta lukija pystyy hahmottamaan taloudellisten kannustinten kokonaiskuvan ja näkemään esimerkiksi mikroyrityksen näkökulmasta tukimahdollisuuksien laajuuden. Sen sijaan yksittäisen tuen kohdalla raportin lukijan on erityisen tärkeää kääntyä kyseisen viranomaisen puoleen varmistaakseen tuen yksityiskohdat. Tukien selvittämisessä on käynyt ilmi, että laintulkinnat vaihtelevat hyvin paljon alueittain ja jopa ajoittain. Lakien sisällä on paljon joustomahdollisuuksia, ja riippuu jopa yksittäisestä viranomaisesta, kuinka kapeasti tai leveästi hän lakipykälää tulkitsee. Tietynlainen ”kyseenalaistaminen” on eduksi tuen myöntämisperusteita selvitettäessä. Pelkkään tukiesitteeseen ei kannata luottaa, vaan kannattaa aina tiedustella yksityiskohdista suullisesti. Ääriesimerkkinä voitaneen mainita eräs tuki, jonka kriteereissä tuen saajaksi on mainittu pk-yritys. Asiaa tarkemmin tiedustellessa kävi esille, että jopa yhdistys voidaan rinnastaa pk-yritykseksi, jos se harjoittaa taloudellista toimintaa.

Kaikki tässä luvussa esitettävät julkiset tuet ja verotuksen kautta saatavat etuudet vaikuttavat maaseudun pienten töiden edistämiseen, osa suoraan ja osa välillisesti. Suoraan maaseudun töitä edistäviä tukia ovat esimerkiksi rakennusperinnön korjaukseen saatavat tuet. Hieman välillisempi, mutta kuitenkin maa-

² Kaikissa esitettävissä julkisen sektorin tuissa tapahtuu varsin usein muutoksia; joiltakin osin jopa vuosittain. Tämän vuoksi esimerkiksi suurin osa tukien euromääristä on jätetty ilmoittamatta eikä kaikkia tukien poikkeustapauksia ole käsitelty. Tuet ovat niin laajoja, että tämänkaltaisessa listauksessa on mahdollista antaa useimmista tuista vain lyhyt yleiskatsaus. On hyvin tärkeää, että raportin lukijat ja maaseudun pienten töiden edistäjät käyttävät joko asiantuntijoita apunaan tai pyrkivät itse perehtymään ainakin tärkeimpiin asiakokonaisuuksiin. Tämän ohjeen eri osioissa on monesti viitattu eri organisaatioiden internet-sivuihin, joista on saatavissa lisätietoa varsin helposti.

seudun töiden edistämiseen vahvasti vaikuttava tuki on kotitalousvähennys, jonka kannustamana on syntynyt uusia hoivapalveluyrityksiä myös maaseudulle. Vastaavasti omaishoidontuki tai vammaistuet ovat mukana, koska näiden avustusten kautta on mahdollista työllistää joko hankkimalla palveluita tai saada korvausta itse tehdystä työstä. Kaikki tuet ovat tärkeitä maaseudun pienten töiden aktivoimiseksi – osa vähemmän, osa enemmän. Kohdassa 2.10 on kooste tärkeimmistä maaseudun pieniä töitä edistävästä taloudellisista kannustimista.

Työllistämisen taloudelliset kannustimet

Maaseudun pienten töiden edistämisen kannalta työllistämiseen liittyvät julkiset tuet ovat tärkeitä. Julkisella sektorilla on useita työllistämisen edistämiseen tähtäviä välineitä. Ihannetilanteessa työllistämiseen ja työllistymiseen liittyviä tukimuotoja ei tarvittaisi, vaan työpaikkoja ja työntekijöitä olisi sopivassa suhteessa toisiinsa nähden. Näin ei kuitenkaan käytännössä ole, vaan työttömyysluvut vaihtelevat suuresti toimialoittain. Julkisen sektorin tukitoimenpiteitä ja erityyppisiä kannustimia tarvitaan. Työllistämisen välineillä, kuten esimerkiksi palkkatuella, voidaan synnyttää monelle alalle työpaikkoja ja samanaikaisesti edistää työttömänä olevien henkilöiden työllistymistä. Tukitoimenpiteiden kohdentamisella voidaan lisätä työllistämistä niillä toimialoilla ja alueilla, joilla on suurin tarve.

Seuraavassa taulukossa 1 on koottuna tärkeimmät työllistämistä ja työllistymistä edistävät julkiset tuet ja verotuksen kautta ohjattavat etuudet. Niitä käsitellään tarkemmin myöhemmin tekstissä.

Taulukko 1. Työllistämisen taloudelliset kannustimet.

TUKI-MUOTO	TUEN SAAJA	TUEN TARKOITUS	TUEN MYÖNTÄJÄ
Soviteltu päiväraha	Kokoaikaisen työn hakija, joka tekee osa-aikaista työtä itsestään riippumattomista syistä.	Mahdollistaa osittaisen työttömyysturvan, jos työn määrä ei vastaa täysiaikaista työtä.	Kela tai työttömyyskassa

Palkkatuki	Työnantaja, joka voi olla valtion virasto, kunta, yritys, yhdistys, säätiö tai kotitalous. Myös usean työnantajan muodostama työnantajarinki voi saada palkkatukea.	Tukea työnantajaa työttömän henkilön työllistämiseksi. Työtön saa erillisen <i>palkkatukiseteilin</i> omatoimisen työnhaun välineeksi. Tuki korvaa aiemmin käytössä olleet työllistämisen ja yhdistelmätuet.	Työvoimatoimisto
Kuntalisä	Yhdistykset, jotka palkkaavat työttömän henkilön.	Lisätä työttömien henkilöiden työllistymistä.	Osa kunnista
Työnantajan matalapalkkatuki	Työnantajarekisteriin merkitty työnantaja. Ei kuitenkaan valtion virasto tai laitos.	Tukea työnantajaa hänen palveluksessaan olevan 54 vuotta täyttäneen, kokoaikaisessa työsuhteessa olevan henkilön palkanmaksussa.	Verohallinto
Työllisyyspoliittinen projektituki	Kunta, yhteisöt (yhdistys, osuuskunta, sosiaalinen yritys tai muu yritys) ja säätiöt.	Edistää työttömien työnhakijoiden työllistymistä.	TE-keskuksen työvoimatosasto
Omatoimisuusavustus	1) Rekisteröity yhteisö, jonka toimintaan kuuluu työttömien oma-aloitteisuuteen perustuvan työskentelyn sekä työllistymistä edistävän muun toiminnan tukeminen ja niitä tukevan koulutuksen järjestäminen. 2) Työttömien perustama osuuskunta, jonka jäsenistä on perustamishetkellä vähintään $\frac{3}{4}$ työttöminä työnhakijoina.	Työttömien oma-aloitteisuuteen perustuvan työskentelyn sekä työllistymistä edistävän muun toiminnan tukeminen ja niitä tukevan koulutuksen järjestäminen.	TE-keskuksen työvoimatosasto

Työllisyysperusteinen investointiavustus	Valtion virasto tai laitos, kunta ja kuntayhtymä sekä yhteisöt ja säätiöt	Avustaa rakennus-, korjaus- tai kunnossapitotöistä sekä rakennuksiin liittyvistä kiinteistä kalusteista aiheutuissa kustannuksissa. Painotetaan hankkeita, jotka edistävät pysyvien työpaikkojen syntymistä ja luovat edellytyksiä elinkeinon elinkehitykselle sekä ottavat huomioon alueelliset kehittämissuunnitelmat.	TE-keskuksen työvoimaosasto
Vapautus työnantajan sosiaaliturvamaksusta	Tietyin rajauksin yritykset ja valtion liikelaitokset, kunnat, kuntayhtymät, seurakunnat ja kotitaloustyönantajat Kainuun maakunnassa sekä Pohjois-Lapin ja saariston kokeilukunnissa.	Edistää työllistämistä vapauttamalla työnantajat työntekijöiden sosiaaliturvamaksuista. Laki on voimassa vuoteen 2009.	Verohallinto
Kotitalousvähennys	Kotitalous	Lisätä yksityisten hyvinvointipalveluiden käyttöä mahdollistamalla kotitalouksille 60 % verovähennyksen tekeminen palvelun hinnasta.	Verohallinto
Vero- ja sosiaaliturvamaksuhelpotus	Työnantaja	Vapauttaa yksityinen työnantaja verojen ennakonpidätyksestä ja sosiaaliturvamaksuista, jos samalle palkansaajalle maksettu palkka on kalenterivuoden aikana alle 1 500 €.	Verohallinto
Verovapautus	Yleishyödyllinen yhdistys	Vapauttaa yleishyödylliset yhdistykset elinkeinotoiminnan tulon verotuksesta, jos niiden toiminta on tarpeeksi hyödyllistä yhteiskunnalle ja tulot käytetään yleishyödylliseen toimintaan.	Verohallinto

Arvonlisä- verovelvollisuushelpo- tukset	Työnantaja	<p>1) Vapauttaa työnantaja arvonlisäverovelvollisuudesta, jos liikevaihto on tilikaudelta alle 8 500 €. Jos tilikauden liikevaihto on enemmän kuin 8 500 €, mutta vähemmän kuin 22 500 € saa työnantaja arvonlisäverohuojennuksen.</p> <p>2) Vapauttaa yhdistys ALV-maksuista, jos nämä tarjoavat palveluja omille jäsenilleen.</p> <p>3) Vapauttaa sosiaalihuollon tuottajat ALV-velvollisuudesta näiden tuottaessa sosiaalihoitoa siihen oikeutetuille henkilöille.</p> <p>4) Vapauttaa evankelis-luterilaisen kirkon, ortodoksisen kirkkokunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan ja niiden seurakuntien toiminta ALV-velvollisuudesta</p> <p>5) Vapauttaa ALV-velvollisuudesta itse poimittujen luonnonvaraisten marjojen ja sienien myynti sellaisenaan muualta kuin erityisestä myyntipaikasta.</p>	Verohallinto
---	------------	--	--------------

Työntekijän saamat tuet

Työtön työnhakija voi saada työttömyyden aikana Kelasta *työttömyyspäivärahaa*. Ansiosidonnaiseen päivärahaan on oikeus, mikäli täyttää työttömyyskassan ehdot. Ansiosidonnainen päiväraha muodostuu peruspäivärahan suuruudesta 23,50 euron perusosasta sekä tulojen mukaan määräytyvästä ansio-osasta. Ilman, että työtön työnhakija menettää päivärahan, voi hän opiskella sivutoimisesti, tehdä vapaaehtois- ja talkootyötä, harjoittaa sivutoimista yritystoimintaa tai olla osa-aikatyössä. Mahdollisuus vastaanottaa ja tehdä pieniä töitä menettämättä koko työttömyysturvaa on maaseudun pienten töiden tekemisen kannalta tärkeää, koska pieniä töitä ei välttämättä pysty heti alkuun kokoamaan niin, että niistä syntyisi kokopäiväinen työ. (Finlex–Valtion säädöstietopankki 2006.)

Soviteltua päivärahaa voidaan maksaa henkilölle, jonka työaika on lyhennetty lomautuksen johdosta, joka tekee osa-aikaista työtä ilman omaa aloitettaan, joka on vastaanottanut enintään kaksi viikkoa kestävän kokoaikatyön, jolla on tuloa sivutoimisesta yritystoiminnasta tai omasta työstä, jonka työnteko on estynyt työtaistelutoimenpiteen takia tai jonka työaika on enintään 75 % alalla toimivan kokoaikaisen työntekijän työajasta. Henkilön pitää olla kokoaikatyön hakijana työvoimatoimistossa hakiessaan soviteltua päivärahaa.

Työnantajan saamat tuet

Palkkatuki

(www.mol.fi)

Työnantaja voi saada työvoimatoimistosta *palkkatukea* työttömän henkilön työllistämiseen. Palkkatukea ei myönnetä automaattisesti, vaan sen tarpeellisuutta harkitaan aina tapauskohtaisesti. Palkkatuetun työn tulee parantaa työttömän työnhakijan ammattitaitoa ja työmarkkina-asemaa sekä edistää pitkään työttömänä olleen henkilön pääsemistä avoimille työmarkkinoille. Palkkatuki uudistus tuli voimaan vuoden 2006 alusta ja se korvaa aiemmin käytössä olleet työllistämisen- ja yhdistelmätuet. Uudistuksessa yksinkertaistettiin rahoitusehtoja muun muassa siten, että palkkatukea voidaan maksaa tietyin ehdoin myös määräaikaisiin työsuhteisiin. Työnantaja voi aiempaa helpommin myös välittää työntekijöitä eteenpäin. Esimerkiksi kunnat voivat välittää työntekijöitä yhdistyksiin.

Palkkatukea voidaan myöntää työsopimussuhteessa tehtävään työhön tai oppisopimuskoulutukseen. Sitä voivat saada kunnat, yritykset ja muut yksityisen sektorin työnantajat, muun muassa yhdistykset, säätiöt ja kotitaloudet sekä sosiaaliset yritykset. Tuen suuruus riippuu työttömyysjakson pituudesta. Vähimmillään voi saada perustukea, joka vuonna 2006 on 505 €/kk puolen vuoden ajan. Perustukeen voi saada lisäosaa, joka on 60% perustuen määrästä, mutta vaikeasti työllistyvän työllistämiseksi voi saada 90%:lla korotettua lisäosaa. Tällöin tuki on ensimmäiseltä vuodelta 990 €/kk. Työnantaja voi saada palkkatukea myös työnsuunnittelijan palkkaukseen. Yhdistykset ja sosiaaliset yritykset voivat saada palkkatukea muista työnantajista poikkeavin ehdoin. Palkkatuki uudistuksen myötä on otettu käyttöön myös *palkkatukiseteli*, jonka työtön saa omatoimisen työnhaun välineeksi. Setelin avulla työnhakija voi markkinoida itseään työnantajille.

Paitsi, että palkkatuki helpottaa työttömien työllistymistä, voi sen olemassaolo olla ratkaiseva tekijä, kun työnantajat miettivät uuden työntekijän palkkaamista. Uudesta työntekijästä tulee aina aluksi enemmän kuluja, koska

työtehtäviin täytyy perehdyttää eikä vastinetta työpanokseen tule heti. Tässä tilanteessa palkkatuki voi auttaa ja työpaikka saattaa ajan myötä muodostua jopa pysyväksi. Palkkatuki ei saisi olla ainoa peruste ja motiivi uuden työntekijän palkkaamiselle. Työntekijän kannalta on ikävää, jos työsuhde lopetetaan heti palkkatukijakson jälkeen ja työnantaja palkkaa uuden tukityöllistetyn. Työnantajan kannattaa myös hinnoittelua pohtiessaan muistaa, että palkkatuki on periaatteessa vain tilapäinen tukimuoto, eikä sen turvin kannata myydä palveluja pilkkahintaan. Tukikauden jälkeen ei välttämättä voi korottaa palveluiden hintaa kovin paljon, ettei asiakkaiden määrä vähene. Suuret korotuksista voivat vähentää asiakkaita. Hinnan on siis hyvä olla alusta asti kohdallaan.

Kuntalisä

Yhdistykset, jotka palkkaavat työttömän palvelukseensa, voivat saada lisätukea kunnalta. Kuntalisän maksaminen on kunnille vapaaehtoista, joten sen kesto sekä muutkin ehdot vaihtelevat suuresti. (Suomen Kylätoiminta ry 2006.) Esimerkiksi Kotkan kaupunki myöntää kuntalisää sellaisille yhdistyksille ja yhteisöille, jotka palkkaavat pitkäaikaistyöttömän. Kotkassa kuntalisä on enintään 336 € kuukaudessa ja se edellyttää 32,5 viikkotuntin työaikaa. Palkkakustannusten on oltava yhteensä vähintään palkkatukien sekä kuntalisän yhteenlaskettu määrä. Jos tukien määrä on suurempi kuin palkkakustannukset, ylimääräinen osa vähennetään kuntalisästä. (Kotkan kaupunki 2006). Yhdistykset voivat olla monien maaseudun pienten töiden teettäjinä ja palvelujen tarjoajina, joten kuntalisillä voi olla vaikutusta töiden organisoimiseen.

Työnantajan matalapalkkatuki

(www.vero.fi)

Työnantajarekisteriin merkitty työnantaja, ei kuitenkaan valtion virasto tai laitos, voi saada *työnantajan matalapalkkatukea*. Tuki kohdistetaan työnantajalle, joka voi matalapalkkatukeen oikeuttavien edellytysten täytyessä oma-aloitteisesti jättää tukea vastaavan määrän toimittamistaan ja valvontailmoituksella ilmoittamistaan ennakonpidätyksistä suorittamatta verohallinnolle. Tukea voi saada 54 vuotta täyttäneestä työntekijästä ja se koskee työntekijää, jonka palkka on 900–2000 euroa kuukaudessa. Laki väliaikaisesta työnantajan matalapalkkatuesta tuli voimaan vuoden 2006 alussa ja se koskee vuosien 2006–2010 aikana maksettuja palkkoja. Matalapalkkatuki on yleensä veronalaista tuloa työnantajalle, mutta jos työnantajana toimii yksityishenkilö, ei siitä tarvitse maksaa veroa.

Työllisyyspoliittinen projektituki

(www.te-keskus.fi)

TE-keskuksen työvoimaosaston myöntämä työllisyyspoliittinen projektituki ei sellaisenaan ratkaise suoraan maaseudun pienten töiden teettämisen ongelmaa, koska sitä myönnetään hankkeisiin. Työllisyyspoliittinen projektituki kohdistetaan sellaisiin hankkeisiin, jotka edistävät työttömien työnhakijoiden työllistymistä. Tukea voidaan myöntää projektin vetämiseen liittyviin kustannuksiin, kuten hankkeen vetäjän palkka- ja matkakustannuksiin, hallintokustannuksiin (esim. toimitilavuokriin ja toimistokuluihin), ulkopuolelta ostettaviin asiantuntijapalvelujen kuluihin sekä pienimuotoiseen koulutukseen ja hankintoihin. Tukea ei voi käyttää suoraan työllistettävien palkkakuluihin, mutta hankkeen toteutuksesta vastaavan henkilön palkkakustannukset voidaan korvata tuen avulla jopa kokonaisuudessaan. Työllisyyspoliittista projektitukea voidaan myöntää esimerkiksi työttömien työllistämiseen maisemanhoitotöissä.

Työllisyyspoliittista projektitukea voidaan myöntää kunnille, kuntayhtymille, yhdistyksille, osuuskunnille ja muille yrityksille tai säätiöille enimmillään kolmeksi vuodeksi. Myös sosiaalisten yritysten tukiorganisaationa toimivalle yhteisölle tai säätiölle voidaan myöntää projektitukea sosiaalisen yritystoiminnan edistämiseen ja kehittämiseen. Tuki on enintään 75 % hankkeen hyväksytyistä kokonaiskustannuksista, mutta kunnalle ja kuntayhtymälle enintään 50 %. Tuen suuruuteen vaikuttaa kohderyhmään kuuluvien henkilöiden työllistymisen vaikeus ja hankkeen työllisyyttä edistävät vaikutukset sekä hakijataho. Tukea ei voi saada yhdessä samaan tarkoitukseen maksetun valtion muun rahoitustuen, kuten valtion talousarvion määrärahasta tai talousarvion ulkopuolisesta valtion hallinnoimasta rahastosta maksetun valtionosuuden ja -avustuksen, lainaan sisältyvän korkoedun tai korkotuen kanssa. Raha-automaattiyhdistyksen eli RAY:n avustus tai veikkausvoittovaroista maksettava avustus ei estä tuen saamista, mutta yhteismäärä ei saa kuitenkaan ylittää enimmäiskustannuksia.

Työllisyysperusteinen projektituki nykyisessä muodossaan poistuu vuosien 2006 ja 2007 taitteessa. Tuen tilalle tulee kuitenkin korvaava tukimuoto.

Omatoimisuusavustus

(www.te-keskus.fi)

TE-keskuksen työvoimaosasto voi myöntää omatoimisuusavustusta työttömien oma-aloitteisuuteen perustuvan työskentelyn sekä työllistymistä edistävän muun toiminnan tukemiseen kuten koulutuksen järjestämiseen. Omatoimisuusavustusta voi saada rekisteröity yhteisö, jonka toimintaan sisältyy sääntöjen

tai vastaavien asiakirjojen perusteella edellä mainittu toiminta tai työttömien perustama osuuskunta, joka järjestää työtä ja työntekomahdollisuuksia itselleen. Jäsenistä on oltava perustamishetkellä vähintään $\frac{1}{4}$ työttöminä työnhakijoina ja aiotulla toiminnalla on oltava kannattavan toiminnan edellytykset.

Omatoimisuusavustusta maksetaan enintään 75 % hyväksytyjen kustannusten toteutuneesta kokonaismäärästä. Työttömien perustaman yhdistyksen toiminnanohjaajan tai vastaavan henkilön palkkauskustannukset voidaan korvata kokonaan. Avustusta myönnetään enintään kuudeksi kuukaudeksi osuuskunnan perustamisesta lukien, muulle yhteisölle enintään vuodeksi kerrallaan. Jos suunnitelma toteutuu, on tuelle mahdollista saada jatkoa. Omatoimisuusavustusta ei myönnetä, jos toimintaan saa valtionosuutta tai harkinnanvaraista valtionavustusta. Valtion rahoitustueksi ei lueta RAY:n avustusta. Toimintaan myönnettyt eri avustukset eivät kuitenkaan saa yhdessä ylittää enimmäiskustannuksia.

Omatoimisuusavustuksen arveltiin houkuttelevan osuuskuntayrittäjiksi aikovia, mutta se ei ole osoittautunut niin suosituksi kuin oletettiin. Osuuskuntatoiminta ei ylipäättäen ole edennyt niin paljon kuin ajateltiin ja omatoimisuusavustusta on myönnetty pääasiassa työttömien yhdistyksille. Omatoimisuusavustus voisi olla kuitenkin laajemmassa käytössä myös osuuskuntia perustettaessa, koska tukea saa osuuskunnan rekisteröimiseen sekä muihin perustamiskustannuksiin. Osuuskuntien vähäisen perustamisen syynä voi olla myös riittämättömät neuvontapalvelut. Suurimmalle osalle yritysneuvontaa tarjoavista tahoista osuuskunta on yritysmuotona suhteellisen tuntematon. Omatoimisuusavustusjärjestelmä nykyisessä muodossaan lakkautetaan vuosien 2006 ja 2007 taitteessa. On todennäköistä, että omatoimisuusavustus ja työllisyyspoliittinen projektituki yhdistyvät uudenlaiseksi tukimuodoksi.

Maaseudun pienten töiden edistämisen kannalta uusosuuskuntien perustamista pitäisi tukea, koska niiden avulla on mahdollista organisoida uusia palveluja ja työtehtäviä. Toimimalla osuuskuntamuotoisesti maaseudun pienille töille voidaan löytää tekijöitä ja uusia palveluiden käyttäjiä. Palvelun tarvisijoita helpottaa, mikäli erilaisia palveluja on mahdollista saada keskitetysti samasta paikasta.

Työllisyysperusteinen investointiavustus

(www.te-keskus.fi)

Valtion virastot ja laitokset, kunnat, kuntayhtymät, yhteisöt ja säätiöt voivat saada TE-keskuksen työvoimaosaston kautta työllisyysperusteista investointiavustusta muun muassa rakentamiseen, kunnossapitoon, perusparannukseen, laajentamiseen ja rakenteellista uudelleen järjestämistä koskeviin hankkeisiin sekä muihin investointeihin. Työllisyysperusteista in-

vestointiavustusta myönnettäessä painotetaan sellaisia hankkeita, jotka edistävät pysyvien työpaikkojen syntymistä, luovat edellytyksiä elinkeinoelämän kehitykselle ja ovat tavoitteiltaan yhteneväisiä alueellisten kehittämissohjelmien kanssa. Avustusta voidaan myöntää muun muassa julkisille yhteisöille rakennuksiin, jotka jäävät yleishyödylliseen käyttöön korjauksen jälkeen ja jotka synnyttävät uusia työpaikkoja.

Tällä avustuksella ei voida suoraan rahoittaa maaseudun pieniä töitä. Kuitenkin hankkeen kautta voidaan aloittaa niitä rakennustöitä, joita ei ilman avustusta kenties olisi mahdollista aloittaa. Samalla voidaan tarjota mahdollisesti pitkäaikaisiakin työpaikkoja rakennusalalta.

Verotuksen kautta saatavat etuudet

Työnantajan sosiaaliturvamaksun vapautus

(www.vero.fi)

Vuoteen 2009 asti on voimassa laki työnantajan sosiaaliturvamaksun vapauttamisesta. Vapautus koskee yrityksiä, valtion liikelaitoksia, kuntia, kuntayhtymiä, seurakuntia ja kotitaloustyönantajia Kainuun maakunnassa sekä Pohjois-Lapin ja saariston kokeilukunnissa Enontekiöllä, Inarissa, Kemijärvellä, Kittilässä, Kolarissa, Muoniossa, Pelkosenniellä, Posiolla, Sallassa, Savukoskella, Sodankylässä, Utsjoella, Ylitorniolla, Hailuodossa, Houtskarissa, Iniössä, Korppoossa, Nauvossa ja Velkualla. Vapautuksen ulkopuolelle on jätetty maatalous, maataloustuotteiden jalostus, porotalous, liikenne ja kalastus sekä metsänhoidolliset työt, vaikka edellytykset muuten täyttyisivätkin. Ellei työntekijä ole varma oikeudestaan saada huojennusta, voi hän hakea siihen ennakkoratkaisua verovirastolta.

Työnantajan sosiaaliturvamaksun poistamisen tavoitteena on tukea yrityksiä työllistämisedellytyksiä Kainuussa, Pohjois-Suomessa ja eräissä saaristokunnissa. Näillä alueilla maantieteelliset tekijät, ilmasto-olosuhteet, pitkät kuljetusmatkat, syrjäinen sijainti ja harva asutus lisäävät yritysten kustannuksia muuhun Suomeen verrattuna. Pyrkimyksenä on helpottaa uusien yritysten sijoittumista alueelle ja tukea jo olemassa olevien yritysten toiminnan kehittämistä alueella. Vapautuksella parannetaan työnantajien työllistämismahdollisuuksia. Tavoitteena on työttömyyden väheneminen ja uusien työpaikkojen luominen ja tätä kautta poismuuton väheneminen alueelta. Aiempaa suotuisampi kehitys vaikuttaa puolestaan kuntien talouteen ja väestöpohjaan. (Edilex lakitietopalvelu 2006.)

Työnantajan kannattaa harkita, hakeeko sosiaaliturvamaksuvapautusta. Vapautus nimittäin vaikuttaa muiden julkisten tukien saamiseen. Palkkatukea

ei makseta työnantajalle, joka saa kyseisen työntekijän osalta vapautuksen sosiaaliturvamaksuista. Sen jälkeen, kun palkkatukijakso on päättynyt, voi työnantaja saada vapautuksen myös kyseisen työntekijän osalta. Sosiaaliturvamaksuvapautus tavallaan motivoi palkkaamaan myös niitä henkilöitä, jotka eivät ole olleet pitkään työttöminä eivätkä palkkatuen piirissä, koska joissain tapauksissa palkkatukea pidetään uuden työntekijän palkkaamisen ehtona.

Kotitalousvähennys

(www.vero.fi)

Kotitalousvähennyksen tavoitteena on parantaa työllisyyttä kannustamalla kotitalouksia teettämään ulkopuolisilla sellaisia kotitaloustöitä, jotka ne aiemmin ovat tehneet itse. Kotitaloudet voivat tehdä 60 % verovähennyksen hankkimastaan palvelusta. Vähennys voidaan tehdä ennakkoperinnässä, veroehdotuksessa tai veroilmoituksessa ja se myönnetään sinä vuonna, jolloin palkka, palkan sivukulut tai työkorvaus on maksettu. Kotitalousvähennys on myös maaseudun pienten töiden tekemisen ja teettämisen kannalta merkittävä tukitoimenpide ja mahdollisuus. Kotitalouksissa tapahtuvia töitä halutaan teettää ulkopuolisilla, mutta palveluiden hintaa pidettiin aiemmin korkeana. Kotitalousvähennys lisää huomattavasti kotitalouksien mahdollisuuksia hankkia yksityisiä hyvinvointipalveluita, koska kotitalouksille 60 %:n vähennys palvelun hinnasta on monesti ratkaiseva tekijä palvelujen hankinnoista päätettäessä. Myös yrittäjien määrä on lisääntynyt ja vähennys rohkaisee uusia yrittäjiä tulemaan alalle.

Kotitalousvähennyksen tekemiseen on kaksi eri vaihtoehtoa riippuen siitä, ostetaanko palvelu palvelun tuottajalta vai työllistääkö kotitalous itse kotitaloustyöntekijän. Vähennykseen oikeuttavia kustannuksia ovat 60 % arvonnäköverollisestä työkorvauksesta, jos työ on ostettu joko ennakkoperintärekisteriin merkityltä veronalaista toimintaa harjoittavalta yrittäjältä tai yritykseltä, tai yleishyödylliseltä yhteisöltä, kuten kyläyhdistykseltä. Jos kotitalous palkkaa henkilön suoraan työsuhteeseen, palkasta voidaan vähentää 30 % ja sen lisäksi palkkaan liittyvät sivukulut (työnantajan sosiaaliturvamaksu, pakollinen työeläkemaksu LEL, TaEL, tapaturmavakuutusmaksu, kotitaloustyönantajan työttömyysvakuutusmaksu, ryhmähenkivakuutusmaksu).

Kotitalousvähennykseen oikeutettuja töitä voidaan teettää oman asunnon lisäksi myös omien tai puolison tai edesmenneen puolison vanhempien, ottovanhempien, kasvattivanhempien tai näiden suoraan ylenevässä polvessa olevien sukulaisten käyttämässä asunnossa tai edellä mainittujen sukulaisten puolisoitten asunnossa. Lasten asunnossa tai sijoitusasunnossa teetetty työ ei oikeuta kotitalousvähennykseen. Vähennystä ei myönnetä yhteisölle, yritykselle tai asunto-osakeyhtiölle.

Kotitalousvähennyksen voi tehdä kotona tai vapaa-ajan asunnossaan tehdystä kotitaloustyöstä, kuten ruoanlaitosta, siivouksesta, pyykinpesusta, silityksestä ja muusta vaatehuollosta, kaupassakäynnistä, nurmikon ja pensaidan leikkuusta, piha-alueen aurauksesta, laatoituksesta sekä muusta pihan puhtaanapidosta. Myös remontit, kuten keittiö- ja kylpyhuoneremontit, rakennusten maalaus tai parvekelasien asennus kuuluvat kotitalousvähennyksen piiriin. Vähennykseen ei oikeuta esimerkiksi suunnittelutyö, huonekalujen verhoilu, jätteiden kuljetus, likakaivon tyhjennys tai muuttopalvelut, valvottu terveyden- ja sairaanhoitopalvelu (esimerkiksi lääkärin, hierojan, fysioterapeutin ja sairaanhoitajan tekemä työ), uudisrakentaminen eikä kampaajan tai parturin palvelut. Myöskään kodinkoneiden ja laitteiden asennus-, korjaus- ja huoltotyö ei ole vähennyskelpoista ellei asennus esimerkiksi keittiöremontin yhteydessä ole osa suurta korjausurakkaa. Näiden lisäksi atk-tuen antaminen kotona on rajattu hyväksytyjen töiden ulkopuolelle.

Vuonna 2006 kotitalousvähennyksen enimmäismäärä on 2 300 euroa vuodessa tavanomaisesta kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöstä. Mikäli halutaan vähentää remonttityötä, voi sen osuus olla korkeintaan 1 150 euroa ja sen lisäksi voidaan vähentää vielä 1 150 euron edestä kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöstä. Jos remointityötä ei teetä lainkaan, voi 2 300 euron enimmäismäärä täytyä kokonaan tavanomaisen kotitalous-, hoiva- ja hoitotyön kustannuksista. Kotitalousvähennyksen omavastuuosuus on 100 euroa.

Kahta julkista tukea ei voi saada päällekkäin eli kotitalousvähennystä ei voi tehdä, jos kotitalous saa työn teettämistä varten muuta julkista tukea, kuten omaishoidon tukea, lasten kotihoidon tai yksityisen hoidon tukea, korjausavustusta, palkkatukea tai kunnan myöntämää sosiaali- ja terveydenhuollon palveluseteliä. Tämän säännön takia monella on sellainen käsitys, että kotitalous ei voi tehdä yrityksen myymistä palveluista kotitalousvähennystä, jos yritys saa palkkatukea. Kyse ei ole kuitenkaan päällekkäisistä tuista, koska palkkatuki maksetaan yrittäjälle ja kotitalousvähennyksen tekee kotitalous. Palkkatuki ei tule suoraan vähennystä vaativan kotitalouden hyväksi (Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiksi tuloveroperusteita koskeviksi muutoksiksi 117/2005). Myöskään starttiraha ei estä kotitalousvähennyksen hyödyntämistä, koska sekin on nimenomaan yrittäjälle maksettava tuki.

Kotitalousvähennys laajeni vuoden 2006 alusta. Vähennyksen enimmäismäärää nostettiin, koska sen arveltiin lisäävän alan yrittäjyyttä. Toisena laajenusvaihtoehtona pohdittiin omavastuun poistamista, joka olisi asiakkaan kannalta ollut monessa tapauksessa kannatettavaa, mutta yrittäjän kannalta vähennyksen nostaminen lienee merkittävämpi uudistus. Tällä hetkellä ministeriötasolla pohditaan mahdollisuutta uudistaa kotitalousvähennystä siten, että asiakas saisi edun heti ja yrittäjä tekisi verovähennyksen myöhemmin. Tällä palvelun ostajan kannalta erinomaisella uudistuksella saataisiin uusia palveluiden käyttäjiä.

Vero- ja sosiaaliturvamaksuhelpotus

(www.vero.fi)

Yksityisen työnantajan ei tarvitse tehdä veron ennakonpidätystä eikä maksaa sosiaaliturvamaksuja palkatun työntekijöiden palkasta, jos samalle palkansaa-jalle maksettu palkka on kalenterivuoden aikana alle 1500 euroa. Lakisääteiset eläke- ja tapaturmavakuutusmaksut on kuitenkin yleensä maksettava. Tällä verohelpotuksella voi olla merkitystä maaseudun pienten töiden teettämiseen, koska työ voi pitää sisällään monia työtehtäviä, toimenkuvia ja työnantajia. Kaikille ei riitä kokopäivätoimisia työpaikkoja, vaan osa-aikatyön oheen joudutaan ottamaan muita sivutoimisia työtehtäviä.

Verovapautus yleishyödylliselle yhdistykselle

(www.vero.fi)

Yleishyödylliset yhdistykset voivat hakea verohallitukselta kirjallisesti verovapautta, jonka voi saada korkeintaan viideksi vuodeksi kerrallaan. Toiminnan on oltava tarpeeksi hyödyllistä yhteiskunnalle ja tulot tulee käyttää yleishyödylliseen toimintaan. Verovapaus ei saa vääristää kilpailua. (Suomen Kylätoiminta ry 2006.) Tuloverolain mukaista yhteisön veronalaista elinkeinotuloa ei ole esimerkiksi arpajaisista, myyjäisistä, urheilukilpailuista, tanssi- ja muista huvitilaisuuksista, tavarankeräyksestä ja muusta niihin verrattavasta toiminnasta eikä edellä mainittujen tilaisuuksien yhteydessä harjoitetusta tarjoilu-, myynti- ja muusta vastaavasta toiminnasta saatu tulo. Myöskään jäsenlehdistä ja muista yhteisön toimintaa välittömästi palvelevista julkaisuista saatu tulo, adressien, merkkien, korttien, viirien tai muiden sellaisten hyödykkeiden myynnin muodossa suoritetusta varojenkeräyksestä saatu tulo, sairaaloissa, vajaamielislaitoksissa, rangaistus- tai työlaitoksissa, vanhainko-deissa, invalidihuoltolaitoksissa tai muissa sellaisissa huoltolaitoksissa hoito-, askartelu- tai opetustarkoituksessa valmistettujen tuotteiden myynnistä tai tällaisessa tarkoituksessa suoritetuista palveluksista saatu tulo tai bingopelin pitämisestä saatu tulo ei ole veronalaista tuloa.

Maaseudun pienten töiden kannalta yhdistysten verovapaudella on merkitystä, koska vapaaehtoisesti tehtävät työt ovat pieniä eikä niillä pyritä saamaan voittoa, vaan pyritään lähinnä ylläpitämään yleishyödyllistä toimintaa. Verovapaus helpottaa yhdistysten toimintaa ja parhaimmillaan sen avulla maaseudun palvelutarjonta ja työpaikat lisääntyvät.

Arvonlisäverohuojennukset

(www.vero.fi)

Mikäli yrittäjä on hakeutunut arvonlisäverovelvollisten rekisteriin, täytyy hänen ilmoittaa kuukausittain verottajalle tavaroiden ja palveluiden myynnin arvonlisäveron osuus. Useimmista tavaroista ja palveluista maksetaan 22 % arvonlisäveroa. Ruokatarvikkeiden ja rehujen hintoihin lisätään 17 % arvonlisävero. Pienin, 8 % arvonlisävero maksetaan muun muassa majoitus- ja henkilökuljetuspalveluista. Jos yrityksen liikevaihto on tilikaudelta (12 kk:n liikevaihto) alle 8 500 euroa, saa yrittäjä koko tilikauden ajalta takaisin tilitettyjen arvonlisäverojen osuuden. Tästä maksetaan normaalisti tuloverot. Mikäli tilikauden liikevaihto on enemmän kuin 8 500, mutta vähemmän kuin 22 500 €, saa työantaja arvonlisäverohuojennuksen. Eli jos yrittäjän yritystoiminta on pienimuotoista ja liikevaihto jää takuuvarmasti alle 8 500 €/vuosi, ei yrittäjän kannata hakeutua lainkaan arvonlisäverovelvollisten rekisteriin.

Arvonlisäverovelvollisuus voi poistua kokonaan myös silloin, kun yleishyödyllinen yhdistys tarjoaa palveluja omille jäsenilleen. Yhdistykset voivat pyytää verottajalta vapautusta arvonlisäveron maksamisesta. Tämä on kuitenkin nykyisin melko harvinaista ja täysin riippuvaista verovirastojen lain tulkinnasta. Verottaja suhtautuu asiaan usein melko kielteisesti, koska arvonlisäverovapauden pelätään EU- ja muista säännöksistä johtuen vääristävän kilpailua ja siten hankaloittavan muiden palveluntarjoajien toimintaa.

Myös joitakin muita toimintoja on jätetty arvonlisäverovelvollisuuden ulkopuolelle. Esimerkiksi ne palveluiden tuottajat, jotka tuottavat terveyden- ja sairaanhoitopalveluita tai sosiaalihuoltopalveluita voivat tietyin ehdoin tuottaa palveluita arvonlisäverottomasti. Arvonlisäverovapaata toimintaa on myös terveyden- ja sairaanhoitopalvelun ja sen yhteydessä luovutetun, hoitoon tavanomaisesti liittyvän palvelun ja tavaran myynti (toimenpiteet, jotka tehdään ihmisen terveydentilan määrittämiseksi tai terveyden palauttamiseksi tai ylläpitämiseksi sekä työterveyshuolto ja lakisääteinen kuntoutus). Myös itse poimittujen luonnonvaraisten marjojen ja sienien myynti sellaisenaan muualta kuin erityisestä myyntipaikasta, kuten maantienvarsien levähdyspaikoilta, on verovapaata.

YHTEISÖTALOUS ELI SOSIAALITALOUS JA EPÄTYYPILLINEN TYÖLLISTÄMINEN

Osuuskunnat, sosiaaliset yritykset ja yhdistykset voidaan ainakin suurimmaksi osaksi sijoittaa yhteisötalous-käsitteen alle. Yhteisötalous-käsite on monelle vielä melko tuntematon. Sillä tarkoitetaan osuuskuntien, keski-näisten yhtiöiden, yhdistysten ja säätiöiden harjoittamaa taloudellista toimintaa, jonka tavoitteena on demokraattisen yhteistyön avulla edistää jäsenten ja ympäröivän yhteisön sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävää hyvinvointia. Yhteisötalous työllistää jo noin 5 % kaikista suomalaisista palkansaajista ja esimerkiksi osuuskuntien lukumäärä on kasvanut vuosien 1994–2003 välillä 86 %, kun uusia toiminimiä ja osakeyhtiöitä on perustettu koko ajan aiempaa vähemmän. (Immonen 2006: 12.)

Osuuskuntien, sosiaalisten yritysten ja yhdistysten merkitys alueiden sosiaalisen ja taloudellisen hyvinvoinnin kannalta voi olla tulevaisuudessa huomattavasti nykyistä suurempi. Erilaiset sosiaali- ja yhteisötalouden toteuttajat ovat kasvava uudentyyppisten työllistäjien joukko myös maaseudulla.

Osuuskuntien ja etenkin uusosuuskuntien mahdollisuudet juuri maaseudun pienten töiden organisoimisessa voisivat olla merkittävät. Osuuskuntamuoto voi olla monelle maaseudun asukkaalle portti työelämään ja mahdollisuus yrittäjyyteen yhdessä muiden palvelun tarjoajien kanssa. Kylille voidaan tuottaa monenlaisia palveluita osuustoiminnan kautta. Esimerkiksi kulttuurin tuotteistamiseen liittyvät palvelut, kotipalvelu- ja kylätalkkaritoiminta sekä päivähoitotoiminta soveltuvat erinomaisesti osaksi osuuskuntamuotoista yritystoimintaa.

Osuuskunnat voidaan jakaa niiden liikeidean mukaan. Palveluosuuskunnat ylläpitävät esimerkiksi lasten päiväkotia tarjoten palveluja ensisijaisesti jäsenilleen. Markkinointiosuuskunnassa jäsenet toimivat itsenäisinä ammatinharjoittajina ja osuuskunta markkinoi jäsenten tuotteita. Työosuuskunta on jäseniensä omistama yritys, jonka henkilöjäsenet ovat työsuhteessa osuuskuntaan ja tarjoavat sen kautta omaa työpanostaan ja osaamistaan. Hankintaosuuskunta hankkii jäsenten tarvitsemia tavaroita.

Osuuskunnassa on oltava vähintään kolme henkilöä ja/tai juridista yhteisöä. Perustajat määrittelevät itse osuusmaksun suuruuden. Vastuu yritystoiminnasta rajoittuu tähän sijoitettuun pääomaan eli osuusmaksuun. Pääoman tarve on yleensä vähäinen. Osuuskunnan jäsenten ei tarvitse työllistää itseään välttämättä täysiaikaisesti. Esimerkiksi työttömälle työttömyysturvaan oikeutetulle henkilölle jää oikeus työttömyysturvaan, jos työtä ei ole ja omistusosuus on alle 15 % eli osuuskunnassa on jäseniä seitsemän tai enemmän. Tällöin henkilöllä ei ole kuitenkaan yrittäjästatusta ja oikeutta esimerkiksi starttirahaan. Jos taas osuuskunnassa on alle seitsemän jäsentä, kaikilla jäsenillä on yrittäjästatus ja samat mahdollisuudet hakea starttirahaa kuin muillakin yrityksillä. Periaatteessa jokainen osuuskunnan jäsen voi hakea erikseen starttirahaa.

Maaseudulla ja kylissä osuuskuntamuoto voi olla hyvä vaihtoehto tarjota ”samalta luukulta” monenlaisia palveluja. Se on joustava yritysmuoto, koska työtä voi tehdä oman tarpeen ja mielenkiinnon mukaan; voi työllistää kokonaan itsensä tai olla vain jäsenenä ja tehdä töitä vaikka vain pienimuotoisesti. Parhaiten osuuskunta-muoto sopii työvaltaiseen, vähän pääomia vaativaan yritystoimintaan ja toimintaan, jossa omistajien osallistumisella tuloksen saavuttamiseen on suuri merkitys. Osuuskuntia on syntynyt

viime aikoina etenkin hoiva- ja hyvinvointialalle, mutta myös muille aloille. Osuuskuntamuotoa ei kuitenkaan tunneta vielä tarpeeksi hyvin. Tällä hetkellä monet yritysneuvojat ja kuntien elinkeinoasiamiehet kannustavat muiden yhtiömuotojen valintaan kuin osuuskuntamuotoon, vaikka osuuskunta voisikin olla monelle kaikkein sopivin yrittämisen muoto. Osuuskuntamuotoa pitäisi kuitenkin markkinoida, koska se edistää maaseudun pienten töiden tekemistä ja teet-tämistä muun muassa joustavuutensa vuoksi.

Kun osuuskuntayrittäjyyttä verrataan muihin yritysmuotoihin, voi osuuskuntien etuna olla niiden toimintaperiaatteet, pehmeät arvot ja mielikuva siitä, etteivät osuuskunnat tavoittele voittoja muiden yritysten tapaan. Esimerkiksi hyvinvointipalvelujen tuottamisessa osuuskunnilla saattaa olla etunaan suuria voittoja tavoittelevia yrityksiä pehmeämpi ja ihmisystävällisempi imago.

Sosiaalinen yritys voi sopia yritysmuodoksi joko jo yrittäjinä toimiville tai yrittäjiksi ryhtyville. Etenkin silloin, kun työtehtävät sopivat kyseiseen toimintaan, voi sosiaalinen yrittäjyys olla toimiva yritysmuoto. Sosiaalisiin yrityksiin luodaan työpaikkoja vajaakuntoisille tai pitkäaikaistyöttömille. Näiden henkilöiden työllistämistä tuetaan melko tuntuvasti myös taloudellisesti. Periaatteessa sosiaaliset yritykset ovat samassa asemassa muiden yritysten kanssa yksityisen ja julkisen rahoituksen suhteen. Palkkatukea ja työllisyyspoliittista projektitukea voidaan kuitenkin myöntää sosiaalisille yrityksille väljemmin ehdoin, ja pidemmäksi ajaksi maksettavan palkkatuen avulla korvataan työttömän vajaakuntoisen tai pitkäaikaistyöttömän alentunut työpanos.

Työllisyyspoliittista projektitukea voidaan maksaa sosiaaliselle yritykselle, kun yrityksen tavoitteena on työllistää nimenomaan heikossa työmarkkina-asemassa olevia. Tämän tulee näkyä selvästi yhtiöjärjestyksessä, -sopimuksessa tai vastaavassa asiakirjassa. Projektitukea voidaan myöntää sosiaalisten yritysten perustamiseen ja toiminnan vakiinnuttamiseen enintään puolet hyväksytyistä kokonaiskustannuksista. Tukea ei myönnetä esimerkiksi liiketoimintakustannuksiin eikä investointeihin, ellei kyse ole vähäisistä tarvike-, kone- tai laitehankinnoista. Sosiaalinen yritys voi saada projektitukea enintään kolmen vuoden ajan.

Sosiaalisella yrityksellä on mahdollisuus sijoittaa työllistämäänsä pitkäaikaistyöttömiä henkilöitä yhteistyökumppaninsa yritykseen, muuhun yhdistykseen, säätiöön tai yksityiselle henkilölle. Työn järjestäjältä yritys voi periä kuitenkin enintään työllistämisestä aiheutuvien kustannusten ja sille maksettavan palkkatuen erotuksen päivää kohti.

Vaikka sosiaalista yrittäjyyttä tuetaan, ei se ole organisaatiomuotona niin suosittu kuin voisi olettaa. Vuoden 2006 elokuussa sosiaalisia yrityksiä oli kaikkiaan vasta 56 kappaletta (Työministeriön sosiaalisten yritysten rekisteri 2006). Yksi syy sosiaalisten yritysten vähyyteen saattaa olla pelko imagohaitasta. Suomessa vajaakuntoisten työllistäminen ei näytä olevan markkinaetu. Monessa muussa maassa sosiaalisilla yrityksillä on hyvä maine ja toimintatapansa ansiosta yritysten palveluja ja tuotteita halutaan hankkia. Sosiaaliset yritykset ylläpitävät muualla Euroopassa muun muassa hotelleja ja yöpyminen näissä on suosittua.

Kolmannen sektorin osuus työllistäjänä on vielä vähäinen, mutta yhä useammalle järjestölle ja yhdistykselle työllistäminen on varteenotettava vaihtoehto kehittää omaa toimintaa. Järjestöt ja yhdistykset ovat perinteisesti hoitaneet kevyempiä tehtäviä vapaaehtoisvoimin ja toimineet yhteisöllisyyttä edistäen. Toinen suuntaus on palvelujen tuottaminen ja taloudellinen toiminta esimerkiksi yhteistyössä kuntien kanssa. Etenkin

hoiva- ja hyvinvointipalveluiden tuottajista on pulaa ja kolmas sektori on nähty sopivana julkisen sektorin roolin täydentäjänä. Esimerkiksi koulujen aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan tuottamisesta kolmannen sektorin osuus on 70 prosenttia. Kuntien lukumäärän väistämättä supistuessa julkisen sektorin palvelut siirtyvät kauemmaksi kansalaisista, jolloin yritysten lisäksi työtehtäviä maaseudulla riittää myös kolmannelle sektorille.

Monessa yhdistyksessä ja järjestössä mietitään oman toiminnan luonnetta tulevaisuudessa; säilytetäänkö alkuperäiset tehtävät ja ominaispiirteet vai otetaanko haaste palvelujen tuottajaksi ryhtymisestä vastaan. Olisi tärkeä löytää tasapaino näiden kahden toimintatavan välillä tai kenties erikoistua toiseen. Perinteisiä yhdistyksiä, järjestöjä ja seuroja tarvitaan eli kaiken toiminnan ei tarvitse kehittyä ammattimaiseen suuntaan. Vapaaehtoisjärjestöjen ”me-henki”, yhdessä tekeminen, talkoot ja aktivoituminen kasvattaa sosiaalista pääomaa ja on ihmiselle arvokasta. Yhteisöllisyydellä ja aktiivisuudella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia jopa ihmisen terveyteen ja elinikään (Hyypä 2006). Vapaaehtoisuutta ja yhdessä tekemistä tulisi vaalia, mutta mikään ei estä uusien toimintojen sisällyttämistä toimintaan tai joidenkin toimijoiden profiloitumista esimerkiksi hoivapalveluiden tuottajiksi.

Yleishyödylliset yhdistykset saavat monia verotuksellisia etuja. Toiminnasta joudutaan maksamaan veroja vain harvoin. Yleishyödyllisen yhdistyksen pitää maksaa veroja pääsääntöisesti elinkeinotuloista eli voitosta, joka syntyy elinkeinotoiminnasta kuluja vähentämisen jälkeen. Yleishyödylliset yhdistykset voivat kuitenkin hakea verohallitukselta verovapautta, jonka voi saada korkeintaan viideksi vuodeksi kerrallaan. Toiminnan on oltava tarpeeksi hyödyllistä yhteiskunnalle ja tulot tulee käyttää yleishyödylliseen toimintaan. Verovapaus ei saa vääristää kilpailua. (Suomen Kylätoiminta ry 2006.)

Myös arvonlisäverovelvollisuus koskee yleishyödyllisiä yhdistyksiä. Yleishyödylliset yhdistykset voivat kuitenkin pyytää verottajalta vapautusta arvonlisäveron maksamisesta, jos ne haluavat tarjota palveluja omille jäsenilleen. Verottaja ei suhtaudu asiaan enää niin myönteisesti kuin ennen, koska erilaisen kohtelun pelätään vääristävän kilpailua. Tämän johdosta yhdistyksille määrätään useimmiten arvonlisäverovelvollisuus. Käytännössä on huomattavia aluekohtaisia eroja ja verottaja päättää tapauskohtaisesti arvonlisäverovelvollisuudesta. Monien ilman arvonlisäveroa toimineiden yhdistysten on ollut mahdollista myydä suhteellisen edullisesti palvelua jäsenilleen. Tästä esimerkkinä ovat kotipalvelut, joiden hinnat ovat olleet huomattavasti edullisempia kuin hoivapalveluyrittäjien palveluiden hinnat. Kun arvonlisäverovelvollisuus alkaa kesken toiminnan, ovat monet yhdistykset tilanteessa, jossa joko hintoja täytyy nostaa tai toiminta täytyy lopettaa kannattamattomana. Toimintaa ei ole ehkä helppo jatkaa, koska useiden eurojen hinnankorotukset karsivat varmasti asiakkaita. Olisi tärkeää, että hinnat olisivat alun alkaen kohdallaan ja suurin piirtein samalla tasolla kuin yritysten hinnat. Suositeltavin tapa lienee arvonlisäverovelvolliseksi hakeutuminen heti palvelutuotannon alkuvaiheessa.

Palkkatukea voidaan myöntää yhdistyksille muista työnantajista poikkeavin ehdoin. Palkkatukea, jonka enimmäismäärä on 960 euroa kuukaudessa voi saada yleensä pelkästään palkkakuluja vastaan. Kuitenkin yhdistys voi maksaa myös kyseistä summaa vähemmän palkkaa ja saada silti täyden palkkatuen, koska yhdistykset saavat sisällyttää sosiaaliturva- ja vakuutusmaksut mukaan palkkakuluihin. Yrityksen tulee sen sijaan aina maksaa itse sotu- ja vakuutusmaksut.

2.2 Yrittäjyyttä edistävät julkiset tuet

Tyypillinen suomalainen yrittäjä on pikemminkin perhe- ja elämäntapayrittäjä kuin dynaaminen riskinottaja (Palm ym. 2003: 15). Maaseutuolosuhteissa asia lienee vielä varmemmalla todennäköisyydellä näin. Lähtökohtana sinänsä voi olla halu asua maalla, minkä myötä nousee esiin tarve työllistää itse itsensä, jos valmiita työpaikkoja ei ole tarjolla. Tärkeimpiä maaseudun yrittäjyyttä edistäviä julkisia tukia ovat itsensä työllistämiseen kannustavat tuet, kuten starttiraha ja investointituet yrityksen perustamiseen.

Yritystoiminnan kannattavuus ei saa perustua pelkästään julkisten tukien varaan, mutta tukitoimenpiteillä parannetaan yritysten menestymisen mahdollisuuksia. Julkisen yritysrahoituksen tarvetta on perusteltu ensinnäkin olemassa olevilla markkinapuutteilla. Varsinkin alkuvaiheen yrityksille suunnatut yksityiset pääomasijoituspalvelut eivät ole riittäviä, koska yksityiset pääomasijoittajat välttävät aloittavaan yritystoimintaan liittyviä markkinariskejä. Maaseudun pienistä töistä puhuttaessa riskin kaihtajien joukkoon voidaan lukea myös itse yritystoimintaansa aloittava henkilö. Julkisia rahoituspalveluita on perusteltu myös niiden ulkoisvaikutuksilla, sillä erityisesti aineettomiin investointeihin, kuten tutkimukseen, tuotekehitykseen ja koulutukseen kohdistuva julkinen rahoitus tuottaa laajempia kuin pelkästään yhteen yritykseen kohdistuvia vaikutuksia.

Maa- ja metsätalousministeriön asettaman maaseudun mikroyritysten rahoitustukia tarkastelleen työryhmän (Työryhmämuistio MMM 2005/4) mukaan TE-keskusten käytössä on yritysrahoituksen välineitä monipuolisesti ja kattavasti pienille maaseudun yrityksille. Käytännössä on ilmennyt ongelmia maaseudun pienten, maatilaa omistamattomien yrittäjien yritystoiminnan rahoittamisessa palvelusektorilla sekä niissä tapauksissa, joissa yrityksen ei ole katsottu laajentavan toimintaansa riittävästi. Ongelmana on koettu myös eri rahoittajien menettelytapojen poikkeaminen toisistaan rahoitusprosessin eri vaiheissa. Tukitasot vaihtelevat alueellisesti tukialueiden mukaisesti, mutta myös riippuen päätöksen tekevästä viranomaisesta. Tilanteeseen saataneen parannusta uudella ohjelmakaudella, mutta muutokset varmistuvat vasta vuoden 2006 lopussa. Nykyiset, vuoden 2006 maaseudun pienyrittäjyyttä edistävät julkiset tuet kuvataan taulukossa 2 ja esitellään myöhemmin tarkemmin.

Taulukko 2. Yrittäjyyttä edistävät julkiset tuet.

TUKI-MUOTO	TUEN SAAJA	TUEN TARKOITUS	TUEN MYÖNTÄJÄ
Starttiraha	Yrittäjäksi ryhtyvä henkilö.	Turvata yrittäjäksi alkavan elanto siltä ajalta, joka kuuluu yritysideokehittämiseen, strategian luomiseen ja yritystoiminnan aloittamiseen.	Työvoimatoimisto
Investointituki	a) Maaseutuyritys: maatilataloutta harjoittava yritys tai maatilatalouden yhteydessä harjoitettava muu yritystoiminta (joka työllistää yrittäjän ja hänen perheenjäsenensä lisäksi enintään 3 työntekijää) tai ketjuyritys. <i>Huom: Ohjelma-kaudella 2007–2013 maaseudun mikroyritys, joka työllistää alle 10 henkilöä.</i> b) Maaseudun mikroyritykset ja yli 5 henkilöä työllistävät maaseutuyritykset.	Tukea yrittäjää yritystoiminnan perustamisen tai laajentamisen aiheuttamissa käyttöömaisuushankinnoissa, kone- ja laitehankinnoissa sekä rakentamisessa.	a) TE-keskuksen maaseutu-osasto b) TE-keskuksen yritys-osasto
Käynnistystuki		Avustaa yrittäjää yrityksen perustamis- tai laajentamisvaiheessa vieraan työvoiman palkkauksesta aiheutuissa kustannuksissa; lisäksi a) myös yrittäjän omaan palkkaan.	
Kehittämisaavustus		Auttaa yrittäjää kehittämään yritystoimintaansa.	
Toimintaympäristötuki	Julkkiset tahot (esim. oppilaitos, tutkimuslaitos, kunta) sekä yhteisöt, säätiöt, yritykset ja yksityishenkilöt.	Tukea hankkeita, joiden tarkoituksena on pk-yritysten toimintaympäristön parantaminen luomalla edellytyksiä yritystoiminnan kehittymiselle tai parantamalla alueen houkuttelevuutta yritystoiminnan kannalta.	TE-keskuksen yritys-osasto (maaseutu-osastolta kehittämishankkeiden kautta kehittämispalvelutoimintana)

Energiatuki	Yritykset ja yhteisöt (kunnat, seurakunnat ja säätiöt).	Edistää uuden energian käyttöä ja uuden teknologian käyttöönottoa ympäristökuorituksen vähentämiseksi.	TE-keskuksen yritysosasto
Maataloustuotteiden ja jalostuksen investointituki	Maataloustuotteita jalostavat yritykset a) maatilayhteydessä b) ei maatilayhteydessä.	Rahoittaa maataloustuotteita jalostavien yritysten käyttöomaisuusinvestointeja, kun yritys käynnistää tai laajentaa toimintaansa tai uudistaa käyttöomaisuuttaan.	a) TE-keskuksen maaseutu-osasto b) TE-keskuksen yritysosasto
Maataloustuotteiden ja jalostuksen kehittämistuki	Maataloustuotteita jalostava yritys (sekä maatilalla että ilman maatilaa).	Rahoittaa maataloustuotteita jalostavien yritysten kilpailukykyä parantavia kehittämishankkeita.	TE-keskuksen maaseutu-osasto
Kuljetustuki	Pk-yritys (tai kuljetusmaksun maksanut muu taho) Lapissa, Pohjois-Pohjanmaalla, Kainuussa, Pohjois-Karjalassa, Etelä- ja Pohjois-Savossa.	Vähentää yrityksen syrjäisestä sijainnista ja pitkistä matkoista aiheutuvia lisäkustannuksia. Kuljetustukea koskeva laki on voimassa vuoden 2007 loppuun.	TE-keskuksen yritysosasto
Kyläkauppautuki	Kyläkaupat, jotka sijaitsevat haja-asutusalueilla ja joiden koko on alle 400 m ² sekä vuosimyynti alle 2 milj. €, myös myymäläautot ja myymäläveneet.	Tukea uusien kalusteiden ja laitteiden hankintaa sekä myymälätilojen kunnostamista. Lisätä lähiseudun asukkaiden tarvitsemia oheispalveluita. Tukea myönnetään ainakin vuoden 2006 loppuun asti.	TE-keskuksen yritysosasto
Metsämarjojen ja sienien varastointituki	Hakija, joka toimii marja- tai sienikaupan tai jalostuksen alalla eli on merkitty arvonlisäverovelvollisten rekisteriin.	Tukea metsämarjojen (pakastettu, kuivattu tai säilötty soseena, täysmehuna tai täysmehutiivisteinä) ja sienien (pakastettu, kuivattu tai suolattu) varastointia.	TE-keskuksen maaseutu-osasto

Porotalouden ja luontaiselinkeinon harjoittajien investointituki	Luonnollinen henkilö, yksityis- tai julkisoikeudellinen yhteisö, säätiö sekä elinkeinonharjoittaja, joka saa pääasiallisen osan toimeentulostaan porotaloudesta tai luontaiselinkeinoista.	Edistää ja monipuolistaa porotalouden ja luontaiselinkeinojen elinkeinotoimintaa, parantaa elinkeinojen rakennetta ja toimintaedellytyksiä, edistää uusiutuvien luonnonvarojen kestäväää käyttöä sekä kehittää poronhoito- ja luontaiselinkeinoaluetta, haja-asutusalueita ja yhdyskuntia.	TE-keskuksen maaseutu-osasto. (paliskunnille tukea aina Lapin TE-keskuksen maaseutuosastolta)
Kolttalain mukainen rahoitus	Koltta-alueella asuva koltta ja tämän puoliso tai usea luonnollinen henkilö yhteisesti. Myös yhdistys ja yhteisö, joka edistää kolttalain mukaista yritystä tai kulttuuritoimintaa.	Edistää kolttien luontais- ja muita elinkeinoja sekä monipuolistaa kulttuuria, parantaa asunto-oloja sekä asuin- ja työympäristöä, kehittää tiloja sekä edesauttaa niiden säilymistä kolttien hallinnassa, tukea luonnonvarojen kestäväää käyttöä, perinneympäristön säilyttämistä ja koltta-alueen kehittämistä.	Useita rahoittajia, kuten Makera (Maatilatalouden kehittämishasto) ja valtio
Finnveran investointikäyttöpääomalaina	Pk-yritys (myös perustamisvaiheessa oleva), mutta ei maa- ja metsätalouteen eikä rakennusliiketoiminnan perustajaurakointiin.	Rahoittaa kone-, laite- ja rakennusinvestointeja sekä kasvua aiheuttavia käyttöpääomatarpeita.	Finnvera
Finnveran Naisyrittäjälaina	Yritys (työllistää enint. 5 henkilöä), jossa naiset ovat enemmistöosakkaina ja jota yksi naispuolisista omistajista johtaa päätoimisesti.	Tarjota lainaa yrityksen liiketoimintaan liittyviin kone- ja laiteinvestointeihin, käyttöpääomatarpeisiin, muihin toiminnan aloittamis- ja laajennushankkeisiin tai yrityksen kehittämiseen.	Finnvera

Finnveran Pienlaina	Yritys, jossa työkentelee enintään viisi henkilöä ja jonka liiketoiminta on jatkuvaa (kaikki yritysmuodot).	Rahoittaa alkavan tai jo toimivan yrityksen toimintaa tuotannollisella, palvelujen tai kaupan alalla lukuun ottamatta varsinaista maatilataloutta, metsätaloutta tai rakennusliiketoiminnan perustajaurakointia.	Finnvera
Finnveran Yrittäjälaina	Yrittäjä (myös usea saman yrityksen perustaja tai osakas), ei maatilataloudessa, metsätaloudessa eikä rakennusliiketoiminnan perustajaurakoinnissa.	Rahoittaa uuden yrityksen perustamista, jo toimivan yrityksen osakepääoman korottamista, osakkeiden tai yhtiömiesosuuksien ostamista sukupolvenvaihdostilanteissa tai osakekaupoissa.	Finnvera
Finnveran Pientakaus	Perustettava tai enintään 50 henkilöä työllistävä yritys, ei maatila- ja metsätalouteen tai rakennusliiketoiminnan perustajaurakointiin.	Auttaa pk-yritystä lainansaannissa ja nopeuttaa lainaja takauspäätöksiä.	Finnvera
Tekes Valmisteluraha	Suomessa toimiva teknologia-alan pk-yritys, joka on käynnistämässä uutta liiketoimintaa tai kasvattamassa sitä.	Rahoittaa selvityksiä, joilla parannetaan tutkimus- ja tuotekehitysprojektien valmistelua tai uusien teknologia- ja lähtöisten liiketoimintojen käynnistymisedellytyksiä sekä teknologiastrategian laadintaan, tietotekniikan hyödyntämisedellytysten parantamiseen ja tutkimusosaamisen siirtoon pk-yrityksiin.	Tekes

Tekes Tuotekehitys-avustus	Teknologiaansa kehittävä yritys tai yhteisö.	Avustaa tutkimuksellisia projekteja, jotka luovat pohjaa tuotteiden ja palvelujen kehittämiseksi. Myös projekteja valmisteleviin esiselvityksiin.	Tekes
Tekes Perustamis-laina	Perustettavat tai vastaperustetut suomalaiset osakeyhtiöt, joiden liiketoiminta ei ole vielä käynnistynyt.	Tukea kasvuhakuista teknologiayritystä rahoittamalla yrityksen käynnistämistä madaltaen perustamisen kynnystä.	Tekes
Tekes Tuotekehitys-laina ja pääomaehtoinen tuotekehitys-laina	Teknologiaansa kehittävä yritys tai yhteisö sekä projektit, joissa syntyy markkinoitava tuote tai palvelu.	Vahvistaa pienten ja alkavien yritysten riskinottoa. Tarkoitettu projekteihin, joissa syntyy markkinoitava tuote tai palvelu.	Tekes
Liikeidean kehittämisen, Liksa	Teknologiayritys, teknologiayritystä perustavat henkilöt ja voimakkaan kasvun kynnyksellä oleva yritys.	Rahoittaa liiketoimintasuunnitelman laatimista.	Tekes ja Sitra
Keksintösäätiön avustus	Keksijä.	Avustaa ensisijaisesti idea- ja kokeiluvaiheessa olevien keksintöjen kehittämisen ensikustannuksissa.	Keksintösäätiö
Keksintösäätiön tukiraha	Keksijä, joka aloittaa yritystoiminnan.	Tukea keksijää keksinnön kehittämiseen liittyvissä patentointi-, tuotekehitys- ja kaupallistamiskuluissa.	Keksintösäätiö
Keksintösäätiön laina	Keksijä, joka aloittaa yritystoiminnan.	Myöntää lainaa käyttöpääomaksi keksintöhankkeen kaupallistamisen alkuvaiheessa, kun yritystoiminnan keskeisenä tavoitteenaan on keksinnön teollinen ja kaupallinen hyödyntäminen.	Keksintösäätiö

Starttiraha

(www.mol.fi)

Starttirahan tarkoituksena on edistää uuden yritystoiminnan syntymistä ja työttömän työnhakijan omaehtoista työllistymistä. Starttiraha on niin sanottu elantoraha yrityksen käynnistysvaihetta varten, ei varsinainen yritystuki. Starttirahalla turvataan yrittäjän toimeentulo sinä aikana, jonka yritystoiminnan käynnistämisen ja vakiinnuttamisen arvioidaan kestävän. Starttirahaa on perinteisesti myönnetty työttömille työnhakijoille, jotka perustavat yrityksen. Vuoden 2005 alusta starttiraha laajennettiin kokeilunomaisesti koskemaan myös palkkatyöstä tai työelämän ulkopuolelta kokoaikaiseksi yrittäjäksi siirtyviä hakijoita eli sitä alettiin myöntää myös työttömyysuhan alaisille, valmistumassa oleville opiskelijoille, kotityötä tekeville sekä palkkatyöstä yrittäjäksi siirtyville henkilöille.

Starttirahaa ei voida myöntää jos hakija saa palkkaa tai korvausta tekemästään yritystoimintaan liittymättömästä työstä (myös vuosiloma-ajan palkkaa tai irtisanomisajan palkkaa), vanhuus-, työkyvyttömyys-, työttömyys tai osa-aikaeläkettä, maatalousyrittäjien sukupolvenvaihdoseläkettä tai luopumistukea, äitiys-, erityisäitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa, sairauspäivärahaa tai erityishoitorahaa, kuntoutusrahaa tai -avustusta tai ansionmenetykskorvausta kuntoutusta koskevien säännösten perusteella tai opintotukea. Edellytyksenä ei ole kuitenkaan työsuhteen, opintojen tai koulun päättäminen, vaan edellytyksenä on, että mainittuja etuuksia ei makseta. Starttirahaa ei myönnetä, jos hakija siirtyy palkkatyöstä tekemään samaa työtä palkansaajaan rinnastettavana yrittäjänä ja jos hakijan pääasiallinen toimeksiantaja on hänen aiempi työnantajansa.

Starttirahan suuruus on 430–770 €/kk ja sitä myönnetään kahdessa jaksossa kymmeneksi kuukaudeksi. Starttirahapäätökset tekee työvoimatoimisto. Tuen myöntövaiheessa otetaan huomioon alan yritysten kilpailutilanne ja uuden yritystoiminnan tarve paikkakunnalla. Starttiraha ei saa vääristää kilpailua.

Starttirahaa ei myönnetä yritystoiminnan jo aloittaneille, mutta vähäistä yritystoiminnan aloittamiseen liittyvää toimintaa ei lueta varsinaiseksi yritystoiminnaksi. Starttirahan hakijalla tulee olla yrittäjäkokemusta tai yrittäjätoiminnassa tarvittavaa koulutusta, joka voidaan järjestää myös tuen maksamisen aikana, tai muutoin riittävät valmiudet aiottuun yritystoimintaan. Aiotulla yrityksellä on oltava kannattavan toiminnan edellytykset. Oletuksena on, että yritystoiminta ei ilmeisesti käynnistyisi ilman myönnettävää tukea.

Vuoden 2005 aikana starttirahaa myönnettiin 6 900 hakijalle, joista muita kuin työttömiä oli 2 800 henkilöä. Starttirahan saajien määrä lisääntyi siis yli kolmanneksella uuden käytännön ansiosta. Kokeilu on osoittautunut niin hyväksi, että tuen myöntämistä jatketaan vuoden 2007 loppuun, todennäköisesti myös sen jälkeen. (Pohjalainen 2.8.2006.) Maaseudun pienten töiden kannalta starttirahaa voidaan pitää merkittävänä tukimuotona.

TE-keskuksen maaseutuosaston pienyritysrahoitus

TE-keskuksen maaseutuosaston pienyritysrahoitus on maaseutuelinkeinojen rahoituslain mukaisesti tarkoitettu maaseutuyritykselle, jolla tarkoitetaan maatilatalouden (maatalous ja/ tai metsätalous) ohella harjoitettavaa yritystoimintaa. Tuen saajina voivat olla myös maaseutuyritysten kanssa tuotanto- tai markkinointiketjussa toimivat muut pienyritykset (=ketjuyritys). Maatalousyrittäjiä halutaan kannustaa maatiloilla tapahtuvan yritystoiminnan monipuolistamiseen. Avainaloja ovat muun muassa puuenergian käytön lisääminen, puutuotealan yritystoiminta, elintarvikkeiden jalostus sekä maaseutumatkailu- ja vapaa-ajanpalvelut. Rahoitusta myönnetään vuosina 2000–2006. Tuettava maaseutuyritys voi työllistää perheenjäsenten lisäksi enintään kolmen vuosityöpaikan verran.

Vuoden 2006 aikana tulee voimaan uusi laki, jossa KTM:n yritystukilaki ja MMM:n maaseutuelinkeinojen rahoituslaki sovitetaan yhteen, jolloin maaseudun yrityksistä puhuttaessa – olkoon se sitten maatilasidonnainen tai ei – käytetään nimitystä maaseudun mikroyritys.

Ohjelmakaudella 2007–2013 tilanne muuttuu uuden yritystukilain myötä, kun sekä maatilasidonnaiset että muut maaseudun mikroyritykset ovat rahoitustukien jaossa samalla viivalla. Maaseutuosasto pystyy uudella ohjelmakaudella myöntämään tukea yritykselle, joka työllistää alle 10 henkilöä. Tilanne on vielä epävarma eikä ohjelma todennäköisesti käynnisty aivan vuoden 2007 alusta.

Investointituki

(www.lande2000.fi, Työryhmämuistio MMM 2005: 4)

TE-keskuksen maaseutuosasto myöntää investointitukea maaseutuyrityksen yritystoiminnan perustamisen tai laajentamisen aiheuttamiin käyttöömaisuus-hankintoihin, kone- ja laitehankintoihin sekä rakentamiseen. Tukea voidaan myöntää myös valmiin tuotantorakennuksen ostamiseen. TE-keskuksen maaseutuosastot voivat myöntää investointitukea esimerkiksi maatilatalouden yhteydessä toimiville sosiaali- ja terveysalan yrityksille. Tukitasot vaihtelevat 25 ja 40 prosentin välillä (Kauppinen & Niskanen 2005: 93).

Käynnistystuki

(www.lande2000.fi, Työryhmämuistio MMM 2005: 4)

Käynnistystukea myönnetään yrityksen perustamis- tai laajentamisvaiheessa vieraan työvoiman palkkauksesta aiheutuviin kustannuksiin (palkkakulut + sivukulut). Aloittavassa yritystoiminnassa käynnistysavustusta voidaan jossakin tapauksessa myöntää myös yrittäjän laskennallisen palkan perus-

teella. Käynnistystukea voi saada enintään kahden vuoden ajan, erityisistä syistä enintään kolmelle käynnistysvuodelle ja tuki on suuruudeltaan enintään 45 % hyväksyttävistä kustannuksista koko maassa.

Kehittämisyavustus

(www.lande2000.fi, Työryhmämuistio MMM 2005: 4)

Maatilojen kehittämisyavustus on tarkoitettu yksittäisen maatilan investointien ja kehittämistoimenpiteiden suunnittelussa tarvittavan asiantuntija-avun hankkimiseen. Yritys voi hakea kehittämisyavustusta esimerkiksi markkinoinnin, tuotekehityksen tai liikkeenjohdon asiantuntija-avun tai muun osaamisen hankkimiseen, tuotteiden ja tuotantomenetelmien laadun parantamiseen tai muuhun rajattuun kehittämistoimenpiteeseen. Vasta suunnitteilla olevan yrityksen perustamisedellytysten selvittämiseen on myös mahdollista saada pieni avustus.

Kehittämisyavustuksen saaminen ei edellytä investointihankkeen toteuttamista. Yhtä hyvä tulos selvityksestä on se, että investointiin ei kannata lainkaan ryhtyä, tai että ajankohta ei nyt ole sopiva. Tavoitteena on, että kehittämisyavustuksen turvin esimerkiksi laajennushanketta voitaisiin etukäteen tarkastella syvemmin ja monipuolisemmin kuin tähän asti vain rahoitustukihakemusta varten tehtyjen laskelmien kautta. Tukea voidaan myöntää enintään 75 prosenttia kehittämissuunnitelman mukaisista hyväksyttävistä kustannuksista.

Monialaisten maatilojen määrä nousee edelleen

Yli kolmannes tiloista harjoittaa muuta yritystoimintaa (Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen TIKE:n tilasto). Monialainen tila on tyypillisimmillään iso ja harjoittaa päätuotantosuuntanaan viljan viljelyä. Muu yritystoiminta on usein liikevaihdoltaan pienehköä. Monialaisten tilojen määrä on vuodesta 2000 kasvanut noin 11 % ja vuodesta 2003 noin 3 %.

Suurin osa monialaista tiloista (68 %) toimi vuonna 2005 palvelualoilla. Yleisin yksittäinen päätoimiala oli koneurakointi, jonka ilmoitti liikevaihdoltaan tärkeimmäksi maatalouden ulkopuoliseksi toimialaksi kaikkiaan 41 % monialaisista tiloista. Koneurakointia harjoittavien tilojen määrä oli kasvanut 12 % vuosina 2002–2005. Sitä vastoin matkailutilojen määrä on laskenut viidenneksen vuodesta 2000. Myös teollisuudessa toimivien monialaisten tilojen määrä on puolestaan hieman vähentynyt vuodesta 2003. Samoin puuta ja elintarvikkeita jatkojalostavien tilojen määrä oli laskenut vuodesta 2003 noin viidenneksellä. Toisaalta polttopuun ja hakkeen valmistusta sekä muuta uusiutuvaa energiantuotantoa harjoittavien tilojen määrä on kasvanut 17 %. Noin 1 040 tilaa toimi uusiutuvassa energian tuotannossa vuonna

2005. Rakentaminen oli yksi nopeimmin kasvaneista aloista. Vuonna 2005 rakentamista päätoimialanaan harjoittavien tilojen määrä oli peräti neljänneksen suurempi kuin vuonna 2003. Tukku- ja vähittäiskauppaa harjoittavien tilojen määrä kasvoi 5 % vuodesta 2003. Tämä johtui suoramyynnin lisääntymisestä. Muu tukku- ja vähittäiskauppa väheni lähes viidenneksellä.

Suuri osa maatilojen muusta yritystoiminnasta on liikevaihdolla mitattuna melko pientä. Vuonna 2005 muun yritystoiminnan liikevaihto oli alle 10 000 euroa 39 prosentilla monialaisista maataloista. Yli 50 000 euron liikevaihtoon ylsi 23 prosenttia tiloista.

Vuonna 2005 kaikkiaan 42 % monialaisista tiloista oli viljatiloina ja 16 % maito-tiloina, kun vuonna 2000 viljatiloinen osuus oli 39 % ja maitotilojen 20 %. Monialaisia tiloita on kaikissa tilakokoluokissa, mutta monialaisuus on yleisintä pinta-alaltaan suurilla tiloilla. (TIKE:n tiedote 10.5.2006.)

TE-keskuksen yritysosan pienyritysrahoitus

TE-keskuksen yritysosan yritystukilain mukaiset tuet on alun alkaen tarkoitettu tuotantopainotteisille yrityksille maatalous- ja kalatalouden ulkopuolella. Nykyisinkin tukien ulkopuolelle jäävät henkilökohtaiset palvelut kuten kamppaamopalvelut sekä kaupat, urakointitoiminta ja rakennustoiminta. Koti- ja hoivapalvelut ovat rajatapauksia. Perusteluna tukien myöntämättä jättämiseen on esitetty, ettei monta tukea myönnetä päällekkäin. Kotitalouksille tarjotuissa palveluissa palvelujen käyttäjähän saavat tukea kotitalousvähennyksen kautta. On näyttöä siitä, että monenlaiset laitteet saavat tukea, mutta esimerkiksi hoivakodin remontoimiseen ja perustamiseen entiselle kyläkoululle tukea ei saada. Pienten maatalon omistamattomien yrittäjien yritystoiminnan rahoittaminen on ollut yritysosan vähäistä palvelusektorin lisäksi myös muissa tapauksissa, jos yrittäjän ei ole katsottu laajentavan toimintaansa riittävästi (yritystukilain kasvuvaatimus).

Yritysosan myöntämien yritystukien määrä on vuosien mittaan vähentynyt radikaalisti. Esimerkiksi Pohjanmaan TE-keskuksen alueella yritystukien määrä oli vielä vuonna 1998 noin neljä miljoonaa euroa, kun se vuonna 2006 on noin yksi miljoona. Tuen myöntämistilanne vaihtelee eri puolilla Suomea. Myöntämisperiaatteita säätelevät laki ja asetus. Resurssien vähäisyydestä johtuen tukea ei riitä kaikille hakijoille ja on valittava tuen saajiksi ne, jotka sitä eniten tarvitsevat. Kukin TE-keskus laatii itse ohjeet valintakriteereistä. Etelä-Suomessa investointitukia ei varojen vähäisyydestä johtuen voida myöntää juuri lainkaan, kun taas Itä- ja Pohjois-Suomi ovat tässä mielessä paremmassa asemassa. Tilanne on käynnistämistukien kohdalla samankaltainen. Etelä-Suomessa käynnistystuki on kohdistettu hautomoyrityksille, kun taas pohjoisemmilla TE-keskuksilla varat

riittävät muillekin yrityksille. Uudella ohjelmakaudella tilanne alueiden välillä tulee entisestään kärjistymään, kun vain Pohjois- ja Itä-Suomi ovat korkeampien tukien alueita.

Nykyisellä ohjelmakaudella yritysosan kohderyhmä on yli viisi henkilöä työllistävät maaseutuyritykset. Maaseudun mikroyritykset, joilla ei ole maatilakytkeä, ovat olleet yritystuissa väliinputoajina. **Ohjelmakaudella 2007–2013 maaseudun pienyritystukien myöntöperusteet muuttuvat.** Aikaisemmin maaseutuosan tukea saivat vain maataloudet ja maatalouden liitännäiselinkeinot, mutta ohjelmakaudella 2007–2013 raja nousee kymmeneen työntekijään eikä maatalialiitännäisyyttä tarvita. Osa yritysosan maaseutuyrityksiä siirtyy näin ollen maaseutuosan tukien piiriin. Kohtelu muuttuu tasa-arvoisemmaksi, sillä aiemmin maaseudulla toimiva yritys sai paremmat tuet, jos se toimi maatalouden yhteydessä. Esimerkiksi maatalousalustan metalliverstas sai rakennuskustannuksiin sekä koneisiin ja laitteisiin maaseutuosan investointitukea, jonka suuruus oli parhaimmillaan 35 prosenttia kustannusarviosta. Yritysosa pystyi tukemaan rakentamista vain 15 prosentilla, jos ollenkaan, sillä varojen vähyydestä johtuen tuki kohdennettiin koneisiin ja laitteisiin. Uudella ohjelmakaudella ilman maatalousalustaa oleva yritys on samalla viivalla maatalouden yhteydessä toimivan liitännäisyrittäjän kanssa. Yritysosan palvelujen profiili on muuttumassa siten, että pääpaino on siirtymässä taloudellisista tukimuodoista kehittämistukiin ja asiantuntijapalveluihin.

Yritysosan *investointituki* voidaan myöntää tuotannollisille, matkailualan ja yrityspalveluyrityksille, jotka aloittavat tai laajentavat toimintaansa. Tuella pyritään edistämään alueen luontaisten elinkeinoiden kehittymistä ja erityisesti hankkeita, joilla vahvistetaan alueen ympärivuotista yritystoimintaa ja työllistymistä. Tukivarat ovat ohjelmakauden 2000–2006 lopussa eri TE-keskuksissa vähentyneet niin, että esimerkiksi Uudellamaalla investointitukea rakennusten, koneiden ja laitteiden hankintaan voidaan myöntää vain saaristoalueilla.

Rahoituksen tarkoituksena on edistää sellaisia yritysten kilpailukykyä parantavia investointihankkeita, joilla voidaan arvioida olevan merkittävää vaikutusta työllisyyden, kansainvälistymisen, tuottavuuden tai elinkeinorakenteen parantamisen kannalta. Yrityshautomossa toimivalle pienelle yritykselle tukea on myönnetty myös toimitila- ja laitevuokriin sekä toimistopalvelujen ja asiantuntijoiden käyttöön liittyviin kustannuksiin.

Tuen saamisen edellytyksenä on arvioitu työpaikkojen, tuotannon jalostusarvon tai palvelusten vähintään 20 % lisäys tai vähintään 10 % lisäys, jos siihen on erityisiä aluepoliittisia syitä tai hankkeessa perustetaan vähintään 10 uuden työpaikan toimintayksikkö. Kasvuvaatimuksesta voidaan poiketa, jos yritys uudistaa käyttöomaisuuttaan tekniikaltaan olennaisesti korkeatasoisemmaksi. Kasvutavoite on sen verran korkea, että tuet jäävät monesti maaseudun pienyrityksen ulottumattomiin.

Käynnistystukea myönnetään yritystoiminnan aloittamisesta aiheutuneisiin palkkakuluihin enintään vuoden tai erityisistä syistä kahden vuoden ajalta. Käynnistystuen piiriin voidaan hyväksyä myös työpanokseen nähden kohtuulliset yrittäjän laskennalliset palkkamenot. Tätä ei kuitenkaan tueta rakennerahastojen varoista, joten käytännössä yrittäjän omaan palkkaan tukea saa harvoin – toisin kuin maaseutuosaston kautta, jossa tuki on varmempi. Tukea voidaan myöntää Etelä-Suomessa vain yrityshautomossa aloittaville pienille yrityksille, joissa omistaja(t) työskentelevät päätoimisesti. Maan pohjoisosassa käynnistystukea myönnetään myös muille kuin yrityshautomoyrityksille.

Yritysosaston myöntämää *kehittämisyhteistyötä* voi saada liikkeenjohdon, markkinoinnin, johtamisjärjestelmän ja tuotannon kehittämiseen. Myös kansainvälisiin kehittämishankkeisiin voi saada tukea, joskin toimenpiteet ovat rajoitettuja, sillä Euroopan unioni koetaan sisämarkkina-alueeksi. Pienen yrityksen näkökulmasta tärkeimmät kehittämisyhteistyön muodot liittyvät tuotteen kehittämiseen ja liiketoiminnan kannattavuutta tarkasteleviin esiselvityksiin.

Yritysosaston *toimintaympäristötukea* myönnetään julkisten (esim. oppilaitos, tutkimuslaitos tai kunta) ja yksityisten yhteisöjen, säätiöiden, yritysten ja yksityishenkilöiden hankkeisiin, joiden tarkoituksena on pk-yritysten toimintaympäristön parantaminen. Hankkeissa edistetään uuden yritystoiminnan käynnistymistä, luodaan edellytyksiä yritystoiminnan kehittymiselle tai parannetaan alueen houkuttelevuutta yritystoiminnan kannalta. Hankkeella on oltava olennainen merkitys alueen pienten ja keskisuurten yritysten perustamisen, laajentamisen tai kehittämisen kannalta. Rahoituksella ei saa alentaa rahoitetun palvelun hintaa. Yritystukilain mukainen toimintaympäristötuki soveltuu periaatteessa myös yrityspalveluiden kehittämiseen maaseudun pienyritysten tarpeita vastaavasti. Pääosin kyseiset hankkeet on kuitenkin toteutettu maaseutuelinkeinoin mukaisesti EMOTR:in rahoittamien kehittämishankkeiden kautta kehittämispalvelutoimintana.

TE-keskuksen yritysosasto voi myöntää *energiatukea* selvitys- ja investointihankkeisiin, jotka edistävät uusiutuvan energian käyttöä ja uuden teknologian käyttöönottoa sekä vähentävät ympäristökuormitusta. Tukea voivat saada yritykset ja yhteisöt, kuten kunnat, seurakunnat ja säätiöt. Energiansäästöselvitykseen (katsastus, katselmus ja analyysi), jonka suorittaa hyväksytty asiantuntija, voi tukea saada 40–50 % asiantuntijakustannuksista. Uusiutuvan energian käyttöön samoin kuin kotimaisten energialähteiden hyödyntämiseen tukea voi saada 10–30%. Energiatuen merkitys on taloudellisin arvoin mitattuna suuri, sillä vuonna 2005 tukeen käytettäviä varoja oli yli 30 miljoonaa euroa.

Pohjoisen luontaiselinkeinojen harjoittajien tuet

(www.finlex.fi, www.te-keskus.fi)

Porotalouden ja luontaiselinkeinojen harjoittajien investointituki on tarkoitettu elinkeinotoiminnan edistämiseen ja monipuolistamiseen, elinkeinojen rakenteen ja toimintaedellytysten parantamiseen, uusiutuvien luonnonvarojen kestävästä käytön edistämiseen, poronhoito- ja luontaiselinkeinoalueen kehittämiseen sekä haja-asutusalueiden ja yhdyskuntien kehittämisen tukemiseen poronhoitoalueella ja luontaiselinkeinojen harjoittamisalueella. Tukea voidaan myöntää yhdelle tai useammalle luonnolliselle henkilölle, yksityis- tai julkisoikeudelliselle yhteisölle sekä säätiölle, myös edellä mainituille yhteisesti. Tukea voidaan myöntää myös sellaiselle elinkeinonharjoittajalle, joka saa pääasiallisen osan toimeentulostaan porotaloudesta tai luontaiselinkeinoista Enontekiön, Inarin, Utsjoen ja Savukosken kunnissa sekä Muonion, Kittilän, Sodankylän ja Sallan kuntien pohjoisosissa.

Luontaiselinkeinoiksi katsotaan poronhoito, kalastus, metsästys, marjastus, sienestys ja muu luonnon jatkuvaan tuottokykyyn perustuvien luonnonvarojen hyödyntäminen sekä luontaiselinkeinojen ohella harjoitettava kalanviljely. Luontaiselinkeinoksi lasketaan myös käsityönä tai muutoin kotiteollisesti tapahtuva luontaiselinkeinosta saatujen tuotteiden kunnostaminen ja jatkojalostus, luontaiselinkeinoissa tarvittavien välineiden valmistus ja kunnostaminen, matkamuistojen valmistus, luontaiselinkeinojen harjoittamisen ohessa tapahtuva matkailijoiden majoittaminen ja opastus. Myös muu palvelutoiminta ja luontaiselinkeinojen ohella harjoitettava pienimuotoinen maatilatalous ovat luontaiselinkeinoja. Investointien rahoitustukea myönnetään muun muassa seuraavilla nimikkeillä: *rakentamistuki, perusparannustuki, tietuki, vesihuoltotuki, irtaimistotuki, sähköistämistuki ja asuntotuki*. Tuen myöntäjä on TE-keskuksen maaseutuosasto. Paliskunnat saavat tukipäätökset aina Lapin TE-keskuksen maaseutuosastolta.

Kolttalain mukaista rahoitustukea voidaan myöntää koltta-alueella (lähinnä Nellimin ja Sevettijärven kylät) vakituisesti asuvalle koltalle ja puolisolle tai usealle luonnolliselle henkilölle yhteisesti, erityisistä syistä myös alaikäiselle henkilölle tai sellaiselle luonnollisten henkilöiden muodostamalle yhteisölle, jonka pääasiallisena tarkoituksena on kolttalain mukaisen yritystoiminnan harjoittaminen. Tukea voidaan myöntää myös paikallisille yksityisille yhdistyksille ja vastaaville yksityisille yhteisöille, jotka edistävät kolttalain mukaista yritys- tai kulttuuritoimintaa.

Tukea voidaan myöntää kolttien luontais- ja muiden elinkeinojen sekä kulttuurin edistämiseen ja elinkeinojen monipuolistamiseen, asunto-olojen sekä asuin- ja työympäristön parantamiseen, tilojen kehittämiseen sekä niiden säilymiseen kolttien omistuksessa ja hallinnassa. Tukea voidaan myöntää myös luonnonvarojen kestävästä käyttöön, perinneympäristön säilyttämiseen, muihin ympäristönäkökohtien kannalta tärkeisiin hankkeisiin sekä ylipäätään koltta-alueen kehittämiseen.

Investointilainaa ja -avustusta myönnetään luontaiselinkeino- ja muussa pienyritystoiminnassa tarpeellisen kiinteän ja irtaimen käyttöomaisuuden hankintaan, tuotanto-, varasto-, majoitus- ja palvelurakennusten sekä työympäristön parantamiseen, perinneympäristön säilyttämiseen ja ympäristönsuojelullisiin investointeihin, maatalouskelpoisen maan aitauskustannuksiin sekä pellon ja laitumen raivaamista ja kunnostamista varten sekä tietekoon, vedenhankintaan, viemäröintiin ja sähköistämiseen. Tukea myönnetään myös *asuntolainana ja avustuksena* asuinrakennuksen ja siihen liittyvien talousrakennusten rakentamista, laajentamista ja peruskorjausta varten sekä asuinympäristön parantamista ja niiden yhteydessä myös perinneympäristön säilyttämistä varten. Lisäksi voi saada *käyttöpääomailainaa* erikoismaatalouden, ammattimaisen kalastuksen ja pienyritystoiminnan käynnistämisen ja laajentamisen yhteydessä sekä suhdanteiden tasaamista varten. Saatavilla on myös *käynnistysavustusta* ammattimaisen kalastuksen ja pienyritystoiminnan aloittamisen tai laajentamisen aiheuttamiin ennakonpidätysten alaisiin palkkoihin ja välillisiin työvoimakustannuksiin sekä yrittäjän omiin palkkakustannuksiin.

Maatilatalouden kehittämisrahaston varoilla voidaan hankkia kalanpoikasia istutettaviksi koltta-alueen vesistöihin ja suorittaa muitakin kalavesien hoitoon liittyviä toimenpiteitä. Valtio voi tarvittaessa tehdä tai teettää kolttien tiloja varten tarpeelliset tieteko- ja vesihuoltotyöt. Maatilatalouden kehittämisrahaston varoista voidaan myöntää *avustuksia* hankkeisiin, joilla kehitetään ja ylläpidetään koltta-alueen kulttuuri-, tieto- ja muita palveluja.

Pohjoisen luontaiselinkeinojen tuilla on maaseudun pienten töiden kannalta vain vähän merkitystä, koska kyse on hyvin rajatulle alueelle suunnatusta tuesta. Kuitenkin kyseisellä alueella tuki voi edistää työtehtävien hoitoa.

Maataloustuotteiden jalostuksen ja markkinoinnin tuet

(www.te-keskus.fi, Työryhmämuistio MMM 2005/ 4)

Maataloustuotteiden jalostuksen ja markkinoinnin investointitukea myönnetään pk-yritysten hankkeisiin, joilla on merkittävä vaikutus yrityksen kilpailukyvyyn, kuten tuotteiden ja tuotannon teknisen tason parantamiseen, tuottavuuden tason korottamiseen ja yrityksen kansainvälistymisen edistämiseen. Muut kuin maataloilla tapahtuvat investoinnit maataloustuotteiden jalostukseen ja markkinoinnin investointeihin rahoittaa kauppa- ja teollisuusministeriö kansallisilla varoilla. Menettely on joillakin alueilla vähentänyt radikaalisti pienten mikroyritysten mahdollisuutta saada tukea investointeihin. Kyseessä ovat toisaalta yrittäjät tai yritykset, joilla on maatila, mutta joiden olisi järkevämpää investoida maatalan ulkopuolelle kuin maatilalle, ja toisaalta yritykset, jotka muodostavat maatilayritysten kanssa yhteisen jalostus-, jakelu- tai myyntiketjun. Perinteisesti nämä

enintään viisi henkilötyövuotta työllistävät yritykset on rahoitettu maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalta. Kauppa- ja teollisuusministeriön korostamat hankkeiden työllistävyys- ja kasvukriteerit eivät ole suosineet näitä pieniä yrityksiä. Työryhmämuistio MMM 2005/4:n ehdotuksen numero 14 mukaan tilanne pyritään saamaan korjattua seuraavalla ohjelmakaudella. *”Tulevalla ohjelmakaudella (2007–2013) liitetään maaseuturahaston mukaiseen maaseudun kehittämisselvitelmään mahdollisuus tukea maataloustuotteiden mikroyrityksiä maatilojen ulkopuolella. Maataloustuotteita jalostavien yritysten rahoituskokonaisuus valmistellaan KTM:n ja MMM:n yhteistyönä lähtökohtana rahoitusperiaatteiltaan johdonmukainen kokonaisuus.”*

Maataloustuotteiden jalostuksen ja markkinoinnin kehittämistukea myönnetään pk-yrityksille ja alan yhteisiin kehittämishankkeisiin parannettaessa yritysten tuotteiden tai tuotantomenetelmien tasoa. Tukea voi saada myös liikkeenjohto- tai markkinointitaitoja parantaviin hankkeisiin, kansainvälistymisen edistämiseen, kuten osallistumisesta ulkomailla pidettävästä näyttelystä aiheutuviin menoihin, sekä yritysten perustamis- tai toimintaedellytysten selvittämiseen. Tuella korvataan erityisesti ulkopuolisten palvelujen ja asiantuntijoiden käytöstä aiheutuvia menoja, mutta myös kone- ja laitehankintoja, raaka-aine- ja puolivalmistehankinnoista aiheutuvia menoja sekä palkka- ja matkakustannuksista aiheutuvia menoja. Maataloustuotteiden jalostusta ja markkinointia edistävien kehittämishankkeiden ja yritysten kehittämistuen rahoitus on mahdollista maaseutuelinkeinojen rahoituslain mukaisesti riippumatta siitä onko yrittäjällä maatilaa vai ei.

TE-keskuksen muut yrittäjyyttä edistävät tuet

Kuljetustuki

(www.te-keskus.fi)

Kuljetustuki on tarkoitettu Lapin, Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun, Pohjois-Karjalan, Etelä-Savon ja Pohjois-Savon maakunnissa sijaitseville pk-yrityksille kuljetuskustannuksiin, jotka aiheutuvat yrityksen valmistamien tuotteiden kuljetuksesta. Tuki on matkan pituudesta riippuen 7–29 % kuljetusmaksusta. Tuote tulee olla valmistettu tukeen oikeutetulla alueella. Tukea maksetaan, jos kuljetusmatka on vähintään 266 kilometriä. Tuen tarkoituksena on vähentää yrityksen syrjäisestä sijainnista ja pitkistä matkoista aiheutuvia lisäkustannuksia. Kuljetustukea ei makseta, jos tuotteiden arvoa on lisätty jalostuksella vain vähän. Kuljetustuki maksetaan tavaran lähettäjälle, joka on maksanut kuljetusmaksun kuljetuksen suorittajalle. Kuljetustuen saajan ei välttämättä tarvitse olla tuotteen valmistaja, eli tuki voidaan maksaa muullekin kuin pk-yritykselle, eli kotimaiselle yhteisölle tai säätiölle sekä Suomessa asuvalle henkilölle, joka on maksanut kuljetusmaksun. Kuljetustuen saamisen ehdoton edellytys on, että tuote on valmistettu tukeen oikeuttavalla alueella ja kulje-

tus lähtee tuotteen valmistuspaikkakunnalta. Kuljetustukea koskeva laki on voimassa vuoden 2007 loppuun.

Kuljetustuen saajana voi mahdollisesti olla jopa yhdistys. Jos yhdistys jalostaa jonkin toimialan tuotteita ja hakee kuljetustukea, tulee selvitettäväksi, voidaanko yhdistystä pitää pk-yrityksenä, vaikka se ei olekaan varsinainen yhtiömuotoinen yritys. Tämä on tärkeää, koska tuotteen tulee olla pk-yrityksen valmistama ollakseen kuljetustukikelpoinen. Vaikkei ennakkotapausta eikä valmista tulkintaa ole, yhdistys voitaisiin kauppa- ja teollisuusministeriön mukaan luokitella pk-yritykseksi. Luokittelu voidaan tehdä sillä perusteella, että EU:n komission mikroyritysten sekä pienten ja keski suurten yritysten määritelmän mukaan ”*yrityksiksi katsotaan niiden oikeudellisesta muodosta riippumatta kaikki yksiköt, jotka harjoittavat taloudellista toimintaa. Yrityksiksi katsotaan erityisesti yksiköt, jotka harjoittavat käsiteollista toimintaa tai muuta toimintaa yksin tai perheen voimin, henkilöyhtiöt taikka taloudellista toimintaa säännöllisesti harjoittavat yhdistykset.*” (Euroopan unionin virallinen lehti).

Kyläkauppatuki

(www.ktm.fi)

Haja-asutusalueiden kyläkauppojen investointituki on tarkoitettu kyläkaupoille, jotka sijaitsevat haja-asutusalueilla ja joiden koko on alle 400 neliötä sekä päivittäistavaroiden vuosimyynä alle 2 miljoonaa euroa. Tukea myönnetään myös myymäläautoille ja myymäläveneille niiden toiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi. Suomessa toimi vuonna 2005 yhteensä 611 kyläkauppaa. Kauppojen varsinainen toiminta pyörii omillaan, mutta niillä ei ole toiminnan pienestä volyymistä johtuen varaa suurempiin investointeihin. Tukea myönnetään uusien kalusteiden ja laitteiden hankkimiseen sekä myymälätilojen kunnostamiseen. Tukea myönnetään myös hankkeisiin, joilla lisätään lähi-seudun asukkaiden tarvitsemia oheispalveluita. Investointituki on madaltanut kaupan ajantasaistamisen kynnyksiä. Samalla kyläkauppiat ovat omaksuneet monipalvelupisteajattelun, jonka kautta yritykseen saadaan lisää liikevaihtoa. (Maaseudun Tulevaisuus 26.6.2006.)

Investointituen osuus hankkeen hyväksyttävistä kustannuksista voi olla enintään 40 prosenttia ja suurin myönnettävä tuki 40 000 euroa. Tukea on haettava TE-keskuksen yritysosastolta ennen kalusteiden tai laitteiden hankkimista taikka rakennustöiden aloittamista. Haja-asutusalueiden kyläkauppojen investointituki rahoitetaan kansallisesti ilman alueittaisia kiintiöitä. Tähän mennessä tukea on myönnetty eniten Pohjanmaan TE-keskuksen alueella. Tukea on mahdollista saada vuoden 2006 loppuun saakka.

Kyläkauppatuen merkitys ei ole maaseudun pienten töiden kannalta kovinkaan suuri, mutta kyläkauppiaina toimiminen esimerkiksi osana monialayrittäjyyttä voi mahdollistaa pienten töiden tekemisen.

Metsämarjojen ja -sienten varastointituki

(www.mmm.fi, www.te-keskus.fi)

Tuki on tarkoitettu hakijalle, joka toimii marja- tai sienikaupan tai jalostuksen alalla ja on merkitty arvonlisäverovelvollisten rekisteriin. Tukikelpoisia ovat ihmisravinnoksi ennen kyseistä vuotta poimitut metsämarjat (pakastettu, kuivattu tai säilötty soseena, täysmehuna tai täysmehutiivisteinä) ja -sienet (pakastettu, kuivattu tai suolattu). Tuen saamisen edellytyksenä on varastolle asetetut tekniset vaatimukset. Tuki määräytyy kesäkuun lopussa varastossa olevien metsämarjojen ja -sienten varastomäärien perusteella ja se haetaan sen TE-keskuksen maaseutuosastolta, jonka toimialueella varastot sijaitsevat. Tuotteet on oltava poimittu ja varastoitu pohjoisen tuen C-alueelta. Vuonna 2006 tukea maksetaan lakasta 34 snt/kg, muista metsämarjoista 10 snt/kg ja metsäsienistä 42 snt/kg. Tukea ei makseta, jos sen määrä jää alle 84 euroa.

Metsämarjojen ja -sienten varastointituki edesauttaa marjojen ja sienten poimimista ja niiden jatkojalostusta. Tuki on erittäin hyödyllinen maaseudun pienten töiden kannalta.

Finnveran tuet

(www.finnvera.fi)

Finnveran myöntämät lainat sopivat pienten yritysten käynnistämiseen, sillä lainat ovat edullisempia kuin pankkien tarjoamat luotot, koska niihin ei tarvita erillisiä vakuuksia. Tuet on tarkoitettu pienille ja keskisuurille yrityksille, mutta ei maa- ja metsätalouteen eikä rakennusliiketoiminnan perustajaurakointiin. Finnveran tuet voivat välillisesti edistää maaseudun pieniä töitä.

Finnveran Investointi- ja käyttöpääomalaina on tarkoitettu kone-, laite- ja rakennusinvestointien sekä kasvun aiheuttamien käyttöpääomatarpeiden rahoittamiseen. Toimivien yritysten ohella tuetaan myös vasta perustettuja yrityksiä. Lainaan voi saada korkotukea. Haettava lainamäärä toimii yleensä rahoitustarpeiden osarahoittajana.

Finnveran Pienlainaa saa toimintaansa aloittava tai jo toimiva yritys, joka työllistää enintään viisi henkilöä. Yrityksen tulee toimia tuotannon, palveluiden tai kaupan alalla. Lainaa voi saada yrityksen liiketoimintaan liittyviin kone- ja laiteinvestointeihin, käyttöpääomatarpeisiin, muihin toiminnan aloittamis- ja laajennushankkeisiin tai yrityksen kehittämiseen. Lainaa voi täydentää työministeriön myöntämä starttiraha sekä Finnveran muu rahoitus. *Finnveran Naisyrittäjyyslaina* on Pienlainan kaltainen, mutta sen voi saada yritys, jossa naiset ovat enemmistö-osakkaina ja jota yksi naispuolisista omistajista johtaa päätoimisesti.

Finnveran Yrittäjälaina on henkilökohtainen laina yrittäjälle tai usealle saman yrityksen perustajalle tai osakkaalle. Se on tarkoitettu uuden yrityksen perusta-

miseen, jo toimivan yrityksen osakepääoman korottamiseen sekä osakkeiden tai yhtiömiesosuuksien ostamiseen sukupolvenvaihdostilanteissa tai osakekaupoissa. Rahoituksen määrä on enintään 85 000 euroa, josta omarahoitusosuuden on oltava vähintään 20 %.

*Finnveran Pientaka*us on tarkoitettu perustettaville tai enintään 50 henkilöä työllistävillä yrityksillä. Taka

Taka

Tekesin tuet

Tekesin myöntämien tukien määrä on lisääntynyt viime vuosina. Maaseudun pienten töiden tai jopa mikroyritysten näkökulmasta katsottuna Tekesin tuet ovat melko kaukana, sillä rahoituskriteerit edellyttävät korkeaa teknologian tasoa. Rahoituksen saannin takana on oltava keksintö tai uusi innovaatio. Tekesin teknologiaohjelmien tukemat hankkeet varsinaisen teknologian ulkopuolelta ovat olleet lähinnä uusien palveluprosessien ja tuote-palvelukonseptien rahoittamista (Kauppinen & Niskanen 2005: 95).

Tekesin tuet on tarkoitettu tutkimus- ja kehitystoiminnan edistämiseen ja riskien jakamiseen eli uusien teknologiayritysten perustamiseen, tutkimus- ja tuotekehitysprojektien käynnistämiseen, projektien tulosten kaupallistamisen nopeuttamiseen, verkottumisen lisäämiseen ja kansainvälisen yhteistyön hyödyntämiseen. Avustusten ja lainojen kustannuksiksi hyväksytään palkat, henkilösivukustannukset, yleiskustannukset, matkakulut, aineet ja tarvikkeet, laitekustannukset ja ostettavat palvelut, kuten suunnittelu- ja tutkimustyöt sekä selvitykset.

Valmisteluraha kohdistetaan selvityksiin, joilla parannetaan tutkimus- ja tuotekehitysprojektien valmistelua tai uusien teknologia

Valmisteluraha

Tuotekehitysavustus on tarkoitettu teknologiaansa kehittäville yrityksille tai yhteisöille tutkimuksellisiin projekteihin ja projekteja valmisteleisiin esiselvityksiin, jotka luovat pohjaa tuotteiden ja palvelujen kehittämiseksi. Tuotekehityshankkeissa tuki on 25–35 %, tutkimushankkeissa 40–50 % ja esiselvityshankkeissa jopa 60 % hyväksyttävistä kustannuksista.

Perustamislaina on tarkoitettu kasvuhakuisen teknologiayrityksen perustamiseen jakamaan taloudellista riskiä ja madaltamaan perustamisen kynnyksiä.

Lainalla rahoitetaan projektia, jolla yrityksen toiminta lähtee käyntiin. Sitä voivat hakea perustettavat tai vastaperustetut suomalaiset osakeyhtiöt, joiden liiketoiminta ei ole vielä käynnistynyt. Liikeidean pitää perustua uuteen teknologiaan ja osaamiseen tai teknologian innovatiiviseen hyödyntämiseen. Sitä voi saada 80 % perustamisprojektin hyväksyttävistä kustannuksista, kuitenkin enintään 100 000 euroa. Yritys ei voi saada samanaikaisesti muuta Tekesin rahoitusta, poikkeuksena kuitenkin Tekesin ja Sitran yhteinen LIKSA-rahoitus.

Tuotekehityslaina on tarkoitettu teknologiaansa kehittäville yrityksille tai yhteisöille projekteihin, joissa syntyy markkinoitava tuote tai palvelu. *Pääomaehtoinen tuotekehityslaina* on vastaava, mutta se on tarkoitettu myös uusien yritysten perustamiseen. Molemmat ovat tyypiltään riskilainoja, jotka myönnetään ilman vakuutta. Ne voidaan projektin epäonnistuessa jättää perimättä takaisin. Lainaa myönnetään 60–70 % hyväksyttävistä kustannuksista.

Liikeidean kehittäminen (LIKSA) on Tekesin ja Sitran yhteinen rahoituspalvelu alkaville teknologiayrityksille, teknologiayritystä perustaville henkilöille ja voimakkaan kasvun kynnyksellä oleville yrityksille liiketoimintasuunnitelman jalostamiseen. Rahoitus on enintään 40 000 euroa.

Keksintösäätiön tuet

(www.keksintosaatio.fi)

Maaseudulla on paljon henkistä pääomaa, joka voi synnyttää uusia ideoita ja innovaatioita. Keksintösäätiö sai vuonna 2005 asukaslukuun suhteutettuna rahoitushakemuksia eniten Lapista (26 hakemusta 100 000 asukasta kohden). Seuraavaksi eniten hakemuksia saapui Kainuusta (24) ja Pohjois-Karjalasta (20).

Keksinnön kehittämisen lopullisena tavoitteena on saada keksintö markkinoille. Keksinnön kehittäminen ja kaupallistaminen vie useita vuosia ja se vaatii kilpailukykyisen tuotteen, markkinoiden tarpeiden tuntemista, oikeita kontakteja ja monesti myös keksijän omaa liiketoimintaosaamista. Keksintösäätiö myöntää pienehköjä summia *avustuksena* ensisijaisesti idea- ja kokeiluvaiheessa olevien keksintöjen kehittämisen ensikustannuksiin. Rahoituspäätös annetaan uuden idean keksinnöllisyyden, toiminnallisuuden ja taloudellisuuden arvioinnin perusteella. Rahoituksen käytöstä on raportoitava säätiölle, mutta sitä ei tarvitse maksaa takaisin. *Tukirahalla* maksetaan keksinnön kehittämiseen liittyviä patentointi-, tuotekehitys- ja kaupallistamiskuluja. Siihen sisältyy ehdollinen takaisinmaksu, joka riippuu hankkeen menestyksestä ja keksijän siitä saamista tuloista. Jos keksintö jää taloudellisesti hyödyntämättä, keksijän ei tarvitse palauttaa tukirahaa säätiölle. Keksintösäätiö myöntää keksintöhankkeen kaupallistamisen alkuvaiheessa *lainaa* käyttöpääomaksi, jos keksijä aloittaa yritystoiminnan keskeisenä tavoitteenaan keksinnön teollinen ja kaupallinen hyödyntäminen. Sitä myönnetään yleensä vain, jos muista lähteistä ei saada riittävää rahoitusta. Turvaavaa vakuutta ei tarvita.

2.3 Sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamisen taloudelliset kannustimet

Sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamiseen tarvitaan jatkuvasti uusia toimijoita. Kunnat eivät enää tuota kaikkia kuntalaisten tarvitsemia palveluita. Tästä esimerkkinä ovat kotitalouksille annattavat siivouspalvelut. Jos yksityishenkilö tarvitsee pelkästään siivouspalveluja, ei apua julkiselta puolelta ole juuri saatavissa. Vaikka kunnilla on vastuu monien palveluiden järjestämisestä kuntalaisille, ei niiden välttämättä tarvitse itse tuottaa kyseisiä palveluja. Kunnat voivat tehdä sopimuksia yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa palveluiden tuottamisesta. Ostopalveluiden käyttö on jo melko yleistä.

Uusia palvelun tarjoajia ei välttämättä löydy kaikkialle, vaikka maksukykyisiä asiakkaita olisikin olemassa. Kotipalveluille on enemmän kysyntää kuin tarjontaa. Maaseudulla asia korostuu, kun hajallaan olevat markkinat eivät kiinnosta yrittäjiä niin paljon, että yrityksiä syntyisi tarpeeksi. Toiminnan käynnistämisessä nähdään suuria riskejä. Julkisia tukitoimenpiteitä tarvitaan maaseudun pitkien etäisyyksien aiheuttamien palveluaukkojen täyttämisen edistämiseksi. Sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamisen tukeminen lisää etenkin maaseudun naisyrityttöjyyttä. Taulukossa 3 esitetään keskeiset sosiaali- ja terveyspalveluita edistävät julkiset tuet.

Taulukko 3. Sosiaali- ja terveyspalveluita edistävät julkiset tuet.

TUKI-MUOTO	TUEN SAAJA	TUEN TARKOITUS	TUEN MYÖNTÄJÄ
Palveluseteli	Kuntalainen	Lisätä asiakkaan valinnan mahdollisuuksia sosiaali- ja terveyspalveluiden hankinnassa. Tarjota kunnille uusi vaihtoehto palvelujen järjestämiseksi ja lisätä hyvinvointipalvelujen tuottajien määrää. Vaihtoehtoiset hyvinvointipalvelujen tuottajat, kuten yhdistykset ja yritykset saavat palvelusetelimallin myötä asiakkaita.	Kunta

Taulukko jatkuu ⇨

Raha-auto- maatti- yhdistyksen tuki 1) Yleis- avustus 2) Kohden- nettu toiminta- avustus 3) Inves- tointiavus- tus 4) Projekti- avustus	Sosiaali- tai terveysjärjestö	1) Tukea järjestöä sen toiminnasta ja siihen liittyvistä käyttöomaisuushankinnoista (esim. toimistolaitteet ja kalusteet) aiheutuviin menoissa. 2) Avustaa järjestöä nettokuluissa jollakin sen toiminnan alalla tai toimintalohkolla. 3) Avustaa järjestöä irtaimen käyttöomaisuuden, toimintatilojen, tuki- ja palveluasuntojen hankinnoissa sekä peruskorjaus- ja uudisrakentamishankkeissa. 4) Avustaa innovatiivisia hankkeita, joiden tavoitteena on etsiä, kehittää ja kokeilla uusia toimintamuotoja ja menetelmiä.	Raha-auto- maattiyhdis- tys
Arvonlisä- verovel- vollisuus- helpotus sosiaali- huoltopal- veluiden tuottami- seen	Palvelun tuottaja, joka on lääninhallituksen ylläpitämässä yksityisiä sosiaalipalveluja tuottavien yritysten rekisterissä.	Vapauttaa sosiaalihuollon tuottajat arvonlisäverovelvollisuudesta näiden tuottaessa palveluita sosiaalihuoltoon oikeutetuille henkilöille.	Verotoimisto
Lasten kotihoiton tuki	Perhe, jonka alle 3 -vuotiaasta lasta ei hoideta kunnan järjestämässä päivähoitossa.	Kannustaa vanhempia etsimään lapselle vaihtoehtoisia hoitomuotoja (hoitaa lasta itse kotona tai hyödyntää sukulaisia tai yksityisiä päivähoiton tuottajia).	Kela
Kotihoiton tuen kuntalisä		Täydentää lapsiperheiden saamaa Kelan kotihoiton tukea.	Tietyt kunnat vapaaehtoisesti
Lapsen hoitotuki	Alle 16-vuotiaan sairaan tai vammaisen lapsen vanhemmat.	Tukea sairaan lapsen kotihoitoa, kun siitä aiheutuu perheelle erityistä taloudellista tai muuta raskautusta.	Kela

Lapsen yksityisen hoidon tuki	Alle kouluikäisen lapsen vanhemman osoittama yksityinen palvelun tuottaja.	Kannustaa vanhempia etsimään lapselle yksityinen päivähoitopaikka.	Kela
Lapsen yksityisen hoidon kuntalisä (päivähoidotseteli)	Perhe, jossa alle kouluikäisiä lapsia.	Kannustaa kotitalouksia käyttämään yksityistä palvelutarjontaa.	Kunnat harkintansa mukaan
Eläkkeensaajan asumistuki	Pienituloisen 65 vuotta täyttänyt henkilö tai alle 65-vuotias eläkkeensaaja, joka asuu vuokra- tai omistusasunnossa	Tukea pienituloisen eläkeläisen asumista.	Kela
Eläkkeensaajan hoitotuki	Sairas ja vammaisen eläkkeensaaja	Tukea sairaan ja vammaisen eläkkeensaajan kotona asumista ja siellä tapahtuvaa hoitoa sekä sairaudesta ja vammaisuudesta aiheutuvia erityiskustannuksia.	Kela
Sosiaalihuoltolain mukainen kuljetuspalvelu ja asunnonmuutostyöt	Ikääntynyt henkilö	Tukea harkinnan mukaan ikääntyneitä henkilöitä kuljetuspalveluissa ja asunnon muutostöissä.	Kunta
Vammaistuki	16–64 -vuotias vammaisen	Tukea vammaisia, jotta heidän olisi helpompi selviytyä jokapäiväisessä elämässä, työssä ja opiskelussa.	Kela

Vammais- palvelulain mukainen 1) Kuljetus- palvelu 2) Palvelu- asuminen 3) Henkilö- kohtainen avustaja 4) Asunnon muutostyöt	Vaikeavammai- nen henkilö	1) Tukea vammaisen kuljetusta töihin, opiskelemaan, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, virkistykseen tai muuhun tarpeelliseen jokapäiväiseen elämään liittyvään. 2) Tarjota asunnon ja asumiseen liittyvät palvelut, jotka ovat välttämättömiä asukkaalle jokapäiväiselle selviytymiselle. Palvelu voidaan järjestää esim. omassa kodissa henkilökohtaisen avustajan, kotipalvelun ja kotisairaanhoidon avulla, palvelutalossa tai ryhmäkodissa. 3) Korvata vamman tai sairauden edellyttämän tarpeen mukaisesti kokonaan tai osittain kustannukset, jotka aiheutuvat henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta. 4) Korvata asunnon muutostöistä sekä asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden hankkimisesta aiheutuvat kohtuulliset kustannukset.	Kunta
Sota- invalidien sairaus- apulisä	Vähintään 20 %:n sota- invalidi	Korvata sotainvalidien (myös perheenjäsenten) sotavammoista johtuvat sairauskulut, jotka vaikeuttavat hakijan toimeentuloa. Korvauksen piiriin kuuluu mm. sotainvalidin ja hänen aviopuolisonsa käyttämien tarpeellisten avopalvelujen kustannukset, jos palvelu auttaa perhettä selviytymään kotona.	Valtiao- konttori
Sota- invalidien korotettu sairaus- apulisä	Vähintään 50 %:n sota- invalidi	Korvata kotihoidon aiheuttamat jatkuvat kustannukset.	Valtiao- konttori

Sota- invalidien asunnon muutostyöt	Vähintään 10 %:n sota- invalidi	Korvata sotainvalideille asunnon muutostöistä sekä asuntoon kuuluvista laitteista ja välineistä aiheutuvia kuluja. Muutostöiden tarpeen on johdettava vammasta tai sairaudesta, tätä tarvetta arvioitaessa otetaan kuitenkin huomioon myös muut kuin sotavammat.	Valtio- konttori
Sota- invalidien kotipalvelu	Vähintään 20 %:n sota- invalidi	Tarjota sotainvalideille veloituksetta kunnan järjestämät ateriapalvelut, pyykkipalvelut, siivousapu ja muut tukipalvelut.	Valtio (Pal- veluiden antamisesta päättää sotainvalidin kotikunta)
Omais- hoidontuki	Omaishoitaja (ei tarvitse hoidettavan omainen), joka on tehnyt sopimuksen kunnan kanssa ja hoitaa vanhusta, vammaista tai sairasta henkilöä kotona.	Turvata hoitopalkkion avulla vanhuksen, vammaisen tai sairaan henkilön kotona tapahtuva hoito tai muun huolenpito. Lakisääteisen kahden vapaapäivän pitämien kuukaudessa ei vähennä hoitopalkkion määrää.	Kunta har- kinnan mu- kaan kunnan talous- arvioissa ole- vien määrä- rahojen perusteella
Perhehoito	Perhe, joka haluaa ryhtyä perhehoitoperheeksi tai perustaa ammatillisen perhekodin.	Järjestää lapselle, nuorelle, vammaiselle, pitkäaikaissairaalle, mielenterveyspotilaalle tai vanhukselle hoitoa, kasvatusta tai muuta ympärivuorokautista huolenpitoa hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa.	Sijoittava kunta tai kuntayhtymä

Palvelusetelimalli

Palveluseteli on uudenlainen tapa järjestää sosiaali- ja terveyspalveluja ja sen käyttöönotosta päättää jokainen kunta itsenäisesti. Kuntien ei tarvitse tuottaa kaikkia palveluja itse, mutta niille jää vastuu palvelujen järjestämisestä. Palveluseteli poikkeaa perinteisestä kunnan käyttämästä ostopalvelusta siinä, että palvelun tarjoajien lukumäärää ei ole rajattu ja asiakas voi päättää itse, miltä kunnan hyväksymältä yritykseltä tai yhdistykseltä haluaa palvelun hankkia. Koska asiakkailla on vapaus valita palveluntuottajista itselleen sopivimmat, voivat esimerkiksi vanhuksset hankkia mieleisiään kotipalveluja ja ostaa palveluita

vaikkapa palveluja tarjoavalta kyläyhdistykseltä. Parhaimmillaan vanhusten mahdollisuudet asua pidempään kotona paranevat ja kunnat säästävät laitoshoidon menoissa. (Andersson 2000: 47.)

Käytännössä palveluseteli on joko painettu ostoseteli, sähköinen kortti tai kunnan sitoumus tietystä kunnan maksamasta osuudesta asiakkaan hankkiessa palvelun joltain kunnan hyväksymältä palvelun tarjoajalta. Kunnan hyväksymä palveluntuottaja eli yksityinen yritys tai yhdistys laskuttaa kuntaa setelin arvosta. Palvelusetelin arvo ja asiakkaan omavastuuosuus vaihtelevat sen mukaan, mistä palvelusta on kysymys. Palveluseteli on saajalleen tuloverotuksessa veroton etuus. Asiakkaan ei ole kuitenkaan mahdollista tehdä kotitalousvähennystä omavastuuosuudesta tuloverotuksessa. Yrittäjän kannalta palveluseteliasiakkaat ovat hyviä, koska yrityksen ei tarvitse maksaa arvonlisäveroa sosiaalipalveluiden tuottamisesta.

Palvelusetelit eivät ole yleistyneet vielä koko maahan. Noin kymmenesosassa kunnista oli vuonna 2005 käytössä palveluseteli, mutta etenkin pienemmissä kunnissa näin ei vielä ole. Yleensäkin palvelusetelien osuus on vielä varsin pieni koko kuntien sosiaalimenoista. Toisiin kuntiin palvelusetelit ovat jo vakiintuneet ja niiden käyttöä ollaan mieluummin laajentamassa kuin supistamassa. (Bäcklund 2005: 7.) Kunnat perustelevat usein kielteistä kantaansa palveluseteliin sillä, että alueella ei ole useampia samaa palvelua tarjoavia yrityksiä, eikä palvelusetelin tarkoituksena oleva asiakkaiden valinnan mahdollisuus toteutuisi. Kuitenkin palvelusetelikäytäntöön siirryttäessä uusia yrityksiä saatetaan perustaa entistä rohkeammin. Kun kysyntä kasvaa, palveluntuottajien määrä lisääntyy. Vähitellen asiakkaat saattavat hankkia itselleen enemmän palveluita omasta kukkarostaan-kin.

Suomen Yrittäjien mukaan pienemmät kunnat voisivat tehdä enemmän yhteistyötä palveluiden järjestämisessä, jolloin yksittäisten pikkukuntien markkinoiden kapeus ei olisi esteenä palvelusetelin käyttöönotolle. Esimerkiksi Ruotsissa Nackan kunnassa palvelusetelijärjestelmä on ollut käytössä noin kymmenen vuoden ajan. Tuona aikana yksityisten palveluiden tuottajien lukumäärä on moninkertaistunut ja niiden osuus kotipalvelujen tuotannosta noussut parista prosentista 40 %:iin. (Suomen yrittäjät 2006.)

Raha-automaattiyhdistyksen tuet

(www.ray.fi)

RAY tukee avustustoiminnallaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaa sekä erilaisia hankkeita ja projekteja. Vuosittain RAY:n avustuksia saa yli 1 000 järjestöä. Avustustoiminnassa korostetaan niiden väestöryhmien ja perheiden tukemista, joiden osalle pitkäaikaisesta työttömyydestä, ylivelkaantumisesta, vammaisuu-

desta, sairastavuudesta sekä yleisestä turvattomuudesta johtuvat ongelmat kasaantuvat. RAY myöntää järjestöille *yleisavustusta, kohdennettua toiminta-avustusta, investointiavustusta sekä projektiavustusta*. Yleisavustuksen tavoitteena on tukea järjestöä sen toiminnasta ja siihen liittyvistä käyttöomaisuushankinnoista (esim. toimistolaitteet ja kalusteet) aiheutuviin menoihin. Kohdennetulla toiminta-avustuksella pyritään avustamaan järjestöä nettokuluissa, jollakin sen toiminnan alalla tai toimintalohkolla. Avustus kohdennetaan joko uuteen toimintaan tai hankkeen jälkeiseen toimintaan. Investointiavustuksella pyritään avustamaan järjestöä irtaimen käyttöomaisuuden, toimintatilojen, tuki- ja palveluasuntojen hankinnoissa sekä peruskorjaus- ja uudisrakentamishankkeissa. Investointiavustus on aina hankekohtainen erityisavustus, jolla maksetaan vain osa kokonaiskuluista. RAY:n projektiavustuksella avustetaan ensisijaisesti innovatiivisia hankkeita, joiden tavoitteena on etsiä, kehittää ja kokeilla uusia toimintamuotoja ja menetelmiä.

RAY on pyrkinyt selkiinnyttämään reviiriään suhteessa kunnallisiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Mikäli kunnalla on lainsäätäjän asettama velvoite tuottaa jokin palvelu tai jos se kuuluu vallitsevan käytännön mukaisesti kunnan rahoitettavaksi, palvelun tuottamiseen ei myönnetä avustuksia, vaikka palvelun toteuttaisi järjestö. Aiemmin RAY rahoitti muun muassa asuntojen muuttamista tukiasunnoiksi, mutta sittemmin tätä tukitoimintaa on vähennetty. Myös omaishoitajien lomituspalvelujen järjestäminen RAY:n tuella on ollut melko laajamittaista. Nykyisin RAY:n tukia ei myönnetä niihin palveluihin, eikä muihinkaan palveluihin, joiden alueella yritysmaailman tuotannon määrä on kehittynyt sellaiseksi, että avustukset aiheuttaisivat vähäistä suurempaa kilpailua tai vääristäisivät markkinoita. Tämä on herättänyt paljon keskustelua ja nostanut esiin keskenään ristiriidassa olevia mielipiteitä. On selvää, että RAY ei saa aiheuttaa kilpailun vääristämistä, mutta aiemmin tuettujen toimintojen alasajo on johtanut pahimmillaan palvelujen katoamiseen. Mahdollisuudet tuen saamiseen ja palvelujen ylläpitämiseen on evätty myös niiltä syrjäisen maaseudun alueilta, joissa ei muita palveluita ole, eikä niitä ilman tukitoimenpiteitä nähtä syntyvän. Kaikesta huolimatta RAY:n linja näyttää olevan tiukka, ja painopiste on siirretty palvelujen tuottamisen tukemisesta ennaltaehkäisevän toiminnan tukemiseen lähinnä vapaaehtoisvoimin ja vertaistukea lisäämällä.

Arvonlisäverovelvollisuusvapaus sosiaalihuollon palveluiden tuottamiseen

(www.vero.fi)

Julkisen sektorin ohella sosiaalihuollon palveluita voivat tuottaa myös yksityiset toiminnan harjoittajat. Sosiaalihuollolla tarkoitetaan lain mukaan valtion tai kunnan harjoittamaa sekä sosiaaliviranomaisten valvomaa muun sosiaalihuollon tuottajan harjoittamaa toimintaa. Osan yksityisten palveluntuottajien tarjoamis-

ta palveluista ostaa kunta, jolloin kunnan ja palvelun tuottajan välille on tehty ostopalvelusopimus. Osa sosiaalipalveluista myydään suoraan asiakkaalle, jolloin palvelun tuottaja ja asiakas ovat sopimusosapuolia. Mikäli yksityinen palvelun tuottaja haluaa tuottaa palveluita sosiaalipalveluina, voidaan palvelun tuottaja vapauttaa arvonlisäverovelvollisuudesta. Ehtona on kuitenkin se, että kunnasta on saatu todistus siitä, että palvelun tarvitsija on sosiaalihuoltoon oikeutettu. Lääninhallitukselta pyydetään lupa sosiaalipalveluiden tuottamiseen, jonka jälkeen lääninhallitus merkitsee palvelun tuottajan yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajien rekisteriin. Myös terveyden- ja sairaanhoitopalvelun ja niiden yhteydessä luovutetun, hoitoon tavanomaisesti liittyvän palvelun ja tavaran myynti on arvonlisäverotonta.

Lasten hoitamiseen liittyvät tuet

(www.kela.fi)

Suuri osa lapsista hoidetaan vanhempainvapaiden jälkeen kunnallisessa päivähoidossa, ja kunnilla on velvollisuus hoitopaikan järjestämiseen. Lasten hoitamista muualla kuin kunnallisessa päivähoidossa edesautetaan useiden tukien avulla. Kelasta voi saada *lasten kotihoidon tukea, lapsen hoitotukea ja lapsen yksityisen hoidon tukea*. Jotkut kunnat maksavat vapaaehtoisesti *kotihoidon tuen kuntalisää ja lapsen yksityisen hoidon kuntalisää*. Tukien tarkoituksena on kannustaa vanhempia hoitamaan lapsia kotona tai etsimään lapselle vaihtoehtoisia hoitomuotoja esimerkiksi sukulaisilta tai yksityisiltä päivähoidon tuottajilta.

Monelle alle 300 euron suuruinen ja verotettava kotihoidontuki on ensiarvoisen tärkeä ja ainoa tulonlähde. Vuonna 2006 hoitorahaa maksetaan 294,28 euroa kuukaudessa yhdestä alle kolmivuotiaasta lapsesta tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevasta seitsemänvuotiaasta tai sitä nuoremasta lapsesta. Alle kolmivuotiaista sisaruksista maksetaan lisäksi 84,09 euroa ja muista alle oppivelvollisuusikäisistä sisaruksista 50,46 euroa. Hoitolisä määräytyy perheen tulojen mukaan. Sitä maksetaan vain yhdestä lapsesta, ja sen määrä on enintään 168,19 euroa kuukaudessa. Yleensä tuki katkeaa, jos vanhemmat vievät lapsen päiväksikin kunnalliseen hoitoon. Tämä vähentää kiinnostusta ottaa vastaan satunnaisia töitä. Joissain kunnissa satunnainen hoito kunnallisessa hoitopaikassa ei estä kotihoidontuen saamista. Tuki ei katkea, vaikka lapsen vie muutamaksi päiväksi kunnalliseen päivähoidon. Myös lapsen hoitotuki kannustaa lapsen vanhempia lapsen hoitamiseen kotona. Tuki on tarkoitettu sairaan lapsen hoidon tukemiseen.

Yksityisen päivähoidon ostamista tuetaan yksityisen päivähoidon tuella. Tuki maksetaan suoraan palvelun tuottajalle. Tuottaja voi olla yksityinen päiväkotitoimittaja tai perhepäivähoitaja tai yksityishenkilö, jonka kanssa vanhemmat ovat tehneet

työsopimuksen. Perhe ei voi saada yhtäaikaisesti sekä kotihoitoa että yksityisen hoidon tukea.

Ikääntyneille, vammaisille ja sotainvalideille tarkoitetut tuet

(www.kela.fi, www.stm.fi, www.finlex.fi, www.sotainvalidit.fi,
kuntien [www-sivut](#))

Eläkkeensaajille voidaan myöntää *asumistukea ja hoitotukea*. Tuen myöntäjänä on Kela. Asumistuen tarkoitus on tukea pienituloisten eläkeläisten asumista ja hoitotuen ehtona on sairaus tai vamma. Eläkkeensaajan asumistukea voi saada esimerkiksi yksityisessä hoitokodissa asuvan asumiskustannuksiin. Eläkkeensaajan hoitotukea on mahdollista saada yksityisessä hoitokodissa tai muussa vastaavassa asuvan palvelumaksuihin ja perhehoidossa perhehoitajalle kattamaan hoidon erityiskuluja. Kunnat tukevat harkinnan mukaan ikääntyneitä henkilöitä tarjoamalla sosiaalihuoltolain mukaisia kuljetuspalveluita ja asunnonmuutostöitä.

Kela maksaa vammaisille verotonta *vammaistukea* ja kunnat vastaavat *vammaispalvelulain mukaisesta tuesta kuljetuspalveluihin, palveluasumiseen, asunnon muutostöihin sekä henkilökohtaisen avustajan palkkaamiseen*. Kuntien velvollisuus on korvata vaikeavammaiselle henkilölle asunnon muutostöistä ja asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden hankkimisesta aiheutuvat kohtuulliset kustannukset, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee näitä toimenpiteitä suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista eikä hän ole jatkuvan laitoshoidon tarpeessa.

Kelan *kuljetustuella* tuetaan vammaisen kuljetusta töihin, opiskelemaan, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, virkistykseen tai muuhun tarpeelliseen jokapäiväiseen elämään liittyvään toimintaan. Vaikeavammaiselle henkilölle tarjotaan asunto ja asumiseen liittyviä palveluita, jotka ovat välttämättömiä asukkaan jokapäiväiselle selviytymiselle. Palvelut voidaan järjestää esimerkiksi henkilökohtaisen avustajan, kotipalvelun tai kotisairaanhoidon avulla omassa kodissa tai tarjoamalla niitä palvelutalossa tai ryhmäkodissa. Palvelutalossa vammaisen henkilö maksaa vuokran ja muut menot normaalisti itse, mutta lisäpalvelut, kuten henkilökohtaisen avustajan palvelut, ovat maksuttomia.

Sotainvalidit voivat saada valtiokonttorilta *sairausapulisää, korotettua sairaspulisää, tukea asunnon muutostöihin ja kotipalveluiden järjestämiseen*. Näiden tukien saaminen riippuu invaliditeetin vaikeusasteesta. Sotainvalidien tuet ovat verotonta tuloa.

Ikääntyneille, vammaisille ja sotainvalideille suunnatut tuet eivät suoraan ole maaseudun pienten töiden kannalta oleellisia, mutta välillisesti niillä voi olla merkitystä. Tukien avulla on mahdollista hankkia palveluita, mikä voi osaltaan edistää maaseudun palvelutarjonnan kehittymistä.

Omaishoidontuki

(www.kunnat.net)

Omaishoidontukea maksetaan omaishoitajalle, joka on tehnyt sopimuksen kunnan kanssa ja hoitaa vanhusta, vammaista tai sairasta henkilöä kotona. Omaishoitajan ei tarvitse olla hoidettavan omainen, vaan hoitajana voi toimia myös esimerkiksi ystävä tai naapuri. Vuonna 2006 omaishoitajalle maksettavan hoitopalkkion vähimmäismäärä on 300 euroa kuukaudessa. Jos hoitaja on estynyt tekemästä ansiotyötä hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen aikana, hoitopalkkio on vähintään 600 euroa kuukaudessa. Hoitopalkkio on veronalaista tuloa. Omaishoidontuen suuruus määräytyy hoidon sitovuuden ja vaativuuden perusteella. Omaishoitajalle kertyy työstä työeläketurvaa edellyttäen, ettei hän ole jo eläkkeellä. Kunnissa huolehditaan myös omaishoitajien tapaturmavakuutuksista. Hoito- ja palvelusuunnitelmassa määritellään hoidettavalle annettavien palvelujen lisäksi myös hoitajalle suunnatut omaishoitoa tukevat palvelut. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006.)

Omaishoidontuki on harkinnanvarainen etuus ja sen saatavuus riippuu kuntien talousarvioissa olevista määrärahoista. Monet henkilöt toimivat omaishoitajina, vaikka eivät saakaan omaishoidon tukea. Vain joka kymmenes omaishoitajista on tukijärjestelmän piirissä (Keskipohjanmaa 9.6.2006). Paine tuen laajentamiseen on siis suuri. Osa omaistaan hoitavista, mutta tuen ulkopuolella olevista henkilöistä on tietoisia omaishoidon tuesta, mutta kaikki eivät edes tiedä oikeudestaan hakea sitä. Kunnissa ei juuri markkinoida omaishoidontukea, koska se nostaisi hakijoiden määrää. Kunnat pyrkivät säästämään omaishoidontuessa, mutta säästö on vain tilapäistä. Jos ei makseta omaishoidon tukea sitä tarvitseville, hoidettavat joutuvat aiemmin vanhainkoteihin tai muihin laitoksiin, mikä tulee kunnille kalliiksi. Usein omaishoitajakin on pitkän työrupeaman jälkeen väsynyt ja saa tukea työhönsä liian myöhään. Myös tästä voi syntyä suuria menoeria kunnille.

Omaishoitajalla on lakisääteinen oikeus pitää vähintään kaksi vuorokautta vapaata kuukausittain. Lakisääteisen vapaan pitäminen ei vähennä hoitopalkkion määrää. Kunnan on huolehdittava hoidon tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä hoitajan lakisääteisen vapaan ajaksi. Lainsäädännöstä huolimatta omaishoitajien jaksamiseen ja vapaapäivien pitämiseen kiinnitetään liian vähän huomiota. Vapaapäivien sijaishoito järjestetään pääasiassa kuntien laitoksissa, mikä nostaa omaisten kynnystä viettää vapaapäiviä. Laitospaikkojen sijaan tarvittaisiin sijaisomaispalveluja asiakkaan kotiin. Kaikki omaishoitajat eivät voi pitää vapaata, koska tilapäishoitoa ei ole. Edes yksityisen sektorin palveluntarjonta ei riitä vastaamaan tarpeeseen. Palvelusetelit eivät ole käytössä niin laajasti kuin olisi tarvetta. (Keskipohjanmaa 9.6.2006.)

Aiemmin sijaisomaispalveluja oli enemmän tarjolla ja ne toteutettiin osittain Raha-automaattiyhdistyksen tuella, mutta kilpailun vääristämisen pelossa RAY on

ajanut alas sijaisomaisjärjestelmänsä. Aika näyttää, lähtevätkö sijaisomaispalvelut markkinaehtoisesti käyntiin. Maaseudulla se on ainakin erittäin epätodennäköistä, koska ympärivuorokautisten palveluiden ostaminen tulee asiakkaille kalliiksi. Jos kunnat tekisivät yhteistyötä yksityisten palvelun tarjoajien kanssa ja antaisivat vapaapäivien järjestämiseksi palvelusetelin, jolla asiakkaat voisivat ostaa yksityisiä palveluita, voisi järjestelmä toimia. Joissain kunnissa käytetäänkin palvelusetelitä vapaapäivien järjestämiseksi. Tämä on siinä mielessä hyvä käytäntö, että palveluseteleistä ei tarvitse maksaa veroa.

Omaishoidontuen myöntämisedellytykset ovat olleet kirjavat ja tuen saajien osuus tuen tarvitsijoista on ollut liian pieni. Omaishoidontuen myöntämiseen on kaivattu selkeitä sääntöjä. Laki omaishoidontuesta eli omaishoitolaki tuli voimaan 1.1.2006 korvaten aiemmat säännökset ja asetuksen omaishoidontuesta. Uuden lain avulla hoidettavien etuja pyrittiin turvaamaan muun muassa tuen myöntämiskäytäntöjä yhdenmukaistamalla. Laki sisältää yleiset myöntämisedellytykset, tuen vähimmäismäärät sekä säännöt vapaapäivien järjestämisestä, hoito- ja palvelusuunnitelman sisällöstä ja omaishoitosopimuksesta.

Omaishoidontuen uudistuksista huolimatta kuntien tehtäväksi jätettiin edelleen päättää, kuinka monelle omaishoitajalle omaishoidontukea annetaan. Koska kunnat myöntävät tukea jatkossakin määrärahasidonnaisesti, käytännöt säilynevät edelleen kirjavina. Omaishoitajista suurin osa tulee edelleen tekemään työtä vapaaehtois pohjalta ilman oikeutta omaishoidontukeen. Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtiosuudesta annetun lain (733/1992) 3§:n mukaan kunnan on osoitettava voimavaroja valtiosuuden perusteena olevaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Tämä ei kuitenkaan riitä kaikissa kunnissa takamaan tarvittavaa määrärahaa omaishoittoon.

Valtiontilintarkastajat ovat teettäneet selvityksen uuden lain ja omaishoittoon suunnatun lisärahoituksen vaikutuksista. Selvityksen mukaan kuntien määrärahat eivät ole lisääntyneet niin paljon, kun oletettiin. Uuden lain myötä kunnille on annettu mahdollisuus irtisanoa entiset sopimukset ja solmia uusia sopimuksia omaishoitajille huonommin ehdoin. Etenkin ansiotyössä käyvien ja omaa lastaan kotona hoitavien tilanne on heikentynyt. Selvitys osoittaa sen, että omaishoidontuen maksaminen pitäisi siirtää kunnista Kelalle. Valtion tulisi myös valvoa lain käytännön toteutumista kunnissa nykyistä vahvemmin. (Keskipohjanmaa 9.6.2006.)

Maaseudun pienten töiden kannalta omaishoitajana toimiminen voi olla yksi osatekijä ja tulonlähde, jonka ohessa voi tehdä muitakin töitä. Esimerkiksi omaishoitaja voi myydä kotipalveluja oman kylän vanhuksille ja perheille tai tarjota sijaisomaispalveluja. Omaishoidontukikysymys ei ratkea kuitenkaan pelkällä lisärahoituksella, vaan omaishoitajajärjestelmään tarvittaisiin suurempia muutoksia.

Perhehoito

(www.perhehoitoliitto.fi)

Perhehoidon avulla pyritään järjestämään lapselle, nuorelle, vammaiselle, pitkäaikaissairaalle, mielenterveyspotilaalle tai vanhukselle hoitoa, kasvatusta tai muuta ympärivuorokautista huolenpitoa yksityiskodissa. Suurin osa perhehoitoon tulevista henkilöistä on huostaan otettuja lapsia tai nuoria.

Perheiden on mahdollista hakeutua perhehoitoperheeksi. Perhehoito mahdollistaa myös ammatillisen perhekodin perustamisen. Ammattimainen perhehoitotoiminta voi työllistää kokoaikaisesti tai sopia yhdeksi monialayrittäjyyden osa-alueeksi myös maaseudulla. Perhehoitajaksi voi ryhtyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa. Perhehoitajaksi ryhtymiseen ei ole erityisiä koulutusvaatimuksia, vaan henkilökohtaiset ominaisuudet ratkaisevat. Jos perhehoitoa haluaa tehdä ammatillisena työnä, edellytetään tehtävään soveltuvaa koulutusta ja riittävää kokemusta hoito- ja kasvatustehtävistä.

Perhehoitajalle maksetaan hoitopalkkio, joka perustuu hoitoon käytettävään aikaan ja hoidon vaativuuteen. Perhehoidon kuluista vastaa sijoittava kunta tai kuntayhtymä. Vuoden 2006 alussa perhehoitajan hoitopalkkio oli vähintään 242 euroa kuukaudessa perhehoidossa olevaa henkilöä kohti. Hoitopalkkio on enintään 725 euroa kokopäiväisesti hoidettavaa henkilöä kohti. Tämän lisäksi perhehoitaja voi saada kulukorvausta, jonka vähimmäismäärä on 305 euroa ja enimmäismäärä 611 euroa hoidossa olevaa henkilöä kohti kuukaudessa. Kertaluonteinen käynnistämiskorvaus on enintään 2 440 euroa. Palkkio maksetaan perhehoitajalle. Mikäli puoliset ovat yhdessä hoitajina, voidaan palkkio maksaa molemmille jaettuna tai vain toiselle verotus ja eläkeseikat huomioon ottaen.

Tuki ei suoraan edistä maaseudun pieniä töitä, mutta henkilö, joka haluaa tehdä maaseudun pieniä töitä voi työllistyä osittain perhehoidon avulla.

2.4 Kulttuuriympäristön hoitoa edistävät julkiset tuet

Kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan maiseman lisäksi myös rakennettua ympäristöä, johon kuuluvat omaa aikakauttaan kuvastavat vanhat asuin- ja muut rakennukset. Niiden, kuten myös hieman nuorempien rakennusten korjaamiseen, on tarjolla melkoinen määrä julkisia tukia. Kulttuuriympäristön hoitoa edistävät tuet on lueteltu taulukoissa 4 (ympäristönhoitoavustukset), 5 (korjausrakentamisen tukeminen) ja 6 (tavallisten asuntojen korjausrakentamisen tukeminen)

Ympäristönhoitoavustukset

Vaikka ympäristönhoidon edistämiseen saatavien tukien lista on melko pitkä, käytännön tuloksina se ei näy. Syynä ovat tukien saamisen tiukat kriteerit ja tarkat kohdistamiset. Suurin osa tuista on kohdistettu maanviljelijöille.

Taulukko 4. Ympäristönhoitoavustukset.

TUKI-MUOTO	TUEN SAAJA	TUEN TARKOITUS	TUEN MYÖNTÄJÄ
Perinnebiotoopin hoitoavustus	Yhdistys tai yksityinen henkilö kohteisiin, jotka eivät voi saada maatalouden ympäristötuen erityistukea. Ohjelmakaudella 2007–2013 myös yhdistyksille Leader-ohjelman kautta.	Tukea pienten perinnebiotooppikohteiden käytännön hoitotöitä ja suunnittelua.	Alueellinen ympäristökeskus tekee esityksen tuettavasta kohteesta, ympäristöministeriö myöntää.
YTY-raha (ympäristötyöraha)	Työllistäjä (kunta, kyläyhdistys, kalastuskunta, Metsähallitus, Tiehallinto, seurakunta, riistanhoitoyhdistys sekä muut yhdistykset)	Tukea pieniä käytännön hoitotöitä ja suunnittelua (esim. kulttuuriympäristön hoito, vesistöjen hoito, ulkoilu- ja virkistysreittien rakentaminen ja hoito, jätehuolto, luonnonsuojelu sekä rakennusperinteen ja kulttuuriympäristön hoitoon liittyvät työt).	Ympäristökeskus päättää työministeriön tuella. Kunnat myöntävät.

<p>Ympäristökeskuksen harkinnanvaraiset avustukset</p> <p>1) saariston ympäristönhoitoon</p> <p>2) tunturi-alueiden jätehuoltoon</p> <p>3) yleiskaavoitukseen</p>	<p>1) Saaristokunta, henkilö, jolla on omistus/hallintaoikeus alueella sijaitsevaan kiinteistöön, yhdistys tai säätiö, jonka tarkoituksena on luonnonsuojelun tai ympäristöhoidon edistäminen</p> <p>2) Ympäristöhoitojärjestöt, pohjoisen Lapin kunnat</p> <p>3) Kunnat</p>	<p>1) Suojella saaristoluontoa tai säilyttää ja parantaa maisemakuvaa.</p> <p>2) Edistää tunturi-alueiden jätehuoltoa.</p> <p>3) Edistää yhdyskuntakehityksen kannalta merkittävien yleiskaavojen laatimista.</p>	<p>Alueelliset ympäristökeskukset</p>
<p>YM:n harkinnanvaraiset avustukset</p> <p>1) saariston jätehuoltoon</p> <p>2) virkistysalueiden hankintaan</p> <p>3) asunto- ja rakennusalan neuvontatoimintaan</p> <p>4) ympäristöjärjestötoimintaan</p> <p>5) ympäristökasvatus- ja valistushankkeeseen</p>	<p>1) Laaja ympäristöjärjestö</p> <p>2) Kunta</p> <p>3) Valtakunnallinen asunto- ja rakennusalan järjestö</p> <p>4) Valtakunnallinen ympäristöjärjestö</p> <p>5) Rekisteröity yhdistys, järjestö tai muu yhteisö, (myös yritys, kunta tai yksityinen henkilö).</p>	<p>Edistää</p> <p>1) saaristoalueiden jätehuoltoa,</p> <p>2) virkistysalueiden hankintaa,</p> <p>3) asunto- ja rakennusalan järjestöjen valistus- ja neuvontatyötä,</p> <p>4) ympäristöjärjestötoimintaa,</p> <p>5) kestävä kehitystä, kulttuuriympäristöjen vaalimista sekä muuta ympäristökasvatusta ja -valistusta tukevia hankkeita.</p>	<p>Ympäristöministeriö myöntää, hakemus suoraan sinne.</p> <p>5) Osa hankkeista rahoitetaan yhteistyössä opetusministeriön kanssa.</p>
<p>Ympäristöhallinnon uhanalaisten lajien hoitoraha</p>	<p>Kuka tahansa, mutta käytännössä yhdistykset toimivat alueellisten ympäristökeskusten "alihankkijoina".</p>	<p>Uhanalaisten lajien elvyttäminen.</p>	<p>Suomen ympäristökeskus myöntää rahoitusosuudet alueellisille ympäristökeskuksille</p>

Muinaisjään- nöskohteiden hoito työ- ministeriön työllisyys- varoin	Yksityinen taho tai yhteisö (hoitolupaa haetaan kirjallisesti Museovirastolta). Museovirastossa muinaisjään- nösten hoitoyksikön alue- suunnittelijat vastaavat hoidon suunnittelemisen lisäksi työn ohjaamisesta ja valvomisesta.	Tehdä kohde helpommin ha- vaittavaksi, tällöin siihen on mahdollista tutustua ja sen suojeleminen helpottuu.	Työvoima- toimisto
Kalatalouden kunnostukset	Kalastuskunnat, kalastusalueet, vapaa-ajan kalas- tusjärjestöt, jotka ovat oikeustoimi- kelpoisia ja joilla on vesialueen omistajan lupa	Turvata kalojen luontainen lisääntyminen ja parantaa ka- lastusmahdollisuuksia.	TE-keskuksen kalatalous- yksikkö
Vapaa-ajan kalastuksen edistämisen- määrärahat	Kalastusalan jär- jestö	Rahoittaa kalastusalan järjestö- jen ja kalastusalueiden toimin- taa sekä edistää kalatalouden hankkeita (kalastusalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmien laatiminen ja niiden toteutta- minen).	TE-keskus jakaa kalas- tajien maksa- mat kalastuk- senhoitomak- sut (kalastus- korttivarat)

<p>Erityisympäristötuki</p> <p>1. Suojavyöhykkeet</p> <p>2. Kosteikkojen ja laskutusaltaitten perustaminen ja hoito</p> <p>3. a) Maisemanhoito,</p> <p>b) Luonnon monimuotoisuus,</p> <p>c) Perinnebiotoopit</p> <p>4. Pohjavesialueiden peltoviljelyn erityistuki</p> <p>5. Säättösalaojitus</p> <p>6. Lannan käytön tehostamista koskeva sopimus</p>	<p>Viljelijä, (joko maanomistaja tai vuokratilajelijä), jolla on vähintään 3 ha tukikelpoista peltoa tai 0,5 ha puutarhakasvien viljelyalaa koko sopimuskauden ajan hallintansa.</p> <p>Tukea voi saada yksityinen, yritys, yhdistys tai jopa valtion organisaatio, mutta 3 ha tukiehdon tulee täytyä. (myös yli 65-vuotias viljelijä, jos peltoehto täyttyy).</p>	<p>1. Hidastaa vesistöjen rehevöitymistä estämällä ravinteiden ja maa-ainesten kulkeutuminen pellolta vesistöihin.</p> <p>2. Palauttaa luonnon monimuotoisuutta ja maisemallisia arvoja.</p> <p>3. a) Estää maiseman umpeenkasvaminen.</p> <p>b) Säilyttää ja parantaa maatalousympäristössä esiintyvien luonnonvaraisten kasvien ja eläinten elinympäristöjä.</p> <p>c) Säilyttää maatalousympäristön luonnon monimuotoisuutta ja lisätä hoitamalla perinnebiotoopeilla esiintyvää monipuolista kasvillisuutta ja eläimistöä.</p> <p>4. Vähentää lannoitteiden ja erityisesti typen käyttöä pohjavesialueilla.</p> <p>5. Säättää salaojituksen kuivastehokkuutta.</p> <p>6. Vastaanottaa, käsitellä ja hyödyntää viljelyssä toisella maatilalla tai turkistarhalla syntynyt lanta ympäristön kannalta kestävällä tavalla.</p>	<p>TE-keskuksen maaseutu-osasto, alueellinen ympäristökeskus antaa lausunnon</p>
---	--	--	--

Ympäristöministeriön avustus perinnebiotoopin hoitoon (www.ymparisto.fi)

Ympäristöministeriön perinnebiotoopin hoitoavustus on tarkoitettu kohteisiin, jotka eivät voi saada maatalouden ympäristötuen erityistukea. Kohteet voivat olla yksityisen, kunnan tai seurakunnan omistuksessa. Hoitotoimenpiteistä huolehtii yleensä jokin yhdistys. Ympäristökeskukset tekevät esitykset tuettavista kohteista ja tuki myönnetään pieniin käytännön hoitotoihin ja suunnitteluun. Hoitokohteita on vain muutama alueellista ympäristökeskusta kohden, sillä avustus on huonosti tunnettu. Tämä on tarkoituksellista, sillä varoja on vähän eikä ympäristöministeriö ole avustusta markkinoinut. Ympäristökeskus päättää kohteista eikä julkista hakua ole. Uusia hoitokohteita otetaan mukaan

vain harvakseltaan, sillä etusija annetaan niille kohteille, jotka ovat kerran avustusta saaneet. Avustusta haetaan ja se myönnetään vuodeksi kerrallaan, mutta perusajatuksena on, että tuki jatkuu vuodesta toiseen. Tuen saamiseksi tarvitaan varmistus siitä, että kohde on perinnebiotooppialue sekä vapaamuotoinen hoitosuunnitelma ja alueen kartta. Tuen määrä on hieman korkeampi kuin vastaava alue maanviljelijän erityisympäristötukikohteena.

Suomen arvokkaiden perinnebiotooppien pinta-alasta on hoidon piirissä runsas puolet eli noin 10 000 hehtaaria. Ympäristöministeriön perinnemaisematyöryhmän tavoite on saada hoidon piiriin kaikki arvokkaat perinnebiotoopit, noin 19 000 hehtaaria, vuoteen 2010 mennessä. Lisäksi käytöstä poistettuja ja umpeenkasvaneita alueita on kunnostettava 40 000 hehtaaria.

Uudella ohjelmakaudella vuodesta 2007 alkaen perinnebiotooppikohteiden hoito tulee mahdolliseksi myös Leader-toimintatavan kautta. Tuen ehdot ovat samat kuin erityisympäristötukea määrättäessä, mutta tuen saaja voi Leaderin kautta olla yhdistys. Alkuraivaukseen voi mahdollisesti saada erityisympäristötukea suurempaa korvausta, varsinkin tuki on kuitenkin hehtaari-perustainen (n. 450 €/ha vuonna 2007). Linjan 2 toimenpiteistä Leader-toimintatavalla voidaan toteuttaa yhteishankkeina perinnebiotooppien hoidon lisäksi kosteikkojen perustamista. Myöhemmässä vaiheessa tuen piiriin saadaan mahdollisesti myös muut erityisympäristötukivaihtoehtoina olevat perinnemaisemien hoitotyypit (luonnon monimuotoisuuskohteiden hoito sekä maiseman kehittäminen ja hoito).

Tuen laajentaminen Leaderin puolelle on erityisen kannatettavaa, sillä maanviljelijät voivat antaa alueen jonkun yhdistyksen hoitoon, jos he eivät itse ennätä tilakoon kasvaessa erikoistua sekä tuotantopainotteiseen maanviljelyyn sekä maisemanhoitoon. Toivottavaa on, että yhdistykset tarttuvat saamaansa mahdollisuuteen. Uuden tukimuodon kautta esimerkiksi keskellä kylää sijaitsevat perinnemaisemakohteet saadaan hoidon piiriin – yhdistyksen järjestämällä talkoilla työ sujuu nopeasti ja vaivattomasti.

YTY-raha (ympäristötyöraha)

(www.ymparisto.fi)

Ympäristöhallinnossa ympäristönsuojelua ja -hoitoa edistäviä töitä on tehty ympäristötyön työllisyystöinä eli YTY-töinä 1990-luvun alkupuolelta lähtien. Ympäristötyöt ovat olleet merkittävä työllistäjä maaseudulla, mutta jo 1990-luvun loppupuolella tukea leikattiin rajusti. YTY-rahoituksen pääpaino on ollut Suomen pohjois-, keski- ja itäosissa; toteutetuilla hankkeilla on ollut merkitystä myös maaseudun työllisyydelle ja asuttuna pysymiselle. Tulevaisuudessa töiden jatkuvuus on epävarmaa. Ympäristöhoitotöissä lyhytjänteisyys sekä rahoituksen että työvoiman suhteen on vaikeuttanut sekä pitkän aikavälin suunnittelua että keskittymistä suurempiin kokonaisuuksiin.

(Partanen 2006: 9). Ympäristötyö-rahasta päättää ympäristökeskus, eikä siihen ole julkista hakua. Rahoituksen saa projektimuotoisena Euroopan sosiaalirahastosta ja työministeriöstä. Hankkeisiin käytetään valtion palkkaperusteisia työllistämistukia edellyttäen, että kunnat panostavat oheiskuluihin ja ympäristökeskuksen yleishallintokulujen rahoitus järjestyy. Tuella rahoitetaan monenlaisia ympäristötöitä: haja-asutusalueiden jätevesien siirtoviemäreitä, vesistöjen kunnostuksia, pilaantuneiden maa-alueiden kunnostuksia, lintuvesien kunnostuksia, matkailun palveluvarustuksia ja -reitistöjä, rakennusperinteen hoitoa ja kulttuuriympäristöhankkeita. Edellytyksenä on, ettei hankkeen avustamista ole järjestetty muulla lainsäädännöllä, esimerkiksi maatalouden erityisympäristötuella.

Kuntiin on palkattu työllisyysvaroin työsuunnittelijoita, joiden tehtäviin kuuluvat työkohteiden esivalmistelu yhdessä yhteistyösapuolten kanssa, rahoituksen järjestely, lupa-asiat, uusien kohteiden ideointi sekä vastuu töiden toteuttamisesta. Tällaiset työtehtävät voitaisiin ohjata mahdollisesti myös kiinnostuneille yhdistyksille. YTY-työntekijät valitaan yhteistyössä työvoimatoimistojen kanssa. Työntekijät palkataan palkkaperusteisella työllistämistuella yleensä 85 %:n työajalla. Työmaapäälliköt vastaavat oman alueensa työntekijöiden palkkaamisesta ja työmaiden johdosta. YTY-työkohteet valitaan yhteistyössä alueen kuntien ja työvoimaviranomaisten kanssa. Kohteiden valinnan pääkriteereinä ovat töiden yleishyödyllisyys sekä myönteinen vaikutus alueen elinkeinoelämään.

Ilman yhteistyösapuolia YTY-työt eivät olisi mahdollista. Merkittävänä yhteistyösapuolena YTY-töissä ovat alueiden kunnat. Kunnat myöntävät työvoimahallinnon lisäksi vuosittain varoja kattamaan YTY-töistä aiheutuvia oheiskuluja (mm. päivärahat ja matkakorvaukset). Muut yhteistyökumppanit kustantavat kohteidensa kone- ja materiaalikulut. Muita yhteistyösapuolia kuntien lisäksi ovat kyläyhdistykset, kalastuskunnat, yhteismetsät, Metsähallitus, Tiehallinto, seurakunnat, riistanhoitoyhdistykset sekä muut yhdistykset.

YTY-yhteistyöllä on saatu aikaan monia yleishyödyllisiä ja erityisesti matkailuelinkeinoa tukevia hankkeita. Suurin osa hankkeista keskittyy kulttuuriympäristön ja maiseman hoitoon sekä virkistyskäyttöä ohjaavien tai parantavien rakenteiden tekemiseen. Muissa kohteissa pääasiana on ollut vesistön hoito, luonnonsuojelutyöt tai jätehuolto.

Vuosittain YTY-töihin on ollut käytettävissä noin 5 miljoonaa euroa. YTY-töiden merkitys on suurin Itä- ja Pohjois-Suomessa. Lapin ympäristökeskus on työllistänyt YTY-kohteilla vuosittain 300–400 pitkäaikaistyötöntä. Suorien työllisyysvaikutusten lisäksi hankkeilla on merkittävän myönteinen vaikutus alueen elinkeinoihin: noin 2/3 töistä on todettu vaikuttavan matkailuelinkeinoa tukevasti, ja kunnat ovat hyötäneet myös palkkatuloista kerättävän kunnallisveron muodossa.

Vaikka YTY-työsuhteista ei voida tehdä pysyviä, ne vaikuttavat selkeästi kylien elinvoimaisuuteen ja asuttuna säilymiseen. Järkeviä töitä on tarjolla monissa maakunnissa syrjäkyliä myöten. Paikallista työvoimaa käytettäessä matkustuskulut jäävät vähäisiksi. Työskentely oman asuinympäristön parantamiseksi pitää työmotivaation ja -moraalin korkealla. Työn luonteen vuoksi tekijä saa työstään pikaista palautetta; työn jälki näkyy välittömästi, mikä estää syrjäytymistä ja nostaa itsetuntoa. Erityisesti vanhan rakennuskannan kunnostuksissa pääsee verestämään tai opettelemaan perinteisiä työtapoja ja käden taitoja.

Ympäristöministeriön harkinnanvaraiset avustukset

(www.ymparisto.fi)

Alueelliset ympäristökeskukset tekevät päätökset avustuksista rakennusperinnön hoitoon, saariston ympäristönhoitoon, yleiskaavoitukseen tunturialueiden jätehuoltoon ja sekä hankkeisiin, joita rahoitetaan osittain EU:n Euroopan aluekehitysrahastosta. Näistä tärkeimpiä maaseudun pienten töiden edistämisen kannalta ovat avustukset rakennusperinnön hoitoon sekä saariston ympäristönhoitohankkeisiin, koska niitä voivat hakea myös yksityiset henkilöt ja paikallisyhteisöt.

Valtion tulo- ja menoarviossa osoitettua saariston ympäristönhoidon määrärahaa käytetään toimenpiteisiin, jotka koskevat saaristoluonnon suojelemista taikka maisemakuvan säilyttämistä tai parantamista, myös perinnemaisemien kunnostusta ja hoitoa.

Tällaisia hankkeita ovat muun muassa:

- saariston eläimistön, kasviston tai maiseman suojeluun liittyvät hankkeet
- hankkeet, jotka koskevat maa- ja vesialueiden tavanomaista hyötykäyttöä, jos niillä voidaan katsoa olevan ympäristöhoidollista, luonnonsuojelullista tai perinteisen maisemakuvan säilyttämistä tukevaa merkitystä
- maisemakuvaa rumentavien rakennusten tai laitteiden kunnostus, siirtäminen tai poistaminen
- siltoja, penkereitä, laitureita tms. rantaan tai vesialueelle rakennettavia laitteita koskevat hankkeet silloin, kun kysymyksessä on selvästi ympäristönhoidollinen toimenpide
- saaristoon soveltuvan teollisen toiminnan jätehuoltoon koskevat hankkeet silloin, kun kysymyksessä ei ole toimenpide, jonka järjestämisestä on säädetty jätelaissa

Hakijana voi olla saaristokunta tai tällaisen kunnan jäsen (kuntalainen tai henkilö, jolla on omistus- tai hallintaoikeus alueella sijaitsevaan kiinteistöön).

Hakijana voi myös olla yhdistys tai säätiö, jonka tarkoituksena on luonnonsuojelun tai ympäristöhoidon edistäminen.

Avustuksella tuetaan saariston kehityksen edistämisestä annetun lain mukaisissa merialueen ja sisävesistöjen saaristokunnissa tehtävää ympäristöhoitotyötä, mikä tarkoittaa myös perinnemaisemien kunnostusta ja hoitoa. Avustus on harkinnanvarainen ja sen suuruus vaihtelee 30–80%:n välillä hyväksyttävistä kokonaiskustannuksista. Vuonna 2006 myönnettyjen avustusten suuruus oli yhteensä noin 100 000 euroa.

Tunturialueiden jätehuoltoon tarkoitettuja tukia myönnetään ympäristöhoitojärjestöille ja pohjoisen Lapin kunnille. Myöntäjänä on Lapin ympäristökeskus. Poikkeuksena on ympäristöministeriön suoraan myöntämä avustus Pidä Lappi Siistinä ry:lle.

Ympäristökeskuksen myöntämät yleiskaava-avustukset valtion budjetissa osoitetusta määrärahasta on tarkoitettu kuntien kaavoitukseen ja maankäytön ohjaukseen. Yleiskaavoitukseen tarkoitettua avustusta voidaan myöntää kunnille yhdyskuntakehityksen kannalta merkittävien kohteiden sekä luonnonsuojelun ja rantojensuojelun kannalta valtakunnallisesti merkittävien kohteiden, maiseman ja rakennetun kulttuuriympäristön hoidon kannalta valtakunnallisesti merkittävien alueiden ja virkistyskäytön kannalta valtakunnallisesti merkittävien alueiden yleiskaavojen laatimista varten.

Ympäristöministeriö myöntää avustuksia *valtakunnalliseen ympäristöjärjestötoimintaan, ympäristökasvatusta ja -valistusta edistäviin valtakunnallisesti merkittäviin hankkeisiin, valtakunnallisten asunto- ja rakennusalan järjestöjen valistus- ja neuvontatoimintaan sekä saaristoalueiden jätehuoltoon, aluearkkitehtitoimintaan, virkistysalueiden hankintaan ja luonnon monimuotoisuuden valtakunnallista seurantaan* tukeviin selvityksiin ja raportteihin, joita luonnontieteelliset seurat laativat. Avustuksia haetaan suoraan ympäristöministeriöstä.

Ympäristöministeriön harkinnanvaraiset avustukset saariston jätehuoltoon, virkistysalueiden hankintaan sekä valistus- ja neuvontatoimintaan eivät kohdistu suoraan maaseudun pienten töiden edistämiseen. Jätehuoltohankkeet on kohdistettu laajoille ympäristöjärjestöille, kuten Pidä Saaristo Siistinä ry:lle, virkistysalueiden hankintarahat on suunnattu kunnille (myönnetty keskimäärin kolme rahoitusta vuodessa) ja valistus- ja neuvontahankkeet valtakunnallisille alan järjestöille.

Ympäristöministeriö myönsi vuonna 2006 yhteensä 1,3 miljoonaa euroa valtakunnallisten ympäristöjärjestöjen toiminta-avustuksiin. Suurimpia saajia olivat Pidä Saaristo Siistinä ry ja Suomen Luonnonsuojeluliitto ry. Näillä tuilla ei varsinaisesti voida edistää maaseudun paikallisia pieniä töitä, koska hakijan tulee olla valtakunnallinen ympäristöjärjestö. Välillisesti avustukset toki palvelevat maaseudun ympäristön suojelua. Ympäristöministeriön tuet ympäristökasvatusta ja -valistusta edistäviin hankkeisiin

voivat ehkä paremmin edistää maaseudun pienien töiden organisoitumista, mutta hankkeiden tulee olla valtakunnallisesti merkittäviä. Avustuksilla ei voi tukea pelkästään paikallisia tai seudullisia hankkeita. Hankkeen on oltava projektiluonteinen eli ajallisesti rajattu ja sen tuloksena voi olla esimerkiksi uusi toimintamalli. Tuot ovat kuitenkin melko pienimuotoisia, sillä vuonna 2006 tuki oli 27 avustusta saanutta hanketta kohti keskimäärin 7 000 euroa. Kyseisenä vuonna jaettava tukimäärä kasvoi, sillä osarahoittajiksi hankkeille tuli opetusministeriö, joka pitää tärkeänä rahoituskohteena erityisesti nuorten luonto- ja ympäristökasvatuksen hankkeita.

Ympäristöhallinnon uhanalaisten lajien hoitoraha

(www.ymparisto.fi)

Uhanalaisten lajien hoitorahoja myöntää Suomen ympäristökeskus. Hoitoraha on tarkoitettu pienten käytännön hoitotöiden ja suunnittelun tukemiseen. Edellytyksenä on, että hankkeen avustamista ei ole järjestetty muulla lainsäädännöllä. Esimerkiksi maatalouden erityisympäristötukea ja muuta julkista rahoitustukea ei voi saada päällekkäin samalle kohteelle. Hoitorahan hakijana voi olla kuka tahansa, muun muassa alueelliset ympäristökeskukset uhanalaisten lajien työryhmineen ovat tasaveroisina muiden hakijoiden joukossa. Käytännössä uhanalaisten lajien hoitotöitä tekevät monet yhdistykset sopimusyhteistyössä alueellisen ympäristökeskuksen kanssa. Yhteistyöhön ympäristökeskuksen kanssa on päästy esimerkiksi siten, että ympäristökeskus on esittänyt kokousta kyläyhdistyksen tai jakokunnan kanssa. Vastaavissa toimissa myös yhdistys voi ja kannattaa toimia aloitteentekijänä ympäristökeskuksen suuntaan ja näin edistää maaseudun uhanalaisten lajien hoitotöitä.

Muinaisjäännöskohteiden hoito työministeriön työllisyysvaroin

Museoviraston muinaisjäännösten hoitoyksikkö suunnittelee, organisoii ja valvoo muinaisjäännösten hoitoa. Työvoimasta neuvotellaan vuosittain alueellisten TE-keskusten ja työvoimaviranomaisten kanssa. Hoitotyötä tekevät yleensä valtion työllisyysvaroin työllistetyt henkilöt Museoviraston työnohjauksessa. Työllistämisvarojen leikkausten seurauksena on muinaisjäännösten hoitoon ollut viime vuosina entistä vaikeampaa saada työministeriön rahoitusta.

Muinaisjäännösten hoito on muinaismuistolain mukaan Museoviraston tehtävä. Museovirasto voi kuitenkin antaa toiselle osapuolelle luvan hoitaa kiinteää muinaisjäännöstä. Museovirastossa muinaisjäännösten hoitoyksikön aluesuunnittelijat vastaavat hoidon suunnittelemisen lisäksi työn ohjaamisesta ja valvomisesta. Kun hoitosuunnitelman ja hoidon tavoitteet ovat selkiytyneet voi hoitolupaa hakea kirjallisesti Museovirastolta (Museovirasto 2006.)

Muinaisjäännösten hoito on pitkä prosessi, joka kestää vuosia. Hoito alkaa perusraivauksella, jossa alueen kasvillisuutta harvennetaan usein voimakkaasti. Kun tavoiteltu maisemallinen ilme alueella on saavutettu, alkaa resurssitarpeiltaan pienempi ylläpitävä hoito. Kohteen luonteesta riippuen se tehdään joko ihmisvoimin tai laiduntamalla.

Koska metsä on muinajäännöksen tyypillisin ympäristö suuressa osassa Suomea, edellyttää muinajäännösten hoito usein perehtymistä metsänhoidon kysymyksiin alueella sekä yhteistyötä metsäalan ammattilaisten kanssa. Useimmiten kyse on maiseman avaamisesta ja muinajäännöksen rakenteita peittävän puuston poistamisesta, mutta tavoitteet ja käytännön toteutus vaihtelevat tapauskohtaisesti.

Muinaismuistokohteiden hoito Suomen eri alueilla on näihin päiviin saakka ollut epätasa-arvoisessa asemassa. Vuoteen 2006 saakka pohjoisin muinajäännösten hoitoyksikkö oli Porissa, jota pohjoisemmat kohteet olivat hoitoyksiköiden etäpisteitä. Tämä tarkoitti käytännössä, että hoitosuunnitelma saatettiin tehdä eteläisestä hoitoyksiköstä käsin, mutta varsinaiset hoitotoimenpiteet jäivät alueen omalle vastuulle. Työllisyyspoliittista projektitukea oli mahdotonta hyödyntää, koska työnjohtajaa ei ollut. Museoviraston yksiköt hoitivat vuodesta toiseen samoja kohteita. Tilanne muuttuu oleellisesti, sillä Museovirasto perustaa vuoteen 2010 mennessä seitsemän aluetoimistoa tehostaakseen kulttuuriympäristön vaalimista. Alkuvuonna 2006 perustettiin ensimmäinen aluetoimisto Vaasaan. Aluetoimistojen kautta työtä voidaan tehdä lähempänä suojelukohteita.

Maamme 11 000 tunnetusta esihistoriallisesta muinajäännöksestä vain 2,5 % on tällä hetkellä hoidossa, joten hoitokohteita ja tekemätöntä työtä riittää tuleville vuosille. (Partanen 2006: 15). Etelän muinajäännöskohteilla on hoitosuunnitelmat ja rutiinit valmiina, joten hoitoyksiköt voivat siirtyä pohjoisempiin maakuntiin käynnistämään uusia hoitokohteita. Ongelmana on, ettei töitä pystytä suunnittelemaan pitkällä tähtäimellä. Koska kysymys on työllistämismäärästä, ei edellisenä vuonna koulutettuja saa työllistää uudelleen. Jatkohoitoon voitaisiin palkata maisemanhoitoyrittäjä, jolloin työllistettävien ryhmä vapautuisi uusien alueiden peruskunnostukseen.

Kalataloudelliset kunnostukset

(www.te-keskus.fi)

Kalataloudellisilla kunnostuksilla pyritään turvaamaan kalojen luontainen lisääntyminen ja parantamaan kalastusmahdollisuuksia. Etenkin vaelluskalalajit, mm. lohi ja taimen, ovat kärsineet vesistöjärjestelyistä, -rakentamisesta ja uittoperkauksista. Suojapaikkoja lisäämällä poikasille luodaan kasvumahdollisuuksia ja suuremmille kaloille asentopaikkoja. Kutualueiden sorastus on

usein välttämätön toimenpide lisääntymisen mahdollistamiseksi. Erilaisilla kalatieratkaisuilla aikoinaan padotut vesialueetkin voidaan saattaa kalataloudellisesti tuottaviksi. TE-keskuksen kalatalousyksikkö rahoittaa myös virtavesien kunnostuksia. Kunnostuksista saatava hyöty näkyy normaalin kalansaaliin lisääntymisenä. Lisäksi syntyy kokonaan uusia kalastusmahdollisuuksia, millä on merkitystä maaseutumatkailun kehittymiselle ja maaseutuelinkeinojen monipuolistumiselle. Kunnostukset lisäävät vesiluonnon monimuotoisuutta. Merialueella kunnostuskohteina ovat myös fladat, jotka ovat merestä kurotuvia, matalia lahtia. Ne ovat tärkeitä kalojen lisääntymisalueita. Järvien kunnostuksia TE-keskukset ovat rahoittaneet vasta vähän. Suomessa on satoja järviä, joiden tilaa voitaisiin parantaa tehokalastuksella. Lisääntynyt ravinnekuormitus rehevöittää vesistöjä ja aiheuttaa leväkukintoja, happikatoja ja kalaston muutoksia. Ulkoisen ravinnekuormituksen vähentämisen jälkeen tehokalastuksella voidaan nopeuttaa järven toipumista. Tuloksekas toiminta edellyttää erittäin voimakastehoista kalastusta.

Kalataloudellisiin kunnostuksiin voidaan myöntää avustuksia kalastuskunnille, kalastusalueille ja vapaa-ajankalastusjärjestöille. Avustuksen saajalta edellytetään oikeustoimikelpoisuutta ja vesialueen omistajan lupaa sekä ympäristöviranomaisen kannanottoa vesilain mukaisen luvan tarpeellisuudesta. Kunnostusvaroja voidaan hakea muualtakin ja niiden hakijana voi olla muitakin yhdistyksiä, kuten kyläyhdistyksiä, mutta kalatalousviranomaisen kunnostustarkoitukseen olevat varat ovat vähäiset eikä niitä riitä kaikille halukkaille.

Vapaa-ajan kalastuksen edistämismäärärahat

(www.ymparisto.fi)

Vapaa-ajan kalatalouden merkittävin rahoituslähde kertyy kalastajien maksamista kalastuksenhoitomaksuista, ”kalastuskorteista”. TE-keskusten jakamalla kalastuskorttivaroilla rahoitetaan kalastusalan järjestöjen ja kalastusalueiden toimintaa sekä kalatalouden edistämishankkeita. Kalaveden omistajille maksetaan myös korvauksia yleiskalastusoikeuksien (onginta ja pilkintä) aiheuttamista lupatulojen menetyksistä. Kalastusalue toiminnan rahoituksella varmistetaan alueiden palvelukyky, mikä näkyy muun muassa kalastusmahdollisuuksien parantumisena. Määrärahoja jaetaan hakemusten perusteella. Merkittävä osa edistämisavustuksista kohdennetaan kalastusalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmien laatimiseen ja niitä toteuttaviin hankkeisiin, mutta rahoituksella on lisätty myös nuorisotoimintaa. Nuorisoon kohdistuva toiminta voi olla monilla alueilla vajaahyödynnetty mahdollisuus puhuttaessa maaseudun pienistä töistä, sillä tukimuoto ei suoranaisesti viittaa nuorisotyöhön.

Ympäristötuen erityistukisopimukset

(www.mmm.fi)

Ympäristötuen erityistukisopimuksia on kuusi ja ne esitetään yksityiskohtaisemmin alla. Kaikki tuet edellyttävät, että sopimuksen tekijällä on vähintään kolme hehtaaria tukikelpoista peltoa tai puutarhatilalla puutarhakasvien viljelyksessä olevaa tukikelpoista peltoalaa vähintään 0,5 hehtaaria koko sopimuskauden ajan. Sopimuskausi on 5 tai 10 vuotta. Tukea haetaan vuosittain ilmoittamalla ne tukihaun yhteydessä. Tuet ovat hehtaariperusteisia. Tukea voi saada myös 18–65-vuotias viljelijä tai puutarhatalouden harjoittaja. Tukea voi saada alle 18-vuotias, jos hän on naimisissa tai viljelee tilaa yhteisomistuksessa vanhempansa kanssa. Yli 65-vuotias voi saada tukea, jos peltoehto täyttyy. Erityistukisopimukset edellyttävät hoitopäiväkirjan pitämistä sopimuskohteilla tehtävistä toimenpiteistä.

Erityisympäristötuet on kohdistettu maanviljelijöille, mutta maan ei tarvitse olla omaa, sillä myös vuokraus oikeuttaa tuen saamiseen. Maaseudun pienten töiden edistämiseksi maanviljelijöiden kannattaa tiedustella mahdollisia sopimuskohteita kunnilta tai valtiolta, jotka saattavat vuokrata alueitaan edullisestikin.

Suojavyöhykkeet

Suojavyöhykkeiden perustaminen ja hoito on tukitasoltaan erittäin kilpailukykyinen erityistukimuoto. Suojavyöhykkeellä tarkoitetaan peltoalueelle vesistön tai valtaojan varteen perustettavaa monivuotisen heinäkavillisuuden peittämää aluetta, jota hoidetaan niittämällä ja niitetyn kasvuston poiskorjuulla. Myös laiduntaminen on sallittua, ellei siitä aiheudu vesiensuojelullista haittaa. Suojavyöhykettä ei lannoiteta eikä käsitellä torjunta-aineilla. Suojavyöhykkeet hidastavat vesistöjen rehevöitymistä estämällä ravinteiden ja maa-aineksen kulkeutumista pelloilta vesistöihin. Tarkoituksenmukaisia kohteita suojavyöhykkeille ovatkin jyrkästi vesistöön tai valtaojaan viettävät rantapellot sekä sortuma- ja tulvaherkät rannat. Maisemaa elävöittävillä suojavyöhykkeillä on vahva luonnon monimuotoisuutta lisäävä vaikutus, sillä ne tarjoavat kasveille ja eläimille lisääntymisalueita, kulkureittejä ja suojapaikkoja. Erityistukisopimukseen voidaan liittää myös suojavyöhykkeen ja vesistön väliin jäävä luonnontilainen ranta-alue, jota hoidetaan esimerkiksi niitolla tai pensaikkoa raivaamalla. Pelkästä luonnontilaisesta vyöhykkeestä ei kuitenkaan voi tehdä suojavyöhykesopimusta. Erityistuetun suojavyöhykkeen vähimmäiskoko on 15 aaria ja keskimääräinen leveys vähintään 15 metriä. Alueelle voi istuttaa pieniä pensasryhmiä tai yksittäisiä lehtipuita, mutta avointa viljelymaisemaa ei saa sulkea.

Kosteikkojen ja laskeutusaltaiden perustaminen ja hoito

Tuen tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden ja maisemallisten arvojen palauttaminen. Kosteikoilla, laskeutusaltailla ja pohjakynnyksillä pysäytetään veteen joutunutta kiintoainetta, poistetaan ja pidätetään veteen liuenneita ravinteita. Tulva-alueiden palauttamisella lisätään vesistön tulvan aikaista viipymää, pysäytetään vesistössä kulkeutuvaa kiintoainetta ja lisätään vesiluonnon monimuotoisuutta. Vesistöjen ennallistamisella eli uomien mutkaisuuden palauttamisella ja uomarakenteen monipuolistamisella parannetaan vesistön omaa puhdistuskykyä ja lisätään vesiluonnon monimuotoisuutta ja kulttuurimaiseman arvoa. Kosteikon, laskeutusaltaan, tulva-alueen ja vastaavan hankkeen toteuttamiseen voidaan myöntää erityistukea, jos se parantaa alapuolisen vesistön veden laatua.

Hoidon merkitys kasvaa, jos se samalla edistää maatalousalueiden monimuotoisuutta sekä riista- ja kalataloutta. Tuen saaminen edellyttää asiantuntijan tekemää suunnitelmaa. Hoitotoimenpiteitä ovat lietteen poisto kosteikkoihin tulevien ojien suista ja mahdollisen syvemmän veden alueelta vuosittain, kosteikon ja sitä ympäröivän viljelemättömän hoitoalueen kasvillisuuden niitto ja umpeenkasvun estäminen, laskeutusaltaiden tyhjentäminen, patorakenteiden toiminnan ja kunnon tarkistaminen sekä uoman puhdistus. Hoitona voi olla myös laiduntaminen, ellei siihen ole vesiensuojelullista estettä.

Hoidon voi toteuttaa myös useamman maanomistajan hankkeena, jos kaikki kannattavat hanketta ja tekevät keskinäisen sopimuksen vastuun ja kustannusten jaosta altaan tai kosteikon perustamisessa ja hoidossa. Tuki on vielä vuonna 2006 hehtaariperusteinen, mutta uudella ohjelmakaudella lienee mahdollista saada investointitukea hankkeen perustamiskuluihin.

Maiseman kehittäminen ja hoito – Luonnon monimuotoisuus – Perinnebiotoopit

Perinnemaisemien hoitoon liittyvät tuet koskevat joko maiseman kehittämistä ja hoitoa, luonnon monimuotoisuuden edistämistä tai perinnebiotoopin hoitoa. Näillä huolehditaan maatalousympäristön eläin- ja kasvilajeista sekä hoidetaan ja säilytetään maatalousmaisemaa. Tuen suuruus määräytyy perustamiseen ja hoitoon liittyvien kustannusten ja tulonmenetysten perusteella. Tuki myönnetään peltoalueelle tai siihen välittömästi liittyviin alueisiin sekä viljely- ja karjatalouskäytön ulkopuolelle jääneille alueille, jos niillä on nähtävissä merkkejä laidunnuksesta tai muusta maatalouskäytöstä. Tukialueeksi vaaditaan vähintään 15 aaria, joka voi koostua useasta lohkokosta. Korvattavia kustannuksia ovat muun muassa raivaus- ja harvennuskustannukset, niitto- ja korjuukustannukset sekä laiduntamiskustannukset (esim. aitaaminen, vuosittaiset aidan korjaukset, eläinten valvonta ja kuljetuskustannukset). Ympäristötuen avulla maiseman

tai muun julkishyödykkeen hoitamiseen on mahdollista saada avustusta. Ongelmana on se, että maisemanhoitotehtävät ovat tähän mennessä langenneet pääasiassa maanviljelijöille, koska heidän on ollut mahdollista saada korvausta tekemästään työstä. Kuitenkin on paljon muitakin tahoja, jotka voisivat toimia maisemanhoitajina, mikäli tukijärjestelmä sen sallisi.

Maiseman kehittäminen ja hoito

Maisemanhoitosopimusten keskeinen pyrkimys on estää maiseman umpeenkasvu eli pusikoituminen. Sopimusten tavoitteena on kehittää ja monipuolistaa tilan viljelymaisemaa. Maisemanhoitosopimuksia tehdään alueille, joilla on maisemallista merkitystä. Keskeisiä sopimusalueita ovat paitsi arvokkaat maisema-alueet, myös yleisten liikenneväylien, matkailureittien, vesistöjen ja taajamien läheiset kohteet. Maisemasopimuksia tehdään usein erilaisten reuna- ja rajavyöhykkeiden hoidosta. Maiseman sulkeutumista torjutaan raivaamalla puita ja pensaita. Toisin kuin luonnon monimuotoisuussopimuksissa, alueilla ei tarvitse olla erityisiä luonnonarvoja, vaan hoidon tavoite on ensisijaisesti maisemanhoidollinen. Esimerkiksi kylämaisemaan tai vesistöön voidaan avata näkymiä. Tyypillinen pienimuotoinen maisemanhoidon erityistukikohde on vanhan puukujanteen uudistaminen. Järkevintä on tällöin valita 10-vuotinen sopimuskausi. Maisemakasvien viljely on yksi tapa ylläpitää avointa viljelymaisemaa ja tuoda siihen vaihtelevuutta. Maisemapellon sijainti valitaan siten, että pelto kasveineen näkyy, joten maaston muodot tulee huomioida lohkon valinnassa. Merkillepantavaa on, että myös pienimuotoiset kunnostushankkeet ja kylämaisemien yhteishankkeet voivat olla tuen kohteena. Myös laidunnus on tapauskohtaisesti sallittua. Maisemanhoidosta laaditaan 5 tai 10 vuoden sopimus. Hoito toteutetaan erillisen suunnitelman mukaan, jossa esitetään vuosittaiset kustannukset ja tulonmenetykset sekä työtehtävien suorittamisesta laadittu hoitopäiväkirja.

Luonnon monimuotoisuuden edistämissopimukset

Luonnon monimuotoisuuden kehittämisellä pyritään säilyttämään ja parantamaan maatalousympäristössä esiintyvien luonnonvaraisten kasvien ja eläinten elinympäristöjä. Tyypillisimpiä sopimusalueita ovat pelloilla sijaitsevat metsäsaarekkeet sekä pellon ja metsän väliset reunavyöhykkeet, joita hoidetaan esimerkiksi niittämällä, laiduntamalla tai puita ja pensaita harventamalla. Reunavyöhykkeen enimmäisleveys erityistukisopimuksissa on noin 20 metriä, eli ”yhden puun mitta”. Metsäsaarekkeen pinta-ala on enintään noin hehtaari. Muita hoitokohteita voivat olla pienten kosteikkojen ja lintuvesien ranta-alueiden säilyttäminen luonnontilaisina, avo-ojien palauttaminen ja hoito, perattujen ja suoristettujen purouomien ennallistaminen, veden vaivaamien rantapeltojen muuttaminen laitumiksi, viljelyn jatkaminen lintujen ja muuton, pesimisen ja ruokailun kannalta arvokkailla peltoalueilla sekä uhanalaisten lajien

esiintymispaikkojen hoito. Sopimukset laaditaan 5 tai 10 vuodeksi. Aluetta ei saa metsittää, lannoittaa eikä käsitellä torjunta-aineilla. Laidunnus on sallittua tapauskohtaisesti siten, ettei se aiheuta alueen kasvillisuuden haitallista rehevöitymistä ja eroosiota. Yleisten kustannusten lisäksi voidaan sisällyttää perinteisten rakennelmien kunnostus.

Perinnebiotoopin hoitosopimukset

Perinnebiotoopin hoitosopimuksilla tavoitellaan maatalousympäristön luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä ja lisäämistä hoitamalla perinnebiotoopeilla esiintyvää monipuolista kasvillisuutta ja eläimistöä sekä pitkäaikaiseen maankäyttöön liittyvää maaseudun kulttuuriperintöä ja maisemallisia arvoja. Alue soveltuu perinnebiotooppikohteeksi, jos sitä on aiemmin laidunnettu tai niitetty. Hoidoksi sopii edelleenkin laidunnus tai niitto ja niittojätteen poiskuljetus. Eri-tyistukialuetta hoitavat eläimet voivat olla omia tai lainassa esimerkiksi joltain lähistöltä asuvalta henkilöltä. Perinnebiotooppialueita ovat niityt, kedot, ahot, hakamaat, nummet ja metsälaitumet. Hoidolla estetään alueen umpeenkasvu ja metsittyminen ja säästetään tai palautetaan alueelle luonteenomainen kasvillisuus ja eläimistö. Laiduntamiseen ja niittämiseen kuuluvia toimenpiteitä ovat niitto, niittojätteen keruu ja poiskuljetus, lehdestys, laidunnus, aitojen rakentaminen ja kunnostus, laiduneläinten juomaveden järjestäminen, laiduneläinten kuljetukset ja valvonta, puuston ja pensaiden raivaus, kulutus sekä karjatalouteen liittyvien rakennelmien kunnostus. Hoitosopimuksia tehtäessä etusijalla ovat arvokkaiksi luokitellut ja Natura-verkostoon kuuluvat perinnebiotoopit sekä kohteet, joilla on ollut edellisellä ohjelmakaudella vastaava erityistukisopimus. Sopimus on viisivuotinen. Yleisten kustannusten lisäksi kustannuksiin voidaan sisällyttää laiduntamiseen liittyvät rakennelmat.

Peltoviljelyyn liittyvät erityisympäristötuet

Pohjavesialueiden peltoviljelyn erikoistuen tarkoituksena on vähentää lannoitteiden ja erityisesti typen käyttöä pohjavesialueilla. Sitä myönnetään luokitelluilla pohjavesialueilla sijaitseville peltolohkoille koko maassa.

Säätösalaajitustuella avustetaan salaajitusta, jonka kuivatustehokkuutta voidaan säätää. Säätömekanismina on yleensä kokoojajaan asennettu säätökaivo tai avo-ojaan tehty säätöpato. Se voidaan toteuttaa sekä vanhoissa että uusissa salaajituksissa.

Lannan käytön tehostamista koskevalla sopimuksella viljelijälle maksetaan tukea toisella maatilalla tai turkistarhalla syntyvän lannan vastaanottamisesta, käsittelemisestä ja hyödyntämisestä viljelyssä ympäristön kannalta kestävällä tavalla. Lanta voi olla peräisin myös viljelijöiden tai turkistarhaajien yhteislantaloista tai hevostallilta. Sopimukseen haettavan peltoalan on oltava vähintään hehtaarin kokoinen.

Korjausrakentamisen tukeminen

Paras keino rakennusten säilyttämiseksi on niiden hyötykäyttö ja asuttuna pitäminen. Museoimalla ei maaseudun rakennuskulttuuri säily, vaan rakennukset rapistuvat ja maisema kasvaa hoitamattomana umpeen. Maaseudun rakennetun ympäristön hoito laajassa mitassa on nähtävä merkittävänä osana maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämistä. Rakennetun kulttuuriympäristön säilyttäminen vaatii aktiivisuutta ja jatkuvaa hoitoa. Kuntien omistuksessa on useita vanhoja rakennuksia, kuten lakkautettuja kouluja, joille mietitään uutta käyttöä. Vanhaa rakennuskantaa ei tulisi purkaa tarpeettomasti. Myös rakennusten ympäristö vaatii huolenpitoa. Taulukossa 5 luetellaan korjausrakentamiseen saatavat avustukset.

Taulukko 5. Korjausrakentamisen avustukset.

TUKI-MUOTO	TUEN SAAJA	TUEN TARKOITUS	TUEN MYÖNTÄJÄ
Ympäristöhallinnon ja valtion asuntorahaston rakennusperinnön hoitoavustukset	Rakennuksen omistajat, pitkäaikaiset vuokralaiset omistajan suostumuksella, rakennusperinnön hoitoa edistävät yhteisöt sekä kunnat ja kuntayhtymät.	Turvata kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten ja rakennettujen alueiden säilymistä.	Alueelliset ympäristökeskukset
Museoviraston entistämisavustus	Yksityiset henkilöt tai yhteisöt (kunnat vain, jos kohde on rakennussuojelulla suojeltu).	Avustaa valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävien, kulttuurihistoriallisesti arvokaiden rakennusten entistäviä korjaustöitä rakennuksen kulttuurihistoriallista arvoa vaalien.	Museovirasto
Seurantalosten korjausavustus	Rekisteröity yhdistys tai muu oikeustoimikelpoinen yhteisö (säätio, yhtiö, osuuskunta tms.).	Säilyttää, ylläpitää ja parantaa seurantalosten kulttuurihistoriallista arvoa, rakennusteknistä kuntoa ja toimivuutta.	Suomen Kotiseutuliitto (jolle opetusministeriö siirtänyt seurantalosten korjausavustusten myöntämisen vuonna 2004)

Museoiden harkinnanvaraiset avustukset	Museot, jotka ovat kunnan, yhdistyksen tai säätiön omistuksessa ja jotka eivät kuulu lakisääteisen valtionosuuden piiriin	Avustaa museorakennusten palo- ja murtosuojauksen parantamista ja museorakennusten kunnostustöitä, joilla tähdätään museokokoelmien säilytysolosuhteiden parantamiseen tai museotoiminnan edistämiseen (ei rakennusten siirtoon).	Museovirasto
Kulttuuri-tilojen peruskorjaukset ja perustamishankkeet	Kiinteistön omistaja. Mikäli avustusta myönnetään vuokratilojen korjaamiseen, hakijan tulee hallita tiloja vähintään 30 vuoden vuokrasopimuksella.	Tukea kuntien kulttuuritoimintalain mukaisten kulttuuritoimintaa varten tarvittavien tilojen, valtionosuutta saavien museoiden, teattereiden ja orkestereiden sekä muiden valtakunnallisesti merkittävien kulttuuri-tilojen perustamis- ja peruskorjaushankkeita.	Opetusministeriö
Kirkkohallituksen avustus	Rakennuksen omistava seurakunta.	Avustaa kirkkolain tarkoittamien kohteiden korjausta.	Luterilaiset ja ortodoksiset kirkkohallitukset
Maailmanperintökohteiden hoito	Maailmanperintökohteiden ja niillä sijaitsevien rakennusten omistajat.	Varmistaa kohteen säilyminen maailmanperintöstatuksen arvoisena.	Museovirasto
Perinnelaivojen korjaus- ja entistämistä avustus	Perinnelaivojen omistaja, joka voi olla yksityinen, yhdistys, osakeyhtiö, yhteisö tai kunta.	Avustaa perinnelaivarekisteriin merkittyjen alusten korjausta ja entistämistä.	Museovirasto
Maisemanhoitosopimus	Maatilataloutta harjoittava henkilö, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, osuuskunta, maamiesseura tai vastaava maataloutta harjoittava yhteisö.	Tukea perinteisen maatalouden rakennelman kunnostamista (ladot, tuulimyllyt, riihet, kivisillat, riuku- ja kiviadat, suovat ja haasiat).	TE-keskuksen maaseutu-osasto myöntää tuen hehtaariperusteisena

Investointituki perinneympäristön vaalimiseen	Maatilataloutta harjoittava henkilö, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, osuuskunta, maamiesseura tai vastaava maataloutta harjoittava yhteisö.	Avustaa tuuli- ja koskimyllyjen, kesänavettojen, riihien, aittojen, luhtien ja muiden perinteisten varistorakennusten, maisemallisesti arvokkaiden latojen, riuku- ja vitsasaitojen, venevajojen sekä muiden maaseudun perinneympäristöjä edustavien kohteiden korjaamista.	TE-keskuksen maaseutu-osasto
Investointituki ja korkotukilaina kulttuurihistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaan rakennuksen korjaustöidenpiteisiin	Maatilan omistaja tai vuokrasopimuksen nojalla maatilaa hallitseva henkilö.	Avustaa kulttuurihistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaiden rakennusten korjaamisessa.	TE-keskuksen maaseutu-osasto

Rakennusperinnön hoitoavustukset

(www.ymparisto.fi)

Alueellisten ympäristökeskusten kautta myönnettävien rakennusperinnön hoitoavustusten kohteena ovat rakennukset ja rakennetut alueet, joilla on kulttuurihistoriallista merkitystä ja joiden avustamisella on niiden säilymistä turvaava merkitys. Näitä ovat kaavalla suojellut rakennukset, maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti merkittävään alueeseen kuuluvat kohteet, kansallisessa kaupunkipuistossa olevat kohteet sekä muutoin kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset. Ensisijaisia kohteita ovat Museoviraston *Rakennettu kulttuuriympäristö – Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt* -julkaisussa mainitut rakennukset ja alueet. Avustusta voivat hakea rakennuksen omistajat, pitkäaikaiset vuokralaiset omistajan suostumuksella, rakennusperinnön hoitoa edistävät yhteisöt sekä kunnat ja kuntayhtymät.

Avustusta voidaan myöntää korjauksiin, joilla pyritään säilyttämään rakennuksen kulttuuri- ja rakennushistoriallisia arvoja, esimerkiksi katon, ulkoseinien, ikkunoiden, ovien, tulisijojen, perustusten ja kantavien rakenteiden korjauksiin sekä kohteiden pihapiirin tai muun välittömän ympäristön kunnostamiseen, kulttuurihistoriallisten kohteiden säilyttämisen edellyttämiin

selvityksiin ja valtakunnallisiin tiedotus- ja muihin projekteihin sekä kulttuuriympäristöohjelmien laatimiseen.

Viime vuosina tukea on saanut myös rakennuksen sisäosien korjauksiin, erityisesti rakennusten kulttuurihistorialliset arvot säilyttävään korjaamiseen siten, että rakennuksen ominaisluonne ja historiallinen aitous säilyy. Tukea myönnetään etupäässä rakenteen kunnostamiseen ja korjaus on tehtävä mahdollisimman pienin muutoksin käyttämällä perinteisiä työmenetelmiä sekä alkuperäisiä tai niitä vastaavia materiaaleja. Tukea ei myönnetä perusparannuksiin tai käyttömukavuuden lisäämiseen, väliaikaisiin toimenpiteisiin tai vuosikorjauksiin eikä rakennusten siirtämiseen. Tukea saa esimerkiksi materiaaleihin, maksettuihin palkkoihin, vakuutuksiin, kunnostussuunnitelmaan, teline- ja konevuokriin sekä talkooväen kohtuulliseen muonitukseen kuittien mukaan.

Jos aikoo hakea sekä hoitoavustusta että kotitalousvähennystä, tulee rakennusperinnön hoitoavustus kohdistaa selvästi materiaalihankintoihin ja konekuluihin eikä työhön. Vastaavasti verotuksessa tehtävä kotitalousvähennys kohdistuu vain työhön. Jotta sekä avustuksen että verovähennyksen käyttö olisi mahdollista eikä sekaannuksia tai päällekkäisyyksiä tulisi, tulee rakennusperinnön hoitoavustuksen hakijan selvästi ilmoittaa, että avustusta haetaan muihin kuin työkustannuksiin.

Esimerkiksi Länsi-Suomen ympäristökeskuksen vuoden 2006 rakennusperinnön hoitoavustusten yhteismäärä oli 199 000 euroa. Avustusta sai 56 kohdetta eli hieman alle puolet hakijoista ja keskimääräinen tuen määrä oli 3 500 euroa. Avustuksen saaneista kohteista kaksi oli kuntien omistuksessa, 12 eri yhteisöjen omistuksessa ja 42 yksityisten henkilöiden omistuksessa. Suurin osa yksityiskohteiden avustuksista kohdistui asuinrakennusten, navettojen ja latojen kunnostuksiin.

Museoviraston entistämisyavustus

(www.museovirasto.fi)

Museovirasto myöntää entistämisyavustuksia valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävien, kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten entistäviin korjaustöihin. Hakijalle on eduksi, jos kohde kuuluu valtakunnallisesti merkittävään kulttuurihistorialliseen ympäristöön tai valtakunnallisesti arvokkaalle maisema-alueelle tai jos rakennus on mainittu jossain muussa kulttuurihistoriallisessa inventoinnissa. Tuki myönnetään rakennuksen korjaamiseen sen kulttuurihistoriallista arvoa vaalien (alkuperäinen rakennusosa säilytetään mahdollisuuksien mukaan ja korjataan alkuperäistä vastaavilla materiaaleilla tai rakennustavoilla). Avustuksen saaja sitoutuu noudattamaan korjaustöissä Museoviraston ohjeita ja käyttävät materiaalit sekä korjaustavat sovitaan valvojan kanssa.

Tukea voivat saada yksityiset henkilöt tai yhteisöt sekä kunnat, jos kohde on rakennussuojelulla suojeltu. Avustuksen hakijana voi toimia rakennuksen omistajan lisäksi myös rakennuksen vuokralainen tai korjaustöiden suunnittelija rakennuksen omistajan valtakirjalla, jossa hän ilmoittaa olevansa tietoinen avustushakemuksesta ja suostuvansa siihen, että hakija edustaa häntä avustusasianssa. Hyväksytyjä kuluja ovat työpalkat työnantajakuluineen, urakkapalkkiot ja materiaalikulut sekä kohtuullinen osuus talkookuluista, mutta omaa työpainosta, omia materiaaleja ja matkakuluja ei hyväksytä. Esimerkkejä tuettavista kustannuksista ovat vesikaton, ikkunoiden ja ulkovuorauksen korjaaminen ja maalaaminen, rungon hirsikorjaukset sekä sisäpintojen koristemaalaukset. Tukea ei myönnetä rakennusten perusparannukseen, ja vain erityisen perustelluista syistä ja poikkeustapauksissa rakennusten uusimiseen. Vuonna 2005 tukea myönnettiin 151 kohteelle yhteensä 800 000 euroa. Tukea sai 42 % hakijoista ja sen suuruus oli keskimäärin 5 000 euroa (500–50 000 euroa).

Seurantalojen korjausavustus

(www.minedu.fi)

Seurantalojen korjausavustuksen tarkoituksena on säilyttää, ylläpitää ja parantaa seurantalojen kulttuurihistoriallista arvoa, rakennusteknistä kuntoa ja toimivuutta. Erityistä huomiota kiinnitetään rakennuksen kulttuurihistoriallisen arvoon: valtakunnallisten alueidenkäytön tavoitteiden mukaisessa kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten luettelossa mainittujen seurantalojen korjaus asetetaan avustuksia myönnettäessä etusijalle. Tukea myönnetään rekisteröidylle yhdistykselle tai muulle oikeustoimikelpoiselle yhteisölle (säätiö, yhtiö, osuuskunta tms.), joka yksin tai jonkun muun vastaavanlaisen yhteisön kanssa omistaa korjattavan rakennuksen sekä omistaa tai hallitsee vähintään 30 vuotta hakuajasta eteenpäin maa-alaa, jolla rakennus sijaitsee. Erityistä huomiota kiinnitetään kokoontumistilojen tarpeellisuuteen alueen väestön sivistys-, harrastus- ynnä muun vapaa-ajan kansalaistoiminnan kannalta eli runsas ja monipuolinen käyttö sekä omistajayhdistyksen aktiivisuus puoltavat avustusta. Tukea ei myönnetä sellaisille urheiluseurantaloille, joita käytetään pääasiallisesti liikuntaan ja joiden perustamiskustannuksiin haetaan valtiontukea liikuntalain nojalla.

Opetusministeriö siirsi seurantalojen korjausavustusten myöntämisen vuonna 2004 Suomen Kotiseutuliitolle. Tukea saa korjauskustannuksiin, korjausten suunnittelukustannuksiin, talon toimivuutta parantavien laajennusten rakentamiseen, talon tyyliin soveltuvan kalustuksen ja sisustuksen kunnostamiseen tai hankkimiseen sekä kiinteän erityisvarustuksen parantamiseen tai hankintaan ja erityisistä syistä myös seurantaloon uudelleen rakentamiseen. Korjaustoimenpiteet voivat koskea myös päärakennusta palvelevia ulko-

rakennuksia tai pihapiiriä. Kantavien rakenteiden muutoksia tulee välttää, mahdollista näyttämöä ei saa purkaa eikä alun perin kulttuuritoimintaa varten rakennettuja juhlasaleja saa muuttaa yksinomaan liikuntatiloiksi. Tavoitteena on säilyttää rakennuksen alkuperäinen ulkonäkö ja mahdollisuuksien mukaan myös sisäilme. Rakennus tulisi korjata vanhojen periaatteiden mukaan siten, että rakenteiden alkuperäinen toimintaperiaate säilyy.

Seurantaloavustuksen merkitys on maaseudun pienten töiden ja erityisesti maaseudun seurantaloihin liittyvän kulttuuriympäristön säilyttämisen kannalta melko merkittävä, sillä vuonna 2006 avustusta sai 185 seurantaloa yhteensä 1,5 miljoonalla eurolla. Suurin yksittäinen avustus oli 40 000 euroa, mutta keskimäärin avustus oli noin 8 000 euroa.

Museoiden harkinnanvaraiset avustukset

(www.museovirasto.fi)

Museoiden harkinnanvarainen avustus on tarkoitettu museoille, jotka ovat kunnan, yhdistyksen tai säätiön omistuksessa ja jotka eivät kuulu lakisääteisen valtiosuuden piiriin. Yhdistysten ja säätiöiden ylläpitämisestä museoilta edellytetään, että museotoiminta kuuluu sääntömääräisiin tehtäviin ja että museokokoelmien säilyminen on sääntöjen perusteella turvattu myös siinä tapauksessa, että yhdistys/säätiö purkautuu tai muutoin lopettaa toimintansa. Lisäksi edellytetään, että museo on ainakin kesäaikaan säännöllisesti avoinna yleisölle. Tukea myönnetään muun muassa museorakennusten paloja ja murtosuojauksen parantamiseen ja museorakennusten kunnostustöihin, joilla tähdätään museokokoelmien säilytysolosuhteiden parantamiseen tai museotoiminnan edistämiseen. Tukea ei myönnetä rakennusten siirtoon. Avustuksen suuruus harkitaan tapauskohtaisesti. Tuki on sovelias maaseudun pienten töiden edistämiseen, sillä monissa kunnissa on yhdistyksen ylläpitämä museo, joka jo sinällään saattaa olla arvokasta kulttuuriperintöä, mutta kaipaa vuosien saatossa kunnostuksia.

Kulttuuritilojen peruskorjaukset ja perustamishankkeet

(www.minedu.fi/opm)

Opetusministeriön myöntämä avustus kulttuuritilojen peruskorjaukseen ja perustamishankkeeseen on tarkoitettu kuntien kulttuuritoimintalain mukaisten kulttuuritoimintaa varten tarvittavien tilojen, valtiosuutta saavien museoiden, teattereiden ja orkestereiden sekä muiden valtakunnallisesti merkittävien kulttuuritilojen perustamis- ja peruskorjaushankkeisiin. Se ei koske valtiosuusjärjestelmän ulkopuolella olevia museoita eikä kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennusten entistämiskohteita, jotka voivat saada avustusta

museovirastolta. Avustuksen suuruus vaihtelee tapauskohtaisesti. Maaseudun kulttuurin edistämisen näkökulmasta tarkasteltuna avustus on uusia toimia avaava, onhan tukea mahdollista saada kulttuuritilojen perustamiseenkin.

Kirkkohallituksen avustukset

(www.museovirasto.fi)

Luterilaiset ja ortodoksiset kirkkohallitukset myöntävät korjausavustuksia seurakunnille niiden omistamien käyttörakennuksien korjaamiseen (kirkkolain tarkoittamien kohteiden avustukset). Maaseudun pienten töiden edistämisen kannalta tarkasteltuna avustuksen merkitys on melko olematon, sillä avustettavia kohteita ovat kirkot, kellotapulit, hauta- ja siunauskappelit sekä hautausmaalla olevat niihin rinnastettavat rakennukset, kuten kirkkopiha sekä sen ja hautausmaan aita ja portti.

Maailmanperintökohteiden hoito

(www.museovirasto.fi)

Maailmanperintökohteiden (Suomenlinna, Vanha Rauma, Petäjaveden vanha kirkko, Verlan puuhiomo ja pahvitehdas Jaalassa, Sammallahdenmäki Lapissa, Struven ketju sekä Merenkurkun saaristo Vaasan edustalla) ja niillä sijaitsevien rakennusten omistajille myönnetään tukea sellaisiin toimenpiteisiin, joilla varmistetaan kohteen säilyminen maailmanperintöstatuksen arvoisena. Entistämistöiden lisäksi avustusta myönnetään tutkimus- ja valistustoimintaan. Museovirasto tukee kohteiden käyttö- ja hoitosuunnitelmien laatimista sekä niiden uhanalaisten osien säilymistä, joissa omistajan oma kiinnostus kohteen hoitoon on vähäinen. Vailla käyttöä olevat piharakennukset tai erilliset ympäristön kannalta merkittävät rakennukset tai rakennelmat voivat saada suhteessa suurempaa avustusta kuin käytössä olevat asuinrakennukset. Lisäksi avustetaan rakennusten säilymistä turvaavien teknisten järjestelmien suunnittelua ja toteuttamista esimerkiksi palo- ja murtoturvallisuushankkeiden kautta. Viime vuosina valtion talousarviossa on ollut 300 000 euron määräraha avustuksia varten. Vuonna 2006 hakijoita oli 46, joista 26:lle myönnettiin avustus.

Perinnelaivojen korjaus- ja entistämistävustukset

(www.museovirasto.fi)

Museovirasto voi hakemuksesta myöntää harkinnanvaraista valtionavustusta perinnelaivarekisteriin merkittyjen kulttuurihistoriallisesti arvokkaiksi luokiteltujen alusten kunnostus- ja entistämistyöhön. Avustus ei ole kovin merkittävä maaseudun pienten töiden kannalta, koska perinnelaivarekisterissä

on vuonna 2005 ollut vain 79 laivaa. Muille kuin rekisterissä oleville aluksille avustusta myönnetään vain poikkeustapauksissa.

Ympäristötuen erityistukisopimus: Maisemanhoitosopimukset (www.mmm.fi)

Perinteisten maatalouden rakennelmien (ladot, karjamajat, vesi- ja tuulimyllyt, riihet, riuku- ja kiviaidat) kunnostamisesta on mahdollista tehdä maisemanhoitosopimuksia. Ongelmana on, että tuki on hehtaariperusteinen, eikä täten houkuttele maanomistajia toimenpiteisiin. Erityistukea kannattavampi rahoitusmuoto esimerkiksi vanhan ladon kunnostamiseen on perinneympäristön vaalimiseen myönnettävä avustus, jota voi ympäri vuoden hakea TE-keskuksen maaseutuosastolta. Suomessa ei ole arvokkaita kulttuurihistoriallisia tai maisema- ja luontoelementtejä säilyttävää toimivaa tukimuotoa, joka maksaisi esimerkiksi metriperusteista korvausta kiviaitojen hoidosta tai kappalekorvausta haasioista.

TE-keskuksen investointituki perinneympäristön vaalimiseen (www.lande2000.fi)

Investointituki perinneympäristön vaalimiseen on tarkoitettu tuuli- ja koskimyllyjen, kesänavettojen, riihien, aittojen, luhtien ja muiden perinteisten varastorakennusten, maisemallisesti arvokkaiden latojen, riuku- ja vitsasaitojen, venevajojen sekä muiden maaseudun perinneympäristöjä edustavien kohteiden korjaamiseen. Tukea myönnetään vain omassa hallinnassa olevaan kohteeseen, jolle ei saada ympäristötuen erityistukea. Tuki on tarkoitettu maanviljelijälle, mutta se voi olla myös useamman maatalon yhteishanke. Kokonaiskustannusten tulee olla vähintään 5 000 euroa, jolloin avustus on enintään 20 % hyväksyttävistä kustannuksista. Kustannukset lasketaan maa- ja metsätalousministeriön hyväksymin yksikköhinnoin, jolloin tuettaviin kustannuksiin lasketaan myös oman työn ja puutavaran osuus. Työvaltaisissa hankkeissa avustus voi siis kattaa tarvikkeiden hankintakulut suurelta osin. Tuki on soveltuva maaseudun rakennusten säilyttämiseen, ongelmana on kuitenkin se, etteivät muut kuin maanviljelijät voi saada tukea.

TE-keskuksen tuet arvokkaiden rakennusten korjaamiseen (www.lande2000.fi)

TE-keskuksen maaseutuosasto myöntää *investointitukea* pääsääntöisesti 18–65-vuotiaalle, mutta myös yli 65-vuotiaalle maatilatalouden harjoittajalle *kulttuurihistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokkaan rakennuksen kunnostamista*

varten. Kulttuurihistoriallisesti tai arkkitehtonisesti arvokkaan rakennuksen peruskorjauksen suunnittelukustannuksiksi voidaan hyväksyä enintään 12 % kokonaiskustannuksista.

Korkotukilainaa korjaustoimenpiteisiin saa sellainen kulttuurihistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokas rakennus, joka sisältyy esimerkiksi museoviraston, maakuntamuseon tai muun vastaavan asiantuntijaorganisaation laatimaan arvokkaiden rakennusten luetteloon tai joka on otettu kaavoituksessa arvokkaana rakennuksena huomioon. Tukea saa rakennusten julkisivuihin, kuten ulkoverhouksiin, kattoihin, oviin ja ikkunoihin ulkomaalauksineen, aitoihin, portteihin, katoksiin ja muihin rakennelmiin. Myös piha-alueen ajoväylät ja kulkutiet mahdollisine ojineen ja viherrakennelmien kuntoon saattaminen ovat tukikohteita. Tuki on enintään 80 % maa- ja metsätalousministeriön hyväksymistä yksikkökustannuksista. Lainaan liittyvä tuki myönnetään korkotukena, tuen osuus korosta on enintään 4 prosenttia ja tuen saajan on maksettava vähintään kahden prosentin korkoa. Laina-aika on yleensä 10–15 vuotta. Maaseudun pienten töiden edistämistä laina tukee vain hyvin välillisesti.

Tavallisten asuntojen korjausrakentamisen tukeminen

Asuntojen korjausrakentamiseen on saatavissa monenlaisia tukia. Valtaosa tavallisten asuntojen korjaamista edistävästä tuista myönnetään sosiaalisin perustein. Vaikka avustukset eivät suoraan edistä maaseudun pieniä töitä, ne voivat välillisesti edistää esimerkiksi kirvesmiehen työllistämistä. Alla (taulukko 6) esitetään keskeiset tavallisten asuntojen korjausrakentamista edistävät tuet.

Taulukko 6. Tavallisten asuntojen korjausrakentamisen tukeminen.

TUKI-MUOTO	TUEN SAAJA	TUEN TARKOITUS	TUEN MYÖNTÄJÄ
Avustus vanhusväestön ja vammaisten asuntojen korjaamiseen	Ruokakunta, jossa vähintään yksi 65-vuotias tai sitä vanhempi tai vammainen. Asunnon oltava ympärivuotisessa asuinkäytössä.	Tukea toimenpiteitä, jotka ovat tarpeen vanhuksen tai vammaisen kotioloissa selviytymisen kannalta.	Kunta myöntää valtion asuntorahaston varoista

Hissien rakentaminen ja liikuntaesteiden poistaminen	Ympärivuotisessa asuinkäytössä olevan asuinrakennuksen omistaja.	Avustaa hissien korjaamista tai rakentamista vanhoihin kerrostaloihin, jotta liikuntaesteisten pääsy asuinrakennuksen tiloihin helpottuu.	Valtion asuntorahasto (hakemus kunnalle)
Erytisyryhmien avustukset	Yksityishenkilöt tai taloyhtiöt, joiden tarkoituksena on rakentaa, hankkia tai perustaa, hankkia tai perustaa vuokra- ja asumisoikeustaloja erityisryhmille (asunnottomille, pakolaisille, opiskelijoille, mielenterveysongelmallisille, päihdeongelmallisille, erityistukea tarvitseville nuorille, vammaisille, dementikoille ja vanhuksille)	Parantaa erityisryhmien asunto-oloja.	Valtion asuntorahasto (edellytyksenä, että kohde saa valtion asuntorahastolta myös korkotukilainapäätöksen)
Palvelutilan toteuttaminen	Lähinnä kuntien suoraan tai välillisesti omistamat asuinkiinteistöihin tulevat, kustannuksiltaan kohtuulliset palvelutilat	Toteuttaa olemassa olevien tilojen, esim. yhden asuinhuoneiston, käyttötarkoituksen muutos palveluasumiselle välttämättömiksi yhteistiloiksi.	Valtion asuntorahasto
Asunto-osakeyhtiön korjaustoimenpiteet nimetyissä lähiöissä	Valtion asuntorahaston erikseen nimeämällä erityisten kehittämistoimenpiteiden kohteena olevilla lähiöalueilla sijaitsevat yhtiöt (ei kunta, kuntayhtymä eikä yhteisö, jossa kunnilla on määräysvalta)	Tukea asunto-osakeyhtiön korjaustoimenpiteitä nimetyissä lähiöissä.	Kunta myöntää valtion asuntorahaston varoista

Avustus kiinteistökohtaisen talousvesijärjestelmän parantamiseen	Vähävarainen ympärivuotisessa käytössä olevan asuinrakennuksen omistaja.	Tukea toimenpiteitä, joilla täytetään jätevesijärjestelmille asetetut vaatimukset: kunnalliseen viemäriverkkoon liittyminen, jätevesijärjestelmän rakentaminen (viemärit ja jätteiden käsittelylaitteet) sekä kuivakäymälän rakentaminen.	Kunta myöntää valtion asuntorahaston varoista
Terveyshaitan ja kosteusvaurion poistaminen	Ruokakunta, joka on asunnon terveyshaitan vuoksi vaikeassa taloudellisessa tilanteessa.	Poistaa ympärivuotisessa asuinkäytössä olevan asuinrakennuksen tai asunnon terveyshaitta tai kosteusvaurio.	Valtion asuntorahasto
Laitosrakennusten käyttötarkoituksen muuttaminen	Laitosrakennuksen omistaja.	Muuttaa laitosrakennuksen itsenäiseen asumiseen soveltuviksi asunnoiksi.	Valtion asuntorahasto
Pientalojen energiaavustus	Pientalon omistaja.	Avustaa talon lämmitysjärjestelmän uusimisessa.	Kunta myöntää valtion asuntorahaston varoista
Energiaavustukset	Ympärivuotisessa asuinkäytössä oleva asuinrakennuksen omistaja. Talossa oltava vähintään kolme asuntoa.	Avustaa energiakatselmusten teossa, asuinrakennusten lämmöneristyksen tehostamisessa, ilmanvaihto- ja lämmitysjärjestelmien tai niiden toiminnan uusimisessa tai korjaamisessa sekä uusiutuvien energianlähteiden käyttöönottoamisessa.	Kunta myöntää valtion asuntorahaston varoista
Suunnitelmallisten korjausten edistäminen	Ympärivuotisessa asuinkäytössä olevan asuinrakennuksen omistaja.	Kustantaa kuntoarvion, kuntotutkimuksen ja huoltokirjan laadintaa sekä perusparannustoimenpiteiden suunnittelua.	Kunta myöntää avustuksen valtion asuntorahaston varoista

Korkotukilaina omakotitalon perusparannukseen	Omakotitalon omistaja, joka käyttää taloa omana asuntonaan.	Tukea omakotitalon perusparannusta.	Pankki, luottolaitos, vakuutusyhtiö, eläkelaitos tai kunta, jolle tuen maksaa Valtiokonttori (korkotukilainan hyväksyy kunta, jonka alueella talo sijaitsee)
TE-keskuksen korkotukilaina asuinrakennuksen rakentamiseen, laajentamiseen tai peruskorjaukseen.	Maatilataloutta harjoittava luonnollinen henkilö.	Tukea asuntojen rakentamisesta, laajentamisesta ja peruskorjaukseen (mm. kylmän ullakotilan ottaminen asumiskäyttöön, lämmitysjärjestelmän muutos, lämmöneristyksen parantaminen, asunnon toimivuutta parantavien sisusteiden hankkiminen, talon varustaminen sähkö-, vesi- tai viemärijohdolla, vesikatkon parantaminen sekä huonetilojen keskinäisen järjestyksen muuttaminen)	TE-keskus

Valtion asuntorahaston varoista sekä valtion talousarvion määrärahoista myönnetään *korjaus-, energia- ja terveyshaitta-avustuksia* sekä *erityisryhmien investointi-avustuksia* eri väestöryhmien asuinolojen parantamiseen. Avustuksen myöntää joko kunta, Valtion asuntorahasto tai Valtiokonttori avustuslajista riippuen.

Valtion asuntorahaston varoista voidaan myöntää *avustusta vanhusväestön ja vammaisten asuntojen korjaamiseen, terveyshaitan poistamiseen sekä suunnitelmalliseen korjaustoimintaan*. Valtion asuntorahastosta voi saada myös *energia-avustusta pientaloille ja yhtiöille, avustusta asunto-osakeyhtiön korjaustoimenpiteille nimetyissä lähiöissä, avustusta erityisryhmille, avustusta hissien rakentamiseen, avustusta palvelutilan toteuttamiseen sekä liikuntaesteiden poistamiseen*. Avustuksien hakijoina voivat olla joko yksityiset henkilöt tai taloyhtiöt.

Yksityisille henkilöille voidaan myöntää *korkotukilainaa* omakotitalon perusparannukseen. Lainan myöntää pankki, luottolaitos, vakuutusyhtiö, eläkelaitos tai kunta ja sen hyväksyy kunta, jonka alueella omakotitalo sijaitsee. Tuen maksaa

Valtiokonttori lainan myöntäjälle. Myös TE-keskus voi myöntää korkotukilainaa asuinrakennuksen rakentamiseen, laajentamiseen tai peruskorjaukseen. Laina on tarkoitettu maatilataloutta harjoittavalle henkilölle tai maataloutta harjoittavalle yhteisölle.

Tavallisten asuntojen korjausrakentamisen tukeminen voi edesauttaa omalta osaltaan maaseudun pienten töiden tekemistä. Kun korjaamista tuetaan, mahdollisuudet työtehtävien ostoon paranevat. Tämä taas voi lisätä muun muassa monialayrittäjien tulonlähteitä. Kovinkaan merkittäviä tavallisten asuntojen korjausrakentamisen tukemisen muodot eivät kuitenkaan ole maaseudun pienten töiden tekemisen kannalta.

2.5 Sivistys- ja kulttuuripalveluita edistävät julkiset tuet

Sivistys- ja kulttuuriala pitää maaseudullakin sisällään paljon erilaisia työtehtäviä. Valtio on tukenut vahvasti sekä sivistystä että kulttuuria ja on tuottanut muun muassa laitostensa kautta aloille palveluita. Laman yhteydessä kulttuuripalveluiden tukeminen väheni huomattavasti ja vaikka 2000-luvulla varojen osuus onkin jälleen suurentunut, ei kuntien ja valtion varoja juurikaan kanavoidu maaseudulle. Suurin osa julkisen sektorin palveluista näyttää myös kyläkoulujen lakkauttamisen ja muidenkin palvelujen pakenemisen myötä yhä kauempana sijaitseviin kuntakeskuksiin ja kaupunkeihin. Kysyntään on vastattava muilla tavoin, esimerkiksi kolmannen sektorin ja uudenlaisen yrittäjyyden keinoin. Ilman julkista rahoitusta palvelujen tuotannon varmistaminen ei ole kuitenkaan helppoa.

Kulttuuri- ja sivistyspalvelujen tarvitsijoita on paljon, mutta heidän maksuvalmiutensa eivät välttämättä ole tasapainossa tarpeisiin nähden. Esimerkiksi kerhotoiminta tarvitsee julkisia varoja, jotta toimijoita ja ohjaajia löytyy riittävästi. Moni ohjaaja joutuu tekemään työtä talkooperiaatteella, koska harrastajat eivät voi maksaa suuria summia harrastustoiminnasta. Esimerkiksi lasten kerhotoiminta ei voi olla kovin kallista. Taiteilijoista osa työskentelee free-lancereina, eikä työllistyminen ole itsestäänselvyys. Monen taiteilijan on aktiivisesti etsittävä toimeentulonsa useasta eri paikasta, kuten rahastoista ja säätiöistä. Sivistys- ja kulttuurisektoreiden töiden edistämiseen tarkoitetuista suorista avustuksista alla taulukossa 7 esitetään keskeisimmät.

Taulukko 7. Liikunta- ja nuorisotoimen sekä kulttuurin avustukset.

TUKI-MUOTO	TUEN SAAJA	TUEN TARKOITUS	TUEN MYÖNTÄJÄ
Aamu- ja iltapäivätoiminnan valtionavustukset	Kunta, joka voi järjestää aamu- ja iltapäivätoimintaa itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa taikka hankkia palvelut muulta julkiselta, yksityiseltä tai kolmannen sektorin palvelujen tuottajalta.	Turvata lapselle ennen ja jälkeen koulupäivän turvalliset ja tervettä kasvua ja kehitystä tukevat olosuhteet ja aikuisen läsnäolo, vähentää lapsen yksinoloa ja lisätä turvallisuutta.	Opetushallitus
Lasten ja nuorten liikunnallisen iltapäivätoiminnan kehittämisavustukset	Kunta ja liikunnallista iltapäivätoimintaa järjestävä rekisteröity yhdistys, kohdennetaan ensisijaisesti kuntien ja järjestöjen toteuttamiin yhteishankkeisiin.	Tukea kuntakoordinoituja iltapäivätoiminnan yhteishankkeita, joissa koululaisten koulupäivän jälkeinen liikuntatoiminta on otettu huomioon osana laajempaa iltapäivätoimintaa.	Opetusministeriön määräraha, jonka lääninhallitukset jakavat
3.-9. -luokkalaisten koululaisten kerhotoiminnan avustukset	Toiminnan järjestäjä (rekisteröity yhdistys ja muut yhteisöt, kunnat ja seurakunnat	Tarjota nuorille uusia harrastusmahdollisuuksia ja lisätä nuorten osallistumista kerhotoimintaan.	Opetusministeriön määräraha, jonka lääninhallitukset jakavat
Nuorisotyön kehittämisraha	Kunta, järjestö ja yhteisö (ei rekisteröimättömille yhteisöille, yksityishenkilöille eikä voittoa tavoitteleville yhteisöille)	Kehittää poikkihallinnollista ja seutukunnallista nuorisotyötä, tukea nuorisotyön innovaatioita sekä nuorisotiedotus- ja neuvontapalveluita.	Lääninhallitus

Liikunta- paikkojen ja vapaa-aika- tilojen perus- tamishanke- avustukset	Liikuntapaikan omistaja tai maapohjan pitkäaikainen vuokraaja, voi olla kunta, kuntayhtymä, säätiö tai yhteisö, kuten urheiluseura ja liikuntapaikan rakentava yhtiö.	Avustaa liikuntapaikkojen perustamisessa (urheilukentät ja radat, urheilulaitokset, rantauimalat ja venesatamat, kuntoradat ja valaistut ladut, ulkoilureitit liitännäisalueineen, taukotuvat, veneretkeilyn rantautumispaikat, laskettelurinteet ja hyppymäet, golfkentät yms.).	Lääninhallitus
Kunnossa kaiken ikää -ohjelma	Kunnat, yhdistykset, yhteisöt, työpaikat, oppilaitokset jne.	Aktivoida liikkumaan yli 40-vuotiaita, jotka liikkuvat terveytensä kannalta liian vähän.	Opetusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö
Valtion- avustukset suomalaisen kulttuuripe- rinteen, erit. maaseutu- ja työväenkult- tuurin tallen- tamiseen ja tutkimiseen	Oikeustoimikelpoiset kansalaisjärjestöt ja yhteisöt, ei kunnat, museot eikä yksityishenkilöt.	Avustaa maaseutu- ja työväenkulttuurin tallentamista ja tutkimista.	Opetusministeriö
Alueellisen elokuva- ja audiovisuaalisen kulttuuri- toiminnan kehittäminen	Alueelliset elokuva- ja audiovisuaalisen alan yhteisöt tai näiden muodostama yhteistyöverkosto.	Resursoida alueellista toimintaa siten, että elokuva- ja audiovisuaalisen alan taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuus paranee ja alueellinen/paikallinen vaikuttavuus ja näkyvyys lisääntyvät.	Opetusministeriö

Järjestöjen vapaan sivistystyön valtionavustukset	Kotitalousneuvontajärjestöt sekä käsi- ja taideteollisuusjärjestöt keskusliittojensa kautta, laitosten sivistystyön keskusjärjestöt (myös opintokeskusta ylläpitävät järjestöt) ja muut järjestöt.	Avustaa järjestöjen vapaata sivistystyötä ja kansalaisvaikuttamista. Lisää järjestöjen suomenkieltä ja kulttuuria koskevaa suomalaista sekä kansainvälistä yhteistyötä.	Opetusministeriö
Valtionavustus museoiden innovatiivisiin hankkeisiin	Museo, joka on kunnan, yhdistyksen tai säätiön ylläpitämä ja joka on päätoimisesti ja ammatillisesti hoidettu.	Kehittää museoiden saavutettavuutta ja edistää monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta sekä kulttuuriperintökasvatusta.	Opetusministeriö
Avustus vammaisyhteisöjen kulttuuri-toimintaan ja saavutettavuuden edistämiseen 1) Yleisavustus 2) Erityisavustus	Oikeustoimi kelpoinen yhteisö tai työryhmä. Ei yksityishenkilö.	1) Tukea toiminta-avustuksin valtakunnallisten vammaisjärjestöjen ja -yhteisöjen taide- ja kulttuuritoimintaa. 2) Tukea vammaisjärjestöjen ja -yhteisöjen taide- ja kulttuurihankkeita. Avustus voidaan kohdentaa myös vammaisyhteisöjen ja kulttuuritoimijoiden yhteistyöhankkeisiin.	Opetusministeriö

Saamelaisesta kulttuurimäärärahasta myönnettävät kulttuuriavustukset 1) varsinainen kulttuuriavustus 2) yhdistyksen toimintaavustus 3) julkaisu-tuki	1) Yksittäinen saamelainen tai saamelaisyhdistys 2) Saamelaisyhdistys 3) Yksittäinen saamelainen tai saamelaisyhdistys	Edistää saamelaisten asemaa ja kulttuuria 1) myöntämällä joko projektiavustusta tai työskentelyapurahaa mm. kirjallisuuteen, kuvataiteeseen, musiikkiin, teatteriin, käsityöhön, multimediaan tai elokuvaan, kulttuuritapahtumiin. 2) tukemalla saamelaisyhdistyksen toimintaa. 3) kustantamalla saamenkielisiä lehtiä, kirjoja, audiovisuaalisia ja multimediatuotteita, sekä muuntotyypisiä kulttuuri-julkaisuja, kuten cd-levyjä.	Saamelaiskäräjien kulttuurilautakunta
Kuntien myöntämät avustukset	Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisoyhdistykset	Tukea järjestöjen toimintaa myöntämällä vuosittaista toiminta-avustustusta.	Kunta
Taidetöiden yhteisöjen valtionavustukset	Järjestöt, laitokset, yhteisöt, harrastajaryhmät	Tukea yksittäisiä kohteita ja projekteja	Maakunnallinen taidetöiden yhteisöjen valtionavustukset
Valtakunnalliset säätiöt ja rahastot	Yksityishenkilöt ja yhteisöt	Apurahoja tieteeseen ja taiteeseen	Säätiöt ja rahastot (ks. www.saatiopalvelu.fi)

Avustukset koululaisten aamu-, iltapäivä- ja muuhun kerhotoimintaan

(www.kunnat.net, www.edu.fi;
www.minedu.fi/opm/avustukset/liikkuvailtapaiva.html)

Koululaisten aamu-, iltapäivä- ja kerhotoimintaan on olemassa useita avustusmuotoja, joista suurinta osaa rahoittaa opetusministeriö. Merkittävimmät avustukset ovat *aamu- ja iltapäivätoiminnan valtionavustukset, lasten ja nuorten liikunnallisen iltapäivätoiminnan kehittämisavustukset sekä 3.–9. -luokkalaisten koululaisten kerhotoiminnan avustukset.*

Aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisen yhteiskunnallisena lähtökohtana on tarjota turvalliset kasvuolosuhteet ensimmäisen ja toisen luokan oppilaille sekä erityisopetuksessa oleville muillakin vuosiluokilla oleville lapsille ennen ja jälkeen koulupäivän, pääsääntöisesti arkisin kello 7–17 välisenä aikana. Vuonna 2004 tuli voimaan laki koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnasta. Lain mukaan kunnilla on mahdollisuus, mutta ei varsinaista velvollisuutta järjestää kyseistä toimintaa. Toiminta voidaan järjestää myös yhdessä muiden kuntien kanssa. Kuntien ei tarvitse itse tuottaa palvelua, vaan palvelujen tuottajana voi olla jokin muu yhteisö. Toiminnan tulee olla suunnitelmallista ja kunnan on aika ajoin arvioitava sitä. Kolmas sektori on merkittävä toimija aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjänä. Valtaosa palvelun tuottajista kuuluu kolmanteen sektoriin. Tyypillisiä aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjiä ovat seurakunnat, urheiluseurat, Mannerheimin lastensuojeluliitto ja 4H-yhdistykset. Iltapäivähoidossa on nykyisin noin 45 000 lasta.

Kunnat voivat hakea aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämiseen opetushallituksesta valtionosuutta, joka on 57 % kustannuksista. Vuonna 2005 valtionosuus oli keskimäärin 575 €/lapsi (Opetushallitus 2006). Valtionosuuden saamiseen edellytetään kunnilta selkeitä suunnitelmia toiminnan järjestämisestä ja koordinoinnista. Jos kunta ei itse tuota palvelua, voi se maksaa valtionosuuden edelleen toiminnan varsinaiselle järjestäjälle.

Opetusministeriö on selvittänyt aamu- ja iltapäivätoiminnan tarpeellisuutta ja kokemuksia. Selvityksen mukaan järjestelmää pidetään hyvänä ja se on parantanut kaikkien lasten mahdollisuuksia osallistua aamu- ja iltapäivätoimintaan. Toiminta on vähentänyt lasten yksinäistä aikaa sekä helpottanut perheen ja työelämän yhteensovittamista. Tämän pohjalta ministeriö on esittänyt, että toiminnan määrää tulisi kasvattaa 570 tunnista 760 tuntiin ja toimintaa tulisi laajentaa asteittain koskemaan myös perusopetuksen ylempien vuosikurssien oppilaita.

Lääninhallitukset myöntävät *opetusministeriön määrärahaa 3.–9. vuosiluokalla olevien lasten ja nuorten liikunnallisen iltapäivätoiminnan kehittämiseksi*. Kehittämisyavustus on tarkoitettu kunnille ja liikunnallista iltapäivätoimintaa järjestävälle rekisteröidyille yhdistyksille. Avustusta ei myönnetä rekisteröimättömille yhteisöille, yksityisille henkilöille, kouluille eikä voittoa tavoitteleville yhteisöille. Kehittämisyavustus kohdennetaan ensisijaisesti kuntien ja järjestöjen toteuttamiin yhteishankkeisiin. Avustuksen suuruus on korkeintaan 20–50 % hankkeen kokonaiskustannuksista.

Tuettavan hankkeen puitteissa täytyy järjestää liikuntatoimintaa säännöllisesti vähintään kerran viikossa ja toimintaa on järjestettävä iltapäivisin pääsääntöisesti kello 14–18 varsinaisen kouluajan ulkopuolella. Kesäaikainen toiminta voidaan perustellusta syystä liittää osaksi kehittämishanketta. Hyväksyttäviä menoja ovat iltapäivätoiminnasta aiheutuneet suoranaiset kulut, kuten ohjaajapalkkiot, liikuntavälineet tai -tapahtumat osana muuta toimintaa, matka-

kulut, kuljetukset ja muista kuin kunnan tai toiminnan järjestäjän omista tiloista aiheutuneet vuokrat. Avustusta ei voi käyttää kuluihin, jotka eivät suoraan edistä lasten päivittäistä liikuntaa, kuten yksittäisiin tapahtumiin, rakentamiskuluihin, välipalakuluihin, toimisto- ja kokouskuluihin tai vastaavaan. Avustuksen saaja ei voi myöskään jakaa avustusta edelleen. Kehittämisyavustusta on mahdollista saada peräkkäisinä vuosina edellyttäen, että hankkeessa on uusia kehittämislementtejä ja/tai hankkeessa aikaisemmin käynnistettyjen kokeilu- ja kehittämistoimenpiteiden jatkoavustaminen on perusteltua.

Lääninhallitukset jakavat opetusministeriön määrärahaa 3.–9. -luokkalaisten koululaisten kerhotoiminnan järjestämiseksi iltapäivisin pääsääntöisesti kello 14–18 varsinaisen kouluajan ulkopuolella. Avustuksen tavoitteena on tarjota nuorille uusia harrastusmahdollisuuksia ja lisätä nuorten osallistumista kerhotoimintaan. Kerhotoiminnan on oltava säännöllistä ja sitä on järjestettävä vähintään kerran viikossa. Kerhotoimintaa voi jatkaa kesällä päiväleiritoimintana, mutta pelkkää kesäleiritoimintaa ei kuitenkaan tueta. Avustusta voivat saada rekisteröidyt yhdistykset ja muut yhteisöt sekä kunnat ja seurakunnat, mutta sitä ei voi jakaa eteenpäin.

Etenkin opetusministeriön avustus koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan on tärkeä tuki, joka lisää muuan muassa yhdistysten halukkuutta tuottaa kerhotoimintaa. Valtionavustuksella on vaikutusta myös kerhotoimintapalveluita tuottavien yritysten toimintaedellytyksiin. Kotitalouksilta perittävillä maksuilla ei voida kattaa kaikkia kuluja, mutta kotitalouksien maksut yhdistettynä valtiontukeen ja mahdollisiin kuntien vapaaehtoihin avustuksiin tuovat monelle toimijalle riittävästi tuloa.

Nuorisotyön kehittämisraha

Lääninhallitus jakaa nuorisotyön kehittämisrahaa nuorisotyön kehittämishankkeisiin, jotka edistävät nuorten aktiivista kansalaisuutta, nuorten sosiaalista vahvistamista tai nuorten elinoloja. Lääninhallituksen jakama nuorisotyön kehittämisraha kohdennetaan erityisesti poikkihallinnollisen yhteistyön kehittämiseen, seutukunnallisen nuorisotyön kehittämiseen, nuorisotyön uusiin innovaatioihin sekä nuorisotiedotus- ja neuvontapalveluiden kehittämiseen. Hankkeet voivat olla yksi- tai monivuotisia pilottihankkeita, joilla edistetään nuorten hyvinvointia. Kehittämisraha voidaan myöntää kunnille, järjestöille ja yhteisöille. Sitä ei kuitenkaan myönnetä rekisteröimättömille yhteisöille, yksityishenkilöille eikä voittoa tavoitteleville yhteisöille. Avustusta ei voi jakaa eteenpäin. Hanke voi olla myös useamman tahon yhteishanke. Avustus kohdistetaan erityisesti hankkeen sisällön tuottamiseen, kuten ohjaajien palkkaukseen ja nuorten sekä ohjaajien koulutuksesta aiheutuviin kustannuksiin. Hakijataholla on oltava varattuna oma-

rahoitusosuus hankkeen toteuttamiseen. Kehittämisrahaa ei myönnetä hankkeisiin, joihin on erillinen määräraha olemassa (esimerkiksi nuorten työpajatoiminnan kehittäminen, koululaisten iltapäivätoiminnan tukeminen, kansainvälinen yhteistyö tai valtakunnallisten nuorisojärjestöjen toiminta-avustukset). Rahaa ei voi saada valtionosuudella järjestettävään kunnan perusnuorisotyöhön.

Liikuntapaikkojen ja vapaa-aikatiilojen perustamishankeavustus

Muidenkin kuin koululaisten liikkumista pyritään edistämään monin tavoin. Liikuntapaikan omistaja tai erillisen rakennuksen osalta maapohjan pitkäaikainen vuokraaja voi hakea lääninhallituksesta liikuntapaikkojen ja niiden vapaa-aikatiilojen perustamishankeavustusta. Avustusta myönnetään erityisesti uimahallien peruskorjaukseen ja lähiliikuntapaikkojen rakentamiseen. Avustettavia liikuntapaikkoja ovat ulkourheilukentät ja radat, urheilulaitokset, rantauimalat ja venesatamat, kuntoradat ja valaistut ladut, ulkoilureitit, reittien liitännäisalueet ja taukotuvat sekä vene- ja kanoottiretkeilyn rantautumispaikat, laskettelurinteet ja hyppyrimäet, golfkentät sekä muut erityisliikuntapaikat. Avustuksen saaja voi olla kunta, kuntainliitto, säätiö tai muu yhteisö, kuten urheiluseura ja liikuntapaikan rakentava yhtiö. Avustus kohdistetaan tarpeellisiin ja määrältään kohtuullisiin menoihin sekä irtaimen omaisuuden hankinnasta aiheutuneisiin menoihin, mutta ei kuitenkaan maapohjan hankkimiseen. Hankkeen alaraja on 15 000 euroa. Maaseudun pienten töiden edistämisen kannalta tämä avustus ei ole kovinkaan merkittävä.

Kunnossa kaiken ikää -ohjelma

Kunnossa kaiken ikää -ohjelma on opetusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön myöntämä avustus paikallisille toimijoille. Hankkeen toteuttajina voivat olla kunnat, yhdistykset, yhteisöt, työpaikat ja oppilaitokset. Sopivia avustuskohteita ovat hankkeet, jotka aktivoivat liikkumaan sellaisia yli 40-vuotiaita henkilöitä, jotka liikkuvat terveytensä kannalta liian vähän. Hankkeella tulee olla toimintamalli, joka houkuttelee ihmisiä liikunnallisen elämäntavan alkuun. Avustusta voi saada korkeintaan puolet kokonaiskuluista, mutta sitä ei myönnetä mittaviin välinehankintoihin, matkakorvauksiin tai yksittäisten tapahtumien järjestämiseen. Maaseudun pienten töiden kannalta tämän avustuksen merkitys on vähäinen.

Muut opetusministeriön avustukset

Valtionavustukset suomalaisen kulttuuriperinteen, erityisesti maaseutu- ja työväen-kulttuurin tallentamiseen ja tutkimiseen on tarkoitettu ensisijaisesti maaseutu- ja työväenkulttuurin tallentamiseen ja tutkimiseen, mutta myös muihin paikallisen kulttuuriperinteen tallentamiseen liittyviin hankkeisiin. Avustusta voidaan myöntää oikeustoimikelpoisille kansalaisjärjestöille ja -yhteisöille. Kunnat, museot ja yksityishenkilöt eivät voi avustusta saada. Avustettavia kohteita ovat muun muassa perinnekirjat ja historiikit (ensisijaisesti toimitus-, julkaisu- ja painatuskustannukset), perinneaineistojen (haastattelut, valokuvat) keruu ja tallentaminen, arkistojen järjestäminen sekä näyttelyiden ja julkaisujen tukeminen. Määrärahaa ei myönnetä toiminta-avustuksia eikä avustuksia laitehankintoihin. Avustuksen suuruus on keskimäärin 1 000–3 000 euroa.

Alueelliset elokuva- ja audiovisuaalisen alan yhteisöt tai näiden muodostamat yhteistyöverkostot voivat saada *avustusta alueellisen elokuva- ja audiovisuaalisen kulttuuritoiminnan kehittämiseen*. Avustusmuodon tavoitteena on resursoida alueellista toimintaa siten, että elokuva- ja audiovisuaalisen alan taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuus ja saatavuus sekä alueellinen ja paikallinen vaikuttavuus ja näkyvyys paranevat.

Järjestöjen vapaan sivistystyön valtionavustuksia voivat saada muun muassa kotitalousneuvontajärjestöt, käsi- ja taideteollisuusjärjestöt keskusliittojensa kautta, opintokeskusta ylläpitävät järjestöt, laitosten sivistystyön keskusjärjestöt ja muut järjestöt. Tuen tarkoituksena on avustaa järjestöjen vapaata sivistystyötä ja kansalaisvaikuttamista sekä lisätä järjestöjen suomen kieltä ja kulttuuria koskevaa yhteistyötä sekä kansainvälistä yhteistyötä.

Valtionavustukset museoiden innovatiivisiin hankkeisiin on tarkoitettu päätoimisesti hoidettujen museoiden omiin tai muiden toimijoiden kanssa yhteistyössä toteutettaviin hankkeisiin. Ensisijaisiksi katsotaan hankkeet, jotka tähtäävät museoiden saavutettavuuden kehittämiseen, monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden edistämiseen sekä kulttuuriperintökasvatukseen. Museovirasto on jakanut 262 000 euroa avustuksia museoiden innovatiivisille hankkeille, joiden teemat voivat vaihdella. Avustusta myönnettiin 27 ammatillisen museon hankkeelle, mm. erilaisten verkko-oppimateriaalien tuottamiseen sekä saavutettavien näyttelyiden ja opastusten kehittämiseen.

Avustusta voidaan myöntää museolle, joka on kunnan, yhdistyksen tai säätiön ylläpitämä ja joka on päätoimisesti ja ammatillisesti hoidettu. Tuen suuruus harkitaan tapauskohtaisesti. Avustukset on tarkoitettu osarahoitukseksi hankkeen kokonaiskustannuksista. Vuonna 2006 avustettiin hankkeita, joiden tavoitteena on museoiden saavutettavuuden kehittäminen, monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden edistäminen sekä kulttuuriperintökasvatus.

Avustusta vammaisyhteisöjen kulttuuritoimintaan ja saavutettavuuden edistämiseen voidaan myöntää oikeustoimikelpoiselle yhteisölle tai työryhmälle. Avustukset ovat joko yleis- eli toiminta-avustuksia, joilla tuetaan ensisijaisesti valtakunnallisten vammaisjärjestöjen ja -yhteisöjen taide- ja kulttuuritoimintaa tai erityisavustuksia, joilla tuetaan vammaisjärjestöjen ja -yhteisöjen taide- ja kulttuurihankkeita. Etusijalla ovat hankkeet, jotka luovat uudenlaisia toimintamalleja ja/ tai perustuvat vammaisjärjestöjen ja -yhteisöjen keskinäiseen yhteistyöhön. Tukea ei myönnetä pelkkään vapaa-ajan toimintaan, kuten retkiin tai juhliin.

Kulttuuritoiminnan kehittämiseen ja kulttuuriperinteen tallentamiseen ja tutkimiseen on olemassa niukasti varoja. Opetusministeriön avustuksilla niitä edistetään, mutta tästä huolimatta paljon näitä töitä jää tekemättä.

Opintokeskusten avustukset

Erilaisten kurssien järjestämiseen voi saada rahoitustukea eri opintokeskusten kautta. Opintokeskuksia ylläpitävät Demokraattinen Sivistysliitto, Maaseudun Sivistysliitto, Sivistysliitto Kansalaisfoorumi, Kansallinen Sivistysliitto, Kansan Sivistystyön Liitto, Svenska folkskolans vänner, Svenska Studieförbundet, Kirkkopalvelut, Toimihenkilöjärjestöjen Sivistysliitto, Työväen Sivistysliitto, Vihreä Sivistysliitto sekä Opintotoiminnan Keskusliitto. Opintokeskusten taustaorganisaationa on Opetushallitus ja ne toteuttavat aikuiskasvatusta, kulttuuritoimintaa ja muuta vapaata sivistystyötä. Opintokeskukset myöntävät tukea omille jäsenjärjestöilleen ja kukin painottaa omien jäsenjärjestöjensä mukaisia asioita. Tämän johdosta toiminnan painopistealueet vaihtelevat jonkin verran. Opintokeskukset tukevat pääasiassa omien jäseniensä toimintaa, mutta säännöstä voidaan silloin tällöin myös poiketa. Jos järjestö saa avustusta jostain muusta lähteestä, ei niiden saaminen poissulje opintokeskusten avustuksia. (Koski & Lindqvist 2006: 75.)

Esimerkiksi Maaseudun Sivistysliitto järjestää pääasiassa aikuisille tarkoitettuja kursseja, luentoja, opintoryhmä- ja monimuoto-opiskelua, tukee itsenäisesti toimivia opintoryhmiä sekä tekee ja toimittaa oppikirjoja ja opintoaineistoja. Opiskeluun annetaan taloudellista tukea. Liitto järjestää myös kulttuuritapahtumia, näyttelyitä ja kilpailuja. Maaseudun Sivistysliiton jäsenjärjestöjä ovat muun muassa MTK, Lomayhtymä ja Eläkeliitto. Opintokeskusten internet-sivuilta löytyvät maininnat kunkin opintokeskuksen jäsenjärjestöistä. Kyläyhdistykset eivät suoraan voi saada minkään opintokeskuksen täysimääräistä tukirahoitusta, koska Suomen Kylätoiminta ry eli SYTY ei ole minkään opintokeskuksen jäsen. Sen sijaan monet opintokeskukset ovat SYTY:n jäseniä. Maaseudulla sijaitseviin kuntiin ja kylille voidaan myöntää tukea muiden maaseudulla toimivien järjestöjen, kuten maa- ja kotitalousnaisten, MLL:n ja 4H-yhdistysten kautta. (Koski & Lindqvist 2006: 75.)

Saamelaisesta kulttuurimäärärahasta myönnettävä avustus

(www.plappi.fi/saamelaiskarajat/kulttuurimaararaha)

Saamelaiset yksityishenkilöt ja saamelaisyhdistykset voivat hakea saamelaisesta kulttuurimäärärahasta myönnettäviä avustuksia. Avustusta haetaan saamelaiskäräjien kulttuurilautakunnalta. Avustukset ovat joko *varsinaisia kulttuuriavustuksia, yhdistyksen toiminta-avustuksia* saamelaisten asemaa ja kulttuuria edistävälle yhdistykselle tai *julkaisutukia*, saamenkielisten lehtien, kirjojen, audiovisuaalisten ja multimedia- tai uusmediatuotteiden sekä esimerkiksi cd-levyjen kustantamiseen.

Kuntien kulttuuri-, liikunta- ja nuorisojärjestöille myöntämät avustukset

(kuntien [www-sivut](#))

Kunnat myöntävät vuosittaisia toiminta-avustuksia erilaisille kulttuuri-, liikunta- ja nuorisojärjestöille. Avustusten maksaminen, ehdot ja rahamäärät vaihtelevat huomattavasti kunnittain. Useimmiten toiminta-avustuksia haetaan vuosittain. Vaikka avustukset ovat usein pieniä, voi niillä olla suurta merkitystä seuroille ja järjestöille, joiden toiminta ja elinvoimaisuus perustuu pitkälti jäsenten talkootyöhön.

Rahastojen, säätiöiden ja taidetoimikuntien avustukset ja apurahat

(www.saatiopalvelu.fi)

Yksityishenkilöt ja yhteisöt voivat hakea *apurahoja* tieteeseen ja taiteeseen erilaisilta *rahastoilta, säätiöiltä ja taidetoimikunnilta*. Esimerkkinä eri aloille apurahoja myöntävistä säätiöistä ja rahastoista ovat Suomen Kulttuurirahasto ja sen maakuntarahastot, Kansan Sivistysrahasto, Alfred Kordelinin yleinen edistys- ja sivistysrahasto, Jenny ja Antti Wihurin rahasto sekä Marjatta ja Eino Kollin Säätiö, Metsämiesten Säätiö ja Kalevala Korun Kulttuurisäätiö.

Säätiöpalvelu on säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnan toimisto. Se neuvoo säätiöitä koskevissa yleisissä asioissa ja apurahakysymyksissä. Säätiöpalvelun internet-sivuilta (www.saatiopalvelu.fi) löytyy apurahoja jakavien säätiöiden ja rahastojen yhteystiedot ja hakuajat. Kullakin apurahojen myöntäjätaholla on omat painopistealueensa ja jakoperiaatteensa, joiden mukaan ne kulloinkin valitsevat avustusten saajat. Rahastojen, säätiöiden ja taidetoimikuntien avustukset ovat pääasiassa kertaluonteisia, eikä niitä voida myöntää säännöllisesti. Hakijoita on paljon, joten vain murto-osa hakijoista saa kulloinkin apurahan.

Yhteiskunta on useita vuosikymmeniä tukenut tieteen ja taiteen tekemistä ja muuta kulttuuritoimintaa myöntämällä yleishyödyllisille yhteisöille verovapauksia. Tätä perustellaan sillä, että yleishyödyllisten yhteisöjen toiminta palvelee ja hyödyttää yhteiskuntaa monin tavoin. Säätiöiden ja rahastojen avustukset ovat verovapaita. Niiden perustaminen on voinut toteutua lahjoituksella, testamenttilahjoituksella tai keräyksellä. Perustamisen yhteydessä on määritelty kunkin säätiön ja rahaston tarkoitus, joka perustuu lahjoittajien toiveisiin. Säätiöille ja rahastoille on yhteistä se, että niiden varallisuus on saatu tietyn, sääntöihin kirjattun yleishyödyllisen tarkoituksen toteuttamista varten ja toteuttaminen tapahtuu pääasiassa jakamalla apurahoja.

Apurahat ovat pääsääntöisesti verovapaata tuloa, eikä niistä tarvitse maksaa sosiaaliturvamaksuja. Tällä hetkellä valmistellaan kuitenkin apurahan saajien sosiaaliturvalakia, joka velvoittaisi pakollisten sosiaaliturvamaksujen maksamiseen. Lain voimaantulo aiheuttaisi sen, että taiteelle ja tieteelle jaettava tuki pienenesi merkittävästi ja esimerkiksi tutkijapaikkojen määrät laskisivat huomattavasti. Sosiaaliturvalain muutos johtaisi todennäköisesti myös lainkiertoon. Kysymys on suuresta asiasta tieteen ja taiteen alalla, koska säätiöt jakavat apurahoja tieteelle ja taiteelle huomattavasti enemmän kuin valtio. (Helsingin Sanomat 6.6.2006.)

2.6 Metsienhoidon julkiset tuet

”Metsissä on paljon metsänhoidollisesti tärkeää tekemätöntä työtä erityisesti taimikonhoidossa. Valtion tuella on keskeinen merkitys kannustettaessa metsänomistajia hoitamaan taimikkonsa kuntoon joko omatoimisesti tai palkatulla työvoimalla”, on maa- ja metsätalousministeri Korkea-aho todennut jo toukokuussa 2005 vastaanottaessaan metsätalouden rahoituslain uudistamista pohtineen työryhmän mietinnön. (MMM:n tiedote 19.5.2004.) Ohessa (taulukko 8) on kooste metsänhoitoon saatavista tuista.

Taulukko 8. Metsänhoidon julkiset tuet.

TUKI-MUOTO	TUEN SAAJA	TUEN TARKOITUS	TUEN MYÖNTÄJÄ
Metsätalouden ympäristötuki	Yksityinen metsänomistaja, maatalo- tai metsätaloutta harjoittava yhtiö, yhteisö, osuuskunta tai säätiö sekä yhteismetsän osakaskunta.	Korvata metsänomistajalle metsän biologisen monimuotoisuuden tai erityisen tärkeän elinympäristön säilyttämisestä tai muusta luonnonhoidosta aiheutuvia lisäkustannuksia tai menetyksiä.	Metsäkeskus
Metsäluonnon hoitohankkeet	Yksityinen metsänomistaja, maatalo- tai metsätaloutta harjoittava yhtiö, yhteisö, osuuskunta tai säätiö sekä yhteismetsän osakaskunta.	Tukea metsänomistajien omaehtoista luonnonhoitoa hankkeilla, jotka edistävät metsäluonnonhoitoa ja monimuotoisuutta.	Metsäkeskus päättää rahoituksesta sekä suunnittelee ja toteuttaa hankkeen.
Nuoren metsän hoito	Metsänomistaja, joka voi tehdä työn itse tai ulkoistaa sen.	Tukea taimikonhoitoa ja nuoren kasvatusmetsän harvennusta.	Metsäkeskus
Metsän uudistaminen	Metsänomistaja, joka voi tehdä työn itse tai ulkoistaa sen.	Tukea taimikon perustamista, puuttomien alueiden ja luonnontuhoalueiden metsittämistä, vähäpuustoisien tai vähäarvoista puustoa kasvavan metsän uudistamista.	Metsäkeskus

Kulotustuki	Yksi tai useampi metsänomistaja, vähintään 2 ha alalle.	Tukea hakkuutähteiden ja pintakasvillisuuden polttamista metsänuudistamisen yhteydessä tai erillisenä hankkeena.	Metsäkeskus
Luonnon-arvokauppa	Metsänomistaja Lounais-Suomen metsäkeskuksen alueella 2003–2007. Laajenee koko Suomeen vuonna 2008.	Turvata nykyistä paremmin metsäiset luontotyypit sekä uhanalaisille lajeille tärkeät elinympäristöt ja niiden rakennepiirteet.	Valtio myöntää palkkion, metsäkeskus arvioi.
Energiapuun korjuutuki	Metsänomistaja. (Työllisyystyönä tehtävään työhön normaalin korjuutuen lisäksi työllisyystyöavustusta).	Kerätä puuta (=kasaus ja metsäkuljetus) nuoren metsän hoitokohteelta vähintään 20 kiinto-m ³ ja luovuttaa puuainees energiakäyttöön (ei omaan käyttöön).	Metsäkeskus
Energiapuun haketustuki	Metsänomistaja, lämpöyrittäjä, haketusurakoitsija tai muu haketta välittävä yhteisö.	Tukea korjatun energiapuun haketusta nuoren metsän hoidossa.	Metsäkeskus
Tuki juurikäävän torjuntaan	Metsänomistaja yksityismetsien hakkuualoille juurikäävän leviämisen riskialueella.	Kustantaa kantojen torjunta-ainekäsittelyä ja avohakkuun jälkeistä kantojen nostoa.	Metsäkeskus
Kunnostus-ojitus	Metsänomistaja yhden tai useamman tilan hankkeessa.	Suunnitella ja toteuttaa ojien perkausta ja/tai täydennysojitusta.	Metsäkeskus
Tuki terveyslannoitukseen	Metsänomistaja	Kunnostaa maaperä, jos metsän kehitys on ravinneepätasapainon takia taantuvaa metsänhoidosta huolimatta.	Metsäkeskus

Metsätalouden ympäristötuki

Metsäkeskus myöntää tukea yksityiselle maanomistajalle, henkilöiden muodostamalle maatalo- tai metsätaloutta pääasiallisesti harjoittavalle yhtiölle, yhteisölle, osuuskunnalle tai säätiölle sekä yhteismetsän osakaskunnalle. Tuella korvataan metsänomistajalle metsän biologisen monimuotoisuuden tai erityisen tärkeän elinympäristön säilyttämisestä tai muusta luonnonhoidosta aiheutuvia lisäkustannuksia tai menetyksiä. Sillä turvataan metsälain perusteella ensisijaisesti erityisen tärkeät elinympäristöt, joita ovat lähteiden, purojen, norojen ja pienten lampien välittömät lähiympäristöt, ruoho- ja heinäkorvet, saniaiskorvet sekä lehtokorvet ja Lapin läänin eteläpuoliset letot, rehevät lehtolaikut, ojittamattomien soiden pienet kangasmetsäsaarekkeet, rotkot ja kurut, jyrkänteet välittömine alusmetseen, kitu- ja joutomaiden hietikot, kalliot, kivikot, louhikot, vähäpuustoiset suot ja rantaluhdat.

Metsäkeskus voi myöntää ympäristötukea myös muihin kohteisiin käytävissä olevien määrärahojen mukaan (metsälaiissa luetellut elinympäristöt, jotka eivät täytä ominaispiirteiltään lain vaatimuksia sekä vanhat luonnonsuojelullisesti arvokkaat metsiköt, harjujen paisterinteet, supat, ruohoiset suot, perinnemaisemien hakamaat ja metsäniityt). Tuki myönnetään korvauksena siitä, että kohde jätetään 10 vuoden määräajaksi luonnontilaan tai sen käsittelyä rajoitetaan sopimuksella. Ympäristötukikohde jää metsänomistajan omistukseen. Kohteen hakkuuarvon on oltava yli 4 000 euroa tai yli 4 % metsänomistajan samassa kunnassa olevien metsien hakkuuarvosta. Tuki on verovapaa.

Tuen turvin ei lisätä varsinaisia maaseudun töitä, sillä tuki päinvastoin kieltää metsän hakkuun. Tuki on kuitenkin tärkeä metsien monimuotoisuuden säilymisen kannalta, koska se estää maaseudun julkishyödykkeiden vähenemistä. Tuki on aliarvostettu.

Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry esittää uudenlaista keinoa kestävän metsätalouden ja metsien virkistyskäytön turvaamiseksi. Kyseessä on virkistysarvokauppa, jossa kunnat, virkistysalueyhdistykset tai valtio voisivat ostaa maanomistajalta virkistysalueiden hoitoa ennalta sovittuun hintaan määräajaksi. Esimerkiksi taajamien läheiset metsät sopisivat hyvin *virkistysarvokaupan* kohteiksi. Virkistysarvokaupalla edistettäisiin maaseudun elinvoimaisuutta ja sosiaalista kestävyttä sekä kannustettaisiin metsänomistajia huolehtimaan metsistään ja luotaisiin pelisääntöjä sekä metsien omistajille että jokamiehen oikeuksia hyödyntäville henkilöille. (Pohjalainen 1.7.2006.) Virkistysarvokauppa olisi yksi mahdollisuus rahoittaa maaseudun pieniä töitä sopimuksellisuuden keinoin.

Metsäluonnon hoitohankkeet

(www.metsavastaa.net, www.metsakeskus.fi, www.mmm.fi/metsakeskus)

Metsien hoidon ja käytön tavoitteet ovat monipuolistuneet. Taloudelliset arvot ovat etusijalla, mutta niiden rinnalla otetaan huomioon myös metsien ekologinen ja sosiaalinen merkitys. Rahoitusta on saatavilla hankkeisiin, jotka edistävät metsäluonnon hoitoa ja monimuotoisuutta. Metsäluonnon hoitohankkeille annetaan valtion tukea, josta päättää alueellinen metsäkeskus käytettävien määrärahojen mukaisesti. Päätös ei edellytä metsänomistajalta erillistä hakemusta, vaan metsäkeskuksen hankevastaava hakee rahoitusta omistajien suostumuksella. Toimenpiteiden kustannukset maksetaan metsäluonnon hoidon varoista. Maanomistajalle ei makseta korvausta hankkeeseen osallistumisesta. Metsäluonnon hoito toteutetaan tavallisesti metsänomistajien ja metsäkeskuksen yhteistyöllä usean tilan alueella. Laajoissa maisema- tai monikäyttöhankkeissa mukana voi olla myös muita alueen toimijoita, kuten kylätoimikunta, metsästysseura, metsänhoitoyhdistys ja kunta. Tällaisissa tapauksissa rahoitusta on voinut tulla myös muilta tahoilta tai osatyöstä on tehty talkoilla. Metsäluonnon hoitohankkeita ovat seuraavat:

- 1) Usean tilan alueelle ulottuvat tärkeiden elinympäristöjen hoito- ja kunnostustyöt. Toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi puuston rakenteen monipuolistaminen, vaatelioiden kasvilajien elinolojen parantaminen, lahoppuun lisääminen tai vesitalouden palauttaminen luonnontilaan.
- 2) Talousmetsien maisemanhoidon kannalta merkittävät metsän kunnostustyöt. Maisemallisia arvoja palautetaan maisemanäkymiä avartamalla.
- 3) Metsäojitusalueiden laskeutusaltaiden tyhjentäminen tai metsäojituksista aiheutuneiden vesistöhaittojen estäminen ja korjaaminen.
- 4) Metsäojitusalueiden ennallistaminen luonnonarvoiltaan tärkeällä alueella (harvinaiset tai uhanalaiset suotyypit) sekä ojien ja puuston käsittely.
- 5) Muut metsäluonnonhoitoa, metsien moninaiskäyttöä, maisema-, kulttuuri- ja virkistysarvoja korostavat alueellisesti merkittävät hankkeet, luonnon- ja maisemanhoitoon panostaminen palauttamalla alkuperäiset jalot lehtipuut vanhoille kasvupaikoilleen talousmetsälehtoihin sekä metsäpeurojen elinolojen edistäminen.

Nuoren metsän hoito

(www.metsavastaa.net, www.metsakeskus.fi, www.mmm.fi/metsakeskus)

Nuoren metsän hoitotuki on tarkoitettu metsänomistajille taimikonhoitoon ja nuoren kasvatusmetsän harvennukseen. Tuki haetaan metsäkeskukselta työn tekemisen jälkeen toteutusselvityksellä maa- ja metsätalousministeriön vahvistamien keskimääräisten toteutuskustannusten mukaan. Kestävän metsätalouden

rahoituslain mukainen työmuoto on verovapaata tuloa sekä omalle että ulkopuolisella teetetylle työlle. Tuki on 50–70 % hoitotyön keskimääräisistä laskennallisista kustannuksista, joihin sisällytetään työnjohtokustannukset. Taimikonhoitoa ja nuoren kasvatusmetsän harvennusta voidaan teettää myös työllisyystyönä, jolloin tuki maksetaan todellisten kustannusten perusteella, ja tukiosuus 10 % edellä mainittua suurempi. Myös työllisyystyönä teetettävään nuoren metsän hoitosuunnitelman laatimiseen voi saada valtion tukea.

Puukauppa väheni vuonna 2006 metsäverotuksen siirtymäkauden päätyttyä. Metsäsektorin toimijat ovat nyt vauhdittamassa kestävästä metsätaloudesta laajalla yhteistyöllä. Metsänomistajille suunnatun viestintäkampanjan tavoitteena on 30 000 hehtaarin taimikonhoito. Myös metsäpalveluyrittäjät pääsevät halutessaan kampanjaan mukaan. Taimikonhoito ja nuoren metsän kunnostus sopivat hyvin maatiloille lisäansioiksi. Työn ei tarvitse rajoittua omaan metsään, vaan monilla paikkakunnilla työtä ammattitaitoiselle raivaussahan käyttäjälle on tarjolla muidenkin metsissä. (MMM:n luonnonvarayhteistyö 2006.)

Metsän uudistaminen

(www.metsavastaa.net, www.metsakeskus.fi, www.mmm.fi/metsakeskus)

Metsän uudistamistuki on tarkoitettu vähäarvoisten metsien uudistamiseen, peltojen metsitykseen ja luonnontuhoalueiden metsitykseen. Tukea myönnetään myös ennestään puuttomien yli puoli hehtaaria laajojen alueiden metsittämiseen sekä vähäpuustoisen metsän uudistamiseen. Uusi taimikko pitää perustaa metsäkeskuksen hyväksymän suunnitelman mukaisesti. Taimet, siemenet ja ruohon- torjunta-aineet sekä suunnittelu korvataan kokonaan. Muihin toimenpiteisiin, kuten maanmuokkaukseen, heinäntorjuntaan ja istutukseen, tukea myönnetään rahoitusvyöhykkeittäin. Myös metsänomistajan omalle työlle saa tukea. Metsitysalueen ruohouksesta ja vesakon perkauksesta on tarvittaessa huolehdittava 15 vuoden ajan.

Kulotus

(www.metsavastaa.net, www.metsakeskus.fi, www.mmm.fi/metsakeskus)

Kulotustuki on tarkoitettu hakkuutähteiden ja pintakasvillisuuden polttamiseen metsänuudistamisen yhteydessä tai erillisenä hankkeena. Alueen on oltava vähintään kahden hehtaarin laajuinen, mutta se voi koostua usean maanomistajan metsäaloista. Tukea myönnetään keskimääräisten kustannusten mukaan (505 €/ha) hakkuutuloista riippumatta valmisteleviin töihin ja kulotukseen. Rahoitusta haetaan joko esittämällä metsäkeskukselle suunnitelma hyväksyttäväksi ennen kulotusta tai kulotuksen jälkeen.

Luonnonarvokauppa

(www.mmm.fi/metso, www.metsakeskus.fi)

Luonnonarvokauppaa toteutetaan Lounais-Suomen metsäkeskuksen alueella vuosina 2003–2007. Vapaaehtoinen metsien suojelu laajenee koko maahan vuoden 2008 alusta (Maaseudun Tulevaisuus 6.11.2006). Sen tavoitteena on turvata nykyistä paremmin metsäiset luontotyypit sekä uhanalaisille lajeille tärkeät elinympäristöt ja niiden rakennepiirteet. Ideana on, että metsänomistaja ylläpitää ja/tai lisää luonnonarvokaupassa luonnonarvoja metsässään ja saa siitä palkkiota valtiolta. Sopimus on määräaikainen, ja se tehdään 10–20 vuodeksi metsäkeskuksen tai ympäristökeskuksen kanssa. Palkkion suuruus määräytyy kohteen puuston ja luontoarvojen mukaan. Se maksetaan yhdellä kertaa sopimuskauden alussa, ja se on verotonta tuloa. Tukea ei makseta metsä- tai luonnonsuojelulain edellyttämille säilyttämis- eikä muille kohteille, jotka saavat valtion tukea. Kohteet valitaan luonnonsuojelubiologisten kriteerien perusteella. Metsätyyppejä voivat olla runsaslahopuustoiset kangasmetsät, korvet, lehdot, tulvametsät ja rantaluhdat sekä harjujen etelärinteet, maankohoamisrannikon metsät ja puustoiset perinnebiotoopit. Sopimuskauden jälkeen alueen käyttö jatkuu metsänomistajan haluamalla tavalla.

Energiapuutuet

Korjuutuki

(www.metsavastaa.net, www.metsakeskus.fi, www.mmm.fi/metsakeskus)

Korjuutukea myönnetään, kun kestävän metsätalouden rahoituslain mukaiselta nuoren metsän hoitokohteelta taimikonhoidon tai nuoren metsän harvennuksen yhteydessä kerätään vähintään 20 kiintokuutiometriä puuta ja se luovutetaan energiakäyttöön (ei omaan käyttöön). Tukea saa 7 €/kiintokuutiometri (kasauksesta puolet, kuljetuksesta puolet), työllisyystyönä tehtyyn korjuuseen myönnetään lisätukea 1,70 €/kiintokuutiometri. Tuki maksetaan korjuun jälkeen, kun toteutusselvitys on tehty.

Haketustuki

(www.metsavastaa.net, www.metsakeskus.fi, www.mmm.fi/metsakeskus)

Energiapuun haketustuki myönnetään metsänomistajalle, lämpöyrittäjälle, haketusurakoitsijalle tai muulle haketta välittävä yhteisölle sen jälkeen, kun hakkeen käyttäjä on vastaanottanut energiakäyttöön ostamansa hakkeen. Korjatun energiapuun haketukseen myönnetään tukea nuoren metsän hoidossa

1,70 € haketettua irtokuutiota kohti. Tuen maksaminen edellyttää ostajan todistusta vastaanotetun hakkeen määrästä.

Metsän tervehdyttämisen tuet

Tuki juurikäävän torjuntaan

(www.metsavastaa.net, www.metsakeskus.fi, www.mmm.fi/metsakeskus)

Metsäpuiden pahin lahottaja on juurikääpäseni. Tauti leviää hakkuualueen kannoista sienirihmastona terveiden puiden juuristoihin kohdista, joissa eri puiden juuret ovat kasvaneet yhteen. Terveitä puita voidaan suojella estämällä tartunta hakkuualueen kantopinnoille. Juurikäävän torjuntatukea voi saada toukokuun alun ja lokakuun lopun välisenä aikana tehtävään kantojen torjunta-ainekäsittelyyn sekä avohakkuun jälkeiseen kantojen nostoon. Tukea myönnetään yksityismetsien hakkuualueille juurikäävän levinneisyysalueella Etelä-Suomessa. Tukea maksetaan pääsääntöisesti kuusivaltaisten metsien hakkuissa, mutta Kaakkois-Suomen, Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan metsäkeskusten alueilla kantokäsittelytukea voidaan maksaa myös männiköiden hakkuisiin. Tuki maksetaan yleensä puun korjaajalle.

Kunnostusojitus

(Kemera-opas: www.metsavastaa.net, www.metsakeskus.fi, www.mmm.fi/metsakeskus)

Metsäojat madaltuvat ja niiden kuivausteho heikkenee ajan myötä. Suon vesitalous palautuu alkuperäiseen tilaansa, ojituksen hyöty häviää ja alueen puuston kasvu ja tuotto laskee. Kunnostusojitus parantaa metsän tilavuuskasvua, koska pohjavesipinta alenee ja vesien liikkuvuus paranee. Kunnostusojitustukea saa suunnitteluun ja toteutukseen. Pääosalla ojitusalueesta taimikonhoitotyöt on oltava tehty ja metsän oltava metsänhoidollisesti tyydyttävässä kunnossa. Tukea myönnetään noin puolet toteutuneista kustannuksista (yhden tilan hankkeessa metrien mukaan, yhteishankkeessa jyvitettyjen kustannusten mukaan) ja yhteishankkeessa toteutukseen voi saada tuen sijasta myös metsänparannuslainaa. Ojitusalueilla tulee huolehtia rumpujen ja ojien tukkeutumien aukaisemisesta 15 vuoden ajan.

Tuki terveyslannoitukseen

(Kemera-opas: www.metsavastaa.net, www.metsakeskus.fi,
www.mmm.fi/metsakeskus)

Terveyslannoituksiin voi ryhtyä, jos puiden ilmiasu antaa vinkkejä ravinteiden epätasapainosta. Tämä näkyy puustossa erityyppisinä kasvuhäiriöinä. Terveyslannoituksiin voi saada valtion tukea. Kivennäismailla puuston kasvua rajoittaa eniten puille käyttökelpoisen tyypin vähäisyys. Oikea-aikainen ja oikeisiin metsiköihin tehty kasvatuslannoitus antaa helposti lannoitteisiin sijoitetulle pääomalle jopa 20 % vuotuisen tuoton. Tuen saaminen edellyttää vähintään hehtaarin aluetta ja kustannuksista korvataan puolet. Metsän normaaliin kasvatuslannoitukseen tukea ei myönnetä.

Metsän tervehdyttämisen tukien merkitys ei ole maaseudun pienten töiden kokonaisuuden kannalta suuri, mutta ne ovat yksi tärkeä osatekijä julkishyödykkeiden säilymisen ja edistämisen kannalta.

2.7 Teiden hoitoa ja kunnossapitoa edistävät julkiset tuet

Maantieverkon isännöintitehtävä kuuluu Tiehallinnolle, jolla on myös vastuu verkon laajuuden kehittämisestä. Selkeistä toimintaympäristön muutoksista huolimatta halukkuutta laajentaa tieverkkoa ei viime vuosikymmeninä ole ollut. Tiehallinto ja kunnat ovat pienentäneet rooliaan yksityisteiden tukemisessa. Tiekuntien kunnilta saamat avustukset menevät suurelta osin talviauraukseen eikä euroja riitä vuotuisiin kunnossapitotöihin. Joillakin paikkakunnilla yksityistiet ovat kuntien hoidossa, mutta todellisuudessa ne ovat tieosakkaiden teitä. Yksitysteiden hoito on vuosi vuodelta siirtynyt entistä enemmän tieosakkaiden omalle vastuulle, sillä yksityisteiden hoitosopimuksia puretaan, koska kunnat ovat taloudellisissa vaikeuksissa. Valtionavustusten merkitys korostuu kuntien huonon talouden myötä.

Yksitysteiden hoidossa olisi palvelusopimusten kautta yrittäjille mahdollisuuksia. Myös kyläyhdistys olisi luonteva taho hoitamaan yksityisteitä. Tiekuntien yhteistyötä olisi lisättävä ja kolmen tai neljän lähekkäin sijaitsevan tiekunnan kannattaisi esimerkiksi suunnitella sorastus samalle kesälle ja pyytää yhteistarjous materiaalityöistä. Myös yhdessä tehty auraspyyntö tarjoaisi urakoitsijalle pidemmän kierroksen ja enemmän työtä. Tieosuuden hoitaminen voisi sopia jollekin henkilölle sivuelinkeinoksi. Yksitysteiden tukimuotojen kehittäminen on haasteen edessä, sillä yksitysteiden kunto ja tienhoitokuntien kyky ylläpitää yksityistieverkkoa saattavat muodostua joidenkin kuljetusketjujen kannalta kriittiseksi tekijäksi tulevaisuudessa (Rantala 2004: 9). Oheisessa taulukossa 9 luetellaan teiden hoitoon saatavat julkiset tuet.

Taulukko 9. Teidenhoidon ja kunnossapidon julkiset tuet.

TUKI-MUOTO	TUEN SAAJA	TUEN TARKOITUS	TUEN MYÖNTÄJÄ
Yksityisteiden valtionavustus kunnossapitoon	Asemakaava-alueen ulkopuolella olevat tiekunnat liikenteellisesti merkittävillä teille tai pysyvän asutuksen pääsyteille.	Tukea yksityisteiden kunnossapitoa.	Tiepiiri, jonka alueella tiestä suurin osa sijaitsee
Yksityisteiden valtionavustus erityiskohteille	Yksityistiet, joilla on lauttapaikka (lossi tai lauttalus) tai tiekunnat, jotka ylläpitävät jäätietä.	Yksityistiehen kuuluvan lauttapaikan (lossi tai lauttalus) lauttapaikkaa korvaavan jäätien tai vuosittain purettavan sillan ylläpitoon	Tiepiiri, jonka alueella tiestä suurin osa sijaitsee
Yksityisteiden valtionavustus parantamishankkeisiin	Asemakaava-alueen ulkopuolella olevat tiekunnat.	Tien, siihen kuuluvien alueiden sekä rakenteiden ja laitteiden, erityisesti siltojen, vaurioitumisesta johtuviin töihin, jos niiden ei voida katsoa kuuluvan tien kunnossapitoon. Lähinnä vaurioiden korjaamiseen, vaurioitumisen estämiseen tai liikenneturvallisuuden parantamiseen.	Tiepiiri, jonka alueella tiestä suurin osa sijaitsee
Yksityisteiden valtionavustus siltajen parantamiseen	Asemakaava-alueen ulkopuolella olevat tiekunnat.	Tavanomaista kunnossapitoa suurempiin korjaustöihin, kuten siltarakenteiden uusimiseen, sillan korvaamiseen putkisillalla tai rummulla tai koko sillan uusimiseen.	Tiepiiri, jonka alueella tiestä suurin osa sijaitsee
Yksityisteiden kunnanavustus kunnossapitoon	Tieosuuden omistajat, väh. yksi pysyvästi asuttu talous tien (väh. 300–500 m) varrella (ei tarvitse olla tiekunta).	Yksityistien hoito- ja kunnossapito, jotta tie säilyy liikennöitävässä kunnossa.	Kunta päättää avustusehdoista ja avustamisesta

Yksityisten kunnanavustusparantamishankkeisiin	Tieosuuden omistajat, väh. yksi pysyvästi asuttu talous tien (väh. 300–500 m) varrella (ei tarvitse olla tiekunta).	Yksityistien parantaminen. Tavallisimpia parantamistöitä ovat <ul style="list-style-type: none"> • rumpujen rakentaminen tai uusiminen • tien kantavuuden tai muodon parantaminen. 	Kunta (Päätös kunnan avustuksesta usein vasta valtionavustus päätöksen jälkeen)
Työllisyysperusteinen investointituki yksityisten parantamishankkeisiin	Tiepiirin käyttöön ja edelleen rahoitettavalle hankkeelle myönnettäväksi (kunnan hanke työttömyysalueilla).	Työllistää yksityisten parantamishankkeisiin.	Työvoimatoimisto
Tuki metsätien rakentamiseen	Metsätila, jos puutavaran maastokuljetusmatka yli 0,5 km, jos ympärivuotinen liikennöinti on mahdollista ja yli puolet tieyksiköistä on metsäliikennettä.	Metsätien suunnitteluun ja toteutukseen.	Metsäkeskus (valtion tukea)
Tuki metsätien perustamiseen	Metsätila tai yhteishanke.	Omin varoin rakennetun tai yli 20 v. sitten metsänparannusvaroin rakennetun tien kunnostamiseen.	Metsäkeskus

Yksityisten valtionavustukset
(www.tiehallinto.fi)

Tiehallinto vastaa yksityistieverkoston tilasta, avustusjärjestelmistä, neuvonnasta ja tienpidon kehittämisestä. Yksityisten valtionavustukset kohdistuvat kunnossapitoon, erityiskohteisiin ja parantamishankkeisiin sekä siltojen parantamiseen. Valtionavustusta voivat hakea asemakaava-alueen ulkopuolella olevat tiekunnat. Järjestäytymätön tie ei voi saada valtionavustusta. Myöskään tiet, joilla ei ajeta autoa tai jotka ovat pelkästään maa- tai metsätalouskäytössä tai johtavat vain vapaa-ajan asunnoille eivät voi saada avustusta. Avustusta voi saada valtion talousarviossa olevan määrärahan mukaisesti. Valtion avustusta haetaan siltä tiepiiriltä, jonka alueella tiestä suurin osa sijaitsee. Käytettävissä oleva määräraha on supistunut ja

tienkäyttäjät ovat yhä tyytymättömämpiä. Tiehallinnon vähäliikenteisten teiden taloudellisen ylläpidon tutkimusohjelmassa laaditun selvityksen (Lehtinen 2006: 7–8) mukaan tienkäyttäjät kokevat ongelmaksi avustusten matalan tason. Vieläkin suurempana pulmana he näkevät tieosakkaiden kiinnostuksen puutteen sekä vähenevän mahdollisuuden omatoimiseen tienpitoon muun muassa ikääntymisen ja työkoneiden vähenemisen takia.

Kunnossapitoavustusta myönnetään liikenteellisesti merkittävälle teille tai pysyvän asutuksen pääsyteille. Liikenteellisesti merkittävällä tiellä tarkoitetaan yleisesti läpikulkuliikenteeseen käytettävää tietä tai tietä, jonka varrella on palvelulaitoksia tai muita merkittävästi liikennettä aiheuttavia toimintoja. Tie on liikenteellisesti merkittävä myös esimerkiksi säännöllisen joukkoliikenteen takia, vaikka muut ehdot eivät täytyisikään. Pysyvän asutuksen pääsytiellä tarkoitetaan tietä, jonka varrella on vähintään kolme pysyvästi asuttua taloutta vähintään kilometrin matkalla. Tällaista tietä avustetaan viimeiseen pysyvästi asuttuun taloon saakka.

Tukea myönnetään valtion talousarviossa olevien määrärahojen perusteella. Käytännössä rahat eivät riitä muille kuin erityiskohteille, vaikka määräraha on vuonna 2005 noussut kolme miljoonaa suuremmaksi vuoteen 2004 verrattuna. Valtionavustus ei saa kattaa kohteena olevasta toiminnasta tai hankkeesta aiheutuvien kokonaiskustannusten täyttä määrää. Valtionavustus ja esimerkiksi kunnan myöntämä julkinen tuki voi kuitenkin yhteismäärältään kattaa kokonaiskustannukset. Valtion apurahaa haetaan siltä tiepiiriltä, jonka alueella tiestä suurin osa sijaitsee.

Erityiskohteille tarkoitettua avustusta voivat saada avustuskelpoiset yksityistiet, joilla on lauttapaikka (lossi tai lautta-alus) tai tiekunnat, jotka ylläpitävät jäätietä. Joillakin tienhoitokunnilla on myös jokien jäiden lähdön alta vuosittain purettavia siltoja, jotka kuuluvat erityiskohteiden avustamisen piiriin. Tuki myönnetään käyttö- ja kunnossapitokustannuksiin.

Yksityisteiden valtionavustusparantamishankkeisiin on tarkoitettu lähinnä teiden vaurioiden korjaamiseen, vaurioitumisen estämiseen tai liikenneturvallisuuden parantamiseen. Avustusta ei voi saada tien tason parantamiseen esimerkiksi päällystämiseen tai tievalaistukseen. Avustus on harkinnanvarainen.

Avustettavien parantamiskohteiden tärkeysjärjestys on:

1. huonokuntoisten siltojen ja rumpujen parantaminen,
2. pajojen routapaikkojen korjaaminen,
3. liikenneturvallisuuden parantaminen, esimerkiksi tien siirtäminen, vaarallisen kaarteiden oikaisu, vaarallisen mäen madaltaminen, liittymäkohdan parantaminen ja
4. kuivatuksen ja kantavuuden parantaminen.

Hankkeiden koot ja avustukset vaihtelevat suuresti ollen yleensä 50–75 % kustannuksista. Kiireellisissä tapauksissa, joissa tien käyttö estyy tai liikenneturvallisuus vaarantuu olennaisesti, tehdään avustuspäätös mahdollisimman nopeasti tiepiirillä tätä tarkoitusta varten olevista määrärahoista. Työ voidaan tehdä tiekunnan omana työnä, käyttämällä osaurakointia oman työn ohessa tai teettämällä työ kokonaisurakkana hankkeen mukaan. Urakat on kilpailutettava, jos julkisen tuen osuus on yli puolet hankkeen kustannuksista. Työn tekeminen omana työnä on hyväksyttävää vain tiepiirin päätöksellä. Samaan hankkeeseen ei voida myöntää samanaikaisesti tiepiirin yksityistieavustusta ja metsäkeskuk- sen metsätierahoitusta, mutta saman tien erityyppisiin osiin näitä on kuitenkin mahdollista saada.

Valtionavustusta yksityisteiden siltojen parantamiseen on mahdollista saada tavanomaista kunnossapitoa suurempiin korjaustöihin, kuten siltarakenteiden uusimiseen, sillan korvaamiseen putkisillalla tai rummulla tai koko sillan uusi- miseen.

Työ voidaan tehdä tiekunnan omana työnä, käyttämällä osaurakointia oman työn ohessa tai teettämällä työ kokonaisurakkana hankkeen mukaan. Urakat on kilpailutettava, jos julkisen tuen osuus on yli puolet hankkeen kustannuksista. Työn tekeminen omana työnä on hyväksyttävää vain tiepiirin päätöksellä. Työt on toteutettava Tiehallinnon urakointivaatimusten mukaisesti.

Yksityisteiden kunnanavustukset

(www.tiehallinto.fi)

Monet kunnat avustavat myös teitä, joilla ei ole tiekuntaa (*kunnanavustus yksityistien kunnossapitoon*). Avustuskriteerit ovat kuntakohtaiset, mutta yleensä vaaditaan, että tien varrella on ainakin yksi pysyvästi asuttu talous ja tie on pituudeltaan vähintään 300–500 metriä. Osa yksityisteistä on kunnan kunnossapidettävänä hoitosopimuksilla. Kunnat osallistuvat valtion avustamiin parantamishankkeisiin yleensä omalla rahoitusosuudellaan (*kunnanavustus yksityistien parantamishankkeeseen*). Päätös kunnan avustuksesta saadaan usein vasta valtionavustuspäätöksen jälkeen. Kunnat antavat avustusta joillekin pienemmille hankkeille myös yksin – sellaisillekin teille, jotka eivät täytä valtionavustusehtoja. *TE-keskuksen työllisyys- perusteista investointitukea* voi saada työttömyysalueilla yksityisteiden työllistäviin parantamishankkeisiin. Edellytyksenä on, että parantamishanke on kunnan ja että parannettavalla tieosuudella on jokin merkittävä työnantaja.

Tuet metsätien rakentamiseen ja perusparannukseen

(www.metsavastaa.net, www.metsakeskus.fi, www.mmm.fi/metsatalous)

Metsäteiden rakentamis- ja perusparannuskustannukset ovat valtion avustusten ansiosta kohtuullisia. Tuki lasketaan usean tilan yhteishankkeessa toteutuneista kustannuksista. Se vaihtelee alueen mukaan siten, että tukea saa uusien metsäteiden rakentamiseen 20–40 % ja perusparannukseen 40–60 % hankkeen kustannuksista. Suunnittelu on maanomistajalle ilmaista metsäkeskuksen toteuttamana. Toteutukseen voi saada tuen sijasta myös metsänparannuslainaa. Metsäteiden lanauksesta, penkköjen vesakoiden raivauksesta ja rumpujen kunnosta on huolehdittava 15 vuoden ajan. Samaan hankkeeseen ei voida myöntää samanaikaisesti tiepiirin yksityistieavustusta ja metsäkeskuksen metsätierahoitusta, mutta saman tien erityyppisiin osiin näitä on kuitenkin mahdollista saada.

Metsätilan on mahdollista saada valtion tukea, jos puutavaran maastokuljetusmatka muodostuisi hakkuissa pitkäksi, eli yli puoleksi kilometriksi, jos ympärivuotinen liikennöinti on mahdollista ja yli puolet tieyksiköistä on metsäliikennettä. Tien vähimmäispituus on 500 tai vähäpuustoisilla alueilla 800 metriä. *Uuden metsätien tuki* on noin neljännes rakentamiskustannuksista, mutta suunnittelun ja mahdolliset tietoimituskustannukset valtio voi maksaa kokonaan. Tie rakennetaan vähintään varsitieluokkaan eli sellaiseksi, että se kestää ympärivuotisen puutavaran ajon tukkirekoilla kelirikkoaikaa lukuun ottamatta.

Tukea metsätien parannukseen voi saada omin varoin rakennetun tai yli 20 vuotta sitten metsänparannusvaroin rakennetun tien kunnostamiseen, jos tien kunnossapidosta on huolehdittu, tie on aikoinaan rakennettu ympärivuotiseen käyttöön ja vähintään 40 % tien käytöstä johtuu nykyisin metsätaloudesta. Tukea voi saada myös alle 20 vuotta vanhoihin teihin, jos tie on muuttunut rakenteiltaan alimittaiseksi tai kuljetusolot ovat muuttuneet. Metsäteiden lanauksesta, penkköjen vesakoiden raivauksesta ja rumpujen kunnosta on huolehdittava 15 vuoden ajan.

2.8 Haja-asutusalueen jätevesijärjestelmien uusimista edistävät julkiset tuet

Suomessa on yli miljoona haja-asutusalueen asukasta, joiden täytyy vuoteen 2014 mennessä uusia kiinteistönsä jätevesijärjestelmä. Ympärivuotisen asutuksen lisäksi loma-asunnoilla vesihuoltolaitosten viemäriverkostojen palveluiden ulkopuolella asuu osa-aikaisesti noin miljoona kansalaista. Kaikki nämä joutuvat turvautumaan kiinteistökohtaiseen jäteveden käsittelyyn. Uudet vaatimukset haja-asutuksen jätevesien käsittelystä ovat tulleet voimaan 1.1.2004. Uusien määräysten mukaan puutteellista jätevesien käsittelyä tulee tehostaa. Haja-asutusalueen jätevesijärjestelmien uusimiseen on saatavissa taulukossa 10 lueteltuja avustuksia.

Kunnat voivat myöntää sosiaalisin perustein *avustusta kotitalouksien talousvesijärjestelmän parantamista varten*. Yksityisasuntojen ja vapaa-ajan asuntojen jätevesijärjestelmien korjaus- ja perusparannustöiden työkustannukset voidaan vähentää tuloverotuksessa *kotitalousvähennyksenä*.

TE-keskukset myöntävät *investointitukea* maatilojen erilaisiin jätevesijärjestelmäratkaisuihin, vaikkei niitä kaikkia ole erikseen mainittu tukikohdelistoissa. Tukea voi saada myös maatalon sivuelinkeinon jätevesijärjestelmän uusimiseen ja tapauskohtaisesti harkittuna myös yritysosaston kautta muille maaseudun mikroyrityksille. (Maaseudun Tulevaisuus 19.4.2006.)

Alueellinen ympäristökeskus voi myöntää kiinteistön omistajalle tai haltijalle vesihuoltoavustusta. Avustus on harkinnanvarainen ja sitä voidaan myöntää sekä kiinteistön liittämiseksi vesihuoltoverkkoon että kiinteistön omaa vedenhankintaa tai jätevesien poisjohtamista ja käsittelyä varten. Vakinaisen asunnon ja korkeatasoisesti varustetun vapaa-ajan asunnon jätevesijärjestelmän täydentäminen maksaa suunnittelukustannuksineen keskimäärin 3 000 euroa. (Ympäristöhallinto 2006)

Maaseudun pienten töiden edistämisen kannalta tarkasteltuna haja-asutusalueiden jätevesijärjestelmien uusiminen voi lisätä merkittävästi työtehtäviä alueellisille ja paikallisille koneurakoitsijoille ja putkimiehille. Heidän tehtävänsä on kiinteistöissä kertaluonteinen. Sirpaleisia työtehtäviä voi kanavoitua myös järjestelmien suunnittelemisesta sekä järjestelmien hoidosta ja kunnossapidosta. Tehtävän voi ottaa hoitaakseen koulutuksen käynyt kylätalkkari.

Taulukko 10. Haja-asutusalueen jätevesijärjestelmien uusimista edistävät julkiset tuet.

TUKI-MUOTO	TUEN SAAJA	TUEN TARKOITUS	TUEN MYÖNTÄJÄ
Avustus talousvesijärjestelmän parantamiseen	Kotitaloudet	Tukea talousvesijärjestelmien parantamista sosiaalisin perustein.	Kunta
Kotitalousvähennys (ks. lisää tietoa taulukosta 1)	Kotitaloudet	Lisätä kotitalouksien mahdollisuuksia teettää jätevesijärjestelmien korjaus- ja perusparannustöitä.	Verotoimisto
Avustus jätevesijärjestelmän uusimiseen	Vesihuolto-laitokset	Tukea jätevesijärjestelmien uusimista.	Valtio
Investointituki	Maanviljelijä	Tukea maatilojen erilaisia jätevesijärjestelmäratkaisuja.	TE-keskuksen maaseutu-osasto
Tuki maatilan sivuelinkeinon jätevesijärjestelmän uusimiseen	Maaseutuyrittäjä, jolla maataloustoiminnan lisäksi sivuelinkeino	Tuetaan maatilojen sivuelinkeinon jätevesijärjestelmien uusimista.	TE-keskuksen maaseutu-osasto
Investointituki yrityksen jätevesijärjestelmän rakentamiseen	Yritys	Tukea yrityksen jätevesijärjestelmän rakentamista.	TE-keskuksen yritysosasto
Vesihuoltoavustus	Kiinteistön omistaja tai haltija	Avustaa kiinteistön liittämistä vesihuoltoverkostoon, kiinteistön omaa vedenhankintaa tai jätevesien poisjohtamista ja käsittelyä.	Alueellinen ympäristökeskus

2.9 Luonnonmateriaalien hyödyntämistä edistävät julkiset tuet

Luonnonmateriaalien hyödyntämiseen ei ole kovinkaan paljon julkisen sektorin kannustimia. Suoria tukia ei ole mahdollista saada, mutta erilaiset veroetuudet edistävät jonkin verran alan toimintaa. Alla (taulukko 11) esitetään nykyiset verohelpotukset luonnonmateriaalien hyödyntämistä edistäviin toimintoihin.

Taulukko 11. Luonnonmateriaalien hyödyntämistä edistävät julkiset tuet.

TUKI-MUOTO	TUEN SAAJA	TUEN TARKOITUS	TUEN MYÖNTÄJÄ
Tulovero-vapaus	Kerääjä	Vapauttaa luonnonvaraisten käpyjen, marjojen ja sienen sekä ihmisravinnoksi tai lääkekäyttöön käytettävien luonnonvaraisten kasvien kerääjä tuloveron maksamisesta.	Verohallinto
Virvoitusjuomavero-vapaus	Virvoitusjuomien valmistaja	Vapauttaa virvoitusjuomanveron perusverosta ne virvoitusjuomien valmistajat, joiden tuotanto jää alle 50 000 litraa laimennetuksi juomaksi lasketuna. Mehujen vuosituotannon on jätävä alle 6 250 litran.	Verohallinto
Arvonlisäverovapaus	Marjojen ja sienien poimija	Vapauttaa marjojen ja sienien myyjä arvonlisäverovelvollisuudesta, mikäli myynti tapahtuu muusta kuin erityisestä myyntipaikasta.	Verohallinto

Kerääjän saama tulo luonnonvaraisten käpyjen, marjojen ja sienien sekä ihmisravinnoksi tai lääkekäyttöön käytettävien luonnonvaraisten kasvien luovutuksesta on verotonta. Verottomuus ei päde, mikäli tuloa voidaan pitää palkkana. Muista luonnonmateriaaleista saatavasta tulosta tulee maksaa veroa. (Verohallinto 2006.) Virvoitusjuomien valmistajat, joiden tuotanto jää alle 50 000 litraa laimennetuksi juomaksi laskettuna voidaan vapauttaa virvoitusjuomanveron perusverosta. Vapautus koskee niitä, joiden mehujen vuosituotanto on alle 6 250 litraa. Arvon-

lisävelvollisuudesta voi saada vapautuksen, mikäli marjojen ja sienten myynti tapahtuu muusta kuin erityisestä myyntipaikasta. Esimerkiksi maantienvarren levähdyspaikka ja tori ovat arvonlisäverovapaita myyntipaikkoja.

Edellä mainitut veroetuudet voivat osaltaan edesauttaa maaseudun pieniä töitä. Luonnon tarjoamia materiaaleja olisi mahdollista hyödyntää nykyistä enemmän esimerkiksi floristiikassa. Mahdollisuuteen voisivat tarttua esimerkiksi 4H-yhdistykset, jotka voisivat luonnonmateriaaleja poimimalla ja jatkojalostamalla niitä kukkakauppojen tarpeisiin pystyä työllistämään nuoria edes osa-aikaisesti.

2.10 Kooste tärkeimmistä maaseudun pieniä töitä edistävästä taloudellisista kannustimista

Tähän raporttiin on koottu noin sata julkista tukea tai muuta taloudellista kannustinta, jotka voivat omalta osaltaan, oikein hyödynnettynä, olla edistämässä maaseudun pienten töiden organisoitumista. Suurin osa mainituista tuista edistää kuitenkin vain välillisesti maaseudun pieniä töitä. Tukilistauksesta voidaan poimia parikymmentä tukea, jotka ovat ensisijaisia maaseudun pienten töiden edistämisen kannalta. Maaseudun kehittäjien kannattaa omalta osaltaan ottaa etenkin tässä koosteessa esitettävät tuet tarkasteluun.

Työvoimatoimiston **palkkatuki** on työllistämisen perustuki. Sitä ei ole suunnattu pelkästään maaseudun oloihin, vaan työllistämiseen erilaisilla alueilla ja aloilla. Palkkatuen mahdollisuus alentaa työnantajan kynnystä palkata lisää henkilökuntaa, koska osan kuluista tietyltä ajalta maksaa työvoimatoimisto. Palkkatuen avulla maaseudullakin yritykset tai yhteisöt voivat tarttua laajemmin tekemättömien töiden ja olemassa olevien palveluaukkojen täyttämiseen. Palkkatukea voivat hyödyntää myös kotitaloudet ryhtyessään työnantajiksi.

Työllisyyspoliittinen projektituki, jota TE-keskuksen työvoimaosasto myöntää, ei nykyisessä muodossaan ratkaise suoraan maaseudun pienten töiden teettämisen ongelmaa, koska sitä myönnetään projektin vetämiseen liittyviin kustannuksiin. Työllisyyspoliittinen projektituki on kuitenkin tarkoitettu sellaisiin hankkeisiin, jotka edistävät työttömien työnhakijoiden työllistymistä, joten sen avulla voitaisiin rahoittaa maaseudun välittäjäorganisaatiotoimintaa.

Työttömien perustamalle osuuskunnalle ja rekisteröidylle yhteisölle voidaan myöntää **omatoimisuusavustusta** TE-keskuksen työvoimaosastolta. Tuen saamisen ehtona on, että toiminnalla pitää pyrkiä edistämään työttömien oma-aloitteisuuteen perustuvaa työskentelyä tai rahoittaa työllistymistä edistävän koulutuksen järjestämistä. Omatoimisuusavustusta voi saada osuuskunnan perustamiskustannuksiin. Omatoimisuusavustus olisi hyvä keino edistää maaseudun pienten töiden organisoitumista, kunhan tukea osattaisiin hakea ja markkinoida tarpeeksi.

Valtakunnallisesti käytössä oleva **kotitalousvähennys** edistää osaltaan maaseudun pienten töiden tekemistä ja teettämistä, koska se edistää uusien yritysten ja työpaikkojen syntymistä. Kotitalouksien mahdollisuudet hankkia yksityisiä hyvinvointipalveluita ovat kotitalousvähennyksen myötä lisääntyneet merkittävästi, koska kotitaloudet voivat vähentää jopa 60 % ostamansa palvelun hinnasta. Tämä on monesti ratkaiseva tekijä palvelujen hankinnoista päätettäessä. Hoiva- ja hyvinvointipalvelujen tuottajien kannattaakin korostaa kotitalousvähennyksen tuomaa hyötyä palveluita markkinoitaessa. Maaseudun yksityisten hoiva- ja hyvinvointipalveluiden lisääntynyt tarve saadaan osittain ratkaistua kotitalousvähennyksen turvin.

Vähäisiä ja satunnaisia maaseudun töitä voidaan edistää **vero- ja sosiaaliturvamaksuhelpotuksella**. Yksityisen työnantajan ei tarvitse tehdä veron ennakonpidätystä eikä maksaa sosiaaliturvamaksuja työntekijöiden palkasta, jos palkansaajalle maksettu palkka on kalenterivuoden aikana alle 1500 euroa. Tämä madaltaa työnantajan kynnystä palkata työntekijä lyhyeenkin työsuhteeseen. Maaseudun pienet työt saattavat olla hajallaan ja työ voi koostua monenlaisista työtehtävistä, joten vero- ja sosiaaliturvamaksuhelpotus voi tulla kyseeseen monenlaisissa tilanteissa.

Yritys tai yhteisö joutuu maksamaan arvonlisäveroa liikevaihdostaan. Tästä on kuitenkin olemassa muutamia poikkeuksia, joilla on vaikutusta maaseudun pienten töiden teettämiseen. Esimerkiksi sosiaalipalveluita voidaan tuottaa arvonlisäverottomasti. Mikäli yrityksen tilikauden liikevaihto jää alle 8 500 euron, ei ALV-maksuja tarvitse maksaa. Myös yhdistys voi saada **ALV-vapautuksen** tuottaessaan palveluja omille jäsenilleen.

Starttiraha madaltaa kynnystä ryhtyä yrittäjäksi. Yrittäjyyden kautta voidaan organisoida suurin osa maaseudun pienistä töistä, joten tuki toiminnan aloittamisen aiheuttaman ansionmenetyksen korvaamiseen on ensiarvoisen tärkeä. Starttirahaa voi hakea työvoimatoimistoista ja se on harkinnanvarainen tuki.

Palvelusetelimalli edistää maaseudun pieniä töitä, koska palveluseteleillä voidaan hankkia sosiaali- ja terveystaloudellisia kuntien lisäksi vaihtoehtoisesti myös yrittäjiltä tai yhdistyksiltä. Asiakkaat saavat itse valita, keneltä tarvitsemansa palvelut hankkivat. Palvelusetelimalli ei ole kuitenkaan vielä tarpeeksi monessa maaseutukunnassa käytössä. Jos se olisi, niin uusia hoiva- ja hyvinvointipalvelujen tuottajia syntyisi nykyistä enemmän.

Lapsen yksityisen hoidon tuki lisää yksityistä palveluntarjontaa. Etenkin maaseudun sivukyliltä karsitaan kunnallisia palveluita, jolloin tilalle tarvitaan yrityksiä, yksityisiä perhepäivähoitajia tai yksityishenkilöitä, jotka hoitavat lapsia.

Moni toimii omaishoitajana ja hoitaa omaistaan kotona ilman korvausta. **Omaishoidontuki** on kunnan harkinnanvarainen tuki, joka helpottaa omaishoi-

tajan työtä. Ilman tätä tukea tarvitaan yhä enemmän palvelu- ja vanhainkoteja, mikä on ongelma etenkin maaseudulla. Tuella on siis merkitystä maaseudun töiden ja kasvavien palveluntarpeiden kannalta.

Maisemanhoitotöihin maksettavat tuet suuntautuvat pääasiassa maanviljelijöille, vaikka moni muukin taho voisi näihin töihin tarttua. **Perinnebiotoopin hoitoavustus** on ympäristöministeriön tuki, jota voidaan myöntää yhdistyksille tai yksityishenkilöille. Ohjelmakaudella 2007–2013 yhdistykset voivat saada myös **erityisympäristötukea perinnebiotoopin hoitoon** Leader-ohjelman kautta, jolloin paikalliset toimintaryhmät voivat toimia tuen välittäjäorganisaatioina. Perinnebiotooppien hoitoon tarvittavat tuet ovat merkittäviä mahdollisuuksia ja ovat hyviä esimerkkejä siitä, että maaseudun maisemanhoitotöiden tekijöinä voivat olla muutkin kuin maanviljelijät.

Ympäristötyörahahan eli **YTY-rahaman** käyttö on esimerkillinen tapa organisoida maaseudun tekemättömiä ympäristötöitä. YTY -rahat olivat 1990-luvulla laajassa käytössä, mutta määrärahat ovat vähentyneet radikaalisti. Tuki on maaseudun ympäristötöiden kannalta tärkeä ja järjestelmää voisi edelleen kehittää.

Ympäristökeskusten harkinnanvaraiset avustukset saariston ympäristönhoitoon ovat maaseudun pienten töiden edistämisen kannalta tärkeitä, koska niitä voivat hakea myös yksityiset henkilöt ja paikallisyhteisöt, jotka joutuisivat ilman tukimahdollisuutta tekemään töitä talkoilla.

Muinaisjäännöskohteiden hoitoavustukset on tarkoitettu työllisyysvaroin tehtävien hoitotoimenpiteiden rahoittamiseen. Muinaisjäännöskohteita on runsaasti myös maaseudulla, joten tukea kohteiden hoitoon tarvitaan. Ilman tukea kohteet jäisivät todennäköisesti pääsääntöisesti hoitamatta.

Vanhan rakennusperinnön ja kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennettujen alueiden säilyttäminen vaatii paljon työtä maaseudulla. Osa tästä työstä voidaan rahoittaa ympäristökeskuksen **rakennusperinnön hoitoavustuksella**. Avustusta voi saada muun muassa asuinrakennusten, navettojen ja latojen kunnostuksiin, mukaan lukien niiden sisätilat. **Seurantalosten korjausavustuksella** taas voidaan rahoittaa osa kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden seurantalosten korjaustöistä.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan valtionavustusta voidaan ohjata kuntien kautta esimerkiksi yhdistyksille tai yrityksille, jotka tuottavat kyseistä palvelua. Valtionapujen kanavoiminen on hyvä mahdollisuus vaikkapa kyläyhdistyksille lisätä oman kylän palveluita ja löytää tekemättömälle työlle tekijöitä.

Osa maaseudun pienistä tekemättömistä töistä liittyy yksityisteiden hoitoon. Teiden hoidossa on paljon työtehtäviä, jotka ovat usein pienimuotoisia ja satunnaisia. Yksityisteiden kunnossapitoon voi saada **yksityisteiden valtionavustusta tai kunnan avustusta**. Avustuksien avulla voidaan parantaa sellaisten teiden kuntoa, jotka saattaisivat ilman tukea jäädä hoitamatta.

3

TALOUELLISTEN KANNUSTIMIEN RAJOITTEET MAASEUDUN PIENTEN TÖIDEN EDISTÄMISESSÄ

3.1 Keskeiset havainnot maaseudun pienten töiden edistämisen tukipolitiikasta

Mietittäessä maaseudun pienten töiden edistämistä julkisen sektorin tukien kautta tai verohallinnon ohjausmekanismein, nousee väistämättä esiin kysymys, tarvitaanko erillistä kaupunki- ja maaseutupolitiikkaa. Vastaus riippuu hallinnonalasta. Työllisyyspolitiikan kohdalla tuet kohdentuvat yksilöön eikä voida olettaa, että tuen määrä olisi erilainen riippuen siitä asuuko työtön kaupungissa vai maaseudulla. Työttömyysongelmat ovat kaupungissa erilaiset kuin maaseudulla, ja jos jompaakumpaa aluetta priorisoidaisiin, se olisi todennäköisesti kaupunki eikä maaseutu.

Yrittäjyys on maaseudulla hyvin erilaista kuin kaupungissa. Maaseudun yrittäjyydelle on tunnusomaista itsensä työllistäminen, koska valmiita työpaikkoja ei ole tarjolla. Kaupungeissa työnantajia on enemmän ja jos työntekijästä haluaa siirtyä yrittäjäksi, on varauduttava kilpailuun. Maaseudulla kilpailua ei markkinoiden sirpaleisuuden takia välttämättä ole lainkaan. Maaseutu- ja kaupunkiyrittäjyyden tukeminen eri lähtökohdista on perusteltua.

On mietittävä, olisiko parempaa ja edullisempaa kanavoida julkiset tuet suoraan tietyille kohdejoukolle vai kannattaisiko tuki ohjata verohallinnon keinoin tiettyinä veroetuuksina. Molemmissa on hyvät ja huonot puolensa. Heikommin menestynyttä yhteisöä tukevat verohallinnon toimet alueiden eriarvoisuuden tasapainottamiseksi ovat olleet varsin vähäisiä. Ainoa verohallinnon keino on

ollut sosiaaliturvamaksun poistokokeilu Pohjois-Suomessa. Kriteerinä verohallinnon ohjausmekanismien käyttöönotolle on toimenpiteen yksinkertaisuus, koska monimutkaisuus lisää nopeasti veronkannon kustannuksia. Jos veroetuuden toteutus on liian monimutkainen, tulee verotuskohtelun kautta saadun helpotuksen sijasta edullisemmaksi kanavoida kannustin suoran tuen kautta. Toisaalta verotuksen kautta saatu etu on hyödynsaajalle itselleen helppo ja epäbyrokraattinen. Näin ei voida sanoa suorina julkisina tukina saatujen etujen kohdalla olevan.

Yhteisötalouden eri muodot, kuten sosiaaliset yritykset, osuuskunnat ja kolmannen sektorin toimijat sopivat maaseudun pienen töiden teettäjiksi, kunhan niiden toimintaa ja etenkin toiminnan käynnistämistä tuetaan tarpeeksi. Yhdistysten palvelujen tuotannon avustamista on vapaan kilpailun edistämisen nimissä karsittu, mutta tässä on menetetty suuri palvelujen tarjoajien joukko myös alueilla, joille ei yrityksiä ilman mittavia tukitoimenpiteitä synny. Palveluyrityksiä ei synny, sillä heiveröiset markkinat eivät houkuttele. Sitä osaa kolmannelta sektorista, joilla on halua tuottaa esimerkiksi pienimuotoisia hoiva- ja hyvinvointipalveluita, pitäisi tukea riittävästi. Monilla yhdistyksillä on halu tuottaa omille jäsenilleen ja muille asukkaille lähipalveluita. Esimerkiksi koululaisten iltapäiväkerhotoiminnan järjestämisessä on monilla seuroilla ja järjestöillä pitkät perinteet. Suomen Kylätoiminta ry:ssä on jo vuosia toteutettu monenlaisia hankkeita, joilla on pyritty vastaamaan kasvavaan palvelutarpeeseen. Halukkuutta lähipalveluiden tuottamiseen on, mutta julkiset resurssit on oltava jatkossa kohdallaan (Maaseutu Plus 3/2006.) Julkisen sektorin pitäisi nähdä kolmas sektori ja monituottaja-malli rationaalisenä toimintatapana. Tästä huolimatta yhdistysten liiketaloudellinen toimintatapa ei saisi nousta itsetarkoitukseksi, koska puhtaasti vapaaehtoisuuteen ja epäammattimaisuuteen tähtääviäkin yhdistyksiä ja seuroja tarvitaan sosiaalisen pääoman voimavaroina.

Julkisten tukien läpikäyminen osoitti sen, että tukia on runsaasti ja perustiedot ovat melko helposti saatavilla internetistä ja esitteistä. Kirjallisessa muodossa saatavat tiedot ovat kuitenkin yleistyksiä ja yksityiskohdat on tiedusteltava suoraan viranomaisilta. On oletettavaa, että monet tukeen oikeutetut eivät ole tietoisia mahdollisuuksistaan. Kaikkia tukia ei aktiivisesti markkinoida, vaan niitä pahimmillaan jopa piilotellaan. Näin on esimerkiksi omaishoidontuen kohdalla monissa kunnissa. Pitää osata kysyä, jotta viranomaiset vastaavat. Eräs tutkimuksen keskeisistä havainnoista on, että julkiset tuet muodostavat todellisen tukiviidakon, josta on vaikea löytää itselleen sopiva reitti ja nähdä kaikkia sen tarjoamia mahdollisuuksia. Valitettavaa on, että aluetasolla tuista annetaan jopa hyvinkin ristiriitaista tietoa, ja kysyjän täytyy olla melkoinen salapoliisi, jotta kaikki tukiviidakon koukerot aukeavat. Tuet ovat sirpaloituneet ja yksittäisen tiedon saamiseksi saattaa joutua tiedustelemaan asiaa monelta viranomaiselta.

3.2 Suositukset taloudellisten kannustimien tehostamiseksi

Julkisten tukien ja kannustimien selvittäminen osoitti, että maaseudun pienten töiden edistämiseksi on pullonkauloja tukien runsaslukuisuudesta huolimatta. Suurin osa pullonkauloista liittyy maaseudun hoiva- ja hyvinvointipalvelujen tuottamiseen sekä maisemanhoitoon. Nämä on nostettu esille tärkeimpinä, koska näiden kahden toimialan tukeminen edistää parhaiten maaseudun pienten töiden tekemistä ja samalla lisää maaseudun hyvinvointia ja työllisyyttä.

Seuraavassa esitetään taloudellisten kannustimien rajoitteita, joihin tämän raportin kirjoittajat ovat törmänneet aikaisemmin käytännön työssään maaseudun pienten töiden edistämiseksi tai selvittäessään tarjolla olevia julkisten tukien perusteita kirjallisista lähteistä. Rajoitteista ja niiden taustoista on keskusteltu asiantuntijoiden kanssa joko aluetasolla tai tuista vastaavassa ministeriössä. Keskustelut avasivat raportin kirjoittajien tietämystä ja tuntemusta ja rohkaisivat esittämään seuraavat suositukset rajoitteiden poistamiseksi.

YHDISTYSTEN SAAMIA TUKIA ON KARSITTU, JOTTA TUETTU TOIMINTA EI VÄÄRISTÄISI KILPAILUA.

Raha-automaattiyhdistys on tukenut esimerkiksi yhdistysten tuottamia omaishoitajien lomituspalveluja. Toimintoja ajetaan kuitenkin parhaillaan alas, koska niiden katsotaan vääristävän kilpailua. Markkinoiden oletetaan häiriintyvän ja estävän uusien yritysten syntymistä, jos samanaikaisesti tarjotaan tuettuja palveluja. On kuitenkin erittäin epätodennäköistä, että maaseudulle ylipäätään syntyisi tarpeeksi palveluntuottajia ilman tukitoimenpiteitä. On maaseutualueita ja aloja, joilla ei tarjontaa eikä siten kilpailua yksinkertaisesti ole. Palvelujen tarve on kasvava eikä tarpeeseen vastaaminen saisi estyä yleisperiaatteiden vuoksi, koska niille ei tietyissä maaseutuolosuhteissa ole pohjaa.

SUOSITUS:

Kolmannen sektorin tuettu toiminta olisi pyrittävä ohjaamaan maaseutualueelle, jolla yksityiset yritykset eivät palvelua tarjoa. Kilpailuvaikutukset tulisi ottaa tarkemmin selville, eikä tukea tulisi evätä automaattisesti, koska sen oletetaan vääristävän kilpailua. Niillä alueilla, joilla kunnat eivät tarjoa palveluja eikä tarvittavia edellytyksiä elinkehpoisen yritystoiminnan käynnistämiseksi ole, pitäisi sallia RAY:n (tms.) tukitoimenpiteet, jotta uusien palvelujen tuottaminen voitaisiin varmistaa. Tuottajat voisivat olla esimerkiksi omia jäseniään palvelevia kyläyhdistyksiä.

**STARTTIRAHAA EI OLE MAHDOLLISTA SAADA,
MIKÄLI ON AIEMMIN OLLUT MAANVILJELIJÄ.**

Starttiraha on edelleen puutteellinen. Vaikka starttirahajärjestelmää on täydennetty siten, että starttirahan saaminen ei edellytä edeltävää työttömyyttä, starttirahajärjestelmästä löytyy edelleen pullonkaula nimenomaan maaseudun töiden kannalta, sillä entiset maanviljelijät eivät voi saada starttirahaa. Heidät rinnastetaan yrittäjiksi ja kertaalleen yrittäjinä toimineet eivät tukea voi saada. Tämä vaikeuttaa uusien yritysten syntymistä maaseudulle.

SUOSITUS:

Starttirahaa pitäisi laajentaa edelleen koskemaan maataloudesta luopuvia, uutta yritystoimintaa käynnistäviä henkilöitä. Tällä hetkellä tuki ei koske heitä.

STARTTIRAHAN MYÖNTÄMINEN VAIHTELEE.

Työvoimatoimistot voivat vapaasti päättää starttirahan myöntämisestä, koska se on harkinnanvarainen, luonteeltaan elantorahan kaltainen tuki. Starttirahan suuruus ja pituus voivat vaihdella kunnittain. Vastaavasti osuuskunnan jäsenille mahdollisuus saada starttirahaa voi riippua siitä missä kunnassa kukin asuu. Aluevaihtelu johtuu starttirahan saajan elämäntilanteesta ja omaisuuden määrästä sekä starttirahan määrärahojen vähäisyydestä kysyntään nähden.

SUOSITUS:

Starttirahan myöntämisperusteita pitäisi yhdenmukaistaa. Työvoimatoimistot voivat vapaasti päättää starttirahan myöntämisestä, koska se on harkinnanvarainen tuki. Käytäntöä tulisi kuitenkin yhdenmukaistaa, koska nyt yrittäjäksi ryhtyvät eivät ole tasa-arvoisessa asemassa toisiinsa nähden.

**MUILLE KUIN MAANVILJELIJÖILLE SUUNNATUT
PERINNEMAISEMANHOITON TARVITTAVAT VARAT
OVAT OLEMATTOMAT EIKÄ NIISSÄ OLE JULKISTA HAKUA.**

Julkishyödykkeiden, kuten esimerkiksi maaseudun maiseman, kysyntää ja tarjontaa yhteen sovitetaan maatalouden ympäristötuen erityistuen avulla. Tällä hetkellä vain perinnebiotooppikohteiden hoitoon voivat osallistua muutkin kuin aktiiviviljelijät. Ympäristöministeriön suora avustusmuoto on kuitenkin hyvin huonosti tunnettu ja sen varat pienet. Tuen mahdollisuuksista tiedottaminen on vähäistä. Tulevaisuudessa ei voida kuitenkaan jättäytyä sen varaan, että maanviljelijät yksin hoitavat perinnemaa.

SUOSITUS:

Muiden kuin maanviljelijöiden mahdollisuuksia toimia perinnemaisemanhoitajina on parannettava. Siten esimerkiksi maaseutumatkailukohteet voisivat hyödyntää perinnemaisemia matkailutilan vetovoimaisuuden lisääjänä. Tilanne on tiedostettu, sillä ensi ohjelmakaudella Leader-toiminnan kakkoslinjalta voivat perinnebiotooppikohteiden hoitoon saada tukea myös rekisteröidyt yhdistykset. Asiasta on jatkossa tiedotettava enemmän, koska vain harvoissa yhdistyksissä tiedetään olemassa olevista varoista, joita yhdistykset voivat hakea suoraan ympäristöministeriöstä tai tulevalla ohjelmakaudella Leader-toiminnan kautta.

Kerran tuen piiriin päässeiden kohteiden jatkuvuus on taattava – myös Leader-projektirahoituksen kautta. Uhkakuva perinnebiotooppikohteiden hoidon projektiluonteisuudesta ei saa toteutua.

MAANVILJELIJÖILLE**SUUNNATUT ERITYISYMPÄRISTÖTUET OVAT LIIAN PIENET.**

Erityisympäristötuet ovat tällä hetkellä hyvin pienet. Tuet eivät kata kunnolla maisemanhoidosta aiheutuneita kuluja eivätkä ne houkuttele viljelijöitä huolehtimaan perinnemaisemasta. Maksettava tuki on pinta-alaperusteinen, minkä vuoksi pienen kohteen hoitotyö ja byrokratia on korvaukseen verrattuna suhteettoman suuri. Hoitotyön houkuttelevuus paranee, jos maanomistajalla on useita pieniä kohteita, jotka on mahdollista yhdistää samaan hakemukseen. Erityisesti erityisympäristökohteiden (maisemanhoitokohteet ja sekä luonnon monimuotoisuutta perinnebiotooppikohteet) hoidon byrokratiaa (hoitosuunnitelman laatiminen mahdollisesti maisemanhoitosuunnittelijan avustuksella, vuosittaiset tarkastukset, hoitomerkitöjen kirjaaminen ja avustusten maksu hoidosta aiheutuneita kustannuksia vastaan) pidetään liian työllistävänä hoidosta saatuun korvaukseen verrattuna. Ensimmäisen vuoden hoitotoimenpiteet ovat alkuraivauksineen ja mahdollisine laitumen rakentamisineen suurimmat, jolloin maksukatto tulee nopeasti vastaan. Hoidosta kiinnostumattomuus saattaa johtua sitoutumisen puuttumisesta asuinaluetta kohtaan. Perinnebiotooppikohteen maanomistaja on kenties kotitilallaan asuva eläkeläinen, joka on vuokrannut maansa etäällä asuvalle maanviljelijälle, joka ei ole kiinnostunut pienimuotoisesta maisemanhoidosta varsinkin, jos työstä saatava korvaus on pieni eikä kata kustannuksia.

SUOSITUS:

Erityisympäristötuen korvaus tulisi olla suhteessa tehtyyn työhön, jotta työstä maksettava korvaus houkuttelisi myös tuotantopainotteiseen maatalouteen keskittyneitä maanviljelijöitä. Myös muiden kuin aktiiviviljelijöiden tulisi saada korvausta. Tämä rohkaisisi maatilalla asuvia ryhtymään hoitotöihin esimerkiksi kylämetsurin palveluita

hyödyntäen. Paikallisille tahoille nykyisenkin suuruinen korvaus voisi olla houkuttelevampi kuin kaukana asuvalle vuokramaanviljelijälle, joten maisemanhoitotehtäviin korvauksineen tulisi muidenkin kuin maanomistajien saada valtuudet.

MAASEUTUMAISEMAN HOITO JÄÄ RAHOITUSTA VAILLE.

Maaseutumaisemaa koskeviin selvityksiin ja suunnitelmiin on saatavissa rahoitusta. Ongelmana on, että itse alueiden hoito jää rahoitusta vaille. Tämä on tilanne monien hallintosektoreiden alalla. Esimerkiksi kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden maisemakokonaisuuksien hoitosuunnitelmaa pystytään tekemään jossain määrin ympäristöministeriön tuen turvin, mutta alueiden hoito on rahoituksen puutteesta johtuen sirpaloitunutta ja lähes olematonta. Vastaavasti ympäristökeskukset kartoittavat alueillaan muun muassa luonnon monimuotoisuuteen, maiseman hoitoon ja kehittämiseen sekä perinnebiotooppeihin liittyviä kohteita, mutta niiden hoito jää suurimmassa osassa kohteita toteutumatta. Hoito on sidottu maanviljelijöihin, koska he ovat ainoita tuensajia. Vastaavasti Museovirasto myöntää apua ja tekee itse muinaisjäännöskohteiden hoitosuunnitelmia, mutta varsinainen hoitotyö jää ainakin Keski- ja Pohjois-Suomessa kuntien ja vapaaehtoistyön harteille. Alueet ovat siis varsin epätasa-arvoisessa asemassa keskenään. Olemassa olevat rahoitusmahdollisuudet kattavat vain osan tarvittavista töistä. Tavallinen maaseutumaisema ei ole minkäänlaisen rahoituksen piirissä. Esimerkiksi tienvarsien niitto, pajukkojen raivaus ja ranta-alueiden siivous jäävät monien kuntien ja yksityisten ihmisten mailla tekemättä.

SUOSITUS:

Kylämaisemat tulisi kunnostaa ja rantamaisemat avartaa ja esimerkiksi perinnebiotooppikohteiden hoito tulisi järjestää niin, että myös muut kuin erityisympäristötuen saajat eli aktiiviviljelijät olisivat oikeutettuja saamaan korvausta tekemälleen työlle. Lisäksi tukimuotoja olisi tarpeen laajentaa koskemaan rakennusperinnön hoitamisen ja kunnostamisen yhteydessä myös rakennusten ympäristöä. Tässä tapauksessa erityistuen kohteena olisivat vanhat koulut ja korjatut kylätalot.

MAISEMALLISESTI TÄRKEÄT KOKONAISET SUUNNITELMAT JA TYÖT JÄÄVÄT TEKEMÄTTÄ JA OVAT ILMAN RAHOITUSTA, KOSKA OLEMASSA OLEVAT RAHOITUSMAHDOLLISUUDET KOSKEVAT YLEENSÄ YKSITTÄISIÄ KOHTEITA.

Kylämaisemasuunnitelmien teko on satunnaisen projektirahoituksen varassa. Kylämaisemasuunnitelmien hinta ja laatu vaihtelevat. Suunnitelmissa esitettyihin hoitotoimenpiteisiin ei ole rahoitusta. Tilanne on sama, mutta ongelma laajempi aluesuunnitelmien kohdalla. Kylämaiseman hoito kokonaisuutena ei

ole mahdollista. Hoitosuunnitelman voi tehdä esimerkiksi projektirahoituksella, mutta varsinainen hoito jää heitteille eikä hoidon jatkuvuutta voida varmistaa. Kyläyhdistykset aktivoituisivat hakemaan suunnitelmarahoitusta, jos olisi tiedossa taho, mistä voisi saada rahoitusta myös hoitotyölle. Vastaava käytäntöhän koskee kyläsuunnitelmia, sillä kylien projektirahoituksen saaminen edellyttää kyläsuunnitelmien olemassaoloa.

SUOSITUS

Ympäristöministeriön tulisi laatia kylämaisemasuunnitelman mallisuunnitelma eli ohjeistus kyläsuunnitelmien laadinnalle. Tällä tavalla toteutetuille suunnitelmille olisi saatava rahoitusta ympäristöministeriöstä. Kylämaisemasuunnitelman tulisi linkittyä kyläsuunnitelmaan. Kylien maisemanhoito kokonaisuutena voisi toimia maaseutusopimuksen kautta, jolloin asian koordinaattorina ja rahoittajana voisi olla paikallinen toimintaryhmä.

YTY- ELI YMPÄRISTÖTYÖRAHOJEN KANAVOINTI ON MONIMUTKAISTA EIKÄ RAHOITUSTA OLE SAATAVILLA.

Tällä hetkellä YTY-rahoja myönnetään projektimuotoisina. YTY-rahoja on myös käytettävissä kovin niukalti. Työvoimatoimistojen linjaukset sekä rahanjaossa että soveltuvien työkohteiden valinnassa vaihtelevat. YTY-töiden ongelmaksi on muodostunut oheiskulujen rahoitus ja toiminnan lyhytjänteisyys rahoituksen ja työvoiman suhteen. Ympäristötyömäärärahan lisäys mahdollistaisi YTY-töiden pitkäjänteisemmän suunnittelun ja rahoituksen sekä myös uusien hankkeiden käynnistämisen.

SUOSITUS:

YTY-rahojen kanavoinnissa olisi mahdollista vähentää turhaa byrokratiaa ja tehdä sopimuksia suoraan paikallisten toimintaryhmien tai muiden välittäjäorganisaatioiden kanssa. Tuen kanavoiminen paikallisyhteisöjen kautta vahvistaisi erityisesti paikallisyhteisöjen omaa vastuuta ja toimenpiteisiin ryhtymistä. Välittäjäorganisaatio voisi välittää töiden tekijöitä, antaa heille työtehtäviä tiedossa olevista tekemättömistä ympäristötöistä sekä maksaa töiden tekijöille YTY-korvausta.

LUONTOREITISTÖJEN YLLÄPITO EI OLE KENENKÄÄN VASTUULLA.

Nykyisin rakennetaan projektivaroilla erilaisia luontoreitistöjä. Ympäristökeskuksen rakentamien reitistöjen ylläpito siirtyy aina kuntien hoitovastuulle. Varsinkin pienempien reitistöjen kohdalla hoidon järjestäminen ei ole aina varmaa. Hankkeen päättyessä voi olla epäselvää, kenen vastuulla reitistöjen ja levähdys-

paikkojen ylläpito on. Valtion mailla kunnossapidosta huolehtii Metsähallitus, yksityismailla vastaavan työn saattavat tehdä kylätoimikunnat vapaaehtoistyönä. Esimerkiksi Kyrönmaalla projektirahoituksella rakennetun reitistön ylläpitoon ja hoitoon ovat sitoutuneet alueen kunnat, jotka sopimuksen mukaisesti ovat lupautuneet korvaamaan 15 reitistön varren yhdistykselle korvausta niiden tekemästä hoitotyöstä.

SUOSITUS:

Metsähallituksen yhteistyöstä paikallisten yhdistysten, seurojen ja yksityishenkilöiden kanssa pitäisi ottaa oppia myös yksityismailla sijaitsevien reitistöjen hoidossa. Ongelmana on ainoastaan se, kuka palvelusta maksaa. Jos kunta näkee reitistöjen kunnan imagoa parantava palveluna, sillä on mielenkiintoa ylläpitää reitistöä. Ylläpidosta huolehtimisen suunnittelu projektirahoituksen loppumisen jälkeen tulisi olla kaikissa tapauksissa edellytyksenä luontoreitistöjen projektirahoituksen myöntämiselle.

**KORKEA VEROTUS ON LUONNONMATERIAALIEN
LAAJAMITTAISEN HYÖDYNTÄMISEN ESTEENÄ.**

Suomen metsät ovat täynnä erilaisia hyödyntämättömiä luonnonvaroja. On marjoja, sieniä, jäkälää, sammalta, pajuja ja monia muita elintarvike- tai koristeikäyttöön sopivia materiaaleja. Suomen liityttyä Euroopan unionin jäseneksi luonnontuotteiden verotusta kiristettiin. Ennen vuotta 1995 elintarvikkeista maksettiin liikevaihtoveroa 18 prosenttia, mutta luonnontuotealan yrityksillä oli oikeus tehdä poimijoilta ostamista sienistä ja marjoista 18 prosentin alkutuotevähennys. Vuonna 1995 alkutuotevähennys kuitenkin poistui. Luonnontuotteille ja niiden jatkojalosteille on sovellettu 17 ja 22 prosentin arvonlisäverokantoja. Alempi verotus koskee elintarvikkeita. Kun verrataan Suomea muihin EU-maihin, on arvonlisäverotus täällä kolminkertainen. (Suomen Luontoyrittäjyysverkosto 2005.) Suomessa kannetaan myös kansallista valmisteveroa virvoitusjuomista. Se nostaa kynnystä suomalaisten luonnosta saatavien ainesosien hyödyntämiseen virvoitusjuomatuotannossa.

SUOSITUS:

Luonnontuotteiden arvonlisäverotusta tulisi laskea suomalaisen luonnontuotealan toimintaedellytyksien parantamiseksi. EU:ssa noudatetun käytännön mukaisesti veroharmonisoinnin ulkopuolella olevasta virvoitusjuomien valmisteverosta olisi kokonaisuudessaan luovuttava.

HOIVAPALVELUJEN OSTAMISEN KYNNYS ON YHÄ KORKEA KOTITALOUSVÄHENNYKSESTÄ HUOLIMATTA.

Kotitalousvähennys on kannustanut monia talouksia hoiva- ja remonttipalvelujen hankintaan. Remonttityötä osti 70 prosenttia kotitalousvähennysten käyttäjistä. Joka neljäs osti siivousta. Peräti 95 prosenttia kotitalousvähennyksistä syntyy rakennus- ja korjaustöistä, kun taas hoiva- ja siivoustyötä tehdään vain viiden prosentin verran koko potista (Maaseudun Tulevaisuus 2.3.2005). Nykyisessä muodossaankin kotitalousvähennyksessä on kehittämisen varaa erityisesti hoivapalvelujen oston houkuttelemiseksi. Kotitaloudet kokevat kotitalousvähennyksen monimutkaiseksi ja 100 euron omavastuu nostaa palveluiden hankkimisen kynnyksestä. Omavastuu ei innosta kokeiluun, sillä siitä ei saa verotuksellista hyötyä. Mikäli kotitaloudet eivät ennakoivasti ostavansa säännöllisesti kotipalveluja, haetaan vähennystä takautuvasti. Vähätuloisilla eli esimerkiksi pelkällä pienellä kansaneläkkeellä toimeentulevilla ei ole verotettavaa tuloa, josta verotusvähennystä voisi tehdä. Tätä pullonkaulaa helpottaa kuitenkin kotitalousvähennyksen laajeneminen – lapset voivat ostaa palveluita vanhemmilleen ja vähentää sen omassa verotuksessaan.

SUOSITUS:

Kotitalousvähennyksen 100 euron omavastuu tulisi poistaa tai sitä tulisi ainakin pienentää, jotta palvelun kokeilun kynnyksen madaltuisi ja palvelua vähemmän käyttävät kotitaloudet hyötyisivät vähennyksestä. Omavastuun osuus olisi mahdollista kompensoida vähennyksen ylärajan alentamisella.

Hoivapalveluissa asiakkaan tulisi saada kotitalousvähennys välittömästi alentuneena ostohintana. Tämä madaltaisi kynnystä kotipalveluiden hankintaa aloittaessa, sillä tällöin vähennys jäisi yrityksen vastuulle. Esimerkiksi apteekki- ja hammaslääkäripalveluissa yritys vähentää suoraan Kela:n tuen ja asiakkaalle maksettavaksi jäävä hinta pienenee.

KOTITALOUSVÄHENNYKSEEN OIKEUTTAVAN TUEN PIIRISSÄ ON LIIAN KAPEA PALVELUALA.

Kotitalousvähennykseen oikeuttavat tällä hetkellä hoivapalvelut sekä asunnon remontoitipalvelut. Myös muita kotitalouksille tarjottavia palveluita tulisi ottaa tuen piiriin. Erityisesti maaseudun ikääntyvien ihmisten on vaikea pysytellä nykymaailman elektronisoiduvien laitteiden, kuten tietokoneiden ja digitelevisioiden maailmassa.

SUOSITUS:

Kotitalousvähennykseen oikeuttaviin palvelumuotoihin tulisi saattaa kotitalouksien atk- ja elektronikan tukipalvelut.

OMAISHOIDONTUEN MYÖNTÄMINEN ON PUUTTEELLISTA.

Tuen myöntäminen vaihtelee hyvin paljon kunnittain riippuen kuntien talousarvioiden kulloisistakin määrärahoista. Joissain kunnissa suorastaan salaillaan omaishoidontukea; omaishoitajille ei jaeta tietoa aktiivisesti, vaan tietoa tukimahdollisuudesta annetaan vasta, kun sitä osataan vaatia. Monissa kunnissa omaishoidontuessa yritetään säästää, minkä seurauksena kunnille saattaa syntyä hetken kuluttua huomattavan suuria menoja hoidettavan ja hoitajan sairaskuluista.

Omaishoidontukea on uudistettu. Laki omaishoidontuesta tuli voimaan 1.1.2006 korvaten aiemmat säännökset ja asetuksen omaishoidon tuesta. Uuden lain avulla hoidettavien etuja pyrittiin turvaamaan muun muassa tuen myöntämiskäytäntöjä yhdenmukaistamalla. Laki sisältää yleiset myöntämisedellytykset, tuen vähimmäismäärät sekä säännöt vapaapäivien järjestämisestä, hoito- ja palvelusuunnitelman sisällöstä ja omaishoitotosopimuksesta.

Uudistuksista huolimatta kuntien tehtäväksi jätettiin edelleen päättää, kuinka monelle omaishoitajalle omaishoidontukea annetaan. Koska kunnat myöntävät tukea jatkossakin määrärahasidonnaisesti, käytännöt säilynevät edelleen kirjavina. Omaishoitajista suurin osa tulee yhä tekemään työtä vapaaehtois pohjalta ilman oikeutta omaishoidontukeen. Tämän seurauksena tuen ulkopuolelle jäävät hoidettavat ja omaishoitajat voivat uupua ja tarvitsevat suurella todennäköisyydellä tulevaisuudessa yhä enemmän kunnan tarjoamia palveluja.

Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain (733/1992) 3§:n mukaan kunnan on osoitettava voimavaroja valtionosuuden perusteena olevaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Tämä ei kuitenkaan riitä kaikissa kunnissa takaamaan tarvittavaa määrärahaa omaishoittoon.

Omaishoidontuen pienin maksuluokka on alhainen ja lisäksi veronalainen. Yksi mahdollisuus on, että kunta antaa tuen palveluseteleinä, jolloin se on verovapaata eli asiakas saa tuesta suuremman hyödyn, vaikka kunnan näkökulmasta hinta on sama.

SUOSITUS:

Omaishoidontuen myöntäminen on kunnille vapaaehtoista ja sen seurauksena monissa kunnissa tuen saajien määrä ja tuen suuruus jäävät hyvin pieneksi. Taloudellisen tukemisen pitäisi kuulua valtiolle, jotta omaishoitajina toimivat henkilöt olisivat tasa-arvoisessa asemassa toisiinsa nähden. Monessa kunnassa omaishoidontukeen varatut rahat loppuvat kesken vuotta. Uuden kunta- ja palvelurakennemuutoksen myötä tilanne voi edelleen kärjistyä. Määrärahojen rajallisuus aiheuttaa jo nykyisin jatkuvaa epävarmuutta ja estää uusien hoitajien pääsyn tuen piiriin. Omaishoittoon liittyvien säädösten tulisi oikeudenmukaisuuden takia olla samat kaikissa kunnissa. Tuen tulisi olla samansuuruinen kaikille ja valtion tasolla tulisi määritellä tukeen oikeutettujen kriteerit.

Ehdotus 1. Kunnat pitäisi velvoittaa maksamaan omaishoidontukea.

Ehdotus 2. Valtion tulisi huolehtia omaishoidon tuen maksamisesta.

TYÖTTÖMYYSTUET PASSIVOIVAT TYÖTTÖMIÄ, SILLÄ TUKI ALENEE JO PIENISTÄ ANSIOISTA.

Työttömälle kohdistetut tuet, olivat ne sitten peruspäivärahaa tai ansiosidonnaista, on rakennettu siten, että osa-aikaisen tai pätkätyön vastaanotto ei ole järkevää. Maaseudun pienistä töistä puhuttaessa monet työt tai tehtävät ovat sellaisia, joista ei heti synny kokopäivätoimista työtä. Olisi tärkeää, että esimerkiksi ”keikkatöitä” tai osapäiväryttäjäjyyttä olisi mahdollista kokeilla pienimuotoisesti. Suomen työllistämispolitiikka keskittyy nykyisin kuitenkin vain joko-tai -malleihin, ja monialatyöntekijänä tai monialaryrittäjänä toimiminen on hankalaa.

SUOSITUS

Nykymuotoisena työttömyysturva toimii maaseudun pienten töiden edistämisen ideaa vastaan. Työttömyystukien painopistettä tulisi muuttaa passivoimisen sijasta aktivoimiseen, joka tarkoittaa tuen muuttamista osapäivätöiden vastaanottoa kannustavaksi. Tämä voisi toteutua siten, että työttömyysturvaan sisällytettäisiin vastikkeellisia elementtejä.

PALKKATUKI EI OLE TARPEEKSI LAAJA.

Palkkatukea voidaan käyttää pitkään työttömänä olleen henkilön työllistämiseen, mutta se ei sovellu vähän aikaa työttömänä olleiden työllistämiseen tai kotiaidin työllistämiseen. Näin vähän aikaa työttömänä olleet ja työmarkkinoiden ulkopuolelta tulleet eivät täytä palkkatuen myöntämisen kriteerejä.

SUOSITUS

Tarvittaisiin laajennettu tuki, jota voitaisiin myöntää myös tekemättömien töiden organisoimisen näkökulmasta eikä vain työllistämisen näkökulmasta.

VEROTTAJA EI HYVÄKSY HOIVAPALVELUYRITYSTOIMINTAA MAATALOUDEN SIVUELINKEINOKSI.

Osa potentiaalisista hoiva- ja hyvinvointipalveluiden tuottajista saa toimeentulonsa maa- ja metsätaloudesta. He ovat lähinnä maatilain emäntiä tai isäntiä, joilla olisi mahdollisuuksia ja halua tuottaa sivutoimisesti omalla kylällä hoiva- ja hyvinvointipalveluja esimerkiksi siivoamalla tai laittamalla vanhuksille ruokaa. Nykyisellään asia ei ole kuitenkaan aivan yksinkertainen. Tällä hetkellä on helpompaa, jos joku ulkopuolinen työllistää maatilain emännän tai isännän, koska siivouspalveluja ei hyväksytä maaseudun sivuelinkeinoksi. Verottaja hyväksyy koneurakoinnin maatalouden sivutoimeksi eli maatilaverotuksen piiriin, joten kynnys urakointipalvelujen tuottamiseen sivutoimisesti on tässä suhteessa

huomattavasti siivouspalveluiden tuottamista matalampi. Siivous vaatii pelkkää työosaamista, joten verottajan mukaan maatalouden kytköstä ei ole. Tällä hetkellä maanviljelijä, joka haluaa tuottaa siivouspalveluja oman työn ohessa, joutuu perustamaan uuden yrityksen tätä toimialaa varten.

SUOSITUS:

Verottajan tulisi hyväksyä pienimuotoisen hoiva- ja hyvinvointipalvelujen tuottaminen maatalouden sivuelinkeinoksi. Tarvittaessa sivuelinkeinon mittarina voisi olla liikevaihdon jääminen alle puoleen maatalouden liikevaihdosta.

MAASEUDUN HOIVAPALVELUYRITTÄJÄKSI RYHTYMISEN KYNNYS ON KORKEA.

Hoiva-ala on hyvin työvoimavaltainen, mutta lainsäädäntö asettaa alalle tiukkoja vaatimuksia. Tarvitaan erilaisia lupia palvelujen tuottamiseen. Nämä vaatimukset kyseenalaistavat kannattavuuden. Koulutukselle on asetettu tiukat pätevyysvaatimukset ja hoivapalvelukotia perustettaessa on oltava pätevää hoitohenkilökuntaa asiakasmäärän mukaisesti. Kuitenkaan esimerkiksi ruoanlaitossa ei tarvita sairaanhoitajaksi kouluttautunutta, vaan perustaitojen pitäisi olla riittävät. Koulutusvaatimusten lisäksi myös yrityksen tiloille asetetaan määräyksiä. Jotta maaseudun hoivapalveluyrittäjyys jatkaisi kasvuaan, olisi julkisen vallan toimitettava asian hyväksi.

SUOSITUS:

Lainsäädännöllä on pyrittävä helpottamaan alalle tuloa. Muodollisia pätevyysvaatimuksia pitäisi tarkastella tapauskohtaisesti.

YKSITYISTEN PALVELUJEN MATKAKULUT NOSTAVAT PALVELUJEN HINNAN KORKEAKSI SYRJÄKYLILLÄ.

Matkakulut voivat nostaa yksityisten kotipalvelujen hinnat harvaanasutulla maaseudulla sijaitseville kotitalouksille todella korkeiksi, mikäli palvelun hinta ei pidä sisällään matkakuluja. Myöskään kotipalvelujen tarjoajilla ei ole mahdollisuuksia tarjota palveluita ottamatta huomioon matkakuluja.

SUOSITUS:

Kelan matkakulujen korvaus pitäisi ulottaa koskemaan myös yksityisten kotipalvelujen hankintaa.

KILPAILUTUS EI TAKAA OBJEKTIIVISUUTTA.

Julkisten hankintojen kilpailutus suosii suuria palveluntarjoajia, koska ne pääsevät yleensä edullisimpaan yksikkökustannukseen. Pienellä palveluntarjoajalla voi olla hinnan lisäksi muita laatua lisääviä tekijöitä, mutta niitä ei yleensä oteta kilpailutusasetelmassa huomioon.

Kilpailutettaessa julkisia hankintoja voidaan hinnan lisäksi ottaa huomioon muitakin seikkoja. Muut seikat on syytä mainita hankintailmoituksessa, mielellään tärkeysjärjestyksessä. Vaikka kokonaistaloudellisuuden huomioiminen on tärkeää, sen perusteella pelätään tehdä päätöksiä, koska ne voivat päätyä markkinaoikeuden käsittelyyn. Tämän vuoksi hankintapäätökset perustuvat monesti alimpaan tarjottuun hintaan. Usein tarjouskilpailun voittajia ovatkin suuret yritykset, eikä pienillä ole mahdollisuuksia pärjätä.

SUOSITUS:

Kilpailutuksen on oltava ”reilua”; toisin sanoen julkisen sektorin hinnoittelun on oltava avointa. Kilpailutuksessa pitäisi ottaa huomioon hinnan lisäksi laatu, kilpailutuksesta aiheutuvat kustannukset sekä välilliset vaikutukset paikalliselle elinkeinoelämälle. Myös sosiaaliset kriteerit voitaisiin ottaa huomioon kilpailutettaessa. Eräänlainen tasoitusjärjestelmä voisi olla yksi ratkaisu edistää pienten yritysten pärjäämistä.

KORKEA ALV-KANTA ESTÄÄ MONIEN HENKILÖPALVELUJEN KASVUA.

Viime aikoina on keskusteltu yritysverotuksen vaikutuksista erityisesti matalan tuottavuuden palveluyrittäjyyteen. Sellaisilla toimialoilla, joissa työ perustuu henkilökohtaiseen palveluun, asiakashinnat ovat lähtökohtaisesti korkeat, koska hinta muodostuu pääosin palkkamenoista. Kun tähän lisätään arvonlisävero, hinta voi nousta ylitsepääsemättömän korkeaksi eli markkinat ehtyvät. Tämän ongelman kanssa kamppailevat alat ovat erityisesti hoiva- ja hyvinvointipalvelut. Esimerkiksi omaishoidon yksityisen lomituspalvelun vuorokausihinta nousee väistämättä niin kalliiksi, ettei markkinoita synny. Tilannetta voi verrata kampaamoihin ja partureihin, joiden palvelujen arvonlisäveroa pienennettiin.

SUOSITUS:

Arvonlisäveroa tulisi alentaa henkilöpalveluiden myynissä.

MAASEUDUN YRITTÄJYYTTÄ EI TUETA TARPEEKSI.

Maaseudun yrittäjyys on profiililtaan erilaista verrattuna kaupunkiyrittäjyyteen. Yrittäjyys on monesti edellytys maaseudulla asumiselle, sillä valmiita työpaikkoja ei aina ole tarjolla. Mikäli haluaa työllistää itse itsensä maaseudulla eikä halua pendelöidä kaupunkiin, on yrittäjäksi ryhtyminen hyvä vaihtoehto.

SUOSITUS:

Työnantajan sosiaaliturvamaksun vapauttamista pitäisi laajentaa kokeilukuntien ulkopuolelle, erityisesti syrjäiselle maaseudulle, jotta maaseudulla asuvien itsensä työllistämisen kynnyks olisi nykyistä matalampi.

YKSITYISTEIDEN KUNNOSSAPITOON EI OLE RIITTÄVÄSTI RAHAA.

Tiehallinnossa on pohdittu, voitaisiinko yksityisteiden kunnossapitoavustusten sijaan siirtyä järjestelmään, jossa valtio ostaa tienpitäjiltä tiepalveluita. Ostettavat palvelut olisivat teiden rakenteellisen kunnan säilyminen ja teiden vapaa käyttöoikeus. Yksityisteiden kunnossapidon rahoitusta voitaisiin kehittää niin, että teille maksettaisiin tietyin aikavälein (esim. 3–5 vuoden välein) kiinteä summa tien ylläpitoa varten. Avustusten sijaan voitaisiin ottaa käyttöön myös erityisiä verovähennysmalleja tai siirtyä tiekuntien arvonnalisäverojen palautusjärjestelmään. Perusparannushankkeita varten voisi näissäkin malleissa olla erillinen avustusjärjestelmä.

SUOSITUS:

Yksityisteiden valtion tuen pysyvyyttä tulee parantaa ja määrä nostaa takaisin 1990-luvun puolivälin tasoon. Nykyistä vankemman tuen piiriin tulisi saattaa myös merkittävä osa nykyisiä yksityisteitä.

3.3 Sirpaleisten töiden kokoamisen mekanisme

Maaseudun pienten töiden edistämisen kannalta pelkästään julkisten tukien luetelo ei riitä. Tarvitaan uusia tehokeinoja töiden organisoimiseksi. Näiden toimintojen käynnistämiseksi tarvitaan julkisia voimavaroja. Tärkeimmät mekanismit ovat tuet välittäjäorganisaatiotoimintaan ja maaseutusopimusjärjestelmään sekä kokeilu esiyrityksyydestä. Välittäjäorganisaatiotoimintaa on kokeiltu tuloksekkaasti esimerkiksi vuosina 2004–2006 Kyrönmaalla, jonka mallin valtavirtaistamisella kaikkiin Suomen toimintaryhmiin voitaisiin edesauttaa pienten töiden organisointumista ja luoda samalla työpaikkoja ja yrityksiä Suomen maaseudulle. Kokeilusta on tuotettu kaksi julkaisua¹. Vastaavia, pienempiä maaseutusopimuksen käytännön kokeiluja on toteutettu muun muassa Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen ja Pro-Agria Pohjois-Karjalan ympäristöhoitohankkeessa, Kainuun Välke-hankkeessa, NapAKKAA-välittäjäorganisaatiohankkeessa sekä Aluna-välittäjäorganisaatiohankkeessa. Uuden maaseutusopimusjärjestelmän luominen ja julkisten varojen kanavoiminen välittäjäorganisaatioiden kautta vastaisi hajalla olevien töiden organisoimisen tarpeeseen.

Seuraavassa esitetään suosituksia sirpaleisten töiden kokoamisen mekanismeiksi. Painopiste on välittäjäorganisaatiotoiminnan edistämisessä.

PALVELUN TILAAJA JA PALVELUN TARJOAJA EIVÄT KOHTAA MAASEUDUN PALVELUJEN SIRPALEISUUDEN TAKIA.

Maaseudun palveluntarjoajat ja palveluiden tarvitsijat ovat hajallaan. Palveluntarjoajia ei ole välttämättä lainkaan tai ne ovat niin pieniä, että tieto niiden olemassaolosta ei ulotu mahdollisille asiakkaille. Muun muassa monilla maanviljelijöillä on halukkuutta tehdä maatalouden yhteydessä koneurakointia, mutta markkinointiin ja asiakkaiden hankintaan ei ole aikaa tai muita resursseja. Vastaavasti potentiaaliset asiakkaat eivät välttämättä löydä palveluntarjoajia. Kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuus on ongelma kaikilla toimialoilla johtuen markkinoiden heiveröisyydestä.

SUOSITUS:

Tarvitaan välittäjäorganisaatiota, joka yhdistää maaseudun pienet sirpaleiset työt ja niiden tekijät. Mitä harvemmin asutusta maaseudusta on kysymys, sitä tärkeämpi rooli välittäjäorganisaatiolla kysynnän ja tarjonnan yhteensaattamisessa on. Maaseudun pienten, sirpaleisten ja hajallaan olevien töiden välittäjäorganisaationa toimii parhaiten paikallinen yhdistys, esimerkiksi toimintaryhmä (vertaa Kyrönmaan kokeilu).

¹ Lindqvist & Rissanen (2004): *Maaseudun palvelusopimus – teoriasta käytäntöön Kyrönmaalla* sekä Koski & Lindqvist (2006): *Palvelut paikallisesti organisoituna. Maaseudun palvelusopimusprosessit Kyrönmaan kokeilussa.*

METSIENTHOITO EI ORGANISOIDU PAIKALLISESTI.

Metsienhoitoa tuetaan monin tavoin ja järjestelmä on melko kehittynyt. Metsienhoito ei kuitenkaan organisoidu paikallisesti ja kanavoidu ansiolähteiksi maaseudun metsureille tukimuotojen olemassaolosta huolimatta. Nykyisellään ala ei houkuttele työntekijöitä.

SUOSITUS:

Välittäjäorganisaation pitäisi organisoida kylämetsureiden työtä ja olla linkkinä metsureiden, metsäalan yhdistysten ja kyläyhdistysten välillä. Niin sanottujen ympäristömetsureiden palkkaamista on suunniteltava. Metsänhoitotöiden organisointiin ja parhaiden käytäntöjen edistämiseen tarvittaisiin uusi julkinen tukimuoto. Vastuun töiden organisoinnista voisivat ottaa esimerkiksi välittäjäorganisaatiot tai kyläyhdistykset.

MAASEUTUSOPIMUSJÄRJESTELMÄ ANTAA VÄLINEITÄ MAASEUDUN HYVINVOINNIN TURVAAMISEEN NYKYISTÄ TEHOKKAAMMIN.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän vuonna 2003 toimineen maaseutusopimusryhmän mukaan sopimusperusteiselle paikalliselle ja/tai alueelliselle työlle on useilla toimialoilla haasteita. Maaseutusopimuksella edistettäisiin maaseudun tekemättömiä töitä ja hyödyntämättömiä hyödykkeitä.

SUOSITUS:

*Maaseudun rakenteita tulisi uudistaa vastaamaan toimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia. Tarvitaan Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman ehdotuksen mukainen **poikkihallinnollinen valmisteluryhmä** viemään asiaa poliittiseen kansalliseen keskusteluun ja valmistelemään mahdolliset lainsäädäntömuutokset. Rinnalle tarvitaan käytännön tasolle ulottuva maaseutusopimusjärjestelmän edistämisen laaja-alainen kokeilu, jossa eri toimialojen sirpaleisten töiden organisointimahdollisuudet selvitetään. Kokeilu voidaan toteuttaa **välittäjäorganisaatioiden valmisteluryhmän** työnä, joka tuloksena selvitetään maaseutusopimustoiminnan tavoitteet, vastuutahot ja rahoitusjärjestelyjen mahdollisuudet. Kehitettäviä toimialoja ovat muun muassa maisemanhoito (sisältäen kulttuuriympäristön), vesihuolto, metsäsektori sekä hoiva- ja hyvinvointiala. Maaseutusopimusjärjestelmässä olisi otettava huomioon myös muiden toimialojen tarpeet mahdollisine uusine tukimuotoineen. Kokeilun kautta maaseutusopimusjärjestelmä linkitetään olemassa oleviin julkisiin tukimuotoihin.*

ESIYRITTÄJYYS VOISI POISTAA YRITTÄJÄKSI RYHTYMISEN PULLONKAULAN.

Esiyrittäjyys madaltaa kynnystä yrittäjyyteen mahdollistamalla työttömän henkilön pienimuotoisen, osuuskuntamuotoisen yritystoiminnan aloittamisen työttömyysaikana. Toimintaa ei ole kokeiltu, joten sen hyötyä ei ole pystytty todentamaan.

SUOSITUS:

Työvoimahallinnon tulisi käynnistää esiyrittäjyyskokeilu, jolla yrittämisen kynnystä saataisiin alemmaksi.

3.4 Pohdintaa maaseudun pienten töiden edistämisen esteistä

Olemassa olevien taloudellisten kannustimien tehostamiseksi tarvittaisiin kiipeästi julkisen sektorin toimenpiteitä. Tällä hetkellä potentiaalisille maaseudun pienten töiden tekijöille ei ole tarpeeksi julkisia tukimuotoja, jotka edistäisivät oikealla tavalla töiden tekemistä. Esimerkiksi maaseutumaiseman hoidosta tulisi maksaa nykyistä enemmän ja tuki pitäisi ulottaa muillekin kuin maanviljelijöille. Tällä tavalla kiinnostus erilaisten julkishyödykkeiden hoitoon lisääntyisi. Myös hoiva-alalle syntyisi uusia yrityksiä ja työpaikkoja, kunhan niiden syntymistä ja palvelujen organisoitumista maaseudulla tuettaisiin julkisin varoin. Esimerkiksi kylille olisi mahdollista perustaa hoiva- ja hyvinvointiosuuskuntia sekä muita lähialueilla asuvia ihmisiä palvelevia yrityksiä. Parhaimmillaan naapurit voisivat auttaa toinen toisiaan työllistäen itsensä kylätalkkareina, -avustajina ja -metsureina. Myös luonnonmateriaalien hyödyntämiseen tulisi kannustaa. Tällä hetkellä luonnonmateriaalien verotus on liian korkealla tasolla, eikä ala pääse kehittymään toivotulla tavalla. Monialayrittäjiksi ryhtymisen edistäminen, osuuskuntien perustamisen tukeminen ja yhdistysten toimintaedellytysten parantaminen ovat mahdollisuuksia, joita pitäisi tukea, jotta pienille töille riittäisi tekijöitä ja teettäjiä. Vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia pullonkaulojen poistamiseen on, mikäli tahtoa tarpeellisiin lakimuutoksiin ja tulonsiirtoihin löytyy.

Maaseutusopimusjärjestelmä, jossa luotaisiin uusi tukimuoto nimenomaan maaseudun pienten töiden tekijöille, saisi aikaan paljon hyvää maaseudulla. Työllistymismahdollisuudet ja sitä kautta elinolosuhteet paranisivat. Asia vaatii kuitenkin vielä suunnittelua. On selvítettävä, millainen maaseutusopimusjärjestelmä sopii parhaiten Suomeen ja mihin kaikkiin työtehtäviin uutta julkista rahaa tarvitaan eniten.

Maaseutusopimuksen esteenä on jarruttavia tekijöitä. Sopimuksellisuutta sen laajassa merkityksessä pidetään uhkaavana uutena asiana, jonka pelätään rikkovan perinteistä työn- ja rahanjakoa. Maaseutusopimustyöryhmän esittämän 30 miljoonan euron rahantarve aiheutti aikoinaan kovan vastustuksen. Sektoituneet organisaatiot taistelevat oman toimintansa puolesta horisontaalisia toimijoita, kuten Suomen Kylätoimintaa ja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmää vastaan. Maaseutusopimukseen varattavien tukirahojen käyttäjiä ovat ne, jotka ovat kykeneväisempiä toimimaan välittäjäorganisaatioina. Toimijoiden täytyy olla monitoiminnallisia, kuten kyläyhdistyksiä tai metsänhoitoyhdistyksiä.

Työn käsitystä pitää muuttaa. On kysyttävä, mikä on kannattavaa työtä? Kaupungeissa työt loppuvat ihmisiltä ja joudutaan tekemään päätöksiä. Kuitenkin maaseutu on täynnä järkevää työtä. Tarvitaan paikallisia välittäjäorganisaatioita, jotka organisoivat töitä tarvelähtöisesti. Työvoimahallinto ei pysty nykyisellään vastaamaan tähän haasteeseen.

Koska talous on niukka, on työ ja siitä saatava tulo kytkettävä toisiinsa. Tällä hetkellä passiivituet lisääntyvät aktiivitukien sijaan. Tarvitaan lisää valtion rahaa nimenomaan aktiiviseen toimintaan ja työhön eli vastikkeellista tukea tarvitaan. Uusi tuki olisi aktiivinen ja inhimillinen. Jos raha ei lisäännä, niin mistä tämä raha olisi pois? Se olisi pois muun muassa nykyisistä metsänparannusvaroista, työttömyystuista, LFA- ja ympäristötuista sekä sosiaalituista siten, että niitä muutettaisiin aktiivisiin toimiin kannustaviksi.

LÄHTEET

Haastattelut

- Broman Henrik*, yritysneuvoja, Pohjanmaan TE-keskus. 16.5.2006, Vaasa.
- Haaranen Tarja*, ylitarkastaja. Maa- ja metsätalousministeriö. 24.5.2006, Helsinki.
- Hautamäki Hannu*, esittelijä. Pohjanmaan verotoimisto. 13.6.2006, Vaasa.
- Katajamäki Hannu*, professori. Vaasan yliopisto. 20.6.2006, Orivesi.
- Malila Vesa*, lakimies. MTK. 22.5.2006, Helsinki.
- Nyholm Hans*, tarkastaja. Pohjanmaan verotoimisto. 13.6.2006, Vaasa.
- Pajala Petri*, veroasiantuntija. Pohjanmaan verotoimisto. 13.6.2006, Vaasa.
- Palm Jarmo*, neuvotteleva virkamies. Työministeriö. 22.5.2006, Helsinki.
- Partanen Hannele*, kehittämisspällikkö. Maa- ja kotitalousnaisten keskus. 24.5.2006, Vantaa.
- Suomalainen Marika*, yritystutkija. Pohjanmaan TE-keskus, maaseutuosasto. 22.6.2006, Vaasa.
- Uusitalo Eero*, maaseutuneuvos. Maa- ja metsätalousministeriö. 20.6.2006, Orivesi.

Kirjallisuus ja elektroniset lähteet

- Andersson, Sirpa (2000). Vaihtoehtoja maaseudun hoivapalveluihin. Tapaustutkimus monituottajamalleista. 59 s. STAKES, Helsinki 4/2000.
- Bäcklund, Sari (2005). Kotihoitoa palveluseleillä. JHL– Julkisten ja hyvinvointialojen liiton julkaisu A. 56 s. Saatavissa: <http://www.jhl.fi/uploads/cnn035ypixzx1.pdf>. [Siteerattu 26.6.2006].
- Edilex lakitietopalvelu 2006. Saatavissa: <http://www.edilex.fi/content/virallistieto/he/20020120/> ja <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20041094>. [Siteerattu 26.6.2006].
- Euroopan unionin virallinen lehti. Komission suositus, annettu 6 päivänä toukokuuta 2003, mikroyritysten sekä pienten ja keskisuurten yritysten määritelmästä.
- Finlex–Valtion säädöstietopankki 2006. Saatavissa: <http://www.finlex.fi>. [Siteerattu 16.10.2006].
- Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiksi tuloveroperusteita koskeviksi muutoksiksi 117/2005. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050117>. [Siteerattu 8.8.2006].

- Helsingin Sanomat 6.6.2006. *Säätiöt valmistautuvat kiertämään eläkelakia*. Saatavissa: <http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/S%C3%A4%C3%A4ti%C3%B6t+valmistautuvat+kiert%C3%A4m%C3%A4n+el%C3%A4kelakia/1135220180167>. [Siteerattu 26.6.2006].
- Hyypä, Markku T. (2006). Kulttuuriharrastuksista koituu terveyttä. Suomen Lääkärilehti 19/2006. s. 2128–2129.
- Immonen, Niina (2006). Yhteisötalous Suomessa. Sisäpiirin slangia vai uutta yhteistyön taloutta. Tampereen seudun osuustoiminnan kehittämissyhdystys. 253 s.
- Kauppinen Sari & Tapani Niskanen (2005). Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa. Raportteja 288. 123 s. STAKES, Helsinki.
- Keskipojanmaa. 9.6.2006. *Omaishoitajien asema heikko*, s. 7.
- Koski, Eija & Petra Lindqvist (2006). Palvelut paikallisesti organisoituna. Maaseudun palvelusopimusprosessit Kyrönmaan kokeilussa. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti. Julkaisu 121.
- Kotkan kaupunki 2006. Saatavissa: <http://www.kotka.fi/index.asp?link=477&language=1>. [Siteerattu 15.8.2006].
- Lehtinen, Jukka (2006). *Tiestön hallinnollinen luokitus – nykytila ja tulevaisuus*. Tiennäyttäjät 2/2006. s. 7–8.
- Lehto, Markku (2006). Pelastusrenkaan paikkaus. Kunnallisalan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu 62. 107 s.
- Lindqvist, Petra & Eija Rissanen (2004). Maaseudun palvelusopimus. Teoriasta käytäntöön Kyrönmaalla. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti. 115.
- Maa- ja metsätalousministeriön kotisivut. Saatavissa: <http://www.mmm.fi>.
- Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen TIKE:n tilasto. Saatavissa http://www.mmmtike.fi/fi/index/tiedotteet/2006/060510_monialaiset_maatilat.html 23.5.2004.
- Maaseudun Tulevaisuus 2.3.2005. *Kotitalousvähennys työllistää yli 10 000*, s. 1.
- Maaseudun Tulevaisuus 18.2.2005. *Hoivapalvelujen tarve kasvaa maaseudullakin*, s. 1.
- Maaseudun Tulevaisuus 19.4.2006. *Jätevesisuunnittelijan palkkaaminen säästää monelta murheelta*, s. 11.
- Maaseudun Tulevaisuus 26.6.2006. *Kyläkauppiat iloitsevat investointituen vaikutuksista*, s. 5.
- Maaseudun Tulevaisuus 1.7.2006. *Virkistysarvokaupan avulla kohti kestävää metsätaloutta*, s. 9.
- Maaseudun Tulevaisuus 3.7.2006. *MTK julkaisi kestävän perhemetsätalouden ohjelman*, s. 8.
- Maaseudun Tulevaisuus 6.11.2006. *Vapaaehtoinen suojele laajenee koko maahan*, s. 11.
- Maaseutu Plus 3/2006. *Suomen Kylätoiminta ry–Byaverksamhet i Finland rf*, s. 11.

- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2003). Maaseudun uudet työt. Suomalainen maaseutusopimus keskusteluun. Julkaisu 7/2003.
- MMM:n luonnonvarayhteistyö 2006. Uutiset 19.6.2006. Saatavissa: mmm.fi/fi/index/luonnonvarayhteistyö/uutiset. [Siteerattu 26.6.2006].
- MMM:n tiedote 19.5.2004. *Metsätalouden rahoitusta esitetään painotettavaksi taimikoihin*. Saatavissa: <http://wwwb.mmm.fi/tiedotteet/tiedote.asp?nro=1472>. [Siteerattu 2.7.2006].
- Museovirasto 2006. Saatavissa: <http://www.nba.fi/fi/mjhhoitolupa>. [Siteerattu 11.8.2006].
- Opetushallitus 2006. Opetushallituksen kotisivut. Saatavissa: <http://www.oph.fi>.
- Partanen, Hannele (2006). Maisemanhoitoyrittäjän asiakasverkosto. Maa- ja kotitalousnaisten Keskus. 36 s.
- Partanen, Katimari (2006). *Kysymyksiä kylien kotitaloudesta*. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 1/2006.
- Palm Jarmo, Seppo Manninen & Eeva Kuntsi (2003). Aloittavan yrityksen tuki ja näkökulmia itsensä työllistämisen lisäämiseksi Suomessa. Avaimia yrittäjyyden paradoksin ratkaisemiseen. Työhallinnon julkaisu 327. 66 s. Työministeriö, Helsinki.
- Pohjalainen 1.7.2006. *Virkistysarvokaupan avulla kohti kestävä metsätaloutta*, s. 9.
- Pohjalainen 2.8.2006. *Starttiraha tuo aloittelevalle yrittäjälle leivän pöytään*, s. 1.
- Rantala, Jarkko (2004). *Elinkeinoelämä tarvitsee vähäliikenteistä tieverkkoa*. Tiennäyttäjät 1/2004. ss. 8–9.
- Suomen Kylätoiminta ry (2006). Kyläyhdistysten työllistämistoiminta, verotus ja vakuutukset. Suomen Kylätoiminta ry. n julkaisu. Saatavissa: <http://www.kylatoiminta.fi/view/lid913>. [Siteerattu 2.7.2006].
- Suomen yrittäjät 2006. Saatavissa: <http://www.yrittajat.fi>. [Siteerattu 16.10.2006]
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2006. Saatavissa: <http://www.stm.fi/Resource.phx/vastt/sospa/shvan/omaishoito.htx>. [Siteerattu 26.6.2006].
- Suomen Luontoyrittäjyysverkosto 2005. Saatavissa: <http://www.luontoyrittajat.net/47.html>. [Siteerattu 17.11.2005]
- TIKE:n tiedote 10.5.2006. *Monialaisten maatilojen määrä nousee edelleen*. Saatavissa: http://www.mmmtike.fi/fi/index/tiedotteet/2006/060510_monialaiset_maatilat.html. [Siteerattu 2.6.2006].
- Työministeriön kotisivut. Saatavissa: <http://www.mol.fi>.
- Työministeriön sosiaalisten yritysten rekisteri 2006. Saatavissa: http://www.mol.fi/mol/fi/01_tyovoimapalvelut/09_yrittajyys/sosiaalinen_yritys/01_rekisterointi/yritykset/index.jsp. [Siteerattu 28.8.2006].
- Työryhmämuistio MMM 2002/6. Metsä- ja sienialan erityistoimet –työryhmän muistio. 28. s.

Työryhmämuistio MMM 2005/4. Kattavat palvelut maaseudun mikroyrityksille.
Maaseudun mikroyritysten rahoitustuen ja osaamisen kehittämispalveluiden
viranomaiskäytäntöjen yhdenmukaistamistyöryhmän raportti.
Verohallinto 2006. Saatavissa: <http://www.vero.fi>.
Ympäristöhallinto 2006. Saatavissa: <http://www.ymparisto.fi>.